

Elena Monu

*Familia Costache.
Istorie și genealogie*

ELENA MONU

Familia Costache.

Istorie și genealogie

*Fii mei,
Georgiana-Laura*

Tehnoredactor: Bogdan Artene

ISBN 978-606-573-162-2

ELENA MONU

**Familia Costache.
Istorie și genealogie**

**Editura Sfera
Bârlad - 2011**

INTRODUCERE

Elaborarea unei istorii a familiei boierești Costache este o întreprindere temerară, dar necesară, în perspectiva întocmirii sintezei despre boierimea română și a scrierii sau rescrierii „cronicilor” familiilor înrudite: Cantacuzino, Rosetti, Palade, Costin, Balș, Ghica, Lambrino, Catargiu, Racoviță, Miclescu, Sturdza, Neculce. Interesul nostru a fost motivat și de faptul că nicio altă familie boierească din Moldova nu a jucat un rol atât de însemnat într-o perioadă așa de îndelungată, de la marele comis Costache (1623) la Manolache Costache Epureanu (1880). Din alt punct de vedere, subiectul fiind reconstituirea vieții unei familii boierești, ne-am propus să-l încadrăm în istoria generală a boierimii române, motiv pentru care am consacrat primul capitol evaluării istoriografiei pe această temă.

Demersul nostru, „Boierimea română în secolele XVIII – XIX. Excurs istoriografic” prezintă, respectând principiul cronologic, opiniile și concepțiile despre boieri, începând cu cronicarii de limbă română și încheind cu istoricii secolului al XX-lea. În acest capitol, am demonstrat teza eludată timp de jumătate de veac conform căreia în epoca medievală și modernă, evoluția atitudinilor și evenimentelor nu poate fi ruptă de cunoașterea intereselor personale și de familie ale protagoniștilor. Pe acest palier, am dezvăluit cazuri de Costăchești, care se comportă sau acționează în virtutea solidarității de familie și a împlinirii țelurilor personale, imediate sau depărtate. Astfel, vornicul Gavriliță Costache, care ar fi putut accede la domnie în anul 1685, l-a susținut pe Constantin Cantemir, nu numai pentru că și-ar fi riscat poziția și, în ultimă instanță viața, ci și pentru a asigura promovarea fiilor săi în elita politică a vremii. Principiul solidarității de familie

a funcționat și în cazul vornicului Constantin Costache, de altfel om așezat și chibzuit, care a participat, din acest motiv, la conspirația vărului său primar, Iordache Costache stolnicul (1731).

Interesul pentru genealogia Costăcheștilor a apărut, deloc întâmplător, la 1842, anul demisiei silite a mitropolitului Veniamin Costache. Atunci, căminarul Iordache Mălinescu-Văleni a întocmit, pe baza documentelor oferite de familie, și a publicat „Spița preosfințitului proin (fost) Mitropolit Veniamin Costachi”, într-un supliment al revistei „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. Desigur, autorul „Spiței...” a țintit, prin evocarea străbunilor Costache, să exprime opinia unei mari părți a societății din Moldova, favorabilă mitropolitului Veniamin Costache și critică la adresa domnitorului Mihail Sturdza. În acest scop, Iordache Mălinescu a evidențiat că strămoșul cel mai îndepărtat al neamului Costache a fost Boldur, vornicul lui Ștefan cel Mare. Evident că unii boieri Costache, precum Gheorghe, descendent din primul Lupu Costache și Iordache Lătescu, au speculat momentul și au adăugat la numele familiei pe acela de Boldur, lucru pe care nu l-au făcut nici mitropolitul Veniamin și nici Manolache Costache Epureanu. Cu timpul, unii Costăchești „uitând” numele vechi al familiei lor, s-au numit doar Boldur. Originea Costăcheștilor din vornicul Boldur a fost adoptată de Costandin Sion, autorul volumului „Arhondologia Moldovei”, care nu numai că nu a scris despre Gavriliță Costache și urmașii lui, cu excepția lui Lupu Costache, dar, în mod surprinzător, nici despre boierii Costache din vremea sa. După modelul lui Iordache Mălinescu, Gheorghe Ghibănescu și Virgil Caraivan au întocmit tabele genealogice ale familiei Costache începând tot cu vornicul Boldur. Ei și-au întemeiat afirmația pe faptul că moșii ale vornicului Boldur, precum Epurenii din ținutul Fălciului, apar la stăpânirile familiei Costache. Or, curgerea proprietății la Epureni are un hiat documentar de peste un secol, iar veriga genealogică între urmașii lui Boldur și preotul Ioan de la Epureni, personaj ce fusese legendar până la cercetarea istoricului Ion T. Sion, nu a fost, deocamdată, dovedită de documente. Am abordat subiectul pentru a explica de ce studiul nostru genealogic începe cu sulgerul Costache, al cărui nume de botez a devenit patronimicul familiei. În ceea ce privește numele

purtat de fiii și nepoții săi, personalitatea lui Gavriliță, fiul lui Costache, a fost atât de copleșitoare, încât urmașilor săi li s-a spus, uneori, Gavrilițești de către contemporanii lor, prin „vocea” lui Ion Neculce.

Capitolul II al lucrării, intitulat „Familia Costache. Studiu genealogic și biografic”, cu cinci subcapitole, are caracterul unei cronici și cuprinde biografiile personajelor masculine pe parcursul a douăsprezece generații și, într-o măsură mult mai mică, din cauza informațiilor sărace, ale unor personaje feminine, atât cele născute Costache, cât și cele devenite Costache prin căsătorie. Soții și mame devotate, stăpâne de moșii, ctitori de biserici și mănăstiri, ele au suportat și depășit vicisitudinile vremurilor, dovedind înțelepciune, voință și un curaj egal cu al bărbaților. Întorcându-ne pe tunelul timpului, am identificat chipuri de femei care ne-au suscitât interesul ca Tudosica Costin, soția vornicului Gavriliță, Catrina Toderașcu Cantacuzino, Catinca Iordache Rosetti, Ilinca Iordache Venin, Casandra Constantin Costache, Safta Costache Talpan, „lansată” de Constantin Gane în volumul „Amărâte și vesele vieți de jupânese și cucoane”.

Subcapitolul 1 este dedicat sulgerului Costache și fiilor săi Antiohie și Gavriliță. În alcătuirea lui, am folosit articolele lui Ion T. Sion publicate în „Arhiva genealogică” și studiul lui C.A. Stoide „Izvodul Costăchesc”, toate coroborate cu informații din cronici și documente. Celelalte patru subcapitole urmăresc evoluția, pe ramuri, a familiei Costache din secolul al XVIII-lea până la începutul secolului al XXI-lea. Am stabilit ordinea subcapitolelor în funcție de vârsta fiilor lui Gavriliță; Vasile, Lupu și Costache, care au fost ascendenții și întemeietorii ramurilor Negel, Lupu Costache, Epureanu, Talpan și Lătescu. La sfârșitul fiecărei ramuri, am anexat tabelul genealogic al descendenților masculini și feminini.

Descendența numeroasă a vornicului Gavriliță a asigurat nu numai continuitatea neamului Costache, cu reprezentanți până în pragul secolului al XXI-lea, ci și, lucrul cel mai important, menținerea poziției familiei în istoria Țării, prin transferul de energie de la o generație la alta către unii dintre membri. Drept urmare, familia Costache nu a dus lipsă de personalități, care, ocupând dregătoriile înalte de logofăt, vornic, hatman, spătar,

paharnic, vistiernic, au dominat istoria Moldovei în veacul al XVIII-lea. De aceea, în subcapitolele 2 – 5, am acordat un spațiu mai mare acelor Costăchești care au umplut epoca cu faptele lor: vornicul Lupu Costache, Constantin Costache Negel, logofătul Manolache Costache, stolnicul Iordache Costache, Toader și Iordache Costache Venin, Vasile Negel. Lacomii de putere și moșii, Costăcheștii au fost, în același timp, vajnici apărători ai autonomiei Țării, tot mai restrânsă în „secolul fanariot”. Ei s-au opus politicii domnilor fanarioți de opresiune fiscală, de grecizare la nivelul instituțiilor statale și de subminare a boierimii pământene, recurgând la modalitățile specifice vremii: comploturi, memorii către Poartă, pribegii în țări străine și răscoale (1749, 1759, 1767). În lupta de apărare a intereselor Moldovei și-au pierdut viața Solomon Costache (1711), vornicul Lupu Costache (1716), fiul său, Iordache Costache (1731) și nepotul, Lupu Costache (1758) și vistiernicul Iordache Costache Venin (1767). Pe de altă parte, boierii Costache, având percepția exactă a realității vremurilor, au susținut pe domnul fanariot Grigore II Ghica în rezistența opusă tendințelor expansioniste ale imperiilor vecine, austriac și țarist. La începutul secolului al XX-lea, factori complecși, precum reducerea patrimoniului funciar – o parte din moșiile familiei trecuseră, prin căsătoriile fetelor Costache, la alți stăpâni –, scăderea numărului descendenților masculini, dintre care unii au fost persoane mediocre, lipsite de vigoarea străbunilor, alții s-au retras pe moșiile lor, au cauzat o anumită regresie a poziției Costăcheștilor, comparativ cu secolul precedent. Am spus o anumită regresie pentru că există excepții: mitropolitul Veniamin Costache, fratele său, Șerban Costache, Constantin Costache Talpan.

Criza de reprezentanți remarcabili ai familiei Costache a durat până la jumătatea veacului al XIX-lea, când Costăcheștii revin în prim-planul istoriei prin Manolache Costache Epureanu. Respectând regulile conceperii unei biografii, ne-am propus să relevăm ipostazele multiple ale personalității acestuia: politician, om de stat, orator, gânditor, militant fervent pentru construcția statului modern român. Am încercat să-l prezentăm pe omul Epureanu și să explicăm faptele sale prin calitățile majore și defectele minore, dar suficiente, uneori, pentru a provoca criticile

contemporanilor. Fără îndoială, Manolache Costache Epureanu ocupă primul loc în galeria Costăcheștilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de aceea i-am acordat un spațiu generos. În acest sens am formulat ipoteza că sfârșitul lui Manolache Costache Epureanu a fost grăbit de poziția de izolare în care se afla, criticat de către liberali și neiertat, de către conservatori, pentru perioada liberală.

Elaborarea capitolului II a impus utilizarea unui bogat material informativ. Din categoria izvoarelor literare am folosit cronicile lui Miron Costin, Ion Neculce, Nicolae Costin, Enache Kogălniceanu și „Cronica Ghiculeștilor”, lucrările memorialistice redactate de Constandin Sion, George Sion, Radu R. Rosetti, Carol I, I.G. Duca, P.P. Carp, Constantin Bacalbașa, Emanoil Hagi-Mosco, precum și memoriile lui Lupu C. Costache, publicate parțial, precum și cele nepublicate ale Mariei Magdalena Exarcu și Coraliei Boldur Negel. De asemenea, am introdus în lucrare amintirile Mariei Caterina Costache Talpan, ale doamnei Ecaterina Georgescu despre Manolache Costache Epureanu și familia sa, ca și pe cele provenite din memoria orală sau scrisă a locuitorilor de la Epureni, Bârlălești, Șuletea, Cârja, Ghireasca, Frunțișeni, Roșiești.

Întocmirea capitolului II a avut ca model lucrările de genealogie ale istoricilor Radu Rosetti, Mihai Dimitrie Sturdza, Paul Păltănea, Radu Sc. Greceanu. De un real folos ne-au fost monografia despre Umbrărești, scrisă de Ion T. Sion și articolele sale despre Costăchești publicate în revista „Arhiva genealogică”.

În ceea ce privește interpretarea fenomenelor și evenimentelor istoriei moderne a românilor, ne-am ghidat după lucrările de referință ale istoricilor Gheorghe Platon, Dan Berindei, Gheorghe Cliveti, Mihai Cojocariu, Alexandru-Florin Platon, Dumitru Ivănescu, Dumitru Vitcu. Sub aspect metodic și informațional, am utilizat articole și studii ale genealogiștilor Ștefan S. Gorovei, Mihai-Sorin Rădulescu, Mihai-Răzvan Ungureanu și Maria Magdalena Szekely.

Izvoarele documentare, fără de care nu am fi putut concepe teza, se împart în două categorii: publicate și inedite. Din prima categorie fac parte documentele cuprinse în volumele editate de Gheorghe Ghibănescu, Nicolae Iorga, Ioan (Iacov) Antonovici,

Theodor Balan, Ioan Caproșu, Constantin Solomon, Constantin A. Stoide, Corneliu Istrati și documentele publicate de Gheorghe Ghibănescu, Teodor Codrescu, Ioan Caproșu, Virgil Caraivan, Tudor Pamfile, Mihai-Răzvan Ungureanu, Alexandru Peretzianu-Buzău în revistele „Ioan Neculce”, „Uricariul”, „Miron Costin”, „Arhiva genealogică”, „Documente răzășești”, „Elanul”, „Prutul”. A doua categorie cuprinde un număr mic de documente, ajunse pe varii căi, în arhivele personale Elena Monu și C.D. Zeletin.

În lucrare, am folosit izvoare epigrafice: pisaniile de la bisericile „Sf. Mihail și Gavril” – Epureni, „Sf. Nicolae” – Bârlălești, „Sf. Spiridon”, „Sf. Dumitru”, „Adormirea Maicii Domnului” – Bârlad, inscripțiile de pe pietrele funerare de la bisericile „Sf. Gheorghe” și „Sf. Sava” din Iași, „Sf. Dumitru” – Stoișești, Mănăstirea Căpriana – Republica Moldova și de pe monumentele funerare ale familiilor Costache Epureanu, Costache Talpan și Udrea din cimitirul „Eternitatea” de la Bârlad. De asemenea, am prelucrat informațiile a trei izvoare inedite: pomelnicul triptic de la Obârșeni-Vinderei, pomelnicul de la Ciortolom-Tutova și pe cel de la Gura-Idrici – Roșiești.

Un tip aparte de surse l-a constituit volumul lui Emil Ioachimovici despre Manolache Costache Epureanu, care conține corespondență și articole din presă, citate în lucrare, ca și volumul II biobibliografic al profesorului Traian Nicola intitulat „Valori spirituale tutovene”.

Lucrarea se încheie cu paginile rezervate concluziilor, bibliografiei și anexelor. Anexele cuprind acte juridice și de proprietate, izvoade de zestre, testamente, pisanii, scrisori, fotografii ale unor Costăchești, făcute după fotografii originale sau publicate, picturi, fresce, fotografii ale caselor și bisericilor familiei, pomelnicelor, monumentelor funerare și votive.

Capitolul I

Boierimea română în secolele XVIII – XIX.

Excurs istoriografic

În istoriografia noastră nu există, încă, o lucrare specială care să trateze exhaustiv istoria boierimii române, deși „banca de date” care cuprinde patru secole este imensă, de la informațiile despre boieri date de cronicari, la articole din *Arhiva genealogică* (Seria Nouă). Studii importante, speciale, despre boierime, deși nu acoperă toată istoria ei, au fost elaborate de către A.D. Xenopol, Constantin Giurescu, P.P. Panaitescu, Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, Ștefan Gorovei. Aceste studii pregătesc o așteptată și necesară sinteză, fără de care nu pot fi înțelese aspecte esențiale privind istoria socială, economică, culturală, politică, ca și modul în care să se raporteze evoluția societății românești la evoluția societății europene.

Ca în toate cazurile, studiile particulare pot fi utile pentru pregătirea unui asemenea demers, în același timp sintetic și analitic. În acest context, foarte importantă apare necesitatea continuării studiilor despre familiile boierești române, așa cum este cazul frecvent-pomenitei, dar nestudiate îndeajuns, familiei Costache. Studiarea istoriei Costăcheștilor presupune, pe de o parte, urmărirea continuității familiei și, pe de altă parte, modul în care aceasta se încadrează în ansamblu. Din ambele puncte de vedere, studiul nu se poate face fără evaluarea istoriografiei despre boierimea română. Tocmai de aceea, scopul capitolului este de a proceda la o asemenea evaluare privind rezultatele cercetărilor de până acum în legătură cu boierimea română, în general și, în special, cu evoluția ei în secolele XVIII – XIX. Precizarea momentului inițial este mai dificil de făcut pentru că, strict cronologic, anul 1701 nu reprezintă nimic semnificativ nici pentru Moldova, nici pentru Țara Românească. În general, prin veacul al XVIII-lea se înțelege „secolul fanariot” care cuprinde și două decenii din veacul următor. Această perioadă își are rădăcinile în secolul al XVII-lea. Se poate aplica și în această

privință, însă, înțeleptul gând al lui Miron Costin: „Toate lucrurile, dacă să încep a spune din ceputul său mai lesne să înțeleg”¹.

Analiza trebuie să înceapă chiar cu primii noștri istorici de limbă națională, Grigore Ureche și Miron Costin, care nu au preocupări speciale despre boierime dar care, pe de o parte, sunt ei înșiși boieri, iar, pe de altă parte, pentru ei istoria politică și etatistă este istoria faptelor, domnilor și ale boierilor. *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche a fost aprig discutat sub raportul paternității. În legătură cu subiectul de față, problema interesează mai puțin. De altfel, elementul esențial este opera, aceasta există, a fost cunoscută și folosită în numeroase copii. Or, *Letopisețul* este, „traducându-i” conținutul, istoria domnilor și boierilor Moldovei, de la Dragoș până la Aron Vodă. Aceeași apreciere este valabilă și pentru Miron Costin.

Opera lor este continuată, printre alții, de Ion Neculce, boier grec la origine, dar moldovean la suflet, cu *Letopisețul* său, prima lucrare care ne răsfață cu Costăcheștii și care reprezintă pentru istoria acestora un prim izvor de o deosebită relevanță. Ion Neculce este, în același timp, contemporan, rudă și colaborator al lui Dimitrie Cantemir, ale cărui lucrări nu le cunoaște și cu ale cărui idei nu a fost de acord, după cum nu ar fi putut accepta tezele fostului domn, al cărui ideal era domnia autoritară și subordonarea boierimii față de aceasta.

Dimitrie Cantemir este primul autor care se ocupă în mod special de boierime în *Descrierea Moldovei*, capitolele VI și XV. În capitolul VI, „Despre boierii Moldovei și treptele lor”, cărturarul afirmă că termenul de boieri este de origine slavă, provenind din „boliare”, denumire folosită de popoarele slave pentru a-i numi pe „toți mai marii lor”². Capitolul XV, „Despre boierimea moldovenească”, conține teza potrivit căreia voievodul Dragoș „le-a dat titluri celor care se remarcă prin virtute și credință” și lor le-a împărțit slujbe politice și militare³, însă sistemul dregătoriilor a fost instituit de Alexandru cel Bun, după modelul curții bizantine, idee

¹ Miron Costin, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, Ediția P.P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 244.

² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tradusă după originalul latin de Gh. Guțu, Editura Academiei, București, 1973, p. 199.

³ *Ibidem*, p. 279.

preluată de la Grigore Ureche⁴. Ocupându-se de structura etnică a boierimii, Cantemir afirmă că în rândurile ei au intrat urmași ai familiilor nobiliare ale sârbilor, bulgarilor și grecilor, trecute în nordul Dunării după cucerirea peninsulei Balcanice de Imperiul Otoman⁵. Din secolul al XVII-lea când turcii au trimis domn de la Istanbul, aceștia au dat titluri boierești unor cerchezi sau abazieni⁶. Pentru a demonstra originea sa princiară, Cantemir a susținut că alți alogeni intrați în boierimea Moldovei au fost nobilii tătari⁷. Împărțirea boierimii în trei categorii, boierii mari care dețin dregătoriile cele mai înalte, curtenii și călărașii, este un postulat propriu, inspirat, poate, de sistemul cinurilor introdus în Rusia de Petru cel Mare. Opinia lui Dimitrie Cantemir despre răzeși este contradictorie, pentru că, în același context, îi consideră ca a patra categorie de boieri, dar tot el preferă să-i numească țărani liberi⁸. Concluzia care se desprinde din afirmațiile sale ar fi aceea că termenul de boier corespundea, atunci, la începutul secolului al XVIII-lea, cu acela de dregător, sau, spus cu alte cuvinte, boieria era o consecință a slujbei domnești. De altfel și Ion Neculce consideră că boieria însemna dregătoria⁹. Restrângând termenul de boier la dregător, Dimitrie Cantemir omite să includă în starea socială a boierimii pe „boierii de țară”, cum îi numește el, și pe cei fără funcții. Ar mai fi de reținut aprecierea, pe care o considerăm exagerată, referitoare la numărul mic al familiilor vechi boierești rămase și la sărăcirea lor, fapt care a dus la scăderea dramatică a curților boierești de la cinci mii la cinci¹⁰.

Pentru reconstituirea istoriei boierimii, deosebit de valoroasă este lista, în ordine alfabetică, a familiilor boierești existente la

⁴ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediția P.P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 69.

⁵ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 200.

⁶ *Ibidem*. Primii au venit în anturajul doamnei Ecaterina, circiziană, a doua soție a lui Vasile Lupu.

⁷ *Ibidem*, p. 201. Este cunoscută interpretarea lui Dimitrie Cantemir despre familia sa, ironizată de Voltaire, aceea că ar descinde din prințul tătar Cantemir, trăitor în vremea lui Ștefan cel Mare.

⁸ *Ibidem*, p. 281.

⁹ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție critică de Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1982, p. 378 *passim*.

¹⁰ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 284.

începutul veacului al XVIII-lea¹¹. Lista nu este completă, deoarece lipsesc nume ca Ursache, Brăiescu etc. și apar altele, puține la număr, care nu se regăsesc în izvoarele documentare. În ceea ce privește ideea că familiile de pe listă sunt egale, aceasta nu corespunde cu realitatea, relevată de izvoarele istorice, pentru că boierimea se diferenția prin avere și funcție.

Nicolae Bălcescu trebuie considerat primul istoric care, motivat de idealurile omului politic, analizează evoluția boierimii în epoca fanariotă și a restaurării domniilor pământene. Demersul său, axat pe raporturile dintre boierimea autohtonă și fanarioți, începe cu articolul „Românii și fanarioții”¹². Semnalând apariția grecilor în sensul ocupării dregătoriilor și al influenței lor economice și politice în vremea lui Mihai Viteazul, Bălcescu consideră că prima etapă a procesului de grecizare cuprinde deceniile al doilea și al treilea ale secolului al XVII-lea. El stabilește, opinie corectă astăzi, că lupta dintre greci și autohtoni, cu episoade tragice pentru boierii români – exemplele sunt date numai pentru Țara Românească, dar fenomenul s-a petrecut și în Moldova – va duce la domniile lui Matei Basarab și Vasile Lupu. Conflictul, reluat în a doua jumătate a secolului, atinge apogeul la începutul celui următor, prin domniile succesive în Moldova și Țara Românească, ale lui Nicolae Mavrocordat, când se instituie „oficial” regimul fanariot. Nicolae Bălcescu a continuat analiza procesului în articolul „Mersul revoluției în istoria românilor”. În această lucrare, el condamnă pe domnii fanarioți care desființează vechea „Constituție” și obiceiurile cele bune ale țării¹³. Bălcescu emite teza distrugerii boierimii pământene în „secolul” fanariot, dar tot el admite că o parte a acesteia s-a menținut în epoca fanariotă¹⁴. La aceștia se referă Bălcescu, atunci când constată că, „amenințați de fanarioți și de turci, boierii pământeni s-au apropiat și au colaborat cu Rusia”¹⁵. Interesantă este interpretarea lui Bălcescu cu privire la „ciocoi”,

¹¹ *Ibidem*, pp. 116-118.

¹² Nicolae Bălcescu, *Opere I. Scrieri istorice, politice și economice 1844 – 1847*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei, București, 1974, pp. 105 – 108.

¹³ *Idem*, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848 – 1852*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei, București, 1981, p. 109.

¹⁴ „Boierii pier de moarte silnică, pribegesc pentru totdeauna în țări străine, sau, ruinați, cu totul, intră în clasa țăranilor de unde ieșiseră.” *Ibidem*, p. 110.

¹⁵ *Ibidem*.

prin care el înțelege „o clasă de birocrați”, constituită din elemente alogene, mici slujbași, numeroși în supradimensionatul aparat de stat al timpului. De aici, opinia lui este că boierimea din vremea sa era, în ansamblul ei, de origine birocratică¹⁶.

Concepția lui Bălcescu despre marea boierime este că aceasta era fanariotă sau fanariotizată și constituia partidul conservator al timpului, criticat vehement de tineretul radical. Pozițiile opuse ale celor două grupări se manifestau în modul de rezolvare a problemei agrare. Vehemența lui Bălcescu, motivată de refuzul boierimii conservatoare de a-i împrumutări pe țărani, ar explica fraza devenită celebră, care îi incriminează în bloc pe boieri: „Boierii nu sunt români, ei nu sunt nici ruși, ei sunt pur și simplu boieri”¹⁷.

Caracterizarea boierimii ca fanariotă și străină de interesele țării nu trebuie luată *ad litteram*, însuși Bălcescu admite existența fanarioților români, adică a familiilor grecești care au activat pentru binele țării. În 1845, în „Biografii istorice”, el a scris admirativ despre postelnicul Constantin Cantacuzino și un descendent al acestuia, spătarul Ioan Cantacuzino, mari boieri de origine greacă, dar români și atașați noii patrii. Pe aceștia Bălcescu îi caracterizează ca fiind „acele spirite înalte pe care Providența seamănă a le trimite la timp spre a face gloria, cinstea și mândria statelor”¹⁸.

Dintre autorii străini care au cunoscut, fie și pentru puțin timp, Țările Române și au scris despre ele s-a remarcat francezul Elias Régnault. Din aceeași generație cu Nicolae Bălcescu și apropiat al acestuia, el preia, uneori aproape identic, opiniile istoricului român despre boierimea din Principate, la jumătatea veacului al XIX-lea. Régnault apreciază că, în „secolul fanariot”, boierimea autohtonă își pierde funcțiile importante în favoarea grecilor, care sunt boierii de către domnii fanarioți și, astfel, capătă ascendent asupra primilor. Însă publicistul francez sesizează că, datorită schimbărilor dese la domnie, funcțiile fiind trecătoare, boierii greci aveau timp să acumuleze bogății, „dar nu și mărimea

¹⁶ *Ibidem*, p. 111.

¹⁷ *Ibidem*, p. 101.

¹⁸ *Idem, Opere I. Spătarul Ioan Cantacuzino*, p. 343.

lor”¹⁹. Între boierimea română și boierimea fanariotă s-au stabilit apropieri matrimoniale prin căsătoriile mixte, de interes reciproc, extrem de numeroase în secolul al XVIII-lea. Căsătoriile dintre greci și pământenii sunt, observă Régnauld, mult mai vechi, dar domniile fanariote le-au stimulat. Fanarioții au dat legea potrivit căreia, în urma căsătoriei unui grec cu fiica unui boier pământean, acesta primea titlul de boier și era împământenit²⁰. După opinia publicistului, susținută cu exemple, la vremea când scria, majoritatea marilor boieri din ambele Principate erau de origine străină și de dată recentă. Astfel, la 1848, în Țara Românească, din treizeci de mari boieri, numai nouăsprezece au titluri mai vechi de douăzeci de ani, iar în Moldova, numai o familie din zece este mai veche de 1828. Pe aceștia Régnauld îi atacă violent în stilul unei filipice, scriind că: „Boierii astăzi sunt cei dintâi curtezani ai străinului, grabnici ospători ai năvălitorului, căruia îi deschid casele lor, compărtași tuturor ticăloșiilor, asociați tuturor jăfuiturilor”²¹.

Aceeași opinie despre originea străină a majorității boierimii române a fost formulată de către Alfred Guérault, consul al Franței în perioada regulamentară. El afirmă, pe baza propriilor cercetări, că cea mai mare parte a boierilor sunt de origine străină: fanariotă ca Mavrocordat, Suțu, Cantacuzino, italiană ca Rosetti, sau maghiară ca familia Balș. Notabilă este ideea diplomatului francez potrivit căreia adevărata nobilime a țării este alcătuită din câteva familii de țărani liberi, cunoscuți sub numele de răzeși²². Teza împărțirii boierimii în români și fanarioți a fost reluată de Michel Fabre, consulul francez la Iași, după Guérault.

Înainte de Guérault și Fabre, un alt francez, cunosător al situației din Principate a fost Bois le Compte. Acesta afirmase că titlul de boier, nobil cum scrie el, este atribuit unei persoane ca urmare a obținerii unei funcții și nu se transmite ereditar. Interpretând pe diplomatul francez, Gheorghe Platon susține că, în

¹⁹ Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică*, Editura Academiei, București, 1995, p. 60. Cf. Elias Régnauld, *Istoria politică și socială a Principatelor Dunărene*, tradusă de Ioan Fătu, Tipografia Buciumului Român, 1856, p. 295.

²⁰ *Ibidem*, p. 298.

²¹ *Ibidem*, p. 295.

²² Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 61. Cf. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente I*, București, 1902, p. 207.

prima jumătate a secolului al XIX-lea, noblețea are un caracter personal și este atașată funcției și nu indivizilor²³.

Un diplomat care a furnizat informații interesante despre structura boierimii române a fost Jean Honoré Abdolongue Ubicini. El stabilește că boierimea română este formată din 3 200 capi de familie în Țara Românească și 3 800 în Moldova, în total 35 000 de persoane. Marii boieri, minoritari ca număr (70 persoane în Valahia și 300 în Moldova), dețin funcțiile și bogățiile Principatelor. Diplomatul francez susține, ca și contemporanii săi străini și români, că majoritatea boierilor mari sunt de origine străină, stabiliți în Principate în epoca fanariotă și că naturalizarea lor s-a făcut prin căsătorii cu pământencele. El constată că din vechea boierime română mai sunt „neamurile” care dețin, în virtutea funcțiilor părinților, privilegiul de a nu plăti impozite²⁴.

În problematica istorică boierimii române, un loc aparte îl ocupă opera rafinatului prinț Nicolae Suțu (1792 – 1871), fiul ultimului domn fanariot al Țării Românești, Alexandru Suțu. Din arhiva sa imensă, care cuprinde treizeci de volume, interesează, pentru subiectul de față, *Memoriile* scrise în limba franceză și publicate după moartea sa. Autorul memoriilor aparține categoriei de greci împământeniți prin căsătoria cu Ecaterina Cantacuzino din Moldova, modalitate prin care a intrat în marea boierime a țării, numită „partida fanariotă”. *Memoriile* sale, în special capitolul „Despre fanarioți”, sunt o pledoarie disperată *pro domo*, dar ele constituie, în același timp, un instrument necesar elaborării istoriei boierimii din Principate în secolele XVIII și XIX. După Suțu, domniile fanarioți, personalități strălucite, cu calități remarcabile, au găsit Principatele și, implicit, boierimea, într-un proces de profunde transformări. Gheorghe Platon și Alexandru-Florin Platon consideră, parafrazându-l pe Nicolae Suțu, „că ei au fost doar instrumentele care au înlesnit transformarea boierimii, fără a o desăvârși însă”²⁵. Fanarioții au contribuit la progresul și modernizarea Țărilor Române – așa cum austriecii au încercat între

²³ Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 61.

²⁴ Jean Honoré Abdolongue Ubicini, *Les futures assemblées moldo-valacques*, în *Acte și documente relative la istoria renașterii României IV*, editate de Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza și D.C. Sturdza, București, 1889, p. 1870.

²⁵ Gh. Platon, Al.-Florin Platon, *op. cit.*, p. 59.

anii 1718 – 1739, prin reorganizarea în sensul absolutismului luminat, a unor domenii esențiale ale vieții de stat, ca sistemul fiscal, administrația, justiția și domeniul social. Pledând pentru rolul lor pozitiv în istoria românilor, Nicolae Suțu afirmă și demonstrează că dominația otomană nu începe cu fanarioții, iar prin numirea lor ca domni s-a găsit soluția ca Principatele să nu devină provincii turcești²⁶. Așadar, instaurarea fanarioților la domnia Țărilor Române a fost consecința și nu cauza aservirii acestora de către Imperiul Otoman. Autorul *Memoriilor* încearcă să combată, cu argumente statistice, fiscalitatea excesivă a fanarioților, determinată, așa cum se știe, nu numai de cererile de bani sporite ale Porții, dar și de setea lor de înavuțire prin orice mijloace. După Suțu, veniturile fanarioților reprezentau cam un sfert din bugetul domnitorilor români din perioada regulamentară, iar din sumele obținute ei au folosit o mare parte pentru cheltuielile publice și construirea de așezăminte culturale, religioase și de asistență socială²⁷. Prințul recunoaște că, în condițiile opresiunii turcești, când domnia și chiar viața le erau oricând amenințate, domnii fanarioți s-au remarcat prin viclenie, talentul disimulării și al intrigii, dar aceste vicii, generate de o cauză identică, îi caracterizează și pe boierii români, deci nu fanarioții le-au inventat.

Excelent sofist, Nicolae Suțu încearcă să demonteze teza rusofilismului domnilor fanarioți și a „partidei fanariote”, invocând argumentul conform căruia orientarea Principatelor, prin factorii politici ai timpului, domnii și boierii, spre Rusia, este mai veche decât domniile fanariote, argument folosit ca un factor de contrapondere a dominației otomane. Prințul Suțu neagă propria sa rusofilie, dar își recunoaște simpatia personală față de Rusia, motivând că el „prețuiește binele de unde-i vine”²⁸. El constată că Rusia a avut un rol pozitiv în ameliorarea situației Principatelor și invocă consecințele pozitive ale protectoratului rusesc (1828 – 1834), în timpul căruia s-a aplicat Regulamentul Organic care, prin crearea instituțiilor moderne, a înlăturat haosul și arbitrariul și a introdus ordinea și legalitatea. Din momentul aplicării

²⁶ *Memoriile Principelui Nicolae Suțu*, traducere și comentarii de Georgeta Penelea Filitti, Editura „Fundăției Culturale Române”, București, 1997, p. 250.

²⁷ *Ibidem*, p. 253.

²⁸ *Ibidem*, p. 256.

Regulamentului Organic, Nicolae Suțu a ocupat, timp de peste trei decenii, importante posturi în administrația Moldovei, însă a constatat că eforturile și activitatea sa competentă nu au fost prețuite de contemporani, care l-au tratat cu neîncredere și suspiciune, ca pe toți ceilalți descendenți ai domnilor fanarioți. Într-adevăr, imaginea negativă a „secolului fanariot” a rămas atât de puternică în memoria românilor, încât reprezentanții tuturor categoriilor sociale, întruniți în Adunările ad-hoc, au formulat propunerea de instalare a unui prinț străin la tronul viitoarei României și din teama revenirii fanarioților la domnie.

Primul autor al unei sinteze de istorie a românilor, A.D. Xenopol, dedică, în volumele II-III, un spațiu larg problematicii boierimii române și emite judecăți pertinente, bazate pe o laborioasă cercetare a izvoarelor din secolele XV – XVIII. El consideră că originea boierimii române datează din „epoca înrâuririi slavone”²⁹. Această boierime ereditară, numită în izvoarele vremii cnezi, se menține și după întemeierea statelor românești, chiar și atunci când nu dobândește dregătorii. După autor, în secolul al XV-lea, clasa stăpânitoare la români este formată din boierii cu dregătorii și urmașii vechilor familii de cnezi. Criteriul apartenenței la boierime este pământul sau moșia, care era recunoscută sau dăruită prin hrisoave de către domni pentru „dreaptă și credincioasă slujbă”. Procesul de transformare în interiorul boierimii începe în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când restrângerea domeniului domnesc, din cauza numeroaselor dării, a diminuat posibilitatea boierimii de a-și extinde domeniile. Funcțiile în stat, aducătoare de venituri, în condițiile măririi aparatului administrativ, determină boierimea să-și fixeze ca prioritate obținerea acestora. Treptat, fără a se stabili încă o reglementare precisă din partea autorității supreme – domnul – criteriul apartenenței unei persoane la clasa boierească este slujba domnească, astfel că funcția trece înaintea pământului. Lupta acerbă dintre grupările boierești pentru ocuparea de funcții, mai puține decât numărul solicitanților, a determinat conflictele sângeroase din epocă, exacerbate în deceniile II și III ale secolului al XVII-lea de năvălirea grecilor la dregătorii. Boierii care-și pierd funcțiile constituie categoria mazililor (boieri fără

²⁹ A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană II*, Iași, 1889, p. 200.

dregătorii). Același istoric susține că procesul de transformări în interiorul clasei boierești se accentuează, în sensul că „boierimea tinde să devină tot mai mult o clasă de dregători atârnați de persoana domnului, din una de oameni liberi ce fusese mai înainte. Boieriile absorbise pe boieri”³⁰. Din analiza istoricului Xenopol, rezultă că, în pragul „secolului fanariot”, boierimea din țările române era formată, în principal, din persoane care dețineau sau care deținuseră funcții. Domnii fanarioți au accelerat, în mod deliberat, procesul de transformare a boierimii. Ei au acordat un număr mare de titluri (ranguri) de boieri elementelor grecești, dar și unor autohtoni, atât acelor care dețineau dregătorii cât și persoanelor care le deținuseră. Deși fanarioții au sporit numărul funcțiilor, din interese pecuniare, deținătorii de titluri boierești erau mai mulți decât numărul dregătoriilor. Așadar, boierimea din Principate în perioada fanariotă era o stare socială constituită din persoane deținătoare de titluri, din care numai unele corespundeau cu funcția. Boierii cu titluri, dar fără funcție, beneficiau de „foloase însemnate: scutelnici, ușurări de impozite, dreptul de a ocupa funcții potrivit cu rangul de boierie și de a nu fi pedepsiți ca oamenii de rând”³¹. Titlurile au fost extinse și asupra celor care nu fuseseră în dregătorii. În concluzie, Xenopol stabilește următoarele etape în evoluția boierimii din țările române: secolele XV și XVI constituie epoca nobleței, fără slujbe și fără titluri, când condiția de bază a apartenenței la clasa boierească este moșia, secolul al XVII-lea este perioada când criteriul dominant este dregătoria, iar secolul al XVIII-lea și începutul celui următor, când boieria este echivalentă cu deținerea de titluri, din care unele corespund cu funcția, altele sunt independente de aceasta.

Nicolae Iorga a susținut, în sinteza referitoare la istoria românilor, că boierimea română s-a format, într-o primă etapă, în epoca post-statală, membrii săi fiind doar dregătorii. Primii dregători au fost căpeteniile sârbo-bulgare venite la nordul Dunării din Peninsula Balcanică, în urma desființării statelor lor de către turcii otomani; dregătorii de origine străină au introdus termenul de

³⁰ Idem, *Istoria Românilor în Dacia Traiană III*, Iași, 1890, p. 557.

³¹ Idem, *Istoria Românilor în Dacia Traiană VI*, Iași, 1894, p. 155.

boier³². Mai târziu, Nicolae Iorga a reluat problema originilor boierimii, afirmând că primii boieri, în sensul de dregători, apar în domniile lui Petru al Mușatei și Mircea cel Bătrân. Primii dregători de origine greco-slavă fiind puțini, s-au asimilat repede și s-au românizat³³.

Gheorghe Ghibănescu, contemporan cu Nicolae Iorga, a emis, pe baza miilor de documente pe care le-a cercetat și publicat, o teză opusă, conform căreia boierimea a apărut din interiorul razeșimii „pentru că marea majoritate a boierilor cumpărători (de pământ – n.n.) îi găsim razeși în cutare sat”³⁴. Prin urmare, conchide Gheorghe Ghibănescu, boierimea a fost la început de origine română „până ce au venit fluxul de familii străine ... intrând și acaparând averile în mâinile lor”³⁵.

Radu Rosetti (1850–1926) a avut preocupări speciale pentru studierea istoriei boierimii române de la începuturi, până la mijlocul veacului al XIX-lea. Descendent al uneia din marile familii boierești de origine greacă dar românizată, istoricul a emis teza conform căreia clasa nobiliară la români s-a format în epoca premergătoare întemeierii statelor medievale Țara Românească și Moldova. Nobilimea română prestatală era formată din cnezii și urmașii lor. Cnezii erau stăpânii satelor, nu în calitate de proprietari, ci de conducători ai sătenilor, având drept de judecată asupra lor (judecie). Din judecători sătești, aleși de obștea locuitorilor, cnezii sau juzii se transformă, treptat, într-o clasă nobiliară care își transmitea funcția, prin moștenire. Folosindu-se de autoritatea lor, ei pun stăpânire treptat pe pământurile sătenilor. În opinia lui Radu Rosetti, termenul de boier, apărut mai târziu decât clasa stăpânitoare, echivala cu dregător, iar sistemul dregătoriilor a fost instituit de primii Basarabi și Mușatini. Cnezii s-au menținut și în perioada post-statală, dar numai unii dintre ei au devenit dregători. Cu timpul, denumirea de boier s-a dat oricărui om bogat în pământ, stăpân de moșie. În consecință, în secolele XV – XVI, starea socială

³² Nicolae Iorga, *Geschichte des Roumänischen Volkes I*, Gotta, 1905, pp. 252-253.

³³ Idem, *Scrisori de boieri*, Editura „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, 1912, pp. 22 – 24.

³⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade V*, Iași, 1908, p. 111.

³⁵ *Ibidem*, p. 112.

a boierimii era formată din proprietarii de pământ³⁶. În secolul al XVII-lea, unii boieri, uzând și abuzând de calitatea de dregător, au acumulat domenii funciare întinse, constituite din zeci de sate. Spre sfârșitul acestui secol, constată Rosetti, dispare o mare parte din familiile vechi care dețineau funcții înalte, unele prin stingerea neamului, iar altele, sărăcite din cauze multiple, decad și intră în categoria micilor proprietari de pământ³⁷. Procesul de transformare a boierimii s-a accentuat în secolul al XVII-lea, odată cu pătrunderea familiilor grecești, venite în număr mare cu domnii grecizați, de origine română, Mihneștii și Ilișeștii. Acești greci, ambițioși și abili, s-au folosit de protecția domnilor grecizați, ca și de căsătoriile cu fiice de boieri români, căsătorii permise de legile țării și, pe aceste căi, au ocupat înalte dregătorii, în defavoarea autohtonilor. Astfel, afirmă Rosetti, la sfârșitul veacului al XVII-lea, „vechea clasă stăpânitoare, aceea pe care întemeierea Principatului o găsisese în ființă, slăbită prin împărțirile succesive ale ocinei sale cât și de greutatea jugului turcesc, a primit lovitura de moarte de la niște aventurieri jăcași, ajunși pe scaunul ei și ajutați de lăcomia propriilor săi fruntași”³⁸. În perioada menționată, funcțiile în stat erau deținute numai de membrii clasei boierești. Ele erau efective, adică rangul se acorda o dată cu dregătoria. Fiii de boieri care nu obținuseră dregătoria se bucurau de aceleași privilegii ca și părinții lor, între care, prioritar, era cel fiscal, constând în scutirea totală sau parțială de dări către stat.

Rosetti constată că, în „secolul” fanariot, din cauzele cunoscute, fenomenul grecizării boierimii se extinde, cuprinzând toate domeniile vieții: lingvistic, cultural, mental. Boierii își însușesc limba greacă, ținuta vestimentară, obiceiurile, mentalitățile, iar patriotismul strămoșilor este uitat cu desăvârșire³⁹. În același context însă, istoricul își nuanțează afirmațiile și face precizarea că fenomenul grecizării a cuprins numai marea boierime. La acest nivel, în contopirea elementului autohton cu cel grecesc, un rol important l-au avut alianțele matrimoniale. În ceea ce

³⁶ Radu Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova I*, Editura SOCEC, București, 1907, pp. 232-233.

³⁷ *Ibidem*, p. 238.

³⁸ *Ibidem*, p. 249.

³⁹ *Ibidem*, p. 263.

privește mica boierime și urmașii ei fără funcții, mazilii, Rosetti constată că aceștia adoptă doar unele „grecisme” ca, de exemplu, sistemul clientelar. Clienții erau persoane de condiție modestă care intrau în serviciul unui mare boier și, prin protecția acestuia, accedea la slujbe mici în aparatul de stat al vremii. Ceea ce îi caracterizează pe toți boierii este tendința de acaparare, prin orice mijloace, a pământurilor răzeșești, diferența fiind doar că cei mari acaparează mai mult, iar cei mici mai puțin. Dacă Rosetti este categoric în a condamna viciile clasei boierești în secolul al XVIII-lea și la începutul celui următor, tot el le justifică prin rolul puterii care duce la abuzuri, lipsa de cultură a clasei stăpânitoare, contradicțiile din legislație și slaba rezistență la opresiune din partea categoriilor sărace.

În ceea ce privește planul național, Radu Rosetti remarcă faptul că o parte a boierimii, în perioada fanariotă, a acționat pentru a salva țara de dominația turcească. Unii boieri au găsit soluția: înlocuirea suzeranității otomane cu cea a Imperiului Țarist; ei au mers până acolo, încât au solicitat țarinei Ecaterina a II-a alipirea Moldovei la Rusia⁴⁰. La sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor, strategia boierimii pe plan național se modifică datorită impactului cu ideile Marii Revoluții din Franța. Boierii elaborează proiecte de reformă în cuprinsul cărora se cere autonomia țării – concepută ca etapa necesară și pregătitoare pentru obținerea independenței –, armată națională și chiar unirea celor două principate. În Țara Românească, Tudor Vladimirescu, urmaș al cnezilor de la Vladimiri, a încercat să realizeze, cu armele, idealul național al românilor. Radu Rosetti se oprește cu studiul la anul 1834, precizând că, în ultima fază de existență, până la 1858, boierimea se transformase dintr-o clasă deținătoare de funcții, într-o clasă deținătoare de titluri aducătoare de privilegii. Creșterea numărului de boieri cu titluri se accentuează, după același autor, în timpul ultimilor domni fanarioți și se accelerează în epoca restaurării domnilor pământeni⁴¹.

Constantin Giurescu a elaborat un studiu special referitor la evoluția boierimii în secolele XV – XVIII. Concepția sa, bazată pe

⁴⁰ *Ibidem*, p. 368.

⁴¹ *Ibidem*, pp. 373 – 374.

un bogat material documentar, se confruntă cu opiniile istoricilor, de la Dimitrie Cantemir până la Nicolae Iorga, dar excursul istoriografic al problemei are lacune, deoarece lipsesc numele unor autori de referință ca Nicolae Bălcescu și Nicolae Suțu. Conform opiniei acestuia, până spre mijlocul secolului al XVIII-lea, nu exista o reglementare referitoare la criteriile apartenenței unor persoane la clasa boierimii. Istoricul își argumentează părerile pe baza interpretării informațiilor lui Dimitrie Cantemir și a unei cercetări proprii despre situația Olteniei, în timpul ocupației austriece⁴². Așa cum reiese din studiu, austriezii au încercat, scopul fiind asigurarea resurselor financiare, să modernizeze sistemul fiscal. Pentru aceasta, administrația austriacă a alcătuit un catalog în care să fie înscrise persoanele considerate boieri, care urmau să fie scutite de impozite. Austriezii au constatat însă că termenul de boieri era nelămurit, iar criteriul propus de ei pentru a fixa apartenența la boierime – demonstrarea cu acte a obținerii unei funcții în familie timp de patru generații – a fost imposibil de aplicat⁴³. Ca urmare a acestei situații, conchide istoricul, până la reforma lui Constantin Mavrocordat, boierimea din Principate era formată din persoanele care dețineau funcții, indiferent de treapta ierarhică, din urmașii marilor dregători și din marii proprietari de pământ. Situația persoanelor care ocupaseră mici funcții, a proprietarilor mici și mijlocii era neclară. Abia reforma lui Constantin Mavrocordat – zece domnii succesive în ambele Principate între anii 1730-1769 – a clarificat situația boierimii și a stabilit criteriile pe care trebuia să le îndeplinească o persoană pentru a fi membră a stării privilegiate. Conform prevederilor reformei lui Constantin Mavrocordat din 1741, criteriul apartenenței la starea boierească era funcția sau consecința exercitării unei funcții. Boierimea a fost împărțită în două categorii: boierii mari și boierii mici. În timp ce boierii mari – veliții și urmașii lor, neamurile – erau scutiți de toate dările, boierii mici și urmașii lor, mazilii, erau scutiți numai de dijmărit și vinăriciu. Neamurile și mazilii urmau să prezinte unei comisii dovezile care probau descendența lor din dregători, așa numitele

⁴² Constantin Giurescu, *Studii de istorie*, Antologie, îngrijire de ediție și introducere de Dinu C. Giurescu, Editura „Eminescu”, București, 1993, pp. 385 – 387.

⁴³ *Ibidem*, p. 388.

cărți de neamuri. În condițiile de atunci, când nu existau preocupări de genealogie, comisiile au fost silite să fixeze la categoriile menționate numai pe fiii și pe nepoții de dregători⁴⁴. Organizarea boierimii române de către Constantin Mavrocordat, susține autorul, a rămas aceeași până la Convenția de la Paris, care, în articolul 46, desființa privilegiile boierimii⁴⁵. După Giurescu, principiul stabilit de Constantin Mavrocordat s-a construit pe o veche și statornică tradiție la români, aceea a acordării titlului de boier persoanelor care erau sau fuseseră dregători. Dregătoria era un titlu nobiliar și constituia pentru persoana respectivă o parte integrantă a numelui său, necesar pentru a-l deosebi sau recunoaște⁴⁶. Cu toate acestea, afirmă Constantin Giurescu, în secolele XV – XVII, boierimea română cuprinsese și alte persoane care nu erau și nici măcar nu fuseseră dregători, ceea ce înseamnă că, în acea perioadă, condiția apartenenței la boierime era moșia. Considerând că toți proprietarii de pământ erau boieri, istoricul include în clasa boierimii pe micii proprietari de pământ numiți în documente: cnezi, moșneni, megieși, răzeși, judeci⁴⁷.

P.P. Panaitescu a consacrat un amplu studiu originilor și evoluției boierimii române de la începuturi până în secolul al XVII-lea⁴⁸. În urma unei succinte evaluări a părerilor lui Xenopol, Iorga, Rosetti, Giurescu, P.P. Panaitescu formulează propria sa concepție, expusă doar tangențial în unele studii anterioare. El susține că boierimea s-a format la români, în epoca prestatală, ca urmare a migrației slavilor, începând cu secolul al VI-lea. Teoria originilor slavone a boierimii române are ca suport izvoarele istorice din secolele VI – XIII, dar și analogia cu fenomenul general al formării nobilimii feudale în țările europene, foste provincii ale Imperiului Roman, cucerite de către migratorii germanici. În concepția sa, calitatea de nobil, în Evul Mediu, era condiționată de proprietatea

⁴⁴ *Ibidem*, p. 389.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 390.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 392. De regulă, persoanele apar în izvoare cu prenumele, așa că ele se pot identifica, în caz de omonimie, prin titlul purtat; am întâlnit cazul și la familia de boieri Costache.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 392 – 438.

⁴⁸ P.P. Panaitescu, *Problema originii clasei boierești*, în *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, Ediția a II-a, Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, Editura Enciclopedică, București, 1994, pp. 31 – 64.

asupra pământului, deși nu orice proprietar de pământ era nobil. Distincția este cu atât mai necesară la români, unde răzeșii sau moșnenii proprietari de pământ nu pot fi considerați boieri. În opinia lui P.P. Panaitescu, boier era numai acel proprietar de pământ care își valorifica moșia cu munca sătenilor⁴⁹. Boierimea prestatală în spațiul românesc, apărută în secolele VII–X, s-a format din migratorii slavi. Cuceritorii slavi s-au stabilit pe acest teritoriu și au devenit proprietari de pământ și de țărani dependenți care erau români. Așa se explică de ce numele național de român (rumân) a devenit sinonim cu țăran dependent. Boierimea prestatală, numită în izvoare juzi și cnezi, termeni cu aceeași semnificație de nobil, și-a bazat stăpânirea asupra pământurilor și oamenilor pe o situație de facto, pe un drept nescris. Ca urmare a prefacerilor din interiorul obștilor sătești, în rândurile ei au pătruns moșnenii și răzeșii în secolele XII – XIII. Procesul de românizare a boierimii, cum îl numește autorul, a fost întârziat din cauza migrației și așezării cumanilor, din care o parte intră în rândurile clasei stăpânitoare. Acest proces se încheie în secolul al XIV-lea, odată cu întemeierea statelor românești. Domnii creează o nouă boierime și provoacă o discriminare în rândurile boierimii, prin acordarea imunității cu hrisov. Stăpânii de moșii, boierii fără hrisov, rămân totuși în rândurile clasei stăpânitoare⁵⁰.

După 1944 și, mai ales din 1948, în tratarea problemei a intervenit factorul politic. Faptul acesta se reflectă în *Tratatul de istorie a României* în care, prin forța lucrurilor, s-a impus linia oficială, chiar atunci când autorii erau reputați specialiști formați în perioada anterioară. Concepția autorilor *Tratatului* despre boierime este dogmatică și se aliniază cu interpretarea impusă de regimul comunist. Accentul cade pe rolul negativ „exploatator” al boierimii în raporturile cu țăranii dependenți, de „acaparator” al pământurilor țăranilor liberi. Luptele dintre grupările boierești din secolele XVI – XVII sunt explicate, exclusiv, prin obiectivul boierimii de a limita autoritatea domnească. Procesul transformării boierimii române din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și în veacurile următoare este tratat superficial și tendențios, iar interpretările lui Xenopol,

⁴⁹ *Ibidem*, p. 32.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 64.

Giurescu, Iorga – deși cunoscute de autori – sunt caracterizate drept „idealiste”⁵¹. Autorii *Tratatului* admit rolul domnilor fanarioți în transformarea boierimii române, dar le neagă acestora, îndeosebi domnilor reformatori, influența ideilor iluminismului. Cu toate opreliștile, în anii dictaturii comuniste, istorici români ca Dan Cernovodeanu, Dan Berindei, Emanoil Hagi-Mosco, Ștefan S. Gorovei, Ștefan Pleșia, Gheorghe Platon și alții, au continuat studiile referitoare la boierimea română. În anul 1972 s-a creat Comisia Națională de Genealogie, Heraldică și Sigilografie și a reapărut revista *Arhiva genealogică*.

După evenimentele din decembrie 1989, cercetările în problemă iau amploare. Printre numeroasele studii despre boierimea română, un loc aparte îl ocupă lucrarea *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea* a profesorilor Gheorghe Platon și Alexandru-Florin Platon, care poate fi considerată o „radiografie” a boierimii române în secolele XVIII – XIX. Autorii lucrării consideră că istoria boierimii române are, în esență, trăsăturile istoriei nobilimii europene, firește cu particularitățile est-europene. Pe baza „instrumentelor de analiză” – documente, catagrafii, lucrări generale, memorii –, distinșii istorici demonstrează că boierimea română, ca și cea europeană, își continuă existența și după desființarea ei (1858), prin „transformare funcțională”⁵². Prin această sintagmă se înțelege că numai o parte a boierimii române a rezistat și s-a menținut la nivelul superior al societății românești, și anume, aceea care s-a adaptat în noile condiții istorice, păstrându-și unele elemente inconfundabile, tipice, pe planul mentalității.

⁵¹ *Istoria României III*, Editura Academiei, București, 1964, pp. 11 – 13.

⁵² Gh. Platon, Al.-Florin Platon, *op. cit.*, p. 57.

Capitolul II

Familia Costache. Studiu genealogic și biografic

II.1 Sulgerul Costache și fiii: Antiohie și Gavriliță

Tradiția familiei, înscrisă în spițele genealogice menționează că sulgerul Costache – al cărui prenume a devenit patronimicul familiei – era fiul preotului Ioan de la Epureni, sat din ținutul Fălciului. Până nu demult, s-a crezut că preotul Ioan ar fi fost un personaj legendar, ipoteză demontată de Ion. T. Sion, care a dovedit, utilizând izvoare documentare, existența reală a acestuia¹.

După Gh. Ghibănescu, Costache, atestat ca mare comis în anul 1623, apoi mare sulger în 1626, sub Miron Barnovschi², a avut, consecutiv, două soții: Călina, fiica cea mai mică a vornicului Cârstea Ghenovici și a Anghelinei Crăciun, apoi Tofana, fiica lui Vasile Bujoreanu și a Anghelinei, altă fiică a lui Cârstea Ghenovici³. Această aserțiune ar însemna că sulgerul Costache s-a căsătorit, a doua oară, cu nepoata de soră a primei soții. Ion T. Sion a demonstrat cu argumente logice și documentare faptul că mezina lui Cârstea Ghenovici, Călina, care a murit tânără necăsătorită, nu a fost soția lui Costache și că de la prima soție, al cărei nume rămâne necunoscut, l-a avut pe Antiohie⁴.

¹ Ion T. Sion, *Umbrărești – vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999, p. 105, nota 86. Cf. A.N.B. *Documente istorice*, p. III/157.

² Idem, *Costăcheștii (istorie și genealogie)*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1-2, Editura Academiei, Iași, 1995, p. 1, nota 1. Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova Sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică, București, 1971, p. 381, nota 1. Cf. D.R.H. XIX, pp. 195-198.

³ Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costachi (După acte și documente)*, în „Ioan Neculce”, 4/1924, Iași, p. 216.

⁴ I. T. Sion, *Umbrărești*, p. 104.

Fiul cel mai mare al lui Costache, născut, potrivit opiniei lui Nicolae Docan, în anul 1617⁵, s-a însoțit cu Alexandra, fiica cronicarului Grigore Ureche (1654), căsătorie din care nu au rezultat copii⁶. Fără titlu boieresc în vremea lui Vasile Lupu, Antiohie a primit dregătoria de agă de la Gheorghe Ștefan⁷ și, în această funcție militară, a participat la luptele acestuia pentru redobândirea scaunului Moldovei cu Gheorghe Ghica, preferatul marelui vizir Küpruli. Credem că moartea i s-a tras în urma unei bătălii din anul 1657, când a fost „rănit în cap foarte cu grea rană...”⁸.

Costache a avut cu a doua soție, Tofana Bujoreanu, un fiu Gavril (Gavriliță), născut în preajma anului 1618 și o fiică, Tudosica, născută pe la 1622⁹. Prin mamă, nepoata lui Cârstea Ghenovici, Gavriliță s-a înrudit cu importante familii boierești ale Moldovei, iar pe moșiile moștenite și-a clădit avuția sa funciară. Înainte de anul 1650, Gavriliță Costache s-a căsătorit cu fiica greului Caracaș de la Târzii¹⁰ (astăzi sat Târzii, comuna Olteștești, județ Vaslui), pe care o chema Maria¹¹. De la socrul său, Gavriliță a primit ca zestre un loc de prisacă, lângă Olteștești¹². C.A. Stoide a susținut, interpretând un pasaj din cronica lui Miron Costin, că prima dregătorie obținută de Gavriliță de la Gheorghe Ștefan (1654 – 1657) a fost aceea de agă¹³; am arătat mai sus că agă a fost Antiohie Costache. Pe de altă parte, dacă interpretăm *ad litteram* alt pasaj din cronica lui Miron Costin, Gavriliță Costache mare jicnicer

⁵ Idem, *S-a născut Cantemir bătrânul în anul 1612*, în „Arhiva genealogică”, IV (IX), 1-2, Editura Academiei, Iași, 1997, p. 212. Cf. Nicolae Docan, *Manuscrise românești*, B.A.R., A/581, IV, f. 170.

⁶ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 382. Informația apare și în tabelul genealogic al familiei Costache, întocmit de N. Bosângeanu, în anul 1987.

⁷ Gh. Ghibănescu, *Ceva despre Costăchești*, în „Ioan Neculce”, 1924, p. 306.

⁸ Miron Costin, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, Ediție P.P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 183.

⁹ I. Sion, *op. cit.*, p. 213. Cf. N. Docan, *op. cit.*, f. 170.

¹⁰ Credem că această căsătorie s-a făcut pe vremea când Caracaș a îndeplinit funcția de jicnicer (iunie 1648 – iulie 1651). N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 368.

¹¹ Ipoteză bazată pe izvoarele genealogice inedite: pomelnicul-triptic de la Obârșeni-Vinderei și pomelnicul de la Ciortolom – Tutova și pe faptul că una din nepoatele de la fiul Vasile se numea Maria.

¹² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VII*, Iași, 1912, doc. CXXXIV, pp. 170-171.

¹³ C.A. Stoide, *Izvodul Costăchesc*, în „Studii și articole de istorie”, Editat de Societatea de Științe Istorice și Filologice, București, 1964, p. 9.

(?) a participat la luptele dintre Gheorghe Ghica, domnul legitim și Gheorghe Ștefan, aliat cu domnul Munteniei, Constantin Șerban Basarab¹⁴. Cu certitudine, domnii Moldovei: Gheorghe Ghica, Alexandru Iliăș și Istratie Dabija au apreciat însușirile războinice ale lui Gavriliță, care a îndeplinit, succesiv, funcții militare: agă, serdar, pârcălab și, din nou, serdar¹⁵.

În preajma anului 1660, Gavriliță s-a căsătorit cu Tudosica, sora lui Miron Costin¹⁶. Avantajele căsătoriei au fost de partea lui Gavriliță: moșii în Țara de Sus, moștenite de soția sa, din averea lui Miron Barnovschi și, la fel de important, înrudirea cu familia Costineștilor, iar prin aceștia, cu alte familii boierești (Jora, Buhuș, Șoldan). La începutul anului 1669, Gavriliță intră în categoria marilor dregători, ca mare spătar al lui Gheorghe Duca¹⁷. Obținerea dregătoriei s-a datorat, fără îndoială, aptitudinilor sale militare dar și influenței, poate, a doamnei Anastasia, rudă cu familia Costache. În foarte bune relații cu Gheorghe Duca, Gavriliță s-a alăturat taberei boierilor care s-au opus răscoalei lăpușnenilor și orheienilor, condusă de Hâncu și Durac (1671 – 1672) și a jucat un rol destul de însemnat în reprimarea revoltei¹⁸. Comportamentul său i-a adus dregătoria de mare vornic al Țării de Sus¹⁹, nerespectându-se acel *cursus honorum*, obligatoriu în veacul al XVII-lea. Beneficiind de favoarea domnească și urmărind recunoașterea stăpânirii moșiilor cumpărate de „Tofana cneaghina lui Costache biv sulger” și de el însuși, Gavriliță obține uricul din 22 martie 1670²⁰.

Scos din dregătoria de mare vornic de către Ștefan Petriceicu (1672 – 1673), Gavriliță s-a retras pe moșiile sale din ținutul

¹⁴ În lupta de pe Jijia, Gavriliță Costache împreună cu alți boieri au căzut prizonieri lui Gheorghe Ștefan, care „i-a pus iarăși la boierii”. Miron Costin, *op. cit.*, p. 189.

¹⁵ N. Stoicescu, *op. cit.*, pp. 380-381.

¹⁶ Tudosica, fiica hatmanului Costin și a Saftei Ionașcu Scoarțeși s-a născut în Polonia, la Novosilca Nova, lângă orașul Bar. Părinții săi, aflați în exil din 1633, primiseră indigenatul polonez și moșia menționată. Miron Costin, *op. cit.*, p. 7.

¹⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade II*, Iași, 1907, pp. 58-59. Idem, *Ispisoace și zapise*, III/ 2, Iași, 1912, pp. 88-90.

¹⁸ Gavriliță și alți boieri au informat Poarta că „țara e cu domnul iar răsculații sunt haini contra lui și a Porții”. C.A. Stoide, *op. cit.*, p. 10. Cf. C.C. Giurescu, *Istoria românilor III*, București, 1942, pp. 140-142.

¹⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XII*, Iași, 1924, p. XV.

²⁰ Domnul Gheorghe Duca întărește stăpânirile lui Gavriliță pe sate și părți de sate din ținuturile Fălciu: Roșiești pe Idrici, Popești, Hănăseni, Lungani, Boțești, Gioseni pe Elan și Tutova: Broșteni și Spineni. Idem, *Ispisoace și zapise*, III/2, pp. 108-114.

Fălciului, probabil la Epureni. După eșecul turcilor la Hotin, în toamna anului 1673, Gavriliță s-a raliat grupării boierilor, în frunte cu logofătul Miron Costin, care i-au cerut lui Ștefan Petriceicu să renunțe la actul de închinare către Polonia și să revină la situația anterioară, pentru că, altfel, țara va fi devastată de trupele turcești și tătarăști²¹. La refuzul domnului, boierii l-au părăsit și, împreună cu cei din Țara de Jos, s-au dus la Galați, unde l-au întâmpinat pe Dumitrașcu Cantacuzino. Este evident că boierii au evaluat corect raportul inegal de forțe polono-otoman. Într-adevăr în lupta de la Movila Răbâiei, ținutul Fălciului, Ștefan Petriceicu și polonezii au fost înfrânți de oastea moldo-turcă. Deși Gavriliță Costache îl sprijinise, domnul Dumitrașcu Cantacuzino nu i-a redat dregătoria, fiindcă fostul mare vornic, alături de alți boieri, au refuzat să declare în scris că sunt de acord cu hotărârea domnului, făcută la sugestia marelui vizir – măsură de prevedere în eventualitatea unui atac polonez – ca tătarii să ocupe Moldova, în iarna anului 1673 – 1674.

Domnul Antonie Ruset (1675 – 1678) i-a dat lui Gavriliță Costache, pentru puțină vreme, funcția de mare hatman. În vara anului 1677, la porunca Porții, oastea moldovenească a încercat să cucerească cetatea Cehrin de pe Nistru, ocupată, atunci, de cazaci. Eșecul asediului, imputat lui Gavriliță Costache, intrigile lui Gheorghe Duca și ale pașei Halil au dus la înlocuirea lui Gavriliță Costache, cu Alexandru Buhuș, cumnatul domnului Munteniei²². În realitate, evenimentul a avut altă motivație. La Cehrin, Gheorghe Duca i-a „cercetat” pe boieri, întrebându-i „cine să fie domn”, fiindcă „Antonie Vodă este mazil”. Gavriliță i-a răspuns: „Dacă este adevărat, atunci să fie Măria Ta, dacă nu este adevărat să nu-l amesteci și să ni-l lași că este domn bun”²³. Replica denotă atât abilitatea politică, cât și conduita corectă a lui Gavriliță Costache față de Antonie Ruset, viitorul fost domn al Moldovei. Departate de a fi un apropiat al domnului Moldovei și a-i accepta păcatele lui și ale

²¹ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție critică de Gabriel Ștrempele, Editura „Minerva”, București, 1982, pp. 233-234.

²² *Ibidem*, pp. 248-249.

²³ Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei (1662 – 1712)*, publicat în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei II*, Editate de Mihail Kogălniceanu, București, 1872, p. 15.

feciorilor lui, Gavriliță n-a mers la Poartă, așa cum au făcut Miron Costin și alți boieri, pentru a-i da lovitura de grație lui Antonie Ruset.

Gavriliță Costache a „plătit” atitudinea rezervată față de Gheorghe Duca, la Cehrin, prin cooptarea lui în Sfatul domnesc ca mare vornic al Țării de Jos, abia în primăvara anului 1679. Se părea că-și recâștigase încrederea domnească, pentru că, în vara aceluiași an, înainte de plecarea sa din Moldova, Gheorghe Duca l-a numit caimacam, împreună cu Miron Costin și cu Neculai Racoviță²⁴. Peste puțină vreme, raporturile dintre domn și marele vornic s-au tulburat din pricina complotului boierilor Vasile Gheuca, mare vistiernic, Gheorghe Bogdan, mare jicnicer și Lupul, mare sulger. Aceștia au organizat conspirația împreună cu frații Nicolae și Ion Racoviță și urmau, cu sprijinul militar al orheienilor și lăpușnenilor să-lucidă pe Gheorghe Duca, familia și boierii săi credincioși²⁵. Gavriliță a știut de „fapta Gheucăi”, deoarece marele vistiernic avea ca soție pe Simina, fiica Tudosicăi, născută Costache și a lui Gavril Jora²⁶. S-ar putea ca Gavriliță să fi știut de planul boierilor și de la Ion Racoviță, căsătorit cu Safta Jora, altă nepoată a lui Gavriliță de la sora sa Tudosica. C.A. Stoide a mers mai departe, afirmând, fără a preciza sursa, că Vasile Gheuca îi propusese lui Gavriliță, nu pentru prima oară, să primească tronul Moldovei. Cert este faptul că, în momentul descoperirii complotului, Gavriliță se afla „la țară”, foarte probabil se retrăsese în cetățuia de la Bursuci (astăzi sat Bursuci, comuna Epureni, județ Vaslui). Chemat la Iași prin scrisoare domnească, Gheorghe Duca „l-au cercat” pe Gavriliță, timp de 3 zile, dar „l-au aflat drept neatins de nemică”, ba chiar „l-au îmbrăcat cu unu conteșu cu soboli”²⁷. Jocurile politice s-au făcut și deciziile politice s-au luat în urma discuțiilor secrete dintre Gheorghe Duca și boierii „credincioși”. Finalul: Gheorghe Duca amenințat cu pierderea tronului, a renunțat la adoptarea unor măsuri radicale – execuția tuturor vinovaților – iar boierii au acceptat să sacrifice pe cei trei, care au fost decapitați la fântâna din fața Curții domnești (2 octombrie 1679). Din considerente politice și nu

²⁴ C.A. Stoide, *op. cit.*, p. 11. Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, p. 70.

²⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 260.

²⁶ N. Costin, *op. cit.*, p. 20.

²⁷ *Ibidem*

numai, Gheorghe Duca l-a păstrat pe Gavriliță Costache între marii dregători ai țării. La acest fapt a mai contribuit intervenția lui Miron Costin, deși, odată cu moartea Tudosicăi (1677), soția marelui vornic, au slăbit legăturile între cei doi foști cumnați, lucru ce fusese dovedit de poziția lor diferită la 1679. La rândul său, Gavriliță, preocupat de promovarea fiului Vasile, avea tot interesul în a-și păstra funcția, așteptând un context favorabil pentru a-l debarca pe Gheorghe Duca.

Lăcomia fără margini și fărădelegile comandate de domn, atinseseră toate stările sociale, dar, în vremea aceea, numai boierimea sau o parte a ei era capabilă să salveze țara de tiran. Conspirația boierilor a început din aprilie 1683, când caimacamii lăsați de Gheorghe Duca la Iași, înainte de plecarea la Viena, i-au sfătuit pe boierii care-l însoțeau, între care Gavriliță Costache, să-l părăsească, dacă domnul, după expediție va voi să se întoarcă în Moldova. În septembrie – eșecul răsunător al turcilor la Viena – caimacamii i-au scris lui Ștefan Petriceicu, refugiat în Polonia, să ceară sprijin militar regelui Jan Sobieski, pentru înlăturarea lui Gheorghe Duca²⁸. Boierii opozanți din țară au trecut de partea lui Ștefan Petriceicu și s-au înțeles cu Gavriliță Costache, prin mesageri, să împiedice revenirea lui Gheorghe Duca în Moldova. Astfel, la Brașov, unde făcuse popas Gheorghe Duca și puținii oameni ce-i rămăseseră, a venit „o slugă a vornicului Costachi” care i-a informat despre evenimentele din țară²⁹. Atunci, Gavriliță Costache „spontan” l-a sfătuit pe Gheorghe Duca să treacă în Muntenia, unde se refugiaseră doamna Anastasia și curtea sa, și de unde ar fi primit ajutor de la turci și tătari. Planul ascuns al conspiratorilor era de a-și lua soțiile din Muntenia și, de aici, de a pleca în Moldova fără Gheorghe Duca unde erau hotărâți să-l susțină ca domn pe Ștefan Petriceicu. Așa se explică reacția violentă a lui Gavriliță față de opinia boierilor apropiați lui Gheorghe Duca care l-au sfătuit să meargă în Moldova pe la Oituz³⁰. De la Brașov s-au despărțit: Gavriliță, Ion Racoviță au

²⁸ I. Neculce, *op. cit.*, p. 268.

²⁹ N. Costin, *op. cit.*, p. 28.

³⁰ Gavriliță „l-a luat de peptu” pe Cârstea, nepot de vară a lui Gheorghe Duca și i-a spus: „Fătul meu Cârsteo, eu sunt bătrân, iar tu ești tânăr ... voi să știu cine duce pe Duca pe mâna neprietenilor”. Și pentru că postelnicul Constantin Ciobanu i-a răspuns: „eu îl sfătuiesc”,

coborât în Muntenia, iar Gheorghe Duca și boierii fideli, Miron Costin, Alexandru Buhuș și alții, s-au îndreptat spre Moldova. Ajuns la Iași, în decembrie 1683, Ștefan Petriceicu a trimis un detașament polonez, care l-a prins pe Gheorghe Duca la curțile de la Domnești, în timp ce petrecea sărbătorile de Crăciun. Făcut prizonier, Gheorghe Duca a fost dus în Polonia și acolo și-a sfârșit viața, în ianuarie 1684.

Din Muntenia, Gavriiliță Costache i-a sfătuit pe boierii retrași în nordul Moldovei cu Ștefan Petriceicu, nerecunoscut ca domn de Poartă, să ceară turcilor dreptul de a alege pe unul dintre ei. Când turcii l-au investit pe Dumitrașcu Cantacuzino, Gavriiliță și ceilalți boieri n-au cutezat a se opune forței și au mers la Galați, închinându-se noului domn (februarie 1684). Din analiza evenimentelor de mai sus, reiese faptul că Gavriiliță Costache, deși avea toate temeiurile să fie domn, știind însă nu numai poziția contrară a Porții, ci și opoziția unor boieri, pentru care era de preferat un domn slab decât unul puternic, a renunțat la acest gând ambițios. Întors acasă, după zece luni de absență, vornicul Gavriiliță Costache s-a simțit permanent amenințat, dincolo de aparențe, de către domnul „nestatornic, telpiz, amăgitor...” Dumitrașcu Cantacuzino. Temerea i-a fost confirmată de Alexandru Buhuș, care i-a transmis la Focșani, în primăvara anului 1685, mesajul lui Șerban Cantacuzino. Domnul Munteniei îl avertiza pe Gavriiliță de faptul că Dumitrașcu Cantacuzino obținuse, prin firman împărătesc, hotărârea de a-i executa pe toți boierii găsiți vinovați de situația grea a țării³¹. Avertizați la timp, Gavriiliță Costache, împreună cu fiii și cu boieri din Țara de Jos au fugit în Muntenia. Acolo, ei au hotărât, la propunerea lui Gavriiliță Costache și în prezența lui Șerban Cantacuzino, să-l aleagă domn pe Constantin Cantemir, calculând că acesta ar îndeplini criteriile pentru a fi tutelat de marea boierime a țării. Lui Gavriiliță, căruia îi datora scaunul Moldovei, Constantin Cantemir i-a jurat „să nu să atingă sabia lui de dânsul sau de vreun fecior al lui ...”³². Cuvintele lui Gavriiliță relevează latura mai puțin știută a personalității lui, anume aceea de părinte

Gavriiliță i-a replicat: „Să-mi fii mărturie că eu nu voi să-l sfātuiesc. Duca Vodă are feciori, că eu pot muri și vor rămâne feciorii mei cu feciorii Ducăi-Vodă”. *Ibidem*, pp. 28-29.

³¹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 293.

³² *Ibidem*, p. 296.

ocrotitor pentru copiii săi. Sentimentele sale afectuoase răzbat cu prisosință din scrisoarea – singura ce s-a păstrat din corespondența lui Gavriliță Costache – către „iubite fiul meu Vasilachi”³³.

În ultimii ani de viață, Gavriliță Costache și-a dovedit însușirile de oștean și diplomat. Sub comanda lui Constantin Cantemir însoțit de Gavriliță Costache, detașamentul moldovenesc, aliat cu tătarii din Bugeac – la care, în prealabil, fusese trimis marele vornic ca negociator – i-a bătut pe polonezii care pustiiseră ținuturile Tutova și Fălciu³⁴. Ca mare vornic al Țării de Jos, Gavriliță Costache trebuie să fi participat la curățirea zonei Fălciului de tâlharii codreni. Având încredere în iscusința diplomatică a lui Gavriliță și cunoscând prețuirea de care acesta se bucura din partea domnului Munteniei, Șerban Cantacuzino, unchiul nurorii sale Catrina Cantacuzino, Constantin Cantemir l-a trimis sol la București, în primăvara anului 1687, cu o sarcină deosebit de delicată. El avea misiunea de a tempera nemulțumirea lui Șerban Cantacuzino față de Constantin Cantemir, care nu-și respectase promisiunile făcute la București în mai 1685: încadrarea Moldovei în Liga Sfântă și execuția fraților Iordache și Manolache Ruset. Solia nu a dat rezultatele dorite, deoarece Șerban Cantacuzino a rămas pe aceeași poziție față de domnul Moldovei. La puțină vreme după întoarcerea acasă, Gavriliță Costache a murit (iunie 1687). Ion Neculce a afirmat că vornicul Gavriliță ar fi fost otrăvit de Șerban Vodă. Informația cronicarului aflat, atunci, în pribegie în Muntenia, trebuie acceptată cu rezerve, din cauza vrăjmășiei lui față de puternicele sale rude Cantacuzinii, la care se refugiase împreună cu familia. În opinia noastră, Gavriliță a murit din cauza unei maladii rapide, grevată pe organismul unui om bătrân. Familia l-a înmormântat în biserica mănăstirii Bursuci, alături de tatăl său Costache și, probabil, de mama sa Tofana. Mănăstirea înălțată de sulgerul Costache fusese refăcută și

³³ Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri*, Editura „Neamul Românesc”, Vălenii de munte, 1912, doc. LIX, p. 88. Nicolae Iorga l-a considerat ca autor al scrisorii pe Lupu Costache. Or, scrisoarea conține suficiente elemente pe baza cărora am stabilit că autorul a fost Gavriliță Costache. Astfel, în text apar Vasilca Palade, ultima soție a lui Gavriliță Costache și Catrina Toderașcu Cantacuzino, soția lui Vasile, fiul cel mai mare al lui Gavriliță Costache.

³⁴ I. Neculce, *op. cit.*, p. 317. Cf. N. Iorga, *Luptele turco-polone și germane*, în *Studii și documente XI*, București, 1906, pp. 165-166.

înzestrată cu satul Bursuci de vornicul Gavriliță; în anul 1682, Gavriliță o închinase mănăstirii Esfigmenul de la muntele Athos³⁵.

La 20 iulie 1685, vornicul Gavriliță Costache își întocmise testamentul³⁶, împărțind moșiile și averea mobilă, cu excepția celor date ca zestre fiilor căsătoriți până la acea dată. În preambul, el mărturisește că a avut mai multe soții, dar reiese că numai trei i-au dăruit copii³⁷. De la prima soție – nenumită în diată – a avut pe Ilinca (Elena), care primise o zestre bogată la căsătoria cu boierul Constantin Lambrino și pe Vasile, căsătorit cu Ecaterina Toderașcu Cantacuzino. A doua soție, Tudosica Costin, care crescuse în mediul elevat din Polonia secolului al XVII-lea, a jucat un rol important în viața lui Gavriliță Costache. Influența Tudosicăi Costin, care presupunem să fi fost deosebită, s-a explicat atât prin relațiile și averea adusă, cât și prin durata mai lungă a căsătoriei și prin copiii mai numeroși avuți. Acestei soții, mai tânără cu cel puțin 20 de ani, Gavriliță i-a păstrat o profundă afecțiune, lucru care reiese din faptul că fiii lor: Lupu, Solomon, Costache și Tudosica primesc, prin testament, cea mai mare parte din averea părintească. Tudosica, fiica lui Gavriliță și a Tudosicăi Costin, nemăritată, atunci, la 1685, tatăl îi constituie o zestre bogată din moșii, stupi, mori, sălașe de țigani, ca și celorlalți frați. Ea se va căsători pe la 1690, cu Ivașcu Razu.

La momentul redactării testamentului, Gavriliță Costache era căsătorit cu Vasilca, fiica lui Gavril Palade și a Alexandrei Matei Sturza, rămasă văduvă de la primul soț, Ștefan Toma Cantacuzino³⁸. Prin această căsătorie, Gavril Costache intrase în legătură de rudenie cu partida boierească condusă de Ilie Sturza, cumnatul lui Ștefan Petriceicu. Așa s-ar explica, între altele, sprijinul acordat de Gavriliță acestuia în efemera domnie din iarna 1683 – 1684. Vasilca primise ca zestre, după moartea lui Gavril Palade, de la mama sa

³⁵ Actul de donație al mănăstirii Florești către Esfigmenul de la Muntele Athos, din 20 august 1806. I. Antonovici, *Mănăstirea Florești*, București, 1916, pp. 60-61. În *Donația Floreștilor*, Mitropolitul Veniamin Costache scrie că atunci se mai vedeau mormintele lui Costache și al lui Gavriliță Costache la mănăstirea Bursuci.

³⁶ I. Sion, *op. cit.*, p. 108. Istoricul a datat testamentul după o mențiune din *Anaforale*, nr. 47, f. 20, A.N.I.

³⁷ Diata vornicului Gavriliță Costache. I. Antonovici, *op. cit.*, pp. 120-124.

³⁸ Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, Teză de doctorat, Iași, 2006, pp. 30-31. Cf. N. Iorga, *Studii și documente VI*, București, 1904, p. 33.

Alexandra, satul Cetățuia (astăzi sat Trestiana, comuna Grivița, județ Vaslui)³⁹. Din tonul folosit de Gavriliță în diată, când se referă la Vasilca, reiese că nu ar fi avut sentimente deosebite pentru aceasta, dar nu înseamnă că nu a avut grijă de ea și de fiul lor nevârstnic, Toader, un copil de vreo 5 ani, lăsându-le moșii, vite, sălaşe de țigani și jumătate din bunurile casei de la Epurenii⁴⁰. Gavriliță specifică însă că, în cazul în care „cuconul Toader” nu va „custa” (trăi – n.n.), moșiile și celelalte bunuri se vor împărți fiilor săi din căsătoriile anterioare.

Toader, rămas orfan și de mamă, mult înainte de 2 decembrie 1698, a crescut în casa lui Vasile Costache, care s-a îngrijit de mezin, tratându-l la fel ca pe copiii săi. În semn de recunoștință, Toader a permis fratelui, care-i fusese ca un tată, să-și facă moară pe apa Bârladului, lângă Podeni – Bârlad, pe vadul ce se afla mai sus decât acela de la moșia sa Cetățuia⁴¹. Probabil în vremea primei domnii a lui Mihai Racoviță (1703 – 1705), el a obținut funcția de medelnicer⁴². După moartea sa timpurie, întâmplată înainte de 15 martie 1707, moștenitorul său, Iordache Ștefan Cantacuzino, frate de pe mamă, face danie mănăstirii Bursuci jumătate din moșia Cetățuia. Dania s-a făcut pentru pomenirea Alexandrei Palade, Vasilcăi Costache și a lui Toader Costache, care fuseseră înmormântați la mănăstirea Bursuci. Cealaltă jumătate din moșie, cu vad de moară pe apa Bârladului, a fost vândută de către Iordache Cantacuzino aceleași mănăstiri pentru 200 de galbeni, sumă ce reprezenta datoriile neachitate ale lui Toader Costache⁴³.

Destinul lui Solomon Costache s-a înscris, în tinerețe, pe traiectoria lui Gavriliță. În anul 1683, Solomon era vătaf de aprozi⁴⁴, apoi șetrar sub Dumitrașcu Cantacuzino⁴⁵. A pibegit în Muntenia (primăvara anului 1685), cu tatăl și frații săi, susținându-l pe

³⁹ I. Antonovici, *Documente bârlădene III*, Bârlad, 1915, doc. III, p. 4.

⁴⁰ Idem, *Mănăstirea Florești*, pp. 123-124.

⁴¹ Toader a scris zapisul de învoială „înaintea badii Lupului Costachi biv vel vist, a dumisale badii Solomon șetrariul” și a lui Ivașcu Razu mare sulger, soțul surorii Tudosica. Idem, *Documente bârlădene II*, Bârlad, 1912, doc. VI, p. 10.

⁴² Idem, *Documente bârlădene III*, doc. IX, p. 13.

⁴³ *Ibidem*, doc. IV, pp. 4-5.

⁴⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 384.

⁴⁵ La 25 ianuarie 1684, șetrarul Solomon, împreună cu verii săi Pavel și Ion Bujoreanu și Simina Gheuca, semnează un zapis de vânzare. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise IV/1*, Iași, 1914, doc. 54, p. 71.

Constantin Cantemir la domnia Moldovei. Pentru participarea la complotul de la Băcani (1691), Solomon Costache, mare șetrar a fost închis, la porunca lui Constantin Cantemir, în beciurile Curții domnești de la Iași⁴⁶. Având instrucția necesară și sprijinul lui Vasile Costache, frate de pe tată, mare vornic al Țării de Jos, Solomon Costache a îndeplinit dregătorie de postelnic al doilea între anii 1693 – 1695⁴⁷. Domnul Antioh Cantemir (1695–1700) i-a dat funcția de mare șetrar, dar i-a retras-o înainte de 11 mai 1696⁴⁸. Solidar cu Vasile Costache în opoziția față de Constantin Duca (1700–1703), Solomon Costache, împreună cu frații săi și alți boieri, fuge în Muntenia, în anul 1702, la Constantin Brâncoveanu⁴⁹. În urma tratativelor de la Focșani, între delegația boierilor pribegi și delegația trimisă de Constantin Duca, formată din mitropolitul Misail și hatmanul Nicolae Costin, vărul lui primar, Solomon Costache s-a întors în Moldova⁵⁰. Presupunem că Solomon era la Iași, atunci când „toată boierimea și mazîlimea” i-au cerut capugiului turc, care tănuia firmanul de mazilire, înlăturarea de la domnie a lui Constantin Duca⁵¹. În a doua domnie în Moldova (1707–1709), Mihai Racoviță, rudă prin alianță și protector al Costăcheștilor, l-a făcut mare clucer⁵². Scos din dregătorie de Nicolae Mavrocordat, Solomon a redevenit mare clucer sub Dimitrie Cantemir⁵³. Colaborarea Costăcheștilor cu domnul Moldovei a fost de scurtă

⁴⁶ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 333, 337.

⁴⁷ Solomon Costache al doilea postelnic semnează, la 11 iulie 1695, Mărturia mitropolitului Moldovei și a unor mari boieri privitoare la cumpărarea unor dugheni din Iași de călugării de la Bârnova. *Documente privitoare la istoria orașului Iași III. Acte interne (1691 – 1725)*, Editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2000, doc. 99, pp. 79-80. I. Antonovici, *op. cit.*, doc. CXCVIII, pp. 182-183.

⁴⁸ La această dată, Vasile Costache mare vornic și Solomon Costache fost mare șetrar fac un schimb de moșii pe apa Tutovei cu Ilie stolnicul și cu vărul lor Antiohie Jora. *Documente*, în „Miron Costin”, Editată de Tudor Pamfile, Bârlad, 1914, anul II, nr. 2, doc. 102, pp. 19-20.

⁴⁹ „Vasilie vornicul ... și –ndată se sculă cu toți frații lui, anumii Lupul și Solomon și Costache”. I. Neculce, *op. cit.*, p. 419. Evenimentul s-a petrecut după 7 septembrie 1701, când Solomon șetrar, cu alți răzeși și oameni buni semnează zăpăsul de danie prin care Lupu Costache vel spătar obține partea lui Toader și Maria Cănea din Horgești. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*; Iași, 1914, doc. XXV, p. 28.

⁵⁰ Solomon Costache nu a fost reținut de Constantin Brâncoveanu, ca fratele său Vasile Costache și alți 4 boieri moldoveni. I. Neculce, *op. cit.*, p. 421.

⁵¹ *Ibidem*, p. 438.

⁵² Solomon Costache era mare clucer la 18 noiembrie 1708. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XI*, Iași, 1922, doc. 30, p. 57. Solomon Costache era mare clucer și la 12 decembrie 1708. Idem, *Surete VIII*, doc. LXIII, p. 72.

⁵³ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 385.

durată, deoarece ei s-au opus, cântărind în mod real raportul de forțe dintre imperiul otoman și țarist, alianței politico-militare cu cel din urmă. După intrarea trupelor țariste la Iași (iunie 1711), Solomon Costache s-a retras, respectând decizia șefului familiei, Lupu Costache, la mânăstirea fortificată Bursuci⁵⁴. La adăpostul zidurilor groase de 2 metri, bărbații din clanul Costăcheștilor au rezistat atacurilor tătarilor – prădători, dar nu ar fi putut rezista asediului detașamentelor de ruși și moldoveni, cărora Dimitrie Cantemir le ceruse să spargă tabăra de la Bursuci. De aceea, Lupu Costache s-a înțeles cu solii lui Dumitrașcu Vodă și, pentru a garanta promisiunile făcute, i-a trimis pe „niște frați ai lui mai mici” – Solomon și Costache –, în tabăra generalului Șeremetiev⁵⁵. De la sfârșitul lui iulie 1711, Solomon Costache dispăre din izvoarele literare. Coroborând informațiile genealogiștilor, am aflat că Solomon a murit ucis de tătari în locul numit Manina, în anul 1711⁵⁶, ceea ce înseamnă că viteazul Solomon a pierit de moarte năprasnică, în luptă cu dușmanii multisecolari ai Țării Moldovei.

Solomon Costache, căsătorit cu Catrina, fiica lui Gheorghe Ursache, mare vistiernic⁵⁷, au avut pe Gavril, Constantin și Tofana. Fiii nu au fost căsătoriți și au murit tineri, iar fiica s-a măritat cu Vasile Sturza⁵⁸. Astfel, posteritatea vornicului Gavriliță a fost asigurată în secolele XVIII – XIX de urmașii săi, Vasile, Lupu și Costache Costache.

⁵⁴ „Lupul Costachi vornicul cu frații și nepoții lui și alți boieri gioseni ...”. N. Costin, *op. cit.*, p. 105.

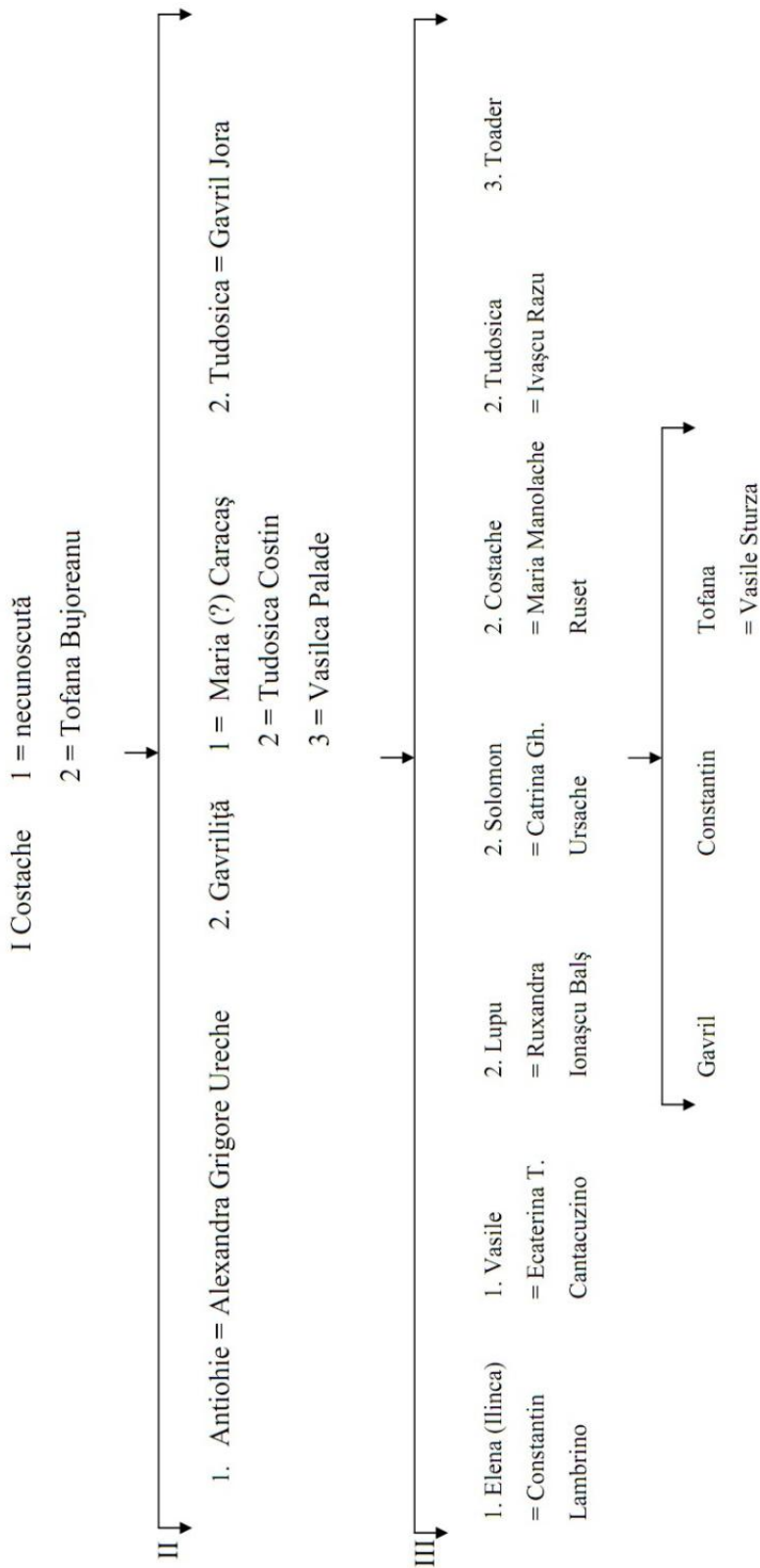
⁵⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 548. Evenimentele de la Bursuci din iulie 1711 sunt tratate și în *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695 – 1754*, Ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965, pp. 105, 107.

⁵⁶ Virgil Caraivan în *Movila Roșie*, Bârlad, 1913, scrie că Solomon a fost ucis de tătari în locul numit Manina. Îl credem fiindcă a folosit spița genealogică a familiei Costache, întocmită de căminarul Iordache Mălinescu-Văleni, în februarie 1842, pe baza informațiilor date de mitropolitul Veniamin Costache și de aga Gheorghe Costache; acesta l-a chemat pe Iordache Mălinescu la Băsești în iarna anului 1841 – 1842. Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costachi*, p. 219. În ceea ce privește data morții lui Solomon Costache, am găsit-o menționată și în tabelul genealogic întocmit de N. Bosângeanu, tabel ce ne-a fost dat de Maria Caterina Costache (1909 – 2002).

⁵⁷ La 5 august 1714, „Catrina, giupâneasa lui Solomon Costache vel clucer” și fiica lui Gheorghe Ursache fost mare vistiernic, vinde a patra parte din Văscăuți cu vecini. Teodor Balan, *Documente bucovinene VII 1464 – 1740*, Ediție îngrijită de Ioan Caproșu, Editura „Taida”, Iași, 2005, doc. 177, pp. 241-242.

⁵⁸ Informație din tabelele genealogice ale lui Virgil Caraivan, Gh. Ghibănescu și N. Bosângeanu.

SULGERUL COSTACHE ȘI FII: ANTIOHIE ȘI GAVRILITĂ

II.2 Vasile Costache. Ramura Negel

Vasile a fost fiul cel mai mare al lui Gavriliță Costache¹ și al Mariei², fiica spătarului Caracaș de la Târzii³. Deși a crescut împreună cu Lupu, Solomon și Costache, feciorii vornicului Gavriliță și ai Tudosicăi Costin, Vasile, fire calmă și echilibrată, nu se va asocia, în viitor, isprăvilor haiducești ale fraților săi după tată. Gavriliță l-a inițiat, pregătit și propulsat în elita politică a timpului, dregătorii Moldovei. În vederea acestui scop, Gavriliță a aranjat căsătoria lui Vasile cu Ecaterina (Catrina), fiica lui Toderașcu Iordache Cantacuzino și a celei de-a doua soții, Safta Tomșa Boul⁴. Mama Catrinei a fost nepoata de frate și, poate, fina Saftei Boul, soția lui Gheorghe Ștefan (1653 – 1658). Mariajul a inclus în cercul neamurilor lui Vasile pe Cantacuzinii moldoveni, inclusiv pe Ion Neculce, văr primar cu soția sa, Caterina. Ar fi unul din motivele care explică tonul parcimonios al cronicarului față de Vasile Costache. Caterina era vară de gradul al doilea cu domnul Munteniei, de aceea nunta miresei, Maria, fiica lui Constantin Brâncoveanu, cu domnul Moldovei, Constantin Duca, s-a sărbătorit la Iași, în noiembrie 1694, în casele vornicului Vasile⁵. Iar în primăvara anului următor, când doamna Maria Duca pleacă în Muntenia să-și vadă familia, Constantin Duca îi dădea ca însoțitor

¹ Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din plasa Similei, județul Tutova*, Editura „Socec”, București, 1916, p. 121

² Spițele genealogice nu-i dau numele de botez. Am presupus că o chema Maria, corelând pomelnicele de la Obârșeni-Vinderei, de la mănăstirea Florești și faptul că, una din nepoatele sale de fiu s-a numit Maria.

³ Caracaș jîtnicer cumpără, la 4 iulie 1651, un loc de prisacă de la răzeșii din Oltenești, sat vecin cu moșia sa Târzii. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VII*, Iași, 1912, doc. CXXXIII, pp. 169-170.

⁴ Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, Editura „Albatros”, București, 1996, Planșa VII, p. 368. Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică, București, 1971, p. 382. Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor VII*, București, Editura „Socec”, 1906, pp. 177, 362

⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție de Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1982, p. 354.

pe boierii Vasile Costache și Vasile Cantacuzino, împreună cu jupâneșele lor.

Vasile a debutat ca dregător în vremea lui Gheorghe Duca (1678 – 1683), în funcția de comis al doilea; atestat la 13 octombrie 1681⁶, biv la 21 octombrie 1682⁷, a revenit la 1 octombrie 1683⁸. La 5 aprilie 1684, Vasile comis al doilea cumpără părțile unor răzeși din Selișteea Torcești (astăzi sat Torcești, comuna Umbrărești, județ Galați), ținutul Tecuciului, cu suma de 124 de galbeni⁹. În fapt el profitase de nenorocirea răzeșilor, care în anul anterior, pentru a plăti birul, se împrumutaseră cu suma respectivă de la acesta. Până la 28 februarie 1698, Vasile devine stăpân al Torceștilor prin dani, cumpărare sau schimb¹⁰.

Constantin Cantemir (1685 – 1693), prietenul și ruda lui Gavriliță, îl avansează, din primele zile ale domniei, la dregătoria de mare paharnic¹¹. După moartea lui Gavriliță, iunie 1687, Vasile a preluat imediat dregătoria tatălui său, mare vornic al Țării de Jos¹², sărind trei trepte în ierarhia sfatului domnesc. Profund recunoscător prietenului decedat, Cantemir Vodă, in memoriam, nu a respectat acel „cursus honorum”, dar Vasile nu s-a mai bucurat de trecerea avută de Gavriliță la curtea bătrânului voievod. El s-a ocupat, în perioada iulie 1688 – decembrie 1691, mai mult de administrație¹³ sau de rezolvarea unor probleme familiale¹⁴, decât de politică, fiindcă țara era condusă de Lupu Bogdan, ginerele lui Cantemir și de Iordache Ruset. Având funcția de vistiernic, Iordache a scos dări grele, sub pretextul haraciului și a provocat o stare de nemulțumire generală, în special a marilor boieri îndepărtați de la Curte. Aceștia

⁶ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise IV/1 (1675 – 1692)*, Iași, 1914, doc. 34, pp. 48-49.

⁷ Idem, *Surete și izvoade XIII (Documentele Româneștilor)*, Huși, 1923, doc. 21, p. 16.

⁸ Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopiseșele Moldovei și Valahiei II*, București, 1872, p. 235. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade V*, Iași, 1908, doc. XXXVII, p. 47.

⁹ Ion T. Sion, *Umbrărești – Vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999, p. 152.

¹⁰ Antioh Cantemir îi dă ispisoc pentru pământurile de la Torcești. *Ibidem*, p. 153.

¹¹ Nicolae Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei (1662 – 1711)*, București, 1872, p. 35. vezi și Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXI, pp. 135-139.

¹² I. Sion, *op. cit.*, p. 171, nota 27

¹³ Gh. Ghibănescu, *Surete V*: doc. CXLVI, p. 205; doc. CXLIX, p. 206; doc. CI, p. 209. vezi și *Documente privitoare la istoria orașului Iași III. Acte interne (1691 – 1725)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosofoței”, Iași, 2000: doc. 10, p. 6; doc. 25, pp. 21-22.

¹⁴ Vasile Costachi vornic iscălește ca martor, la 3 mai 1689, zăpisele cumnatului său, Ilie Cantacuzino pentru satul Turbătești, ținutul Cărligăturii. Gh. Ghibănescu, *Surete V*, doc. LXVIII, p. 77.

erau supărați pe Cantemir, care se înconjurase de boiernași și, „nu mai cinstea” pe fiii marilor boieri¹⁵. Complotul nemulțumiților, dirijat de Velicico Costin, ce se dorea a fi domn, poate cu știința fratelui său Miron, s-a organizat în noiembrie sau început de decembrie 1691, cu prilejul nunții de la Băcani (astăzi sat Băcani, comuna Băcani, județ Vaslui)¹⁶. Acolo s-au strâns Pălădeștii, neamurile mirelui, și Racovițeștii, Costăcheștii, Bujorenii, neamurile miresei. Bărbații au plănuțit, în taină, să fugă în Muntenia și de acolo, cu sprijinul lui Brâncoveanu, să obțină de la Poartă mazilirea lui Cantemir. În ceea ce privește implicarea lui Vasile, om așezat, rațional, intuim că a ținut, mai curând, de sentimentul solidarității neamului Gavrilițeștilor. După descoperirea complotului, Vasile, considerat mai puțin vinovat decât Costineștii, a scăpat doar cu închisoarea și cu plata unei sume de bani¹⁷. El încercase să-l atragă în conspirație pe Ștefan Cerchez, soțul Axiței Palade, nașii Mariei, una din fiicele marelui vornic. Cantemir l-ar fi iertat pe Ștefan comisul, ca și în cazul fraților Costache, în virtutea vechii prietenii ce i-o purtase lui Gavriliță¹⁸.

Constantin Duca (1693 – 1695) a fost bine primit de acei boieri care sperau să-și recapete pozițiile pierdute în domnia anterioară. Decăzut din funcție (ianuarie 1692), Vasile Costache a revenit în Sfatul Domnesc, odată cu instalarea lui Constantin Duca în scaunul Moldovei (iunie 1693)¹⁹. Dacă izvoarele literare dau puține știri despre vornicul Vasile, biografia acestuia se poate creiona pe baza documentelor: hrisoave, hotărâri ale Divanului și zapise²⁰. Pentru profilul moral al marelui vornic, semnificativă este hotărârea pe care a dat-o, împreună cu marele logofăt Tudosie

¹⁵ „era la curte boiarinași, tot ficiori de mojiți, codreni și gălățeni”. I. Neculce, *op. cit.*, p. 334.

¹⁶ Elena Diaconu Monu, *Nunta de la Băcani și tragicul ei epilog*, în „Magazin istoric”, Anul XVII, Nr. 9 (198), septembrie 1983, pp. 8-10. Vezi la Anexe imaginile actuale ale conacului de la Suseni-Băcani la p. 245.

¹⁷ Cantemir și-a amintit de jurământul ce-l făcuse lui Gravriliță de a cruța, indiferent de împrejurări, viața feciorilor săi. Neculce, *op. cit.*, pp. 337-338.

¹⁸ Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir*, Text stabilit și tradus de Radu Albala, Editura Academiei Române, București, 1973, p. 179.

¹⁹ Constantin Duca „viind în scaun, pus <ă> boerii pe toți Gavrilițeștii și pe toți Mironeștii și pe alții dintr-alte neamuri, mai mulți tineri decât bătrâni”, Neculce, *op. cit.*, p. 351.

²⁰ I. Caproșu, *Documente privitoare ... III*: doc. 96, pp. 96-97; doc. 99, pp. 79-80. vezi și Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (documente slavo-române) V/1*, Iași, 1921: doc. 1, p. 1; doc. 99, pp. 79-80. Idem, *Surete și izvoade XI*, Iași, 1922, doc. 28, p. 55. Idem, *Ispisoace și zapise V/2*, Iași, 1923: doc. 1, p. 1.

Dubău, în procesul mătușii sale, Tudosica Jora, cu Ion Miclescu²¹. Tudosica a câștigat la judecată, pentru că cererea ei se încadra în pravila țării și nu fiindcă nepotul Vasile ar fi favorizat-o.

Antioh Cantemir (1696 – 1700) a îndepărtat de Sfatul domnesc pe boierii lui Constantin Duca, cu excepția lui Nicolae Donici și Vasile Costache, rămas mare vornic al Țării de Jos²². Moderat și statornic, prudent și înțelept, Vasile nu s-a amestecat în jocurile politice ale boierilor ostili lui Antioh, cu toate că aceștia, Lupu Costache, Antiohie Jora, Vasile și Ilie Cantacuzino, îi erau rude apropiate. Marele vornic s-a remarcat printre cei mai activi colaboratori ai domnului Antioh Cantemir²³. Perceput ca un om puternic, el se ascunde în romanul alegoric al lui Dimitrie Cantemir sub chipul personajului Ursul²⁴. După părerea noastră, numele dat sugerează nu numai forță, ci și o altă caracteristică, aceea de a reacționa doar când este atacat.

În septembrie 1700, Constantin Duca (1700 – 1703) l-a înlocuit pe Vasile Costache, considerat un apropiat al fostului domn, cu Apostol Mitre²⁵. Starea de nemulțumire a boierilor excluși din sfera puterii s-a accentuat din cauza fiscalității excesive legiferată de Duca, care, părăsit financiar de fostul său socru, Constantin Brâncoveanu, a recurs la cele mai josnice procedee pentru a strânge bani. Unul din cei extorcați, Iordache Ruset, a catalizat energiile negative ale nemulțumiților, cu prilejul nunții fiicei sale, Catinca (Ecaterina) cu fiul lui Vasile Costache, Constantin²⁶. În timpul petrecerii, Iordache Ruset a convins pe cuscrul său și pe ceilalți boieri să acționeze rapid împotriva lui Duca, având sprijinul lui Brâncoveanu. După nuntă, au pribegit în

²¹ Idem, *Surete și izvoade XVII*, Huși, 1927: doc. 18, pp. 11-12; doc. 19, p. 14.

²² Neculce, *op. cit.*, p. 379.

²³ I. Caproșu, *Documente privitoare ... III*: doc. 114, pp. 93-94; doc. 143, p. 124; doc. 149, p. 127. vezi Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V*: doc. 8, pp. 15-16; doc. 9, p. 17.

²⁴ D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Editura „Junimea”, Iași, 1968, p. 466.

²⁵ Poate a pierdut vornicia din cauza rudelor sale, Lupu Costache și Antiohie Jora, care în anul 1700, organizaseră fuga în Polonia a lui Iordache Ruset și Lupu Bogdan. Neculce, *op. cit.*, p. 416.

²⁶ Relațiile dintre cei doi cuscri se amelioraseră, în timp, lucru demonstrat indirect de suretul din 7 august 1709, care cuprinde zapisele de danie și vânzare ale răzeșilor din satul Șurănești (astăzi sat Emil Racoviță, comuna Emil Racoviță, județ Vaslui), ținutul Vasluiului către Iordache Ruset, semnate ca martor de Vasile Costache. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914, doc. CXLVI, p. 192.

Muntenia Vasile și frații săi, Mihai Racoviță, Bujoreni, Lupu Bogdan, „ca vreo 50 și mai bine de boieri”²⁷. Constrâns de situația creată, Duca a propus negocieri cu boierii pribegi, desfășurate la Focșani, sub patronajul mitropolitului Moldovei. Neîncrezător în promisiunile lui Duca, Brâncoveanu i-a reținut la București pe Vasile vornicul și alți patru boieri, cărora în timpul discuțiilor, le-a promis că va susține candidatura la tronul Moldovei a unuia dintre ei, înafară de Lupu Bogdan, cumnatul fraților Cantemir. În toiul evenimentelor, când se prefigura căderea lui Duca, Vasile Costache a murit, pe neașteptate, în Muntenia, în anul 1703²⁸, înainte de luna septembrie, când Mihai Racoviță a obținut domnia Moldovei. Probabil a fost îngropat la o ctitorie cantacuzină sau brâncovească.

Dacă decesul vornicului Vasile s-ar fi întâmplat în Moldova, familia l-ar fi înmormântat, respectând tradiția, la bisericile unde era ctitor sau urmaș de ctitor: Florești (astăzi sat Florești, comuna Alexandru Vlahuță, județ Vaslui) sau Roșiești (astăzi sat Roșiești, comuna Roșiești, județ Vaslui).

Biserica mănăstirii Florești începută de Gavriliță fusese terminată, în anul 1694, de Vasile și Lupu Costache, împreună cu vărul lor primar, Antiohie Jora²⁹. Pomelnicul actual de la Florești, copiat după cel din 1856, înscrie doi Vasile; primul, urmat de Solomon, este Vasile Costache vornicul, iar al doilea, nepotul său de fiu, Vasile Negel. Costăcheștii au preluat mănăstirea Florești, în calitate de urmași ai primilor ctitori, Cârstea Ghenovici și soția sa Anghelina. Străbunul lui Vasile Costache, Cârstea Ghenovici, împreună cu negustorul Mafei Roșca din Bârlad, au refăcut sau zidit din temelie mănăstirea Grăjdeni (astăzi sat Grăjdeni, comuna Frunțișeni, județ Vaslui). În preajma anului 1689, din cauza invaziilor poloneze și tătarăști, biserica mănăstirii se ruinase și ar fi fost necesară restaurarea ei de către urmașii ctitorilor trăitori la vremea aceea: fiii lui Gavriliță și nepoții lui Mafei Roșca. Cum și unii și ceilalți nu dispuneau, atunci, de resurse materiale pentru Grăjdeni, s-au sfătuit și au hotărât să o închine mănăstirii Mira de

²⁷ Neculce, *op. cit.*, p. 419; Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 49.

²⁸ „i să tâmplă moarte acolo în pribegie. Și n-au putut să-ș vie la pământul lui și la casa lui, nice să se bucure de sfatul cel începuse”. Neculce, *op. cit.*, p. 433.

²⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 87. Imagini actuale ale Mănăstirii Florești, Anexe, pp. 298, 299.

pe Milcov. Zapisul de danie (15 ianuarie 1690) s-a semnat de Vasile Costache mare vornic al Țării de Jos, Solomon Costache vel medelnicer, Ștefan Cerchez vel comis, Axița Palade, Ștefan și Dabija Scărlet de la Zorleni³⁰. Relativ la biserica de la Roșiești, știm că satul intrase în stăpânirea lui Vasile Costache, conform Diatei lui Gravriliță vornicul³¹, dar nu dispunem de informații scrise despre începuturile edificiului religios.

Înainte de a-și redacta testamentul, Gavriliță cedase lui Vasile părțile sale din moșia Floreni (astăzi sat Floreni, oraș Murgeni, județ Vaslui), unde el și-a întemeiat propria gospodărie³². Casele au ars în timpul răscoalei lui Savin Zmucilă și Ilie Moțoc din anul 1682³³, de aceea Gavriliță i-a dat lui Vasile loc de casă la Bârlălești (astăzi sat Bârlălești, comuna Epureni, județ Vaslui), sat nesituat la drum, comparativ cu Florenii. Deoarece Bârlăleștii au revenit, prin diată, lui Costache, între frați s-a stabilit o înțelegere conform căreia cei doi și-au împărțit satul și moșia cu același nume³⁴. Prezența lui Vasile la Bârlălești o confirmă zapisul din 2 februarie 1691, scris de el însuși³⁵. Părțile din Bârlălești ale lui Vasile vor rămâne fiului său Gavril, al cărui strănepot, Neculai, supranumit Bârlălescu³⁶, stăpânea satul în anul 1816³⁷. Vasile a posedat și părți din moșia Coțmănești (astăzi sat Pogana, comuna Pogana, județ Vaslui), pe care le schimbă cu părți din Bogești (astăzi sat Bogești, comuna Pogana, județ Vaslui), la 11 mai 1696³⁸. El a pus bazele domeniului

³⁰ Zapisul de danie este cuprins în Mărturia înalților ierarhi și boierilor țării pentru mănăstirea Mira. *Documente răzășești*, revistă editată de Virgil Caraivan, Bârlad, ianuarie 1934, anul I, nr. 8, p. 11. Imaginea actuală a bisericii Mănăstirii Grăjdeni la Anexe, p. 298.

³¹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 121.

³² Const. Bobulescu, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul*, Chișinău, 1933, p. 17. Cf. „Biserica Ortodoxă Română”, an XIII (1890), nr. 11, București, pp. 622-623.

³³ Neculce, *op. cit.*, p. 266.

³⁴ „Biserica Ortodoxă Română”, pp. 623-624. La învoială participau Costachi Gavril, Constantin vel paharnic (Lambrino, soțul Ilincăi Costache), Pavel Bujoreanu vel sulger, Lupul Costachi biv vel sulger. Pavel Bujoreanu mare sulger (1688 – 1690), văr de-al doilea cu frații Costache. N. Stoicescu, *Dicționar ...*, p. 360.

³⁵ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace IV/1*, doc. 127, p. 179.

³⁶ Gh. Ghibănescu, *Spîța familiei Costachi (După acte și documente)*, în „Ioan Neculce”, fasc. 4, Iași, 1924, p. 221.

³⁷ Corneliu Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Editura Academiei, Iași, 1979, p. 85.

³⁸ „Miron Costin”. *Revistă de cercetări și mărturii istorice*, Anu II, Nr. 2, Bârlad, februarie 1914, doc. 102, pp. 19-20.

Roșiești, având ca centru satul Roșiești, de unde s-a extins, în câțiva ani (1691 – 1696), prin dani și cumpărături de la răzeșii din seliștele Coroteni³⁹, Folești, Dumești⁴⁰, Vătcani (astăzi sat Vutcani, comuna Vutcani, județ Vaslui)⁴¹. Pe lângă case, sate și moșii, Vasile a avut mori⁴² și prisăci⁴³, care îi erau surse importante de venit.

Strădania vornicului Vasile de a acumula bunuri de orice natură a fost puternic motivată de grija pentru numeroșii săi copii: cinci băieți, Constantin, Gavril, Toader, Grigoraș, Vasile și trei fete, Maria, Safta, Paraschiva. Pentru primii patru fii, prinși în spițele de neam, izvoarele istorice permit o atestare și identificare sigure⁴⁴. Maria a primit botezul de la Acsinița, fiica lui Enache și a Vasilcăi Palade⁴⁵, și de la soțul ei, Ștefan Cerchez⁴⁶. Nașii Mariei, care nu au avut copii, i-au dăruit o parte din moșia Berești⁴⁷ (astăzi oraș Berești, județ Galați), moștenirea Acsiniței de la bunicul matern, Maftei Roșca de la Bârlad⁴⁸. La o dată pe care nu o putem preciza, Maria se va mărita cu Toader Sturza⁴⁹.

Paraschiva s-a căsătorit cu comisul Constantin, care va fi primul numit Conachi⁵⁰. După Paul Păltănea, căsătoria lor s-a făcut înainte de 15 mai 1720, când Paraschiva „giupâneasa lui Constantin mare comis” este atestată documentar⁵¹; sau evenimentul a avut loc mai devreme, în a doua domnie a lui Mihai Racoviță (1707 – 1709).

³⁹ Vasile Costache și jupâneasa lui, Catrina, cumpără, la 2 februarie 1691, părțile unor răzeși din moșia Roșiești. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace IV/1*, doc. 127, pp. 179-180.

⁴⁰ Idem, *Ispisoace V/2*: doc. 1, p. 1; doc. 3, pp. 2-3. Din ultimul document aflăm că Vasile Costache cumpărase părțile unor răzeși din Vătcani, la 28 aprilie 1699.

⁴¹ *Ibidem*, doc. 4, p. 4.

⁴² La 1 septembrie 1696, Vasile mare vornic este miluit: „pentru slujbele cu credință și dreptate făcute domniei (Antioh Cantemir) și țării, cu un vad de moară pe apa Bârladului, în dreptul mahalalei Podeni a târgului Bârlad.” I. Antonovici, *Documente bârlădene II*, Bârlad, 1912, doc. 4, p. 8.

⁴³ Vasile Costache își făcuse prisacă la Oltenești, pe apa Lohanului, pe locul moștenit de la bunicul matern. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXXXIV, pp. 170-171.

⁴⁴ Virgil Caraiivan înscrie în spița familiei Costache pe Constantin, Gavril, Toderașco, Grigorașco, iar Gheorghe Ghibănescu pe Grigorașco, Toderașco, Gavril, Constantin.

⁴⁵ Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, teză de doctorat, Iași, 2005, p. 35.

⁴⁶ N. Stoicescu, *Dicționar ...*, p. 373.

⁴⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace IV/2*, doc. 14, p. 18.

⁴⁸ I. Antonovici, *Frații Gheorghie și Neculai Roșca-Codreanu*, Bârlad, 1908, p. 6.

⁴⁹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 20.

⁵⁰ Paul Păltănea, *Note la o genealogie a familiei Conachi*, în „A.I.I.A.I.”, XII/2, 1985, p. 645.

⁵¹ *Ibidem*

Astfel, Costăcheștii și-au extins aria rubedeniilor incluzându-i pe membrii familiei Conachi. De aceea, poate neîntâmplător, unul din cei doi fii ai Paraschivei va fi botezat Costache, prenume transmis nepotului său Alexandru, căruia i se va spune Costache (viitorul mare logofăt Conachi). Celălalt fiu al Paraschivei, Ioan, ar fi dispărut tragic, ucis de lazii turci, undeva, pe apa Bârladului – unde i s-a aruncat trupul –, lângă Tecuci⁵². Presupunând că știrea ar fi reală, evenimentul s-a petrecut înainte de anul 1749, când Constantin Mavrocordat a reușit să-i alunge pe lazi din Moldova⁵³. Tradiția familiei Conachi ne-a transmis că, după uciderea fiului Ioan, Paraschiva a îmbrățișat viața monahală, luând numele de Praxia (Eupraxia)⁵⁴. Credem, fiind motivată, că ea s-a călugărit după uciderea fiului său, Ioan.

În ceea ce-i privește pe fiii lui Vasile și ai Caterinei Costache: Constantin a întemeiat ramura Negel (tratată în subcapitolul II.2), iar Gavril a fost ascendentul ramurilor Talpan și Lătescu-Boldur (tratate în subcapitolul II.5).

Toader, poreclit Venin, al treilea fiu al lui Vasile și al Catrinei Costache, a primit la botez numele bunicului matern. Ascendența maternă i-a înrudit pe fiii și pe fiicele lui Vasile Costache, atât cu Cantacuzinii din Moldova, cât și cu cei din Țara Românească. Familia a locuit la Roșiești, domeniul moștenit, în parte sau dobândit de Vasile Costache, la Bârlălești sau în casele din Iași⁵⁵, după 1691, situate în apropiere de școala Domnească⁵⁶, unde credem că au învățat Toader și frații săi. În adolescență, Toader a primit o grea lovitură în momentul dispariției tatălui său Vasile vornicul, mort în condiții neelucidate, în Muntenia (1703)⁵⁷. După moartea lui Vasile Costache, șefia familiei a revenit lui Lupu,

⁵² Idem, *Neamul logofătului Costache Conachi*, Editura „Albatros”, București, 2001, p. 26.

⁵³ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695 – 1754*, Ediție Nestor Camariano și Adriadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965, p. 631.

⁵⁴ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 646.

⁵⁵ 15 decembrie 1691. Ion și Ilie, fiii răposatului Toader Cantacuzino mare vistiernic, vând cumnatului lor Vasile Costache mare vornic și „surorii noastre, Catrinii” casele din Iași, cu 500 lei, pentru a plăti datoriile tatălui lor. Pe verso, Vasile scrie: „zapis de la cumnații mei pentru casele din Iași”. I. Caproșu, *Documente privitoare ... III*, doc. 96, pp. 21-22.

⁵⁶ Școala, întemeiată de Vasile Lupu, pe Ulița Cojocărească, numită ulterior, a Feredeilor, în anul 1640, a funcționat, cu mici întreruperi, până în anul 1724. Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Editura „Junimea”, Iași, 1974, p. 92.

⁵⁷ I. Neculce, *op. cit.*, p. 433.

unchiul lui Toader, fiii marelui vornic rămânând în grija lui Constantin Negel. Este posibil ca, în iunie 1711, Toader să-l fi însoțit pe unchiul Lupu Costache la mânăstirea Bursuci, unde acesta s-a refugiat cu frații și nepoții săi⁵⁸.

Prima informație despre activitatea publică a lui Toader datează din 18 mai 1712, când Nicolae Mavrocordat voievod hotărăște să se judece conflictul între marele spătar, Ion Palade cu Gavril Costache vel clucer și fratele său Toader postelnicul pentru morile pe care dânșii le aveau pe râul Bârlad⁵⁹. Întrucât marele postelnic era grecul Ramadan⁶⁰, Toader nu putea fi decât postelnic al doilea, slujbă deținută, poate, înainte de această dată, în a doua domnie a lui Mihai Racoviță (1707 – 1709).

Slujba de postelnic impunea un anumit nivel de cultură și, obligatoriu, cunoașterea limbilor greacă și slavonă. De aceea, Nicolae Mavrocordat i-a dat, în ianuarie 1714, lui Constantin Costache vel stolnic și celui de-al doilea postelnic misiunea de a-l primi cu onoruri la Focșani și de a-l aduce la Iași pe Hrisant, patriarhul Ierusalimului⁶¹. Cunoscând abilitățile tânărului Toader, Mihai Racoviță, rudă și protector al Costăcheștilor, l-a introdus în cancelaria domnească pe postul de al treilea logofăt⁶². Om cultivat, Toader a avut anumite preocupări pentru istoria românilor. În acest sens, I. Sion a semnalat manuscrisul unui Letopiseț al Moldovei, „ce l-au făcut cu cheltuiala Toader Costache 3 logofăt în anul 7234” (1726)⁶³.

Ascensiunea fraților Costache și, implicit, influența lor în treburile Moldovei au continuat la începutul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726 – 1733). Costăcheștii sau Gavriliteștii, termen preferat de Neculce, ocupă poziții importante în Sfatul domnesc: Constantin Negel – mare hatman, Gavril – mare paharnic,

⁵⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 95.

⁵⁹ Frații Gavril și Toader moșteniseră morile de la tatăl lor, Vasile Costache. I. Antonovici, *Documente bârlădene III*, Bârlad, 1915, doc. 7, pp. 9-10.

⁶⁰ I. Neculce, *op. cit.*, p. 626.

⁶¹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 177. Autorul anonim nu dă numele postelnicului, dar noi am presupus că este Toader, relaționând informația din cronică la documentul din 18 mai 1712.

⁶² *Documente privitoare la istoria orașului Iași IV. Acte interne (1726 – 1740)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, doc. 5, p. 3.

⁶³ I. Sion, *op. cit.*, p. 157; Cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, B.A.R., 1978, p. 38.

vărul lor Iordache Lupu – mare stolnic⁶⁴. Deși raportul numeric dintre boierii pământeni și cei greci înclina în favoarea primilor, ultimii (Constantin Ipsilanti, Andronache Vlasto) sunt cei ascultați de domnul Moldovei.

În privința lui Toader, acesta își pierduse slujba de logofăt al treilea înainte de 27 iulie 1729, când Grigore II Ghica întărește hotărârea Divanului referitoare la litigiul dintre personajul nostru și Mihalache, fiul lui Panaite⁶⁵. Din ispisoc reiese că Toader Costache adusese în fața Divanului probe pe baza cărora instanța hotărâse să-i dea satele Popești și Mândrești, ținutul Cârligăturii, în calitate de „ginere lui Costin”⁶⁶. Fără a menționa numele soției, ispisocul dovedește că Toader se căsătorise înainte de 1729. Pentru a-l identifica pe Costin, am avut în vedere sensul larg al termenului „ginere” în epoca medievală, care cuprindea nu numai pe soții fiicelor, ci și pe soții nepoatelor de frate sau soră. În continuare, am folosit două documente, ambele datând din 20 aprilie 1740: unul dintre ele se referă la un Constantin Costin care dăruiește unei mănăstiri din Iași, satul Zastinca, ținutul Soroca, moștenit de la tatăl său, Costin Neniul, pentru „vecinica pomenire... a noastră și a surorii noastre Maria”⁶⁷. Prin coroborarea cu ispisocul din 1729, l-am identificat pe Costin cu acel Constantin Costin, fiul lui Gavril Costin Neniul de la 1680. Zapisul de danie poartă semnăturile Costandin Costin Neniul, Toader Costache vel spătar, Manolache Costache vel stolnic⁶⁸. Al doilea zapis se referă la dania lui Constantin Costin Neniul, care încredințează stăpânirea unor moșii „nepotului nostru Toader Costache vel spătar și nepoatei noastre Maria”⁶⁹. Rezultă că biv vel paharnicul Constantin Neniul a avut o soră Maria, iar aceasta a avut o fiică tot Maria, soția lui Toader

⁶⁴ I. Neculce, *op. cit.*, p. 696; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 257.

⁶⁵ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 86, p. 65.

⁶⁶ Ispisocul relatează litigiul referitor la aceste sate, început pe la 1680, între Gavril Neniul și Panaite pârălabilul de Vaslui, proces câștigat de primul și pierdut de al doilea. Peste câteva decenii, înainte de 1726, Mihalache, fiul lui Panaite, redeschisese speța și, în urma hotărârii divanului întărită de Mihai Racoviță (1726), Mihalache a primit datele lui Costin de la Toader Costache. Acesta din urmă reia procesul pe care îl câștigă în 1729. *Ibidem*, doc. 86, p. 66.

⁶⁷ *Ibidem*, doc. 388, p. 285.

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ I. Sion, *op. cit.*, p. 157; Cf. Alexandru Băleanu, C.A. Stoide, *Documente moldovenești privitoare la familia de boieri Neniul*, Iași, 1938, doc. 23, p. 51.

Costache. Tatăl Mariei a fost Pătrașcu Catargiu⁷⁰. Numele de botez al soției lui Toader Costache l-am aflat și din scrisoarea acestuia trimisă în anul 1728 cumnatului său Constantin (Conachi) biv vel stolnic⁷¹. În scrisoare, Toader îl înștiințează pe Constantin comisul despre războiul civil din Hanatul Crimeei (1727 – 1728) și îl sfătuiește să-i liniștească pe oameni – înspăimântați de o posibilă invazie tătarască –, așa cum făcuse și el, pentru că „acum s-a mai potolit și spaima”. Textul scrisorii ne lasă să înțelegem că Toader se găsea la o moșie a sa, credem la Torcești, sat stăpânit prin moștenire de el, în anul 1728⁷².

Relativ la demnitățile lui Toader, izvoare documentare îl înregistrează ca mare stolnic la 13 august 1729 și 10 septembrie 1730⁷³. În anul 1731, Toader stolnicul, împreună cu frații săi și alte rude, s-a implicat în complotul vărului primar, Iordache Costache, ce viza, ca și cel din 1727, schimbarea lui Grigore II Ghica cu un domn pământean, ales de boierii țării⁷⁴. După înăbușirea conspirației, Grigore II Ghica i-a pedepsit pe frații Costache, cu excepția lui Toader care și-a păstrat funcția⁷⁵. Toader nu mai figurează ca mare stolnic între boierii lui Constantin Mavrocordat (1733 – 1735), deoarece în cronici apare ca titular al funcției Ioan Bogdan⁷⁶. Grigore II Ghica (1735 – 1741) i-a dat lui Toader dregătoria de mare paharnic⁷⁷. La rândul său, Toader l-a susținut pe domnul Moldovei în vremuri grele, în războiul ruso-austro-turc (1736 – 1739). În eventualitatea unui atac rusesc asupra Moldovei, Grigore II Ghica a organizat la Iași, în vara anului 1736, o mică oaste compusă din boieri, slujitori și lefegii. Toader, marele

⁷⁰ Vezi arborele genealogic al familiei Kostaki Epureanu, publicat de Virgil Caraivan în *Movila Roșie*, Bârlad, 1913.

⁷¹ „Paraschivei mă închin cu multă sănătate; Maria sărută mâinile dumilorvoastre”. N. Iorga, *Scrisori de boieri*, Editura „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1912, doc. LXXIII, p. 113.

⁷² I. Sion, *op. cit.*, p. 154.

⁷³ Grigore II Ghica trimite carte stolnicului Costache să cerceteze o pricină pentru Lărgășeni. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XXIV. Documente slavo-române (1728 – 1757)*, Editura „Viața Românească”, Iași, 1924, doc. 9, p. 8. C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat III*, Iași, 1987, doc. 1331, p. 105.

⁷⁴ I. Neculce, *op. cit.*, p. 710.

⁷⁵ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 339.

⁷⁶ I. Neculce, *op. cit.*, p. 730.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 755. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 119. Toader mare paharnic primește danie moșia Brăieșești, ținutul Tecucului, printr-un zapis din 20 martie 1736. Const. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene III*, Bârlad, 1941, doc. LVII, p. 40.

paharnic, a contribuit efectiv la pregătirile militare făcute de domnul Țării și, concomitent, l-a ajutat să îndeplinească obligațiile impuse de Poartă⁷⁸. Nici Toader și niciun alt Costache nu s-a alăturat boierilor cu moșii în zona dintre Siret și Carpați, care au colaborat cu armata austriacă în anul 1737. Ar fi fost posibil ca paharnicul Toader să fi participat la luptele din zona Comănești, soldate cu alungarea „nemților” din Moldova. Oricum, slujba credincioasă l-a motivat pe Grigore II Ghica să-i acorde lui Toader funcția de mare ban, probabil la 1 ianuarie 1738⁷⁹, dar sigur înainte de 1 mai același an⁸⁰. Pentru anul 1739, când armata țaristă ocupa pentru prima dată Moldova, izvoarele literare oferă suficiente mărturii despre rolul militar al marelui ban, Toader Costache: a comandat avangarda domnească, l-a însoțit permanent și l-a apărat pe Grigore II Ghica de detașamentele rusești trimise pe urmele lui⁸¹. La sugestia lui Toader, domnul s-a refugiat la Torcești, satul și moșia marelui ban. În acest context, Grigore II Ghica a investit, la Galați (1 septembrie 1739), boieri pământeni în funcții militare: Costache Razu hatman, Toader Costache mare spătar, Manolache Costache stolnic, Vasile Negel clucer⁸². Vel spătarului Teodorașcu, Grigore II Ghica i-a cerut, înainte de a pleca spre Iași, să păzească „lucrurile grele, tunurile și sangeacul său”⁸³ din tabăra de lângă Galați. Faptele lui Toader și ale celorlalți Costăchești descrise mai sus au exprimat poziția antirusă a familiei, formulată „avant la lettre” de către vornicul Lupu Costache în anul 1711.

După încheierea războiului, marele spătar a fost recompensat pentru meritele sale cu dughenele și pivnițele unui Lupu, care fugise cu rușii, situate în Mahalaua Cizmăriei din Iași⁸⁴;

⁷⁸ Toader Costache l-a însoțit pe Grigore Ghica, care s-a deplasat, cu oastea și boierii, la Cartal (lângă Cahul) și la Isaccea. *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 383-385.

⁷⁹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 802; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 405.

⁸⁰ Toader Costachi vel ban la 1 mai 1738. C. Istrati, *op. cit.*, doc. 1513, p. 280. Hotărârea Divanului din 8 iunie 1738, în care este menționat „dumnealui banul Toderașco Costachi”, I. Caproșu, *Documente privitoare ... IV*, doc. 340, p. 245.

⁸¹ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voievod (1733 – 1774)*, Ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura „Minerva”, București, 1987, p. 8.

⁸² *Cronica Ghiculeștilor*, p. 459.

⁸³ *Ibidem*, p. 469.

⁸⁴ *Documente privitoare la istoria orașului Iași V. Acte interne (1741 – 1756)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, doc. 13, p. 10.

confirmarea stăpânirii lui Toader se găsește într-o hotarnică din 29 aprilie 1740, unde se scrie despre „dugheana stăpânită acmu de Toader Costache mare spătar”⁸⁵. Pe lângă prăvălii și pivnițe, Toader a fost proprietar al caselor din vecinătatea mănăstirii Trei Ierarhi, pe care le vinde, la 5 mai 1740⁸⁶. Nu rămâne fără locuință în Iași, pentru că la 15 decembrie 1739, Toader cumpărase casele lui Neculai Nacul, situate pe Ulița Mare⁸⁷.

Moartea, cauzată, credem, de o maladie fulgerătoare, l-a surprins pe spătarul Venin în plină maturitate, deoarece trăia la 5 mai 1740 și se săvârșise din viață înainte de 8 iunie același an⁸⁸. A fost înmormântat la biserica metropolitană Stratenia (astăzi Sf. Gheorghe) și, probabil, după datină, văduva sa Maria i-a acoperit mormântul cu o piatră inscripționată. Afirmția noastră se întemeiază pe textul chirilic gravat pe una din lespezile funerare existente în pridvorul bisericii Sf. Gheorghe din Iași. Această placă funerară a fost comandată de către mitropolitul Veniamin Costache în anul 1808, după moartea fratelui său, Matei. Mitropolitul hotărâse ca în mormântul lui Matei să fie îngropate osemintele unor membri ai neamului Costache, printre care „Teodor Costachi ce s-au poreclit și Venin, marele spătariu”⁸⁹. Maria, „văduva răposatului spătar Toader Costache”, va fi împuternicită, prin cartea lui Constantin Mavrocordat din 31 mai 1742, să-și stăpânească moșiile⁹⁰.

Soții Toader și Maria Costache au avut patru copii: Iordache, Catrina, Anița și Zoița⁹¹. Reglementarea moștenirii spătarului Toader s-a făcut abia în 1752, printr-un act în prezența lui Costache Razu, mare vornic, văr primar al defunctului, vecin de moșie⁹² și, poate, după I. Sion, tutorele celor patru copii. Despre Zoița (Zoe)

⁸⁵ *Ibidem*, doc. 391, p. 288.

⁸⁶ *Ibidem*, doc. 396, p. 292.

⁸⁷ Casele și curtea îngrădită cu „zaplaz”, aveau pivniță de piatră și grădină cu pomi fructiferi, ceea ce denotă reședința unui mare boier. *Ibidem*, doc. 373, p. 273

⁸⁸ „răposatul Toader Costachi vel spătar ...”. I. Sion, *op. cit.*, p. 157. Cf. ASG, colecția „V.A. Urechia”, p. XXIX/2.

⁸⁹ Inscripția de pe piatra tombală la Anexe, p. 246.

⁹⁰ C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, Iași, 1986, doc. 566, p. 226.

⁹¹ Actul de împărțire a averii lui Toader Costache, de fapt, copia lui, a fost descoperită și publicată, parțial, de Ion T. Sion în volumul *Umbrărești*, p. 158. Cf. ASI, *Documente*, P. 741/3.

⁹² Costache Razu, fiul Tudosicăi Costache, căsătorită Razu, stăpâna, pe filieră maternă, moșia Blăjerii (Ivești), vecină cu Torceștiu lui Toader Costache, ambele în ținutul Tecuci.

știm că s-a măritat cu Grigore Balș; ea va introduce în stema familiei Balș elemente din heraldica Costăcheștilor⁹³.

Iordache, singurul fiu al soților Toader și Maria Costache, a moștenit porecla tatălui său, Venin⁹⁴. După I. Sion, Iordache era minor la moartea lui Toader (1740), întrucât averea acestuia s-a împărțit pe clironomi, abia la 1 martie 1752⁹⁵. În opinia noastră, Iordache depășise vârsta adolescenței și avea la acea dată aproximativ 20 de ani. Susținem această ipoteză cu următoarele argumente: primul, mare stolnic la 7 aprilie 1756⁹⁶, trebuia să fi trecut de 30 de ani și al doilea, nunta fiicei sale, Ilinca, s-a făcut în anul 1752⁹⁷.

Iordache a locuit, înainte și după 1740, în casele părintești din Iași, situate între Ulița Mare și Ulița Strâmbă. În sprijinul demersului nostru, invocăm un zăpis (9 aprilie 1757), din cuprinsul căruia reiese că stolnicul Iordache Costache cumpără casele lui Simion Coroiu de pe Ulița Strâmbă, pentru suma de 477 lei, conform dreptului de preemțiune: casele vânzătorului se învecinau cu casele părintești ale cumpărătorului⁹⁸. Om întreprinzător, Iordache vinde casele cu locul lor lui Locman Gerah (chirurg), pentru suma de 480 lei⁹⁹. Zăpisul de vânzare l-a dictat diacului, paharnicul Iordache Costache¹⁰⁰. Șederea familiei la Iași nu exclude însă prezența lor în casele de la Torcești, sat și moșie moștenite de

⁹³ Mihai Dim. Sturdza, *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească*, București, 2004, Tabla genealogică a familiei Balș, p. 253. Vezi și Radu-Tudor Tiron, *Un monument heraldic de la 1813: Blazonul familiei Balș*, vezi *Ibidem*, p.268. Stema completă a familiei Costachi, după heraldistul Tiron, este un leu ținând o cruce, iar scutul timbrat susținut de un cocor.

⁹⁴ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 71

⁹⁵ I. Sion, *op. cit.*, p. 158. Cf. ASI, *Documente*, P741/3

⁹⁶ Iordache Costache apare ca mare stolnic în Sfatul lui Constantin Cehan Racoviță. *Documente privitoare la istoria orașului Iași VI. Acte interne (1756 – 1770)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004, doc. 7, p. 6. Menționat ca mare stolnic și la 9 aprilie, 29 iunie 1756, 1 ianuarie 1757. *Ibidem*: doc. 13, p. 11; doc. 14. p. 15; doc. 40, p. 32.

⁹⁷ Zamfira Pungă, *op. cit.*, pp. 47-48.

⁹⁸ Casele cumpărate de Iordache Costache stolnicul „din dosul Treisfetitelor ... să răzășăști cu casele părintești”. I. Caproșu, *Documente ... VI*, Iași, doc. 84, pp. 71-74.

⁹⁹ *Ibidem*, doc. 88, p. 76. Zăpisul de vânzare este datat 21 aprilie 1757; reprodus în zăpisele lui Lohman Gerah, anul este 1759. Vezi *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII, Acte interne (1770 – 1780)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004: doc. 273, p. 373; doc. 279, p. 381; doc. 380, p. 486.

¹⁰⁰ Iordache Costache paharnicul era unchi de văr primar (Toader Costache) lui Iordache stolnicul. Vezi I. Caproșu, *Documente ... V*, doc. 738, pp. 479-480.

Iordache de la tatăl său Toader¹⁰¹. Promovarea lui Iordache în rândul dregătorilor Moldovei de către Constantin Racoviță (martie 1756 – februarie 1757) s-a datorat, poate, înrudirii cu sora domnului, Ruxandra Racoviță, soția lui Grigoraș Costache, unchiul drept al marelui stolnic. Numit domn al Moldovei, Scarlat Ghica (martie 1757) i-a reînnoit funcția lui Iordache Costache¹⁰². După mazilirea lui Scarlat Ghica (august 1758), Moldova a fost condusă de către caimacamul Petrache Vidali¹⁰³, cumnatul lui Iordache, prin soțiile lor, Ilinca și Nastasia, fiicele logofătului Radu Racoviță¹⁰⁴. Analiza actului de danie menționat mai jos confirmă numele soției lui Iordache, Nastasia, înscrisă în spițele genealogice, dar și faptul că, înainte de 15 mai 1761, Ioan Calimah voievod (octombrie 1758 – iunie 1761) îl scosese pe Iordache din funcția de mare agă. Documente anterioare datei menționate îl atestaseră în această funcție, pentru intervalul mai 1760¹⁰⁵ - 1 februarie 1761¹⁰⁶.

Succesorul lui Ioan Calimah, fiul său Grigore, în prima domnie în Moldova (iunie 1761 – martie 1764), i-a dat lui Iordache dregătoria de mare ban; acest lucru rezultă din mărturiile documentare ale anilor 1762¹⁰⁷ și 1763¹⁰⁸. Precizăm că Iordache Costache mare ban este personajul nostru și nu omonimul său, unchiul, pentru că, într-un document din septembrie 1763 care-i înregistrează pe amândoi, ultimul este paharnic¹⁰⁹.

¹⁰¹ I. Sion, *op. cit.*, pp. 157-158.

¹⁰² I. Caproșu, *Documente ...VI*, Iași: doc. 81, p. 71; doc. 84, pp. 72-74; doc. 103, pp. 89-90. *Civilizația urbană în spațiul românesc în secolele XVI-XVIII*, editat de Laurențiu Rădvan, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2006, doc. 19, p. 243.

¹⁰³ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 81.

¹⁰⁴ 15 mai 1761, Radu Racoviță fost mare logofăt, împreună cu ginerii săi Petrache Vidali, biv vel stolnic și Iordache Costache, biv vel aga și cu soțiile celor doi, Ilinca și Nastasia, dăruiesc dugheni și pivnițe din Iași bisericii Stratenia, pentru pomenirea Mariei, soția răposată a lui Radu Racoviță, a tatălui și bunicului Mariei, Ion și Neculai Buhuș, toți trei înmormântați la biserica Stratenia. I. Caproșu, *Documente ...VI*, Iași, doc. 361, p. 310.

¹⁰⁵ În inventarul bunurilor mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, întocmit în mai 1760, după moartea egumenului Ioasaf, se scrie despre un patrafir dăruit de Iordachi Costachi. *Ibidem*, doc. 384, p. 246.

¹⁰⁶ Iordachi Costachi mare aga. *Ibidem*, doc. 322, p. 284.

¹⁰⁷ Iordache Costache mare ban la 17 aprilie și 30 mai 1762. N. Iorga, *Documente Callimachi I*, Editura „Minerva”, București, 1902: doc. 511, p. 570; p. CXXXI; doc. 89, p. 445.

¹⁰⁸ Condica de socoteli pe 1763-4 a lui Grigore Calimah: „scăderi ..., sept. 1763 ... dum (nealui) banu Iordachi Costachi”. Idem, *Documente Callimachi II*, Editura „Minerva”, București, 1903, p. 83.

¹⁰⁹ „dum(nealui) Banu Iordachi Costachi ... dum(nealui) pah. Iordachi Costachi”, *Ibidem*

Apogeul carierei publice a lui Iordache s-a datorat, fără îndoială, lui Grigore Alexandru Ghica (iunie 1764 – februarie 1767), care i-a încredințat importanta dregătorie de mare vistiernic¹¹⁰. În această funcție, Iordache Costache, „iscusit la condei”¹¹¹, semnează mai multe hrisoave domnești pentru anii 1765 și 1766¹¹². Contând pe lealitatea și loialitatea marelui său vistiernic, domnul Moldovei, i-a dat spre păstrare lui Iordache, la 1 octombrie 1765, depozitul de 25 000 de galbeni¹¹³, sumă imensă pentru acele vremuri. În zăpădul rămas la domnitor, Iordache a recunoscut că va restitui banii atunci când i se va cere. Or, Iordache nu a restituit niciodată depozitul încredințat, de aceea, mai târziu, în anul 1774 Grigore Alexandru Ghica a imputat datoria Nastasiei Racoviță, în calitate de clironoamă a soțului decedat. Divanul a judecat speța și a hotărât ca Nastasia să achite datoria soțului, prin vânzarea averii lui Iordache¹¹⁴. Pentru noi, subiectul, clar în aparență, ridică întrebarea: ce motiv l-a determinat pe Grigore III Ghica să-i retragă omului său de încredere funcția de mare vistiernic, când încă era domn¹¹⁵? Ne-am gândit la două variante de răspuns: Grigore III Ghica l-a sancționat pe Iordache pentru că, la cererea sa, vistiernicul nu a respectat clauza zăpădului, sau i-a luat responsabilitatea visteriei, cu scopul de a-l proteja, comportament tipic al domnilor Ghiculești față de Costăchești. Acceptând această variantă, s-ar înțelege gestul lui Grigore III Ghica de a împlini el suma de 7 550 lei, rămasă neachitată după vânzarea, la mezat, a bunurilor lui Iordache Costache¹¹⁶.

¹¹⁰ Pavel Blaj, *Boierii din Sfatul domnesc al Moldovei în secolul al XVIII-lea II*, în „Suceava”, Anuarul Muzeului Bucovinei, XIV, 1986-1987, p. 169; Cf. Mihail Kogălniceanu, *Letopisețele Moldovei și Valahiei III*, București, 1872, pp. 251,256-257. Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 110.

¹¹¹ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 247.

¹¹² I. Caproșu, *Documente ... VI*: doc. 626, p. 551; doc. 628, p. 555; doc. 715, p. 623. Documentul 626 cuprinde Așezământul lui Grigore III Ghica pentru spitalul și mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, față de care Iordache, dar și alți Costăchești au manifestat o grijă deosebită.

¹¹³ I. Sion, *Stăpânii, sătenii și moara de la Torcești*, Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 323.

¹¹⁴ *Ibidem*

¹¹⁵ Iordache Costache biv vel vistiernic semnează ca martor Mărturia sobornicească referitoare la incendiul din 24 septembrie 1766, când au ars actele unor negustori și boieri de la mănăstirea Dancu din Iași. Mărturia s-a făcut, în decembrie 1766, la cererea lui Manolache Bogdan, soțul Mariei, fiica lui Ilie Costache, văr primar cu Iordache Venin.

¹¹⁶ I. Sion, *op. cit.*, p. 323.

Următorul domn al Moldovei, Grigore Ioan Calimah, s-a comportat diferit, față de prima sa domnie, în relația cu boierii de țară. Pentru aceștia a devenit evident faptul că domnul arogant, agresiv și violent urmărea distrugerea sau, cel puțin, diminuarea forței boierilor pământeni¹¹⁷. În aceste împrejurări grave, s-a produs revolta boierilor indigeni, care a fost organizată de către Iordache Venin prin modalitățile cunoscute: arzuri către Poartă, fuga la tătarii de peste Prut. Relativ la boierii pribegi, Enache Kogălniceanu scrie că au fugit „păr la 18 boieri”¹¹⁸. Evenimentul nu s-a putut întâmpla decât după 20 iulie 1767, fiindcă în acea zi Iordache se găsea la Iași, unde semna un zăpis ca martor¹¹⁹. Înainte de a fugi la tătari, el a conceput un memoriu, în numele boierilor pământeni, ce urma să fie dus la Istanbul și înmănat sultanului de către Constantin logofătul, om al casei fostului vistiernic. În pribegie, la Căușeni, Iordache s-a îmbolnăvit și a murit și, „fără cap”, boierii fugari, convinși de promisiunea domnească că vor fi iertați, s-au întors în Moldova. Decesul neașteptat al vistiernicului Venin s-a produs în plină vară, la sfârșitul lui iulie sau începutul lui august 1767. Afirmatia noastră se bazează pe o știre recentă, referitoare la dezvelirea pietrei funerare de pe mormântul marelui vistiernic, sculptată în marmură și amplasată în partea de sud a gropniței mânăstirii Căpriana¹²⁰. Piatra tombală, comandată de Nastasia, soția defunctului, a fost pusă pe mormântul acestuia în august 1767; tot Nastasia a dictat meșterului textul inscripției cu caractere grecești¹²¹. Soarta i-a hărăzit lui Iordache Costache Venin să moară în circumstanțe aproape identice cu cele ale bunicului său, vornicul Vasile Costache. Amândoi, bunicul și nepotul, au murit în pribegie,

¹¹⁷ Boierii se simțeau amenințați că „domnul va să ni stîngă pe noi și pe țară”. Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 126.

¹¹⁸ Enache Kogălniceanu dă numele boierilor: Enachi Constandachi, vornic, Iordachi Costachi, visteriu, Ilie Costachi, spătariu, Filip Catargiu, Sandul Sturza, Arghirii de Tecuci, Buhuș, Miclescu Cuza. *Ibidem*, p. 127.

¹¹⁹ I. Caproșu, *Documente ... VI*, Iași, doc. 794, p. 698.

¹²⁰ Ludmila Bacumenco, Mihai-Cristian Amărieuței, *Despre marele vistiernic Iordache Costache (Venin) și locul său de veci*, Articol în curs de apariție în „Arhiva genealogică”

¹²¹ „Aici odihnește trupul al cărui suflet era mare | Vai să-l vezi la cer în floarea vârstei | Pe el vistiernicul Georgakis Costache, | bărbat înțelept, ager la minte și plăcut, | iubitor și discipol al muzelor și distins, | prin strălucirea neamului și al gloriei. | A îmbinat într-o strânsă legătură grija pentru suflet și trup | cel pe care îl jelește cetatea Iașiului. | Ah, Gheorghe, ca nici un alt bărbat de renume al Iașiului, tu trăiești, | ca unul vrednic de amintirea veșnică a patriei. | 1767. | În luna lui august.” Text tradus de conf. Dr. Mihaela Paraschiv și dr. Victor Cojocaru.

departe de familie, în plină maturitate activă și implicați în înfăptuirea proiectului național ce viza, odată cu menținerea sau restabilirea domniilor pământeni, salvarea autonomiei Țării.

Familia Costache Venin s-a stins la a doua generație, deoarece Iordache și Nastasia au avut numai fete, Ilinca și Maria: prima purta numele mătușii de pe mamă (Ilinca Vidali), a doua numele bunicelor, Maria Catargiu și Maria Buhuș. Maria s-a măritat cu Ursache¹²², iar Ilinca a luat ca soț pe Constantin Palade¹²³. După tradiție, Iordache Costache și-a înzestrat fiicele la căsătorie, iar bunurile primite ca zestre au rămas ale lor și după pierderea averii părintești. În acest sens, Nastasia Racoviță a declarat, la ultimul proces (1776), că datoria către Grigore III Ghica va fi achitată, „în afară din cele ce sunt date ginirilor”¹²⁴. În anul 1777, Grigore III Ghica a intrat în stăpânirea averii lui Iordache Venin, compusă din moșiile Torcești, cu moară, Țigănei, casele, dughenele și crâșmele de la Iași, ceea ce a însemnat, pentru neamul Costache pierderea unei părți din uriașul patrimoniu funciar agonisit de vornicul Gavriliță și fiii săi.

Moștenirea genetică a familiei Costache, în sensul unei personalități puternice, s-a transmis Ilincăi, soția lui Constantin Palade. Din căsătoria lor s-au născut doi copii: Nicolae, mort tânăr și Nastasia, care a luat ca soț pe Gheorghe Bogdan¹²⁵. Fiindcă Gheorghe Bogdan era fiul lui Manolache Bogdan și al Mariei, fiica vornicului Ilie Costache¹²⁶, văr primar cu Iordache Venin, soții Gheorghe Bogdan și Nastasia Palade erau veri de gradul III. Vigoarea Costăcheștilor s-a transmis fiului lor, Constantin. Rămas orfan de mamă, micuțul Constantin va fi înfiat de către bunicul matern, Constantin Palade, asigurându-se continuitatea numelui Palade. Cum și bunicul-tată, Constantin a decedat în anul 1798, copilul a fost crescut de bunica-mamă, Ilinca Palade născută Costache. Reconstituind viața Ilincăi, pe firul genealogic, am descoperit că ea corespunde cu acea „Elenii a lui Constantin, iubită

¹²² *Documente privitoare la istoria țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (cărți domnești și zapise) X*, Chișinău, 2005, document din 1781, p. 237.

¹²³ Zamfira Pungă, *op. cit.*, pp. 47-48.

¹²⁴ I. Caproșu, *Documente ... VII*, doc. 180, pp. 189-190.

¹²⁵ Zamfira Pungă, *op. cit.*, p. 48.

¹²⁶ Tabela genealogică a familiei Bogdan. Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, pp. 582-583.

soție carea trage din Costache, cel de bun neam seminție ...”¹²⁷, îngropată la biserica Sf. Sava de la Iași, ctitoria Pălădeștilor¹²⁸. Cuvintele dăltuite în piatra funerară exprimă ideea prețuirii constante de care s-a bucurat în societatea românească neamul Costache, prezent în prim-planul istoriei Moldovei secolului al XVIII-lea.

Constantin Costache (?1680 – 28 februarie 1736), fiul cel mai mare al soților Vasile și Catrina Costache, poreclit Negel¹²⁹, a format prima ramură desprinsă din trunchiul comun al familiei. Am aproximat data nașterii lui Constantin, 1680, în raport cu anul căsătoriei sale (1702), cu Ecaterina (Catinca, fiica lui Iordache Ruset¹³⁰. Constantin și-a petrecut copilăria și adolescența la Floreni, Bârlălești, Roșiești, dar, mai ales, în casele de la Iași, având în vedere prezența obligatorie a vornicului Vasile la curtea domnească. A învățat acasă, cu dascăli aleși de tatăl său și, credem, la Școala domnească pendinte de mânăstirea Trei Ierarhi¹³¹.

Nu știm dacă adolescentul Constantin a fost prezent, în noiembrie 1691, la nunta de la Băcani, unde s-a pus la cale complotul împotriva lui Constantin Cantemir, prea îngăduitor față de sfetnicul său Iordache Ruset, dar e sigur că a suferit și s-a temut pentru viața tatălui său, închis în turnul curții domnești de la Iași¹³². Peste ani, interese politice și patrimoniale i-au apropiat pe foștii vrăjmași, Vasile Costache și Iordache Ruset, care au aranjat căsătoria fiilor, Constantin și Catinca¹³³. În timpul serbării nunții, Iordache Ruset l-a convins pe cuscrușul său și pe alți boieri să fugă în Muntenia și, de acolo, cu sprijinul lui Brâncoveanu, să obțină de la Poartă mazilirea lui Constantin Duca¹³⁴. După moartea lui Vasile

¹²⁷ Inscripția în versuri de pe piatra funerară a Elenei Palade (Ilinca Costache), înmormântată în interiorul bisericii Sf. Sava din Iași, a fost tradusă și publicată de Constantin Bobulescu în lucrarea, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costache*, Chișinău, 1933, p. 35.

¹²⁸ *Monumente istorice și bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, p. 272.

¹²⁹ “Constantin Costachiie Gavrilite ce să poricea Negel că ave un Negel în nas de la naștere.” I. Neculce, *op. cit.*, p. 654.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 756.

¹³¹ Dan Bădărău, I. Caproșu, *op. cit.*, p. 92.

¹³² I. Neculce, *op. cit.*, p. 337.

¹³³ Radu R. Rosetti, *Familia Rosetti I. Coborătorii moldoveni ai lui Lascaaris Rousaitos*, Academia Română, București, 1938, p. 60.

¹³⁴ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 419-421. *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 9-11.

Costache (1703) în Muntenia¹³⁵, grijile felurite ale familiei au căzut pe umerii lui Constantin: administrarea moșiilor și asigurarea viitorului fraților (4) și surorilor (3) nevârstnici la acel timp.

Cariera publică a lui Constantin a început odată cu instalarea lui Mihai Racoviță în scaunul Moldovei (septembrie 1703). Rudă prin alianță cu Gavrilițeștii, Mihai Racoviță i-a promovat în eșalonul superior al demnităților, fără a uita de ceilalți boieri care-l susținuseră în împrejurările cunoscute. Constantin al treilea logofăt se înrudea cu mulți membri ai Sfatului Domnesc: Antiohie Jora mare logofăt, unchi de văr primar, Lupu Costache mare hatman, unchi drept, Iordache Ruset mare vornic al Țării de Jos, socru, Ion Palade mare vistiernic, văr prin alianță¹³⁶. Totuși, trebuie precizat că postul lui Constantin în cancelaria domnească s-a datorat, în primul rând, instrucției și culturii tânărului logofăt; numele lui apare în numeroase acte domnești, redactate în perioada decembrie 1703 – octombrie 1704¹³⁷. Beneficiile nu au întârziat; mila domnească l-a răsplătit pe Constantin Costache cu un loc din braniștea Iașului, Osoiu. Dania lui Mihai Racoviță, la o dată necunoscută, reiese dintr-un ispisoc al lui Antioh Cantemir, din 7 ianuarie 1706, care întărește locul Osoiu mănăstirii Agapia, stăpânit de călugări, în urma schimbului făcut cu Constantin Costache, fost logofăt al treilea. Acesta primise satul „întreg” Vicolenii, ținutul Fălciului, cu bălți de pește și cu tot venitul¹³⁸. Deși Antioh Cantemir (1705 – 1707) l-a scos din logofeție, Constantin rămăsese, de facto, în instituție, lucru dovedit de Hotărârea Înalților ierarhi ai Moldovei și marilor boieri din 1 mai 1706, redactată și semnată de Constantin Costache fost al treilea logofăt¹³⁹. Rudele lui Constantin ocupă poziții însemnate în Sfatul Domnesc: Antiohie Jora, mare logofăt, Lupu Costache mare vornic al Țării de Jos, Ilie Cantacuzino, mare vistiernic¹⁴⁰. Atitudinea rezervată a lui Antioh Cantemir față de

¹³⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 433.

¹³⁶ Boierii lui Mihai Racoviță. *Ibidem*, p. 447. I. Caproșu, *Documente ... III*, doc. 275, p. 237.

¹³⁷ *Ibidem*: doc. 245, pp. 209-210; doc. 249, p. 214; doc. 251, p. 215; doc. 275, 276, pp. 237-238; doc. 279, pp. 245, 248.

¹³⁸ *Ibidem*: doc. 298, p. 267.

¹³⁹ Hotărârea confirmă așezământul lui Antioh Cantemir referitor la întreținerea școlilor din Iași. Printre semnatarii: Gavril Costache mare sulger, fratele lui Constantin. *Ibidem*, doc. 300, pp. 271, 275.

¹⁴⁰ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 458-459. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 19.

Constantin s-ar putea motiva prin intrigile țesute împotriva Domnului de către Iordache Ruset¹⁴¹.

Debutul lui Constantin în categoria marilor dregători datează din septembrie 1707, când Mihai Racoviță (1707 – 1709) „boierește boierii”, după criteriul rudeniei sau al încrederii în cei aleși. În Divan, Costăcheștii au reprezentanți pe Lupu, mare vornic al Țării de Jos și pe Constantin, mare comis¹⁴². Forța lor consistă în legăturile de rudenie cu ceilalți înalți demnitari, Antiohie Jora mare logofăt, Manolache Ruset, mare vornic al Țării de Sus, unchi drept al lui Constantin, Neculai Ruset, mare postelnic, cumnatul lui Constantin. Absent din Divan, Iordache Ruset conducea, de fapt, Țara. În noiembrie 1707, marele comis Constantin l-a reprezentat pe Mihai Racoviță la nunta de la București a lui Ștefan, fiul lui Constantin Brâncoveanu, cu Maria, fiica lui Ilie Cantacuzino; mireasa îi era vară primară, iar mirele, văr de gradul III¹⁴³. Om de caracter, Constantin a refuzat să se implice în conspirația lui Iordache Ruset și Ilie Cantacuzino, urzită în timpul nunții, împotriva lui Mihai Racoviță.

Persoană publică mai bine de trei decenii, Constantin a respins constant soluția pibegiei ca mijloc de rezolvare a unor situații dificile. Am întâlnit un singur exemplu în sens invers, determinat de un complex de cauze generate de politica populistă a primului fanariot, Nicolae Mavrocordat (noiembrie 1709 – septembrie 1710)¹⁴⁴. Ajuns la Iași, Domnul a format Divanul fără niciun boier Costache. Comunicarea boierilor cu Nicolae voievod, care nu știa românește, se făcea prin intermediul grecilor Ramadan postelnicul și Sculie cămărașul. Starea psihică a lui Constantin a devenit critică atunci când, urmare a jalbei unui grec împotriva lui Ilie Cantacuzino, „soții” fostului vistiernic, Gavril Costache sulgerul și Ioniță Neniul pârcălabul, din poruncă domnească au fost

¹⁴¹ Ilie Cantacuzino vistiernicul, unchiul după mamă al lui Constantin, a dezvăluit conspirația lui Antioh Cantemir. I. Neculce, *op. cit.*, p. 469.

¹⁴² *Ibidem*, pp. 474-475. I. Caproșu, *Documente ... III*, doc. 350, p.313. 25 septembrie 1708. Cartea de judecată a divanului în conflictul lui Matei Sturza cămăraș cu Mihuleț căpitanul. Boierii judecători: Ion Buhuș vel logofăt, N. Bașotă vel vistiernic, Constantin Costache vel comis. Teodor Balan, *Documente bucovinene VII 1464-1740*, ediție îngrijită de Ioan Caproșu, Editura „Taida”, Iași, 2005, doc. 154, pp. 217-218.

¹⁴³ I. Neculce, *op. cit.*, p. 478.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 496. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 57.

legați și biciuiți la scara palatului din Iași¹⁴⁵. Vinovat sau nu, Gavril, fratele lui Constantin, fusese tratat ca robii țigani. Pe Iordache Ruset, Nicolae Mavrocordat l-a condamnat la moarte, dar a fost salvat la rugămințile boierilor. Urmarea: exodul boierilor în țările vecine; Constantin Costache, împreună cu unchiul său Lupu, a fugit „în Țara Ungurească” (august 1710)¹⁴⁶.

Refugiul în Transilvania a durat până în noiembrie 1710, când Împărăția otomană l-a schimbat pe Nicolae Mavrocordat cu Dimitrie Cantemir. Acesta îi redă dregătoria¹⁴⁷; în ceea ce-i privește pe frații lui, Gavril și Toader, primul este mare clucer, iar celălalt al doilea postelnic¹⁴⁸. În primăvara anului 1711, comisul Constantin s-a aliniat poziției de expectativă exprimată de boierii Moldovei, cu privire la conflictul ruso-turc. Convocați a doua oară de către Dimitrie Cantemir, care hotărâse deja, în secret, angajarea militară a Moldovei de partea imperiului țarist, boierii s-au înclinat și au acceptat decizia domnitorului¹⁴⁹. La cererea lui Cantemir adresată generalului Șeremetiev, țarul Petru I a trimis bani pentru a plăti ostașii moldoveni și pentru a cumpăra provizii. Pe de altă parte, rușii ar fi dat bani direct unor boieri pentru achiziționarea de vite și cereale. Indiferent de modalitate, Constantin Costache a primit 3 000 de ruble. Neculce, inamic declarat al Costăcheștilor, l-a învinuit pe Constantin Costache, în anul 1720 (procesul cronicarului cu Iordache Lupu Costache), că acesta și-ar fi însușit suma respectivă. În secunda următoare, tot Neculce a retractat propria declarație, explicând Divanului că spătarul Constantin a returnat rușilor 2 000 de ruble, iar cu diferența a cumpărat vite¹⁵⁰. Nu știm dacă, printre nepoții lui Lupu Costache, retras la Bursuci¹⁵¹, să fi fost și Constantin, dat fiind apropierea mânăstirii de moșiile

¹⁴⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 498. vezi și Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura „Polirom”, Iași, 2006, p. 227.

¹⁴⁶ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 499-500.

¹⁴⁷ La 10 decembrie 1710, Dimitrie Cantemir a fixat dregătorii: Nicolae Costin mare logofăt, Lupul Costache mare vornic al Țării de Jos, Antiohie Jora hatman, Constantin Costache mare comis. *Ibidem*, p. 515. I. Caproșu, *Documente ... III*: doc. 413, pp. 365-366; doc. 416, p. 367.

¹⁴⁸ I. Antonovici, *op. cit.*, doc. 7, p. 9.

¹⁴⁹ Neculce, *op. cit.*, pp. 525-528. *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 81-83.

¹⁵⁰ I. Caproșu, *Documente ... III*; , doc. 585, p. 512.

¹⁵¹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 547; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 107.

sale, Bârlălești și Roșiești. Oricum, tânărul comis nu s-a derobat atitudinii antițariste a unchiului său, vornicul Lupu Costache.

Sosit la Iași la 8 noiembrie 1711, Nicolae Mavrocordat și-a modificat radical comportamentul în raport cu boierimea autohtonă, comparativ cu domnia sa anterioară; lui Constantin i-a dat dregătoria de mare stolnic¹⁵². Primul demnitar în stat, marele logofăt era Nicolae Costin, cumnatul lui Constantin Costache¹⁵³, căruia îi va lua locul, după moartea sa (februarie 1712), Antiohie Jora. Nicolae Mavrocordat i-a încredințat spre rezolvare sarcini felurite: asigurarea transportului de cereale pe Prut, pentru zahereaua Hotinului¹⁵⁴ și organizarea vizitei lui Hrisant, patriarhul Ierusalimului, în ianuarie 1714¹⁵⁵.

În decembrie 1715, Poarta l-a mutat pe Nicolae Mavrocordat în Țara Românească și a căftănit domn al Moldovei pe Mihai Racoviță. Despre boierii Sfatului, Neculce scrie că „era mai tot un neam”¹⁵⁶, fiindcă dregătorii, rude între ei, proveneau din marile familii boierești ale Moldovei. Constantin Costache urcă (decembrie 1715) pe o treaptă superioară, aceea de mare vistiernic¹⁵⁷. Membru al Înaltului Divan, Constantin Costache a judecat, la 30 iunie 1716, speța mătușii sale, Maria, soția răposatului unchi Ilie Cantacuzino, care pierduse procesul în vremea lui Nicolae Mavrocordat¹⁵⁸.

Vistiernicul Constantin Costache l-a salvat pe Mihai Racoviță în împrejurări grele, în ianuarie 1717, când s-a produs intervenția militară austriacă având drept scop transformarea Moldovei în

¹⁵² Boierii lui Nicolae Mavrocordat la 10 noiembrie 1711: Nicolae Costin mare logofăt, Gavril Miclescu mare vornic al Țării de Jos, Ilie Catargiu mare vornic al Țării de Sus, Ion Buhuș hatman, Ramadan mare postelnic, ... Constantin Costache mare stolnic, Constantin Roset mare paharnic. I. Neculce, *op. cit.*, p. 626.

¹⁵³ Nicolae Costin s-a căsătorit, a doua oară, cu Anastasia Roset, sora Catincăi, soția lui Constantin. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 60.

¹⁵⁴ I. Neculce, *op. cit.*, p. 643.

¹⁵⁵ În ianuarie 1714, Nicolae Mavrocordat a trimis la Focșani, cu lectica, pentru a-l întâmpina pe Hrisant, patriarhul Ierusalimului, pe Constantin Costache mare stolnic și pe al doilea postelnic. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 177.

¹⁵⁶ I. Neculce, *op. cit.*, p. 654.

¹⁵⁷ „Constantin Costachi vel vistiernic ...”, *Ibidem. Cronica Ghiculeștilor*, p. 195.

¹⁵⁸ C. Istrati, *Condica ... III*, doc. 1323, p. 72. Ispisocul lui Mihai Racoviță care întărește hotărârea Divanului referitoare la procesul Mariei, soția răposatului vistiernic Ilie Cantacuzino, pentru satele Bălțătești și Mânzești din ținutul Neamțului. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise* V/2, Iași, 1923, doc. 18, pp. 17-18.

provincie a Imperiului Habsburgic. Lipsit de armată, trădat de boierii grupați în jurul lui Vasile Ceaurul, Domnul a solicitat, în secret, ajutorul tătarilor din Bugeac, prin trimișii săi, Constantin vistiernicul și Macri banul. Când oastea tătarască ajunsese la Aroneanu, cel care s-a implicat să intervină de urgență pentru salvarea lui Mihai Racoviță, refugiat la Cetățuia, a fost Constantin Costache. În aceeași zi, pe un ger năprasnic, tătarii și moldovenii comandați de spătarul Ion Palade au zdrobit, în lupta de la Poalele Cetățuiei, detașamentul austriac al căpitanului François Ernaut și pe aliații moldoveni ai acestuia¹⁵⁹. Consecințele intervenției tătarăști au fost tragice pentru populația Moldovei: tătarii au prădat și au luat, după un izvor literar, 40 000 de robi¹⁶⁰. Pentru eliberarea lor, Mihai Racoviță i-a trimis în Bugeac, în toamna anului 1718, pe Constantin vistiernicul și pe Ștefan Luca. „Și pre cine au găsit neascunși și nedepărtați (vânduți), pe toți i-au scos”, zice cronicarul¹⁶¹.

Pentru rolul său militar, Mihai Racoviță i-a dăruit lui Constantin, în decembrie 1717, satul Spinoasa, ținutul Hârlăului, confiscat de la „hainul” Vasile Ceaurul¹⁶². Într-un alt context, Constantin vistiernicul a intrat în stăpânirea satului Drăgușeni, din ținutul Vasluiului. Satul fusese stăpânit de Antiohie, căpitan de Tecuci, care fugise cu banii deseatinei, concesionată de la Constantin vistiernicul și Adam Luca, sulgerul¹⁶³, iar aceștia au trebuit să plătească visteriei suma respectivă din banii lor. Divanul, prezidat de Mihai Racoviță, a judecat la 21 mai 1719 pricina dintre Constantin Costache și Adam Luca, împotriva lui Antiohie, absent la proces și a hotărât ca satele fugarului să treacă în stăpânirea boierilor păgubiți¹⁶⁴. În acei ani, Constantin Costache s-a ocupat de extinderea fiefului său, Roșiești, unde a cumpărat părțile unor răzeși din seliștele vecine Coroteni, Brebești, Picigani, la 5 iulie 1718 și Andrieșești, Țuvlicești, la 1 iulie 1722¹⁶⁵. Constantin, devenit mare

¹⁵⁹ Neculce, *op. cit.*, pp. 659-663.

¹⁶⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 213.

¹⁶¹ Neculce, *op. cit.*, p. 673.

¹⁶² I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 543, pp. 473-474.

¹⁶³ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade X. Studii și documente cu privire la familia Rășcanu*, Iași, 1915, doc. XXXI, p. 46.

¹⁶⁴ *Ibidem*, doc. XXXII, pp. 47-48.

¹⁶⁵ Primul zapis s-a făcut înaintea lui Theofan, egumenul de Florești și Gavril Costache vel stolnic. Idem, *Ispisoace V/2*: doc. 18 și 19, pp. 17-19.

spătar (ianuarie 1719), a avut răgazul să îndeplinească obligațiile ce-i reveneau în calitate de judecător¹⁶⁶.

Spătarul Constantin Costache a făcut parte din delegația de boieri, împuternicită de către Mihai Racoviță să reglementeze diferendul teritorial dintre Moldova și Bugeac. Tătarii încalcaseră hotarul Moldovei dintre Prut și Nistru în anul 1711, profitând de căderea lui Dimitrie Cantemir și, în 1712, când vornicul Lupu Costache le „închinase” 12 sate de la Greceni¹⁶⁷. În anul 1720, delegația de boieri moldoveni, împreună cu reprezentanții turcilor și ai tătarilor, au restabilit vechiul hotar al Moldovei¹⁶⁸. Ironia soartei: nepotul a corectat greșeala unchiului.

După incendiul devastator al Iașilor (aprilie 1724), când a ars vechiul palat voievodal, familia Mihai Racoviță s-a mutat în casele vecine ale lui Ion Palade și Constantin Costache¹⁶⁹. Ultimului i s-a încredințat refacerea curților domnești¹⁷⁰.

În septembrie 1726, sultanul a dat domnia Moldovei lui Grigore Ghica, care, de la Istanbul, a numit caimacamii Constantin Costache spătarul, pe criteriul capacității și pe Sandu Sturza banul, pe criteriul rudeniei¹⁷¹. Familia Costache ocupă poziții importante în sfatul domnesc: Constantin mare hatman, Gavril mare paharnic, Iordache, fiul lui Lupu, mare stolnic¹⁷². Grigore II Ghica asculta de

¹⁶⁶ Carte de judecată a marilor boieri din 28 noiembrie 1718, semnată de Constantin Costache vel vistiernic, Iordache Costache vel comis, Gavril Costache vel stolnic. Idem, *Surete X. Familia Râșcanu*, doc. 4, p. 85. La 30 iunie 1719, Constantin Costache a fost împuternicit de Mihai Racoviță să cerceteze situația vadurilor de moară de pe apa Bârladului, de la Cojeri până la Petricani. Idem, *Ispisoace și zapise V/I*, Iași, 1921, doc. A, p. 91.

¹⁶⁷ Neculce, *op. cit.*, p. 678-679.

¹⁶⁸ În anul 1711, tătarii au ocupat locul respectiv, motivând că este nelocuit. În anul 1719, tătarii l-au înșelat pe domnul Moldovei în legătură cu rămânerea lor pe acel loc, cu promisiunea că vor plăti dări. Cronicarul Amiras spune că hotarul dintre Moldova și Bugeacul tătarăsc fusese fixat de Halil Pașa, lăsând o zonă de 2 ceasuri largă și 30 ceasuri lungă la sud de ținutul Lăpușnei, care, probabil, a dat naștere ținutului Hotărniceni și Olatului Grecenilor. Delimitarea a fost făcută de boierii rânduiți de Mihai Racoviță: Constantin Costache vel spătar, Darie Donici vel vornic. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade IX*, Iași, 1914, p. 271.

¹⁶⁹ Neculce, *op. cit.*, p. 685. Casele menționate se aflau pe Ulița Feredeilor care se intersecta în unghi drept cu biserica Sf. Gheorghe și se termina în Ulița Mare. Ulița s-a numit Feredeielor de la Baia publică construită de Vasile Lupu, alături de Școala domnească de la Trei Ierarhi. Clădirea Școlii domnești a fost distrusă de incendiul din aprilie 1724. Dan Bădărău, I. Caproșu, *op. cit.*, p. 93.

¹⁷⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 235.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 253. Neculce, *op. cit.*, p. 695.

¹⁷² Alți dregători înrudiți cu logofătul Constantin erau: Constantin Ruset mare vornic al Țării de Sus, Toader Palade mare vistiernic, Iordache Cantacuzino Deleanu. *Ibidem*, p. 257; p. 696.

Constantin Ipsilanti marele postelnic și, după el, de Sandu Sturza, mare spătar, rudă cu Domnul după o bunică Sturza. Casele lui Sandu Sturza se învecinau cu ale hatmanului Constantin și ale spătarului Ion Palade¹⁷³.

Constantin Negel nu s-a lăsat atras în acțiunea lui Dumitrașcu Racoviță hatmanul și a ginerelui său, Iordache Lupu Costache, împotriva lui Grigore II Ghica. Profitând de războiul civil din hanatul Crimeei, în toamna anului 1727, cei doi au fugit în zona Cetății Albe și, acolo, au plănuit să-l scoată din domnie pe Grigore II Ghica¹⁷⁴ cu sprijin tătarăsc. Sultanul otoman a ordonat intervenția militară împotriva tătarilor rebeli, la care urmau să participe Moldova, Muntenia și spahiii de la Hotin. Oastea domnului Moldovei de 7 000 de oameni – un exemplu care demonstrează faptul că regimul fanariot n-a desființat complet armata țării –, comandată de hatmanul Constantin, a parcurs traseul Iași – Vaslui – Bârlad și a făcut primul popas la „Roșieștii lui Negel”¹⁷⁵, unde au sărbătorit Boboteaza (6 ianuarie 1728), la biserica și în casele lui Constantin Costache¹⁷⁶. De la Roșiești, oastea moldovenească a traversat ținutul Codrului, până la Ghigheci, granița cu teritoriul locuit de tătari. Între timp, amenințați din toate părțile, tătarii rebeli s-au supus poruncilor Porții. De la Ghigheci, oastea lui Grigore II Ghica s-a retras, în ordine, acasă; ariergarda, călărașii și lefegiii erau sub comanda hatmanului Costache. El a fost primul căruia, în timpul sărbătoririi victoriei, la Iași, Domnul i-a mulțumit pentru „slujbele” lui și i-a dăruit o haină de samur¹⁷⁷.

Grigore II Ghica s-a comportat diferențiat cu boierii trădători: l-a iertat pe Iordache Costache, dar l-a pedepsit cu închisoarea pe Dumitrașcu Racoviță. Acesta a reușit să se elibereze contra unei sume de bani, din care o parte i-a împrumutat de la hatmanul

¹⁷³ La 14 decembrie 1726, Sandu Sturza cumpără casele fratelui său Mihalache de pe Ulița ferezeilor din Iași, care se „hotărau” cu casele lui Constantin Costache; acesta semnează ca martor zapisul fraților Sturza. I. Caproșu, *Documente ... IV*, doc. 21, p. 14.

¹⁷⁴ Neculce, *op. cit.*, pp. 698-699, *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 263-265.

¹⁷⁵ Neculce, *op. cit.*, pp. 700-702.

¹⁷⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 263-271: „Acolo a făcut, după orânduiala bisericii, sfințirea apei și pe urmă masă mare în casele lui Constantin Costachi hatmanul”.

¹⁷⁷ *Ibidem*, pp. 275-279.

Constantin Costache¹⁷⁸. După moartea lui Dumitrașcu Racoviță, Constantin și-a recuperat banii de la fiul defunctului, Radu Racoviță, în urma poruncii lui Grigore II Ghica¹⁷⁹.

La 1 ianuarie 1729, Constantin Costache ajunge mare vornic al Țării de Jos¹⁸⁰, funcție pe care o va ocupa aproximativ 2 ani¹⁸¹. Nu cunoaștem motivul „retrogradării” lui Constantin Negel la funcția de mare hatman, menționat ca atare în izvoarele literare¹⁸². Oricum, ar fi prea simplu să elucidăm implicarea lui Constantin în complotul vărului său, Iordache Lupu, din primăvara anului 1731, prin nemulțumirea provocată de schimbarea dregătoriei, sau de pericolul revenirii lui Constantin Duca pe tronul Moldovei. În această situație, ce anume l-a împins pe Constantin să se amestece în complotul lui Iordache stolnicul? Răspunsul: politica de grecizare, la nivel instituțional – disimulată, ab initio, cu abilitate de domnul Grigore II Ghica – și, în consecință, de marginalizare a boierimii pământene¹⁸³. Totuși, Constantin Costache a jucat un rol secundar în complot, de aceea a fost sancționat doar cu închisoarea și pierderea funcției de hatman. În favoarea sa au intervenit doi înalți ierarhi, mitropolitul Moldovei și Nichifor, mitropolitul de Sidis, care au garantat, cu persoana lor, jurământul de credință depus de Constantin domnului Grigore Ghica, în biserica Metropolitană¹⁸⁴. În cursul anului 1732, după eliberarea din închisoare, Grigore II Ghica i-a oferit lui Constantin dregătoria de mare logofăt. Cu acest rang, Constantin l-a reprezentat pe Domnul Moldovei la nunta lui Constantin Mavrocordat, domnul Munteniei,

¹⁷⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*, doc. 27, p. 20.

¹⁷⁹ Idem, *Surete și izvoade Ferești (Vashui). Studii și documente XVI*, Iași, 1926, doc. CL, p. 117.

¹⁸⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 263.

¹⁸¹ „Boierii Moldovei care-au fost boieri lui Grigorie Ghica voievod la 10 septembrie 1730: ... Constandin mare dvornic ...”. C. Istrati, *op. cit.*, doc. 1331, p. 105. I. Caproșu, *Documente ... IV*, doc. 122, p. 88; Zapisul din 1729 este semnat de Constantin Costache mare vornic.

¹⁸² *Cronica Ghiculeștilor*, p. 337. Neculce, *op. cit.*, p. 710.

¹⁸³ „grecii mulți adusesese în țară, de mâncă lefi din vistierie ... Și câte dregătorii la margine tot grecii le ținea, iar boierii de țară era numai cu numele, că la nemică nu-i întreba”. *Ibidem*, p. 728.

¹⁸⁴ „Și luându-l cei doi arhierei în biserică, el a jurat pe Evanghelie că va păzi în viitor credință neprefăcută și dragoste curată față de domnul și binefăcătorul său.”, *Cronica Ghiculeștilor*, p. 339.

cu Ecaterina, fiica vornicului Constantin Roset¹⁸⁵. Experiența și capacitatea logofătului Constantin și nu rudenia, prea depărtată, explică numirea sa ca locțiitor domnesc (caimacam) de către Constantin Mavrocordat, mutat domn în Moldova, în aprilie 1733¹⁸⁶. Reinvestit în funcție, logofătul Constantin a fost singurul reprezentant al familiei Costache în Divanul domnesc dominat de rudele doamnei Ecaterina Mavrocordat. Izvoarele documentare evidențiază un personaj în plină activitate, care-și achită conștiincios, atât atribuțiile specifice funcției, cât și obligațiile impuse de notorietatea sa în societatea vremii¹⁸⁷.

Iar când Poarta, din considerente strategice, a mutat pe Constantin Mavrocordat în Muntenia și pe Grigore II Ghica în Moldova, acesta din urmă, de la București l-a numit caimacam pe marele logofăt Negel (noiembrie 1735)¹⁸⁸. A treia zi după sosirea la Iași (18 decembrie 1735), Grigore II Ghica a „boierit boierii”: Constantin Costache – mare logofăt, frații săi, Gavril – mare ban și Toader – mare paharnic, Costache Razu – mare vornic și alții¹⁸⁹.

Constantin Negel s-a îngrijit de așezămintele religioase, biserici și mănăstiri, în calitate de clironom al ascendenților săi (Cârstea Ghenovici, Gavriliță Costache) la Florești¹⁹⁰, sau de ctitor al bisericii din Roșiștei. Nu posedăm informații exacte, dar pornind de la premisa relațiilor speciale ale demnitarului Constantin Costache cu Mitropolia Moldovei, este probabil ca acesta să fi înzestrat biserica metropolitană Stratenia cu odoare și cărți religioase. Mitropoliei Moldovei, logofătul Constantin i-a hărăzit satul Turbăcești din ținutul Cârligătura, în valoare de 1 300 lei, la

¹⁸⁵ Ecaterina era nepoata de frate a Catincăi, soția logofătului Constantin Costache și, poate, nașa de botez miresei. Nunta a avut loc la București, la 12 noiembrie 1732. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 73.

¹⁸⁶ Neculce, *op. cit.*, p. 723. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 349. Teodor Balan, *op. cit.*, doc. 191, p. 254.

¹⁸⁷ Constantin marele logofăt semnează hrisoave, ispisoaice, mărturii, zapise de danie sau de vânzare în perioada iunie 1733 – septembrie 1735. I. Caproșu, *Documente ... IV*: doc. 170, p. 121; doc. 184, p. 130; doc. 202, p. 144; doc. 215, p. 153; doc. 217, p. 155; doc. 219, p. 157; doc. 224, p. 162; doc. 258, p. 183.

¹⁸⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 365.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 369. Neculce, *op. cit.*, p. 755.

¹⁹⁰ Pomelnicul actual al mănăstirii Florești, expus în interiorul bisericii, este copia celui publicat de I. Antonovici în volumul *Mănăstirea Florești*, p. 83.

12 iulie 1735¹⁹¹. Motivele enunțate mai sus explică dorința lui Constantin, exprimată în timpul vieții, de a fi îngropat la Mitropolie, dar nu în interior, ci în afară, lângă ușa bisericii¹⁹². Moartea, cauzată de un atac cerebral, l-a fulgerat, la mănăstirea Sucevița, într-o zi de duminică, 28 februarie 1736. Neculce, martor la funeralii, a creionat cu măiestrie, pentru posteritate, portretul celui care fusese, destulă vreme, personalitatea de prim rang a Moldovei. Pătimașul cronicar îl descrie în culori favorabile: energic, harnic, onest, generos și, mai presus de toate, apărător dârz al Țării, pentru care se bătea cu domnii și cu toți aceia care voiau să o jefuiască¹⁹³. Caterina, soția lui Constantin Costache, „i-a făcut mormânt frumos de piatră, ca să rămîie di pomenire”¹⁹⁴. Nu cunoaștem inscripția dăltuită în lespedeza funerară. În anul 1808, mitropolitul Veniamin Costache, după moartea fratelui său Matei, a dispus ca în mormântul acestuia să fie îngropate osemintele străbunicului Constantin, ale străbunicii Caterina, ale lui Toader Costache și Leon Gheuca¹⁹⁵. Mormântul se află în pridvorul bisericii Sf. Gheorghe din Iași, vechea catedrală metropolitană din secolul al XVIII-lea și este acoperit de o frumoasă piatră funerară, împodobită cu motive geometrice și florale. Textul chirilic, elaborat de mitropolitul Veniamin, începe cu fraza: „Supt ac(i)astă piatră zac trupurile adormiților robilor lui D(u)mnezeu Constantin Costache ce s-a poreclit și Negel mare logofăt, carele s’au săvârșit la anul de la nașterea D(o)mnului 1734 și a monahiei Elisabet, soția sa carea s-au săvârșit la anul 1745 ...”. Se spune că pietrele rostesc adevărul, totuși sculptorul a greșit anul morții lui Constantin Costache, poate din cauza deteriorării vechii lespezi funerare.

Monahia Elisabet este Catrina (Ecatrina), soția lui Constantin, care a îmbrăcat mai târziu rasa monahală sub numele de

¹⁹¹ Constantin Costache avusese jumătate de sat, moștenit de la mama sa, Catrina Cantacuzino, iar cealaltă jumătate o cumpărase de la Hrisant, patriarhul Ierusalimului. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 158, p. 183.

¹⁹² „:l-au îngropat la Mitropolii, afară, lângă ușa bisericii c-așe ș-au poftit iel, să nu-l îngroape în biserică”. Neculce, *op. cit.*, p. 757.

¹⁹³ „că era om și harnic, nici mitarnic sau lacom, și era și om libovnicu, ospătătorii. Dragă-ii era cinstea, și mai aliasă decît toate era ce mai bună, că să puna tarii în plici cu domnii și cu alții pentru țară”. *Ibidem*

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 758. Mitropolitul Leon Gheuca era înrudit cu Costăcheștii prin străbunica sa, Tudosica Costache, sora lui Gavriliță. Const. Bobulescu, *op. cit.*, pp. 41-42.

¹⁹⁵ Fotografiiile recente ale plăcii funerare, la Anexe, p. 247, 249.

Elisabeta. Logofeteasa Catrina a finalizat intenția răposatului său soț de înființare a schitului Vladnic, hliză a moșiei Vutcani, situată la trei kilometri de satul Corni (astăzi sat Corni, comuna Albești, județ Vaslui). Data construcției bisericii schitului, anul 1737, s-a putut constata din inscripția săpată în lemn, pe care a văzut-o căminarul Gheorghe Săulescu, proprietar al moșiei Vladnic în anul 1842¹⁹⁶. Schitul de călugări a avut două hramuri: Adormirea Maicii Domnului și Sfinții Împărați Constantin și Elena, al doilea ales de Catrina în memoria soțului său, care a devenit, post-mortem ctitor al bisericii. De asemenea, Catrina a motivat ridicarea edificiului religios și prin dorința sa de îmbrățișare a vieții monahale¹⁹⁷.

Catrina s-a dovedit a fi o persoană deosebit de energică și de pricepută; a știut să strângă pământuri și bani. În acest sens, ea a ținut în arendă moșia Tâlhărești pe apa Idriciului, proprietate a mănăstirii Dobrovăț¹⁹⁸ și a cumpărat¹⁹⁹ hliza Papucești, moșia Roșiești²⁰⁰. Împreună cu fiul ei, Vasile, Catrina a mai cumpărat moșia și satul Piscani (astăzi sat Chițcani, comuna Costești, județ Vaslui), pentru stăpânirea căruia obține ispisoc de la Grigore II Ghica, la 18 iulie 1740²⁰¹. Atunci când hotarele Piscanilor „se împresoară” de moșia Ștefeni, stăpânită de Mitropolia Moldovei, Catrina solicită domnului Ioan Mavrocordat să i se hotărânească moșia²⁰². În vara anului 1742, când avea în jur de 60 de ani, Catrina pleacă, fără fiul Vasile, la București, în scopul recuperării unei sume de bani de la un datornic, nu altul decât domnul Munteniei, Mihai Racoviță. Catrina se va călugări după 15 decembrie 1744, deoarece documentul o înregistrează ca mireană: logofeteasa Catrina. Pe de altă parte, piatra tombală de la biserica Sf. Gheorghe

¹⁹⁶ „Let 7245 s-a durat această biserică”. Anton Popescu, *Schituri și mănăstiri din Eparhia Hușilor*, în „Prutul”, nr. 9, decembrie 2000, p. 7.

¹⁹⁷ 3 august 1793: mărturia a doi bătrâni din Vutcani în vârstă de 100 de ani fiecare. Revista „Gheorghe Codrescu”, An II, Iași, 1 iunie 1933, p. 39.

¹⁹⁸ Gh. Ghibănescu, *Roșieștii și apa Idriciului (Studii și documente)*, Huși, 1924, p. 37.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 42.

²⁰⁰ La 18 iulie 1740, Grigore II Ghica dă carte „la mâna Catrinei logofetesei a răposatului Constantin Costachi biv vel logofăt să-și țină moșia sa Piscanii, ținutul Tutovei”. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*, doc. C, p. 214.

²⁰¹ Cartea domnului Ioan Nicolae Mavrocordat, din 15 decembrie 1744, către Neculai și Ion Bogdan, ispravnicii ținutului Tutova. *Ibidem*, doc. E, p. 215.

²⁰² Cartea domnului Constantin Mavrocordat, din 6 iunie 1742, către ispravnicul ținutului Putnei, prin care-i cere să permită trecerea Catrinei logofeteasa în Muntenia, la București. C. Istrati, *Condica ... II*, doc. 580, p. 229.

ne spune că a decedat în anul 1745. Pentru această situație există două explicații: prima, sculptorul a greșit ultima cifră, ca și la Constantin; a doua, decesul Catrinei s-a întâmplat la scurt timp după ce devenise monahia Elisabet.

Vasile Costache Negel (?1705 - ?1770) a fost unicul fiu al lui Constantin și al Catrinei Costache. Fiu și nepot de mari boieri pe ambele linii, el a primit, desigur, o educație aleasă cu dascăli, sau la școala domnească de lângă mănăstirea Trei Ierarhi, care a funcționat până în anul 1724²⁰³, ceea ce corespunde cu perioada copilăriei și adolescenței sale. Indubitabil, un rol important în formarea și instruirea lui Vasile l-a jucat tatăl său, înalt demnitar de stat timp de trei decenii. Vasile cunoștea limbile greacă și slavonă; afirmația noastră se bazează pe faptul că a debutat în cariera administrativă ca al doilea postelnic²⁰⁴.

Este posibil ca în ianuarie 1727, Vasile să-l fi însoțit pe hatmanul Constantin Costache în expediția lui Grigore II Ghica împotriva tătarilor de peste Prut, sau să se fi retras de la Iași la Roșiștei – „țara se băjenise”²⁰⁵ –, unde tatăl său l-a primit pe Domnul Moldovei, care a sărbătorit Boboteaza la biserică și în casele „lui Negel”²⁰⁶. Izvoarele literare nu-l menționează pe Vasile Costache participant la complotul unchiului său de văr primar, Iordache Lupu Costache, din anul 1731. Pe de altă parte, Vasile trebuie să fi cunoscut planul conspiratorilor de la tatăl său Constantin, atras, până la un punct, în răzvrătire²⁰⁷ și de la socrul său, Iordache II Cantzacuzino Pașcanu²⁰⁸. Mariajul lui Vasile Costache cu Ilinca Cantacuzino Pașcanu credem că s-a făcut în vremea primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726 – 1733)²⁰⁹.

²⁰³ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 93.

²⁰⁴ Vasile Costache al doilea postelnic la 30 iulie 1736, 17 martie și 28 decembrie 1737. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*: doc. A, pp. 212-213; doc. B, p. 147; doc. B, pp. 213-214.

²⁰⁵ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 700-702.

²⁰⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 271.

²⁰⁷ I. Neculce, *op. cit.*, p. 710. vezi și *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 307-339.

²⁰⁸ Iordache II Cantacuzino Pașcanu. Nicolae Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, Editura „Minerva”, București, 1902, p. 47. Iordache Cantacuzino Pașcanu era mare paharnic la 30 noiembrie 1730 și 1 ianuarie 1731. Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 207. Cf. Teodor Balan, *Documente bucovinene IV*, doc. 67, p. 94.

²⁰⁹ Am luat în calcul data nașterii lui Vasile (Veniamin), 20 decembrie 1768, al treilea nepot de fiu (Grigoraș) al lui Vasile Costache. Cont. Bobulescu, *op. cit.*, p. 95, nota 1.

Relativ la importanța acordată căsătoriilor în interiorul boierimii, cununia lui Vasile Costache și a Ilincăi a fost permisă, atât de domn – aprobarea acestuia era o condiție *sine qua non* a căsătoriilor între fiii de boieri²¹⁰ –, cât și de biserică, deși mirele îi venea miresei nepot de văr de-al doilea²¹¹. Vasile a devenit rudă prin alianță și cu Domnul Munteniei, Constantin Mavrocordat, căsătorit cu vara sa primară, Ecaterina Ruset²¹². Această înrudire ar presupune că Vasile a ocupat slujba de postelnic al doilea mai devreme de anul 1736, în prima domnie a lui Constantin Mavrocordat în Moldova (1733 – 1735). În orice caz, ascensiunea lui Vasile s-a datorat lui Grigore II Ghica, investit domn al Moldovei în decembrie 1735. Grigore II Ghica a răsplătit loialitatea tânărului postelnic, dovedită în anul 1737, când trupele austriece au invadat zona de munte a Moldovei, cu promovarea sa în funcția de mare clucer²¹³.

În vara anului 1739, s-a produs intervenția militară a Imperiului Țarist sub pretextul, repetabil în perspectivă, al eliberării țării de sub dominația otomană. Comandantul armatei rusești, generalul Münich a comunicat clar și fără echivoc boierilor, la Iași, hotărârea Curții de la Petersburg: „în nici un caz nu se va încheia pacea fără a avea stăpânire pe acest ținut”²¹⁴. Cronicile nu-l atestă pe Vasile Costache printre boierii rămași la Iași în perioada ocupației militare rusești (septembrie – 15 octombrie 1739). Silit de aceste împrejurări, Domnul Moldovei plecase din capitală înainte de intrarea rușilor și se retrăsese în sudul Moldovei, teritoriu neocupat. Cum vechiul drum al Iașilor spre Galați trecea prin Roșiești, Grigore II Ghica a făcut primul popas în satul lui Vasile Negel²¹⁵. De altfel, Enache Kogălniceanu numește în cronica sa pe câțiva din însoțitorii Domnului: Costache Razu vistiernic, Toader

²¹⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973, p. 323.

²¹¹ Constantin Negel era văr de-al doilea cu nora sa, Ilinca Iordache Pașcanu, prin mama acesteia, Catrina Cantacuzino. Vezi Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, Planșa VII, pp. 368.

²¹² Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 73.

²¹³ Vasile este făcut mare clucer, după alungarea austriecilor din Moldova, la începutul anului 1738, deoarece la 28 decembrie 1737 era încă al doilea postelnic. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. B, pp. 213-214.

²¹⁴ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 451.

²¹⁵ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 7. I. Neculce, *op. cit.*, p. 824 și la *Cronica Ghiculeștilor*, p. 451. Negel este Vasile, pentru că tatăl său, primul Negel, decedase la 28 februarie 1736.

Palade spătar, Venin spătar, unchiul primar al lui Vasile și „fiul lui Negel” (Vasile – n.n.)²¹⁶. La Galați, unde și-a stabilit tabăra, Grigore II Ghica a hotărât să numească în funcții militare: hatman pe Costache Razu, spătar pe Toader Costache, mare stolnic pe Manolache Costache și aga pe clucerul Vasile²¹⁷. Nu este necesară relatarea evenimentelor din toamna anul 1739; un lucru trebuie apreciat, și anume, strategia boierimii pământene, care, cu excepții ne semnificative, a susținut pe domnul fanariot, dar în fond a salvat Moldova de pericolul real al transformării în provincie țaristă. Neîndoios, la rândul său, Grigore II Ghica le-a mulțumit boierilor credincioși, dăruindu-le moșii sau alte bunuri ale „hiclenilor”, slujbe și funcții, scutelnici, etc. Vasile Negel urcă, înainte de 2 aprilie 1741, pe treapta de mare stolnic²¹⁸, funcție pe care o va pierde în octombrie același an, când Constantin Mavrocordat (1741 – 1743) îl înlocuiește cu Ioan Bogdan²¹⁹. Anticipând reacția potrivnică a boierilor mazili, Domnul reformator a recurs la modalități compensatorii, surse generatoare de venituri pentru aceștia; pe unii mazili Domnul i-a numit judecători de divan, pe alții ispravnici, ori slujbași în administrația centrală și ținutală. În acest context, biv vel stolnicul Vasile Negel a lucrat în administrația ținutului Fălciu²²⁰. El a revenit în Sfatul Domnesc la începutul domniei lui Ioan Mavrocordat²²¹ (1743 – 1747), rămânând în funcție numai doi ani, pentru că, la 17 iunie 1745, documentele îl înregistrează ca biv²²². Grigore II Ghica (iulie 1747 – februarie 1748) i-a redat funcția de mare stolnic²²³; este scos din dregătorie de către Constantin Mavrocordat (1748 – 1749)²²⁴.

²¹⁶ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 7-8.

²¹⁷ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 461.

²¹⁸ I. Caproșu, *Documente ... V*, doc. 16, p. 13.

²¹⁹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 848.

²²⁰ Vasile Costache biv vel stolnic dă o mărturie hotarnică la 16 iunie 1743. *Documente răzăsești*, editor Virgil Caraivan, anul I, nr. 1, mai 1932, Bârlad, doc. 6, pp. 3-4.

²²¹ Vasili Costache mare stolnic 30 noiembrie 1743. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 418, pp. 228-230.

²²² Gh. Ghibănescu, *Surete X. Familia Rășcanu*, doc. LV, p. 95.

²²³ Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 207. Cf. Mihail Kogălniceanu, *Letopisețele ... III*, pp. 186, 211.

²²⁴ La 15 iunie 1749, biv vel stolnicul Vasile Costache îi scrie lui Alistarh mare spătar, rudă prin bunica sa Catrina Costache. În scrisoare este menționată mama lui Vasile, căreia nu i se spune numele. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXI*, București, 1911, pp.

Investirea lui Constantin Mihai Racoviță ca domn al Moldovei (septembrie 1749 – iunie 1753) a trezit speranțe în boierii pământeni, repede spulberate de comportarea noului domn, în cursul întâlnirii de la Galați, unde „mărie sa s-a arătat pre strașnic, grăind cu boierii pre turburat”²²⁵. Pe lângă grecizarea sfatului domnesc, situația boierilor de țară, dar și a altor categorii sociale, s-a agravat din cauza măsurilor fiscale spoliatorii ordonate de Constantin Racoviță, care „chivernisea” țara cu oamenii săi de încredere, grecii Iordache Stavrache și Iordache Genet²²⁶. În acest cadru s-a produs răscoala boierilor autohtoni, atât cei fără funcții cât și cei cu funcții (1749 – 1750), ultimii îndepărtați de facto de la guvernarea Țării. Nu știm dacă Vasile Negel s-a aflat printre boierii care au fugit peste graniță în Transilvania, Polonia sau la hanul tătar de la Căușani²²⁷. Știm că Domnul Moldovei, confruntat cu o răzvrătire de proporții nemaîntâlnite, a cedat, restabilind echilibrul, la nivelul superior al Sfatului, în favoarea boierilor pământeni. Vasile Negel nu a beneficiat de schimbare; documentele îl atestă tot ca biv vel stolnic până la finele domniei lui Constantin Racoviță²²⁸. Sosit la Iași (iulie 1753), Matei Grigorie Ghica a reluat, după modelul tatălui său, raporturile bune cu boierii Costache²²⁹. Vasile Negel ocupă funcția de mare comis²³⁰, pe care o va pierde în a doua domnie a lui Constantin Racoviță (1756 – februarie 1757)²³¹. Mare stolnic al lui Scarlat Grigore Ghica, Vasile apare în numeroase hrisoave în perioada iulie 1757 – august 1758²³².

²²⁵ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 49

²²⁶ *Ibidem*, p. 50.

²²⁷ „au fugit în total peste cincizeci de boieri mari și mici, cu fii, gineri și alte rude”, *Cronica Ghiculeștilor*, p. 639. Enache Kogălniceanu scrie că numărul fugarilor depășea 100 de persoane.

²²⁸ Vasile Costache paharnic la 4 iunie 1751 și 1 aprilie 1753. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*: doc. 29 și 30, pp. 30-31. „Drăgușenii lui Vasile Costache paharnic, la 20 mai 1753”. Idem, *Surete X*, doc. LXI, p. 106.

²²⁹ Manolache Costache mare vornic al Țării de Jos, Costache Razu mare hatman. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 669.

²³⁰ Afirmația noastră este dovedită de zapise din perioada următorului domn, Constantin Racoviță (1756 – 1757), când Vasile Costache apare ca biv vel comis. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*: doc. 32 și 33, pp. 33-34.

²³¹ *Ibidem*

²³² I. Caproșu, *Documente ... VI*: doc. 113, p. 98; doc. 114, p. 102; doc. 123, p. 109; doc. 146, p. 128; doc. 155, p. 135; doc. 161, p. 142; doc. 170, p. 149.

La 14 septembrie 1758, s-a produs ultima invazie a tătarilor în Moldova, care a afectat îndeosebi ținuturile din sud²³³, unde se găseau moșiile lui Vasile Costache. Noul domn, Ioan Calimah, a constatat, în drumul de la Galați spre Iași, distrugerile provocate de tătari, dar, interesat doar de colectarea dărilor pentru umplerea visteriei, a recurs la abuzuri, cerând „împrumuturi” marilor boieri. Refuzul acestora l-a motivat să recurgă la serviciile grecului Stavrance, specialist în „inginerii financiare”, care a sosit la Iași în decembrie 1758²³⁴. Măsurile fiscale luate de Stavrance au provocat protestele lui Manolache Costache, Ioan Bogdan, Constantin Balș, Scarlatache Costache și alții²³⁵. Pentru a-i pedepsi, Ioan Calimah, pe bază de firman, i-a surghiunit pe opozanți – lista lor fusese trimisă de Stavrance la Istanbul –, la tătarii din Bugeac. Pe lângă cei amintiți mai sus, Enache Kogălniceanu adaugă și pe Vasile Negel stolnicul²³⁶. Legați în lanțuri (heră), boierii au parcurs pe jos, sub pază turcească, drumul până la Căușani, reședința hanului tătar. După săptămâni de surghiun tocmai în Crimeea, ei au fost eliberați de către Ioan Calimah, care se confruntase, fără succes, cu o adevărată răscoală a populației din Iași și din ținuturile limitrofe²³⁷. Totuși, Ioan Calimah, fie și pro forma s-a manifestat tolerant față de toți cei care-i puseseră domnia în pericol. Unii boieri și-au redobândit dregătoriile, iar alții au fost numiți în funcții. Vasile Costache ajunge din nou mare stolnic (aprilie 1759)²³⁸, funcție pe care o va păstra până în iunie 1761²³⁹.

Grigore Calimah (1761 – 1764) l-a făcut pe Vasile Negel mare ban în locul vărului său primar, Iordache Costache Venin, schimbare survenită înainte de 1 iunie 1762²⁴⁰; alt văr primar

²³³ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 81.

²³⁴ *Ibidem*, p. 83.

²³⁵ Nicole Iorga, *Documente Callimachi I*, p. CII. Manolache Costache și Scarlatache Costache erau unchi de văr primar (Constantin) lui Vasile Negel.

²³⁶ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 85.

²³⁷ Cronicarul descrie cu detalii răzvrătirea populației Iașilor, boieri, târgoveți, țărani, soldată cu fuga lui Stavrance la Istanbul; un rol important în eliberarea răzvrătiților l-a jucat Iacov, mitropolitul Moldovei. *Ibidem*, pp. 86-89.

²³⁸ Vasile Costache stolnic, într-un zăpis din 26 aprilie 1759. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 107, p. 183.

²³⁹ *Ibidem*, doc. 369, p. 322.

²⁴⁰ Tatăl lui Vasile, Constantin, fusese fratele lui Toader Costache Venin. *Ibidem*, doc. 454, pp. 411-412. Boierii lui Grigore Calimah la 17 iunie 1762: ... Vasile Costache mare ban. N. Iorga, *op. cit.*, doc. 91, p. 456.

Costache Conachi era mare paharnic²⁴¹. Funcția i-a adus venituri și foloase: numai în anul 1763, Vasile a beneficiat de leafă²⁴², a primit bani de la vistierie la 26 aprilie, pentru a asigura conacele pașei de Hotin²⁴³, iar în luna septembrie a fost scutit de plata unei sume către visteria Țării²⁴⁴. Grigore Alexandru Ghica (iunie 1764 – februarie 1767) i-a reînnoit dregătoria lui Vasile Negel, eveniment ce s-a întâmplat înainte de 15 iunie 1765²⁴⁵. Documentele vremii ilustrează activitatea bogată a marelui ban Vasile Costache, prezent prin semnătura sa în hrisoave domnești²⁴⁶, anaforale²⁴⁷, zapise și mărturii²⁴⁸.

Poziția neamului Costache și, în general, a boierimii autohtone a fost puternic afectată de comportarea următorului domn, Grigore Calimah (1767 – 1769). Acesta a introdus elemente greco-levantine în Divan și în poziții-cheie la ținuturile Moldovei și s-a manifestat, de la început, agresiv și violent în relația cu boierii de țară, îndeosebi cu cei fără funcții²⁴⁹. Atunci s-a produs ultima răzvrătire de proporții a boierilor indigeni împotriva domnului fanariot. Deși capul complotului era vărul Iordache Costache Venin, vel banul Vasile Negel a stat deoparte, poate ca rezervă, tactică întâlnită și în alte situații la neamul Costache²⁵⁰. Așa se explică de ce, după eșuarea complotului, Vasile Negel a rămas în Divanul

²⁴¹ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 368.

²⁴² *Condica de socoteli a lui Grigore Calimah pe 1863/4*, N. Iorga, *Documente Callimachi II*, p. 132.

²⁴³ *Ibidem*

²⁴⁴ „Dum(nealui) Vasile Costachi banul”. *Ibidem*, p. 83.

²⁴⁵ I. Caproșu, *op. cit.*, p. doc. 645, p. 567.

²⁴⁶ 9 iunie 1766. Așezământul lui Grigore Alexandru Ghica pentru spitalul și mănăstirea Sf. Spiridon. *Ibidem*: doc. 626, p. 551; doc. 715, p. 623.

²⁴⁷ Anaforalele Divanului domnesc din 4 aprilie, 11 și 15 iunie și 30 decembrie 1766. *Ibidem*: doc. 700, p. 608; doc. 716, p. 624; doc. 719, p. 627; doc. 754, p. 661.

²⁴⁸ Mărturiile din 15 mai 1765 și decembrie 1766. *Ibidem*: doc. 645, p. 567; doc. 754, p. 661. Mărturia hotarnică din decembrie 1766, referitoare la locul logofătului Ion Bogdan din mahalaua Muntenimii de Sus, semnată de Vasile Costache mare ban și Manolache Costache mare logofăt, se găsește într-o altă mărturie hotarnică din aprilie 1782. *Documente privitoare la istoria orașului Iași VIII. Acte interne (1781 – 1790)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, 2006, doc. 67, p. 88.

²⁴⁹ „atunci au început pe o samă ce nu-i boierisă, a-i înfrunța și a le grăi cuvinte proaste, vrând să nu-i știe cine sînt”. Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 126.

²⁵⁰ *Ibidem*, p. 125. I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 772, p. 678.

domnesc, realitate confirmată în documentele din iunie și iulie 1768²⁵¹.

Decesul lui Vasile Negel s-a întâmplat înainte de 1 ianuarie 1772, deoarece în „Cheltuiala mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1772” se înscrie suma de 540 lei, dați „răposatului ban Negel”²⁵². În ceea ce privește locul unde a decedat, presupunem trei variante: Roșiești, Mălăiești²⁵³ sau Iași²⁵⁴. Spirit profund religios, respectând frumoasa tradiție a familiei sale, Vasile Costache a ctitorit biserici la Mălăiești²⁵⁵, Bogheni-Roșiești²⁵⁶ și s-a îngrijit de așezămintele monastice familiale de la Florești²⁵⁷ și Vladnic²⁵⁸. Din alte documente reiese faptul că Vasile a făcut donații mănăstirii Sf. Spiridon din Iași²⁵⁹.

Vasile a strâns o avere considerabilă, formată din moșii și sate moștenite, primite ca zestre sau cumpărate²⁶⁰, mori²⁶¹,

²⁵¹ *Ibidem*: doc. 840, p. 741; doc. 848, p. 747. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. C, p. 194.

²⁵² *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII. Acte interne (1770 – 1780)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004, doc. 59, p. 51.

²⁵³ Despre casele de la Mălăiești (astăzi sat Mălăiești, comuna Vutcani, județ Vaslui), am extras informații din Memoriile inedite ale Coraliei Boldur, răstrănepoata lui Vasile Negel. Arhiva C.D. Zeletin. Conacul ramurii Negel a fost demolat după 1874 de noul proprietar al Mălăieștilor, Constantin Corbu.

²⁵⁴ La 13 iunie 1761, într-un zăpădă, sunt menționate casele lui Vasile Costache din mahalaua Muntenimea de Mijloc de la Iași. N. Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 69, p. 444. I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 383, p. 353.

²⁵⁵ Biserica de la Mălăiești a fost construită de Vasile Negel. C. Istrati, *Mălăiești*, în „Elanul”, pagini de monografie, Nr. 5, Bârlad, august 2000, p. 3. Ctitoria lui Vasile Negel, din bârne de stejar, care se afla în incinta curții boierești, a dăinuit până în primii ani ai secolului XXI, când a fost demolată. În prezent, catapeteasma și icoanele se află la bisericile din Albești și Mălăiești.

²⁵⁶ Afirmația noastră se bazează pe fotografia inedită din 1936, cu textul: „La nouvelle église de V. Kostaki à Bogheni”. Cartea poștală care are fotografia menționată a fost trimisă de Maria Ana Perticari, cu ascendență Costăchească, doamnă de onoare a reginei Elisabeta și a principesei Maria familiei Alexandru Gafencu, părinții diplomatului Grigore Gafencu. Fotografia bisericii la Anexe, p. 248.

²⁵⁷ Al doilea Vasile de pe lista ctitorilor Pomelnicului mănăstirii Florești corespunde cu personajul nostru.

²⁵⁸ Schitul Vladnic a fost înălțat, pe locul ales de logofătul Constantin Costache, de soția sa, Catrina, în anul 1737. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, p.120.

²⁵⁹ Inventar de toate „lucrurile” mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, ce a rămas după moartea părintelui Iosaf, mai 1760: „1 patrahir dat de la Negel ... și 29 stupi de la dumnealui stolnicul Negel”. În anul 1761, stolnicul Negel a mai donat mănăstirii „1 țigan croitor Gavril”. I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 284, pp. 244, 246-247; doc. 369, p. 322.

²⁶⁰ Vasile stăpâna în ținutul Fălciu marea moșie a Roșieștilor, cu anexele Fauri, Dumești, Brebești, Coroteni, Țuvlicești, părți din Vutcani și Tupilați. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*: doc. A, pp. 212-213; doc. B, p. 147; doc. G, pp. 218-219. vezi și Idem, *Ispisoace V/2*: doc. 32, pp. 33-34; doc. 29, p. 30; doc. 33; pp. 34-35; doc. 31, p. 32; doc. 48, p. 62. Vasile a moștenit

prisăci²⁶², case și locuri de case²⁶³, cărciumi²⁶⁴, prăvălii și pivnițe la Iași²⁶⁵.

Satisfacțiile materiale ale lui Vasile Costache au fost umbrite de dramele și necazurile survenite în viața de familie. Mai întâi, fiind nefericit în căsnicie, Vasile s-a despărțit formal, caz rar întâlnit în secolul al XVIII-lea, de soția sa Ilinca Pașcanu. Din spusele sale se deduce că, înainte de separarea de Ilinca, pe la 1753, Vasile discutase cu „dumnealor ai mei ca niște părinți, Iordache Cantacuzino vel logofăt și dumnealui Costache Razul hatman”²⁶⁶. Unchii i-au poruncit lui Vasile să cedeze Ilincăi satul și moșia Drăgușeni, ca stăpânire viageră; după moartea Ilincăi, Drăgușenii urmau să revină fiului lor, Grigoraș. Ilinca „giupâneasa Negeloiei” s-a stabilit la Drăgușeni, de unde „după mulți ani, s-au dus în viața călugăriei”²⁶⁷. Ea a supraviețuit soțului său; din documente reiese că trăia la 1 ianuarie 1775, când semnează și-și pune pecetea, cu numele Elisaveta Negeloie²⁶⁸.

Din căsătoria lui Vasile Negel cu Ilinca au rezultat trei copii: Constantin, Catrina și Grigoraș. Constantin, cel mai mare dintre fii, apare numai în spița neamului Costache, întocmită de Gheorghe Ghibănescu în anul 1924²⁶⁹. Aserțiunea lui Ghibănescu s-a bazat pe

moșia Drăgușeni, ținutul Vasluiului. Idem, *Surete X*, doc. CXXXI, p. 233. Vasile primise ca zestre de la socrul său Iordache II Pașcanu moșia Mogoșești ținutul Suceava. La 28 mai 1761 banul Vasile Negel o face danie unei mănăstiri de lângă Cernăuți. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXII. Documente interne*, București, 1913, doc. XXI, p. 253. Vasile Costache a mai stăpânit satul Văscăuți, ținutul Soroca, primit ca zestre de la soția sa Ilinca Pașcanu. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade IX. Documente basarabene*, Iași, 1914, doc. XCVIII, p. 234.

²⁶¹ Vasile Costache avea vad de moară la Coroteni, pe apa Bârladului. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*, doc. A, pp. 212-213. De asemenea își făcuse moară la Drăgușeni pe apa Stavnicului. Idem, *Surete X*, doc. CLIV, p. 307.

²⁶² Vasile moștenise prisaca de lângă Oltenești, ținutul Fălciului. Idem, *Surete VII*, doc. CXXXIV, p. 170. Vasile făcuse prisăci la Piscani și la Drăgușeni. Idem, *Ispisoace V/1*, doc. B, pp. 214-215 și *Ispisoace V/2*, doc. 43, p. 52.

²⁶³ Vasile Costache avea case la Drăgușeni. Idem, *Surete X*, p. 52; avea case la Iași, în mahalaua Muntenimea de Mijloc, I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 767, p. 673.

²⁶⁴ Gh. Ghibănescu, *Roșieștii și apa Idriciului*, p. 35.

²⁶⁵ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 768, p. 673.

²⁶⁶ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. XXXIV, p. 52.

²⁶⁷ Mărturia lui Enache Darie din anul 1814, care venise la Drăgușeni ca vătaf, după separarea Ilincăi Pașcanu de soțul ei Vasile Negel. *Ibidem*, pp. 109-110.

²⁶⁸ Cheltuiala mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1774, capitoulul Mile, I. Caproșu, *Documente ... VII*, doc. 131, p. 148.

²⁶⁹ Gh. Ghibănescu, *Spița neamului Costache*, p. 221.

un zapis din 22 februarie 1766. La această dată, Vasile Costache biv vel ban vinde o parte din moșia Piscani vărului său de-al doilea Constantin, fiul lui Iordache Costache biv vel paharnic. Vasile mărturisește, cu durere, că n-ar fi vândut moșia niciodată, cu niciun preț, dar nu a vrut să refuze rugămintea vărului său și, mai mult, a dat-o ca danie în amintirea fiului său Constantin, căruia i s-a întâmplat moartea „la o țară străină”²⁷⁰. Împrejurările decesului lui Constantin au rămas neelucidate. Ne-am întrebat, însă, dacă nu cumva există o legătură între moartea lui Constantin și faptul că, înainte de 1766, banul Vasile Negel, om chibzuit și econom, vinde bunuri (moșii, crâșme, dughene) și se împrumută pentru sume însemnate de bani²⁷¹.

Catrina, fiica lui Vasile și a Ilincăi, ce purta numele bunicii paterne, s-a măritat cu Alexandru, fiul cel mai mic al cronicarului Ion Neculce; ei au avut un fiu Vasile, numit după bunicul matern, mare stolnic, mare spătar, mort după 1801²⁷². Nu știm dacă Neculce, decedat în februarie 1745, mai trăia în momentul căsătoriei fiului său cu Catrina Costache; știm că prin Neculce, văr primar cu bunica lui Vasile Negel (Catrina Costache), fiica acestuia, Catrina, îi venea nepoată de văr de-al doilea (Constantin Negel) soțului ei Alexandru Neculce.

Grigoraș (?1735 – decembrie 1784) a fost un personaj puțin vizibil în epocă, comparativ cu tatăl Vasile și bunicul Constantin. În adolescență a suferit din cauza despărțirii părinților (1753)²⁷³, iar la începutul anului 1759, s-a temut pentru viața tatălui său, unul din capii răzvrătirii împotriva lui Grigore Calimah²⁷⁴. Ceva mai târziu și-a pierdut fratele mai mare, Constantin, „privețit la o țară străină”²⁷⁵. Traumele psihice ale tânărului Grigoraș s-au derulat pe

²⁷⁰ Idem, *Ispisoace V/I*, doc. H, pp. 219-220. Vasile „orânduise moșia Piscani fiului său Constantin”.

²⁷¹ Banul Vasile Negel zălogise moșia Mășcăuții de la ținutul Orhei lui Vasile Roset hatman, pentru 500 lei, bani pe care nu-i returnase, de aceea a pierdut moșia. Tot lui Vasile Roset îi vânduse o crâșmă din Târgul Făinii pentru suma de 800 de lei. I Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 768, pp. 671-673.

²⁷² Arborele genealogic al familiei Neculce. I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unor cronicari moldoveni*, Analele Academiei Române, Seria II, Tom. XXVII, București, 1905.

²⁷³ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. XXIV, p. 52.

²⁷⁴ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 85.

²⁷⁵ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*, doc. H, p. 220.

fondul unei anumite regresiiuni a neamului Costache la guvernarea Moldovei, în deceniile 5 și 6 ale secolului al XVIII-lea.

Având o pregătire corespunzătoare, Grigoraș a intrat în administrația Curții Domnești pe postul de al doilea postelnic, eveniment întâmplat înainte de domnia lui Grigore Calimah (1761 – 1764), când apare ca biv²⁷⁶. Probabil ocupase acest post în perioada domnilor Matei și Scarlat Ghica. Un alt Ghica, Grigore Alexandru (Grigore III), l-a rechemat la Iași, acordându-i dregătoria de mare clucer²⁷⁷. Scos din funcție de către Grigore Calimah, Grigoraș s-a retras la Roșiești, în casele părintești, unde-și întemeiasă o frumoasă gospodărie. Izbucnirea războiului ruso-turc, urmat de invadarea sudului Moldovei de armata otomană (august 1769), l-a obligat pe Grigoraș, împreună cu familia, să fugă în nordul țării²⁷⁸. Invocând mărturii scrise din epocă, C. Bobulescu a presupus că Grigoraș s-a refugiat la Horodniceni, ținutul Suceava, în casele Cantacuzinilor, rudele soției sale²⁷⁹. Dacă va fi fost așa, atunci, din cauza flagelului epidemiei de ciumă (1770) și a ocupațiilor succesive turcești și rusești, familia Grigoraș Negel să se fi întors acasă, la Iași sau la Roșiești, abia la sfârșitul războiului. Poate în compensație pentru pierderile pricinuite de război moșiilor sale, Grigore III Ghica l-a scutit pe clucerul Grigoraș, de o sumă de bani către visteria țării²⁸⁰.

Faptul că Grigoraș, spre deosebire de predecesorii săi, nu a dobândit demnități înalte, consumatoare de timp, i-a permis să se consacre familiei și administrării bunurilor ramurii Negel. Înainte de 22 februarie 1766, după opinia noastră cu ocazia căsătoriei, tatăl său îi dăduse în stăpânire moșia și satul Piscani, cu vad de moară pe apa Bârladului²⁸¹, moșia Roșiești²⁸², cu seliștea Țuvlicești²⁸³. Alte

²⁷⁶ Catastif de dăjdi moldovenești (?1760): “Grigorașco Costachi vtorii post”. N. Iorga, *Studii și documente ... XXII*, doc. XIII, p. 117. Idem, *Documente Callimachi II*, p. 104.

²⁷⁷ Menționat ca biv vel clucer sub Grigore Calimah (1767 – 1769). Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 42, p. 47.

²⁷⁸ Din cauza războiului, „unii au fugit și s-au închis la mănăstiri”. Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 138.

²⁷⁹ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 97.

²⁸⁰ I. Caproșu, *Sama visteriei Moldovei din 1777 (I)*, pp. 129, 136, 143, 154. Scutirea acordată lui Grigoraș Costache s-a făcut pentru lunile septembrie – decembrie 1776.

²⁸¹ „încă mai mult de jumătate am dat lui Gligoraș fiul nostru și încă cu petre”. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*, doc. H, p. 220.

²⁸² Veniamin Costache a declarat în testamentul său că s-a născut la Roșiești. Const. Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1888, p. 58.

moșii și bunuri au intrat în stăpânirea clucerului Grigoraș, după decesul banului Vasile Negel: seliștea Coroteni, anexă a Roșiștilor²⁸⁴, satele Tupilați²⁸⁵, Mălăiești²⁸⁶, Vutcani²⁸⁷. În ceea ce privește Drăgușenii din ținutul Vasluiului, această moșie a devenit stăpânirea sa, după intrarea mamei sale, Ilinca, în viața monahală²⁸⁸. Pentru părțile nealese de la Vutcani, Grigoraș a întâmpinat rezistența răzeșilor, care refuzau să-i plătească dijmă pentru viile și livezile plantate pe pământul său, de aceea el a făcut jalbă lui Constantin Moruzi. Ca urmare a plângerii, Domnul a cerut lui Grigore Costache biv vel paharnic, ispravnic de Fălciu, la 25 mai 1778, să-i înlesnească lui Grigoraș biv vel clucer pentru a-și lua dijma de la răzeșii care ocupaseră pământurile sale²⁸⁹. Aidoma altor boieri din acele vremuri, Grigoraș a ținut în arendă moșia Tâlhărești, ținutul Fălciului, proprietatea mănăstirii Dobrovăț, ce-i fusese cedată de tatăl său, „după ce au ieșit în vârstă”²⁹⁰.

După obiceiul vremurilor, este posibil ca banul Vasile Negel să-i fi găsit mireasă fiului său pe Maria Dinu Cantacuzino, descendentă după tată din ramura munteană, iar după mamă din ramură moldoveană²⁹¹. În decurs de 80 de ani era a patra căsătorie între un Costache și o Cantacuzino. Prin soție, Grigoraș a devenit cumnatul lui Manolache Conachi, căsătorit cu Ileana, sora Mariei

²⁸³ Grigoraș Costache clucer, la 15 iulie 1768, alege pe baza zapiselor părțile lui din Țuvlicești. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 42, p. 47.

²⁸⁴ Perilipsisul lui Grigoraș Costache pe zapisele Coroteniilor din 7 ianuarie 1776. *Ibidem*, doc. 45, pp. 56-59.

²⁸⁵ La 25 mai 1782, clucerul Grigoraș Costache era stăpân al moșiei Tupilați (astăzi sat Tupilați, comuna Găgești, județ Vaslui). *Ibidem*, doc. 58, p. 81.

²⁸⁶ Mărturia hotarnică din 4 iunie 1781, făcută de Iancu Greceanu biv vel paharnic și Grigore Costache paharnic, ispravnici de Fălciu, pentru moșia Mălăiești a clucerului Grigoraș Costache. Precizăm că Grigoraș Negel era nepot de văr de-al doilea (Vasile) lui Grigore Costache. *Idem*, *Surete VII*, doc. XXXI, p. 41.

²⁸⁷ La 31 august 1777, Grigore III Ghica poruncește ispravnicilor de Fălciu să aleagă părțile lui Grigoraș Costache biv vel clucer de părțile răzeșilor din Vătcani. Aceste părți din Vătcani le cumpărase de la răzeși, la 28 aprilie 1699, Vasile Costache vornicul, străbunicul lui Grigoraș. *Idem*, *Ispisoace V/2*, doc. 48, p. 62.

²⁸⁸ *Idem*, *Surete X*, doc. LXV, pp. 109-110.

²⁸⁹ *Idem*, *Ispisoace V/2*: doc. 49, p. 63; doc. 56, pp. 74-75.

²⁹⁰ Venitul moșiei Tâlhărești fusese cumpărat de Catrina logofeteasa, iar după călugărirea ei, fusese preluat de fiul său, Vasile Negel, care, după mărturisirea răzeșilor din Corn și Albești, ținuse arenda timp de 28 de ani (1773). Ispisocul lui Grigore III Ghica din 26 octombrie 1774 care întărește hotarnica moșiei Tâlhărești. *Ibidem*, doc. 43, pp. 47-49.

²⁹¹ N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, Planșa VII, p. 368.

Cantacuzino²⁹²; cumnații erau și veri de gradul II, prin străbunicul comun, vornicul Vasile Costache. Maria s-a săvârșit din viață destul de tânără, lăsând în urmă cinci copii cu o vârstă cuprinsă între copilărie și adolescență²⁹³. Grigoraș i-a supraviețuit puțin timp; era bolnav în anul 1784, când i-a scris lui Iacov Stamate, episcopul Hușilor să-l ia sub oblăduire pe fiul său Vasile, care manifesta dorința de a se călugări²⁹⁴. Ultima știre despre clucerul Grigoraș în viață datează din 9 noiembrie 1784²⁹⁵. După moartea lui Grigoraș, printre lucrurile rămase, s-au găsit un număr de volume de literatură, istorie, drept, în limbile română, greacă și franceză, adică o bibliotecă, un caz rar în secolul al XVIII-lea, când cartea era scumpă²⁹⁶. Alte cărți cu conținut religios au fost donate de Grigoraș bisericilor de la Roșiești și Mălăiești²⁹⁷. La ultima localitate menționată, Grigoraș a refăcut sau și-a construit curți, aflate pe un mic platou situat în partea de apus a satului²⁹⁸.

Grigoraș și Maria Costache au avut patru fii: Constantin, Matei, Vasile, Șerban și o fiică, Elena. După un mariaj nefericit cu un boier Jora, Elena s-a călugărit sub numele Elisaveta. A fost stareță la mănăstirea Socola, apoi la Agapia²⁹⁹. La 15 martie 1812, monahia Elisaveta, împreună cu fratele său, mitropolitul Veniamin Costache, fac danie partea lor din moștenirea părintească, fratelui Șerban și fiului său, Iancu³⁰⁰. În timpul stăreției sale de 32 de ani la mănăstirea Agapia, Elisaveta a ridicat un paraclis în incinta mănăstirii, cu cheltuiala sa, dar și cu ajutorul financiar al

²⁹² Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 368.

²⁹³ N. Iorga, *Viața și faptele Mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, Editura „Minerva”, București, 1904, pp. 18-23.

²⁹⁴ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 127; Cf. Testamentul mitropolitului Veniamin Costache, C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 59.

²⁹⁵ Ispisocul Ilenei Costache spătareasa, soția lui Costin Catargiu cuprinde mențiunea: „Roșieci dum(nealui) crucerului Gligoraș Costache”. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 61, p. 85.

²⁹⁶ N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor VII*, București, 1907, p. 234.

²⁹⁷ C. Bobulescu a văzut în biserica de la Roșiești o Cazană dăruită de către Grigoraș clucerul la 9 august 1782, ziua Apostolului Matei, după însemnarea scrisă de el însuși. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 73.

²⁹⁸ În incinta curții boierești era biserica cu hramul Sf. Gheorghe, începută de Vasile Costache și terminată de Grigoraș. C. Istrati, *Mălăiești*, în „Elanul”, Nr. 5, august 2000, p. 3.

²⁹⁹ Mircea Păcuraru, *Istoria bisericii ortodoxe române III*, Editura Institutului Biblic, București, 1981, p. 8.

³⁰⁰ „Ioan Neculce”, fasc. 8 / 1930, p. 140.

mitropolitului³⁰¹; în aceeași perioadă s-a construit biserica Agapia Veche³⁰².

Constantin, călugărit sub numele de Chezarie, a primit, la o dată anterioară anului 1791, din averea părintească moșiile Văscăuți, ținutul Soroca, părți din Vutcani, 6 pogoane de vie la Crucea de Jos, ținutul Putnei și 13 sălașe de țigani³⁰³. Animat de sentimentul profund al conservării ctitoriilor familiale, el a cedat, la 6 mai 1797, bunurile moștenite fratelui său Matei, condiționându-l să întrețină schitul Vladnic³⁰⁴.

Matei Costache Negel (?1765 – 1808), fiul cel mai mare al soților Grigoraș și Maria Costache, a primit numele de botez, rar întâlnit în onomastica Moldovei, al unchiului matern (Matei Cantacuzino). El a urcat treptele dregătoriilor de tânăr, fiind menționat ca mare sulger la 1 ianuarie 1786³⁰⁵. În cursul aceluiași an, rămâne cu rangul de sulger³⁰⁶; documentele îl înregistrează ca biv sulger și în anii 1787, 1788³⁰⁷. Revine pe postul de mare sulger înainte de 2 iulie 1791³⁰⁸ și se menține în funcție în anii 1792³⁰⁹ și 1793³¹⁰. La 2 iulie 1796, era mare paharnic³¹¹, post pe care îl va ocupa și în anul 1797³¹². Avansează la funcția de mare spătar în 1798³¹³. Cu aceeași funcție este menționat în Condica liuzilor pe 1803³¹⁴. La 20 august 1806, marele postelnic Matei Costache participă la consiliul de familie convocat de mitropolitul Veniamin, referitor la Donația mănăstirii Florești către Esfigmenul³¹⁵.

³⁰¹ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 55.

³⁰² *Ibidem*

³⁰³ „Ioan Neculce”, fasc. 8 / 1930, p. 139.

³⁰⁴ Gh. Ghibănescu, *Roșieștii pe apa Idriciului*, p. 54.

³⁰⁵ Cartea de judecată a Divanului în pricina sulgerului Matei Costache. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 64, pp. 89-90.

³⁰⁶ Matei Costache este menționat ca biv vel sulger la 14 iulie și 25 august 1786. Idem, *Ispisoace V/1*: doc. D, p. 149; doc. E, p. 150.

³⁰⁷ *Ibidem*: doc. E, p. 150; doc. F, p. 151.

³⁰⁸ Idem, *Ispisoace V/2*, doc. 85, p. 113.

³⁰⁹ *Ibidem*: doc. 80, pp. 108-109; doc. 81, pp. 109-110; doc. 84 și 85, p. 113; doc. 91, p. 123; doc. 92, p. 124.

³¹⁰ Idem, *Ispisoace V/1*, doc. G, pp. 232-235.

³¹¹ Idem, *Roșieștii pe apa Idriciului*, p. 53.

³¹² Idem, *Surete XVII*, doc. 4, p. 3.

³¹³ Pavel Blaj, *Boieri din sfatul domnesc al Moldovei în secolul al XVIII-lea, III*, în „Suceava”, 1987, p. 120; Cf. „Uricariul VI”, p. 185.

³¹⁴ „Uricariul VII”, Iași, 1886, p. 336; „Uricariul VII”, pp. 224, 259.

³¹⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 65.

Deoarece clucerul Grigoraș murise înainte de a-și redacta testamentul, fiii lui, Matei, Șerban, monahii Veniamin și Chezarie, și monahia Elisaveta și-au împărțit moștenirea rămasă de la părinți în anul 1791³¹⁶, când se împliniseră 7 ani de la decesul tatălui. Lui Matei i-au revenit Roșieștii, părți din Vutcani, Drăgușenii și Piscani. Or, Matei stăpânise aceste moșii înainte de înțelegerea menționată mai sus. Deoarece clucerul Grigoraș stăpânise numai părți din unele moșii de pe valea Idriciului, Matei, invocând dreptul de preemțiune, și-a propus să le cuprindă în întregime, prin cumpărarea părților de la răzeși. Susținem afirmația noastră cu câteva exemple. Astfel, între 1786 – 1788 a cumpărat moșia Fauri³¹⁷, seliștele Andriești, Papucești și Dolheni³¹⁸ (1792), Nărești³¹⁹ (1791). A reușit să închidă dosarul Piscanilor, obținând hotărâre judecătorească în favoarea sa³²⁰. Matei „moștenise” diferendul clucerului Grigoraș cu răzeșii din satul Vutcani, care împresuraseră pământurile sale. În urma jalbei făcute de Matei, domnul Alexandru C. Moruzi a poruncit ispravnicilor de Fălciu să aleagă și să fixeze hotarele părților sulgerului Costache³²¹. Pe cale judecătorească – hotărârea Divanului din 1 ianuarie 1786 –, Matei a câștigat seliștea Brebești și prisaca de la Dumești³²². După ce și-a clarificat problemele succesoriale, Matei s-a extins în satul și moșia Dumești, unde a cumpărat părțile mătușii sale, Ilinca Costache³²³, vară de-al doilea cu răposatul clucer Grigoraș. De la o altă rudă, Ion Jora, văr de-al treilea, a cumpărat moșia Crăciunești pe apa Elanului cu 400 lei și un sălaș de țigani, la 14 noiembrie 1796³²⁴. În anul

³¹⁶ „Ioan Neculce”, fasc. 8 / 1930, p. 139.

³¹⁷ Matei s-a folosit de faptul că o parte din moșie fusese a bunicului său, Vasile Negel, care o primise ca danie de la răzeși în anul 1737. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*: Doc. D, p. 149; doc. E, p. 150; doc. F, p. 151.

³¹⁸ Idem, *Ispisoace V/2*: doc. 81, pp. 109-110; doc. 82, p. 111.

³¹⁹ *Ibidem*: doc. 84, p. 113; doc. 85, p. 114; doc. 86, p. 115.

³²⁰ Pentru hotarul moșiei Piscani, clucerul Grigoraș avusese judecăți cu neamul răzeșilor Roiiești. Matei a câștigat, așa cum reiese din anaforaua divanului (26 august 1793). Idem, *Ispisoace V/1*: doc. E, pp. 221-222; doc. G, pp. 232-235.

³²¹ Cartea lui Alexandru I. Mavrocordat din 25 august 1786 către ispravnicii ținutului Fălciu; unul din ispravnici era Vasile Costache biv spătar, unchi de văr de-al doilea (Grigoraș) lui Matei. Idem, *Ispisoace V/2*, doc. 92, p. 124.

³²² *Ibidem*, doc. 64, pp. 89-90.

³²³ Zapisul de vânzare al Ilincăi Costache vorniceasa, pentru părțile din Dumești, „nepotului” Matei Costache, din 5 februarie 1792. Idem, *Ispisoace V/1*, doc. 80, pp. 108-109.

³²⁴ *Ibidem*, doc. H, p. 164.

următor, Matei a primit moștenirea ieromonahului Chezarie, condiționată de întreținerea schitului Vladnic³²⁵. Nu știm însă dacă Matei a reușit să intre în stăpânirea moșiei Mogoșești, ținutul Herței, pe care o reclamase la 1 ianuarie 1796, ca fiind moștenire de familie³²⁶. Trebuie precizat că, din averea funciară a familiei Negel, Matei a renunțat doar la moșia Drăgușeni, pe care a dat-o Aniței Lambrino la schimb cu moșia Munteni-Puțeni, două hlize și un iaz la Tupilați³²⁷. Rândurile de mai sus demonstrează calitățile lui Matei: energie, dublată de spirit organizatoric și tenacitate în înfăptuirea țelurilor propuse. Am putea spune că, odată cu Matei, vigoarea ramurii Negel, diminuată la clucerul Grigoraș, s-a reaprins, sărind peste o generație, de la bunic la nepot.

Căsătoria lui Matei (?1780) s-a făcut în scopul păstrării patrimoniului funciar în interiorul neamului Costache: soția sa Casandra, fiica lui Constantin Iordache Costache și a Saftei Ioan Bogdan³²⁸, era vară de-a treia cu socrul ei Grigoraș Negel. În același timp, soții Matei și Casandra erau vecini de moșii, iar familiile lor stăpâneau moșia Piscani³²⁹. După moartea lui Constantin, partea lui din Piscani a revenit Saftei Bogdan, care se va mărita, a doua oară, cu stolnicul Enache Giurcea³³⁰. Nu știm de ce Safta Bogdan, în loc să dea Piscanii ca zestre fiicei sale Casandra, l-a făcut stăpân al întregii moșii pe Enache Giurcea³³¹. Ar însemna că soacra, Safta, l-a convins pe ginerele Matei să-i cedeze partea sa din Piscani, înainte de 1803.

Matei s-a săvârșit din viață, probabil de boală, în anul 1808 și a fost înmormântat, de către mitropolitul Veniamin, în pridvorul

³²⁵ Moșiile Mogoșești, ținutul Herța, Văscăuți, ținutul Soroca, părți din Vățcani, viile de la Crucea, ținutul Putna și 6 sălașe de țigani. Idem, *Roșieștii ...*, p. 54; Cf. Teodor Codrescu, *Uricariul VI*, p. 185.

³²⁶ N. Iorga, *Documente Callimachi I*, p. 56, nota 1.

³²⁷ 1 martie 1793. Zapisul lui Matei Costache biv vel sulger s-a făcut cu acordul fraților săi, Veniamin Costache episcop și Chezarie ierodiacon, care semnează ca martori. Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. XXXVII, pp. 55-56.

³²⁸ Mihai Dim. Sturza, *op. cit.*, Planșa genealogică a familiei Bogdan, p. 582.

³²⁹ Satul Piscani fusese stăpânit în totalitate de Vasile Negel până la 22 februarie 1766, când acesta vânduse o parte din moșie vărului său Constantin. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*, doc. H, pp. 219-220.

³³⁰ Mihai Dim. Sturza, *op. cit.*, p. 582.

³³¹ „moșia Chițcani, ocol Simila, ținutul Tutova, în stăpânirea spătarului Ionache Giurce”, *Uricariul VII*, p. 355.

Mitropoliei de atunci, biserica Sf. Gheorghe de la Iași³³². Văduva sa, Casandra, i-a supraviețuit aproape jumătate de secol; a murit la Iași la 12 decembrie 1854³³³, având cel puțin 85 de ani, record de longevitate în neamul Costache. Casandra s-a măritat a doua oară, înainte de anul 1817, cu un ofițer rus, polcovnicul Ghedeonov. Comparând destinele Saftei și fiicei sale Casandra, am constatat multe elemente identice: amândouă și-au pierdut primul soț la vârsta tinereții, amândouă au avut două căsătorii și au trecut în mâini străine pământurile strămoșești ale neamului Costache. Averea agonisită cu atâta osârdie de postelnicul Matei Negel a rămas în stăpânirea Casandrei: Roșieștii cu anexele, Brăniștenii și Puțichioaia, ținutul Covurluiului³³⁴. În lipsa moștenitorilor direcți – soții Matei și Casandra Costache nu au avut copii –, Casandra a vândut, în anul 1817, Elenei Miclescu, domeniul Roșieștilor cu numeroase moșii, sate, seliști și hlize³³⁵. Pentru noi, este de neînțeles de ce fratele defunctului Matei, Șerban Costache, nu a contestat vânzarea Roșieștilor, ca fiind îndreptățit moștenitor. Ar fi fost posibilă, o înțelegere prealabilă între el și cumnata sa, Casandra Costache, ca după vânzare Șerban să primească o sumă de bani. După moartea lui Șerban (1828), Casandra a menținut relația amiabilă cu fiul acestuia, Iancu. Ipoteza noastră se bazează pe faptul că fiica cea mai mare a lui Iancu și a Sevastiei Costache s-a numit Casandra, și poate chiar a fost botezată de strămătușa sa.

Veniamin Costache (20 decembrie 1768 – 18 decembrie 1846), al treilea fiu al soților Grigoraș și Maria Costache, născut „în satul părintesc Roșieștii Fălciului” a fost botezat Vasile, la 1 ianuarie 1769, de către Elena Costache³³⁶. La vremea aceea, erau două persoane omonime: Elena, fiica lui Iordache Costache Venin, măritată Constantin Palade și Elena, fiica lui Scarlatache I

³³² Ultimul rând al inscripției de pe piatra funerară din pridvorul bisericii Sf. Gheorghe: „Matei Costache marele postelnic carele s-au săvârșit la anul 1808”. Inscripția de pe piatra funerară și textul transcris din chirilică la Anexe, p. 249.

³³³ Mihai Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite. Vidomostiile deceselor boierești (1834 – 1856) III*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 186.

³³⁴ C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, pp. 54, 83.

³³⁵ Casandra a iscălit și i-a dat cumpărătoarei 320 de documente (secolul XV-XVIII), ce priveau marele domeniu al Roșieștilor. Gh. Ghibănescu, *Roșieștii ...*, pp. 4-5.

³³⁶ Declarația lui Veniamin Costache în legătură cu moștenirea părintească. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 95.

Costache, măritată Costin Catargiu; după opinia noastră, ultima, vară de gradul II cu Grigoraș Negel, l-a botezat pe viitorul mitropolit.

În testamentul său, Veniamin Costache scrie că începuturile învățaturii i s-au dat acasă, apoi la școala publică de la Iași³³⁷. Acasă a învățat cu tatăl său, dar și cu dascăli plătiți de părinți, modalitate frecvent întâlnită la marii boieri. Școala publică de la Iași, numită Academia domnească, s-a înființat în octombrie 1766 de către Grigore III Ghica³³⁸. Întrerupte din cauza războiului ruso-turc, cursurile Academiei s-au reluat după pacea de la Kuciuk-Kainargi. Pentru a-i motiva pe boieri să-și trimită copiii la Școala Domnească, Grigore III Ghica, autorul reformei școlare din anul 1775, a hotărât că nimeni nu mai poate să îmbrace caftanul de boier dacă nu termină cursurile Academiei. Interpretând informațiile de mai sus, am dedus că la vârsta de șapte ani neîmpliniți, Vasile a învățat la școala domnească din Iași, ca elev intern. Învățământul rigid practicat de călugării greci, metodele violente folosite l-au înspăimântat pe copilul Vasile Negel, care, după aproape doi ani de chin, a fugit de la școală. Până la intrarea sa ca novice la episcopia Hușilor, credem că a învățat acasă, la Roșiești sau Mălăiești, cu părintele său Grigoraș și cu fratele Matei, beneficiind de cărțile din biblioteca familiei Negel.

Decizia lui Vasile, fire retrasă, dotată cu sensibilitate și înclinație spre meditație, de a îmbrățișa viața monahală a fost motivată de vremurile de restriște care au coincis cu anii copilăriei sale, dar și de tradiția creată în ramura Negel: străbunica Ecaterina și bunica Ilinca s-au călugărit; pe ultima a cunoscut-o ca monahia Elisaveta. În luna martie 1784, la Huși, episcopul Iacov Stamate l-a hirotonisit ca diacon, urmând a sluji la Episcopia Hușilor până în anul 1788, când l-a chemat la Iași mitropolitul Moldovei, Leon Gheuca. S-a explicat numirea monahului Veniamin pe postul de eclesiarh la vârsta de 19 ani prin numele de familie și prin întrevederile cu Leon Gheuca. În această chestiune nu ar fi lipsit de

³³⁷ *Ibidem*, p. 98, nota 1.

³³⁸ *Ibidem*, passim

interes să precizăm relația de rudenie între cei doi: Tudosica Jora³³⁹ fusese sora lui Gavriliță Costache, străbunul tânărului eclesiarh. Iată motivul pentru care mitropolitul Veniamin a dispus ca osemintele lui Leon Gheuca să fie îngropate în mormântul rudelor sale, Costache Negel, la biserica Sf. Gheorghe din Iași. Cariera ecleziastică a lui Veniamin Costache a continuat prin alegerea sa ca egumen al mănăstirii Sf. Spiridon, în martie 1789, de către boierii epitropi, împotriva vrerii feldmareșalului Petru Rumianțev – Moldova era ocupată de ruși –, de a impune un arhimandrit grec³⁴⁰. Veniamin a rămas la Iași până la alegerea lui Iacov Stamate ca mitropolit al Moldovei (iunie 1792); atunci Sfatul Țării, întrunit în Biserica metropolitană Sf. Gheorghe la inițiativa lui Alexandru Moruzi (1792–1793), l-a votat, „după pravilă cu sorți”, pe Veniamin ca titular al Episcopiei Hușilor. În primăvara anului 1796, având susținerea mitropolitului Iacov și a domnului Alexandru Calimah, a ocupat scaunul episcopal de la Roman. După moartea lui Iacov Stamate, Veniamin Costache a fost ales, pentru calitățile sale, Mitropolitul Moldovei și Sucevei (18 martie 1803)³⁴¹.

Așa cum era de așteptat, Veniamin s-a preocupat de ctitoria familiei Costache, mănăstirea Florești. Nu a reușit să reorganizeze așezământul religios din lipsa fondurilor, în condițiile în care moșiile donate de ctitori, cu excepția satului Florești, fuseseră unele împresurate, altele acaparate, prin neglijența egumenilor, de alți stăpâni³⁴². Începând cu anul 1796, Veniamin a reușit să reconstruiască părți din mănăstire (zidul împrejmuitoare, arhondaricul și casa egumenului)³⁴³, când cutremurul de pământ de la 14 octombrie 1802 a ruinat biserica mănăstirii. Ajuns în imposibilitatea financiară a refacerii bisericii și în urma discuțiilor cu Theodoret, egumenul de la Bursuci, altă ctitorie Costăchească închinată mănăstirii Esfigmenul de la muntele Athos (1682), Veniamin a convocat

³³⁹ Una din fiicele Tudosicăi Costache, Simina, căsătorită Gheuca, a fost străbunica mitropolitului Leon Gheuca. I. Sion, *Costăcheștii*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 14.

³⁴⁰ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 143.

³⁴¹ *Ibidem*, pp. 146-151.

³⁴² I. Antonovici, *op. cit.*, p. 62 și în continuare.

³⁴³ Mănăstirea Florești, monument istoric, este în curs de restaurare. În anii 2003-2005 s-au făcut cercetări arheologice de către Institutul de Arheologie Iași și Muzeul Județean Vaslui. Informațiile de mai sus ne-au fost furnizate de către profesorul Laurențiu Chiriac.

membrii familiei Costache la Iași, în ziua de 20 august 1806. Consiliul de familie a ascultat argumentele mitropolitului și a hotărât să doneze mănăstirea Florești, cu toate averile sale, Esfigmenului, așezământ religios cu hramul Mântuitorului. Florești a fost ultima mănăstire închinată din Moldova.

Ales caimacam al Moldovei la începutul războiului ruso-turc, (1806-1812), înaltul ierarh nu a rezistat abuzurilor ocupanților ruși și a decis să se retragă la mănăstirea Neamț, iar, un an mai târziu (1808), s-a retras și din scaunul mitropolitan, unde a revenit sub domnia lui Scarlat Calimah (1812-1818).

Pe tot parcursul vieții, Veniamin Costache a cultivat foarte bune relații cu rudele sale, reprezentanți ai marilor familii boierești: Costache, Cantacuzino, Balș, Conachi, Catargiu. Dintre toți cel mai apropiat i-a fost Șerban Costache, rămas ultimul mirean din familie, după moartea fratelui lor, Matei (1808). Totuși, a existat un moment în viața mitropolitului (Veniamin), când, fie pentru că nu a respectat părerea sau nu i-a cerut sfatul lui Șerban, așa cum procedase de regulă, a comis acea gafă politică care a suscitât opinii contradictorii în epocă și după, de a-i primi și binecuvânta pe eteriștii comandați de Alexandru Ipsilanti, în cadrul unei fastuoase ceremonii desfășurate în biserica Trei Ierarhi de la Iași. Noi considerăm că mitropolitul, animat de un profund patriotism incontestabil, a crezut, cunoscând caracterul antiotoman al Eteriei susținută, atunci, de țarul Alexandru I, în posibilitatea eliberării Moldovei de sub dominația imperiului otoman, dar înaltul ierarh nu a avut capacitatea de a înțelege faptul că țelurile mișcării grecilor erau diferite, iar de la un punct, chiar opuse interesului național al românilor din Principate. Odată cu plecarea domnitorului Mihail Suțu împreună cu mulți boieri în Rusia, Veniamin a fost desemnat caimacam al Moldovei, la 29 martie 1821. Apropierea armatei turcești de capitala țării, în iunie 1821, a determinat fuga mitropolitului, îmbrăcat în straietele unui om de rând, la Colincăuți, în Basarabia. De acolo, Veniamin conducea mișcarea românească din Moldova, purtând corespondență secretă cu patrioții rămași în țară³⁴⁴. În timpul exilului, Veniamin l-a desemnat pe Șerban Negel să se ocupe de administrarea bunurilor Mitropoliei, să-i rezolve

³⁴⁴ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 10.

problemele personale și să-i ajute pe cei care aveau nevoie de mitropolit. La rândul său, Șerban l-a informat pe Veniamin despre evenimentele din țară și i-a cerut să aștepte cu „răbdarea lui Iov” decizia împărățiilor otomană și rusească, relativă la soarta Moldovei și Munteniei³⁴⁵. A revenit în scaunul de mitropolit în februarie 1823, sub domnia lui Ioniță Sandu Sturza. Raporturile bune între Stat și Biserică au continuat și în primii ani ai domniei lui Mihail Sturdza, dar au fost întrerupte din cauza hotărârii domnitorului de a institui controlul statului pe averile ecleziastice. Conflictul care a scindat societatea moldovenească în două tabere s-a finalizat prin demisia mitropolitului prezentată domnului Moldovei, la 18 ianuarie 1842. Din punctul nostru de vedere, mitropolitul a făcut un calcul greșit, crezând că Mihail Sturdza nu-i va accepta demisia, ceea ce, așa cum se știe, nu s-a întâmplat. Ultimii ani ai vieții Veniamin i-a petrecut la una din ctitoriile sale, mănăstirea Slatina³⁴⁶, unde și-a dat obștescul sfârșit (18 decembrie 1846).

Memoria colectivă l-a fixat pe mitropolitul Veniamin în galeria promotorilor limbii române în școală³⁴⁷ și în diverse domenii ale culturii: presă, teatru, tipărituri religioase și laice. În sensul celor spuse mai sus, oferim câteva exemple: mitropolitul a încurajat reprezentațiile teatrale în limba română, l-a ajutat pe Gheorghe Asachi să editeze „Albina românească” și, sub îngrijirea sa, a fost tipărită *Descrierea Moldovei*, prima ediție în limba română a lucrării domnului-cărturar Dimitrie Cantemir.

Personalitate marcantă a istoriei românilor pe multiple planuri, mitropolitul Veniamin, conștient de valoarea sa, și-a immortalizat imaginea în numeroase portrete comandate unor artiști străini. Dintre picturile dăruite așezămintelor religioase s-au păstrat câteva la mănăstirea Neamț și Mitropolia Moldovei, iar din cele

³⁴⁵ C. Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 155, 222-223, 226-227.

³⁴⁶ Mitropolitul Veniamin a mai ctorit paraclisele de la mănăstirile Neamț și Agapia, bisericile Sf. Ioan din Suceava și Domneasca de la Bârlad (fresca ce înfățișa chipul mitropolitului a rezistat până la instaurarea regimului comunist) și mănăstirea Cocoș din Dobrogea.

³⁴⁷ În anul 1803, Veniamin Costache i-a sugerat domnului Alexandru Moruzzi să emită hrisovul de înființare a școlilor elinești și românești de la Galați, Focșani și Bârlad. L-a ajutat pe Gheorghe Asachi să deschidă (1814) învățământul politehnic în limba română; la inițiativa mitropolitului, în anul 1824 s-a înființat Școala Începătoare în limba română de la mănăstirea Trei Ierarhi, unde a fost profesor Gheorghe Săulescu. Pentru faptele sale, în manualele școlare din perioada interbelică mitropolitul era menționat, împreună cu Gh. Asachi și Gh. Lazăr, în categoria personalităților care au pus bazele învățământului în limba română.

date rudelor, cunoaștem una singură³⁴⁸ pe care am descoperit-o la Epureni, județ Vaslui și care se găsește acum în posesia noastră.

Șerban Costache Negel (?1775 – 1828, fiul cel mai mic al soților Grigoraș și Maria Costache³⁴⁹, s-a născut, probabil, la Roșiiești sau Mălăiești. A dobândit funcția de mare spătar înainte de anul 1803, informație ce reiese din documentele semnate Șerban Negel³⁵⁰. În intervalul 1803 – 1812 este menționat cu rangul de spătar³⁵¹. Domnul Scarlat Calimah, aflat în raporturi foarte bune cu mitropolitul Veniamin Costache, îl avansează mare vornic al Țării de Jos³⁵², funcție în care l-a menținut pe toată durata domniei sale (1812 – 1819); marele vornic Șerban Negel, membru de vază al divanului domnesc iscălește anaforale³⁵³, hrisoave³⁵⁴ și ispisoace domnești³⁵⁵.

Fără a se manifesta în mod expres, Șerban Negel a dezavuat politica filo-rusă a lui Mihai Suțu (1819 – 1821). În acest sens, spre deosebire de mulți boieri moldoveni, el a manifestat rezervă și totală neîncredere în planurile lui Alexandru Ipsilanti – eteriștii, cu acordul lui Mihail Suțu câștigat de partea Eteriei, au intrat în Moldova la 1 februarie 1821 –, intuind consecințele negative ce le-ar putea avea pentru populație și statutul politico-juridic al Țării. Opiniile lui Șerban răzbat din corespondența cu Veniamin Costache, autoexilat în Basarabia. Într-una din scrisori, Șerban îi reproșează mitropolitului slujba solemnă de binecuvântare a eteriștilor de la biserica Trei Ierarhi, deși îl sfătuiseră pe Veniamin de

³⁴⁸ Pictura, ulei pe pânză, opera unui artist german, a fost dăruită de mitropolit lui Iordache Costache Epureanu. Tabloul s-a aflat în conacul de la Epureni până în iarna anului 1944 – 1945, când ultimii boieri l-au ascuns în biserica satului. Portretul lui Veniamin Costache la Anexe, p. 250.

³⁴⁹ Mihai Costăchescu, *Documente între 1527 – 1812*, în “Ioan Neculce”, fasc. 8 / 190, Iași, doc. CII, p. 140.

³⁵⁰ Șerban Negel spătar, ispravnic de Fălciu autentică, la 23 mai 1803, o mărturie din 26 septembrie 1733, pentru satul Glăvăneștii de pe Ciorna. Gh. Ghibănescu, *Surete IX*, doc. XCV, p. 217.

³⁵¹ Șerban Costache spătar semnează, la 20 august 1816, Donația mănăstirii Florești către Esfigmenul I. Antonovici, *op. cit.*, p. 64. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 41, p. 47.

³⁵² Șerban Negel vel vornic la 26 decembrie 1813. Nicolae Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 202, pp. 508-509.

³⁵³ I. Antonovici, *Documente bârlădene II*: doc. CXIII, p. 140; doc. CXIX, p. 167; doc. CXXIII, p. 192.

³⁵⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXXI, p. 229.

³⁵⁵ N. Iorga, *op. cit.*, doc. 258, p. 541.

contrariul³⁵⁶. Demonstrând perspicacitate și cunoașterea realităților epocii, Șerban îi cere mitropolitului să nu facă un act necugetat, să aștepte rezolvarea situației Moldovei și să rămână imparțial, pentru a nu fi acuzat de lipsă de patriotism³⁵⁷. Referitor la sentimentele antirusești ale lui Șerban Negel, Constantin Bobulescu ne-a transmis o legendă stranie: Șerban ar fi omorât un ofițer rus – armata țaristă ocupase Moldova în aprilie 1828 –, și, drept pedeapsă, ar fi fost bătut cu cnutul până la moarte de moscali³⁵⁸. Cu certitudine nu s-a întâmplat așa, dar, dincolo de elementul fabulos al povestirii, descoperim cunoscuta atitudine antirusească a lui Șerban și a întregii familii Costache. Ceva real va fi fost, poate o altercație între Șerban și un rus, sau, pur și simplu, doar coincidența între invadarea Moldovei de către ruși și moartea lui Șerban la 25 aprilie 1828.

Participarea lui Șerban, om de acțiune ca mulți Costăchești, în viața publică nu l-a împiedecat să-și rezerve o parte din timp reglementării juridice și extinderii posesiunilor funciare ce-i reveniseră din averea părintească. În anul 1803 stăpâna moșiile Mălăiești, Tupilați și târgul Fălciu, toate în ținutul Fălciului³⁵⁹. Mălăieștii îi moștenise de la clucerul Grigoraș, iar Tupilații îi primise de la fratele său, Veniamin Costache³⁶⁰. Târgul și moșia Fălciu, proprietate domnească, fusese dăruit lui Șerban de către Constantin Ipsilanti, la căsătoria cu Ecaterina (Catinca) Văcărescu, sora doamnei Safta Ipsilanti³⁶¹. Asemenea fratelui Matei, Șerban s-a străduit să-și rotunjească moșiile cât mai mult, cumpărând mici proprietăți de la răzeșii din seliștele vecine. În acest mod a format domeniul Mălăiești ce cuprindea valea pârâului cu același nume și mergea pe apa Elanului, totul pe o distanță de peste 20 de km.

³⁵⁶ „M-ai ascultat să nu mergi la Trei sfetitele la bomolebnu lui Ipsilante?” C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 222.

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 223.

³⁵⁸ Povestea tragică a morții lui Șerban i s-a comunicat lui C. Bobulescu de un locuitor din Vutcani, Ștefan Petru Andronachi, la 15 august 1930. Bobulescu a crezut că la baza povestirii a stat un manuscris defăimător la adresa lui Veniamin și a familiei Costache, care a circulat în epocă. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 60.

³⁵⁹ *Condica liuzilor pe 1803* în „Uricariul VIII”, pp. 246, 249, 259. Șerban va fi stăpânit și alte moșii sau părți de moșii netrecute în *Condica liuzilor*.

³⁶⁰ Veniamin a cedat „Tupilații, țiganii și dobitoacele lui Șerban fratelui celui mai mic”. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 62.

³⁶¹ C. Istrati, *Mălăiești* p. 3.

Stăpânirea asupra târgului Fălciu, ultima proprietate domnească din Moldova, nu a fost lipsită de tensiuni, cauzate de taxele exagerate impuse locuitorilor de spătarul Negel. Conflictul a ajuns în fața Divanului domnesc, care a dat câștig de cauză lui Șerban Negel, în defavoarea târgoveților, iar la 1 iunie 1813, Scarlat Calimah a întărit, printr-un ispisoc, anafora Divanului referitoare la speța mai sus menționată³⁶². Peste trei ani, târgul Fălciu era stăpânit, în continuare, de vornicul Șerban Negel³⁶³.

Luând drept model pe Costache Conachi, vărul lui primar după mamă, Șerban a încercat să-și sporească averea pecuniară prin acordarea de împrumuturi unor persoane³⁶⁴ și prin concesionarea unor venituri ale visteriei țării³⁶⁵. Dar cheltuielile sale au depășit veniturile, de aceea Șerban a fost nevoit să împrumute bani, în mai multe rânduri, de la Costache Conachi, căruia îi datora, la momentul morții sale, suma de 32 596 lei (calculată de Conachi)³⁶⁶. Nu știm cât a cheltuit Șerban pentru refacerea caselor de la Mălăiești³⁶⁷, dar știm că, în ton cu moda boierimii de a-și construi reședințe impunătoare la Iași, el a cumpărat, cu 35 000 lei, casele lui Costache Conachi din Muntenimea de Sus³⁶⁸. Alte sume însemnate s-au cheltuit de Șerban Negel, pentru cumpărarea de cărți religioase, pe care le-a dăruit bisericilor din satele Tupilați, Mălăiești³⁶⁹ și Scobâlțeni³⁷⁰. Aceste donații scot în evidență, încă o

³⁶² C. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848*, Editura Științifică, București, 1972, p. 76.

³⁶³ C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, p. 86.

³⁶⁴ Șerban Negel împrumutase bani, înainte de 1816, stolnicesei Măriuța Holban, care a trebuit să-și vândă moșia Frenciugii, ținutul Vasluiului, pentru a-și achita datoria. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. LXXXII, pp. 186-187.

³⁶⁵ Șerban Negel mare vornic, întovărașit cu Costache Conachi și Alecu Beldiman, cumpără de la visterie, la mezat, slujba vămii pe anul 1817. Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 235.

³⁶⁶ *Ibidem*, p. 236.

³⁶⁷ În august 1930, cu ocazia vizitei la Mălăiești, Bobulescu a văzut „beciul lui Negel, o monumentală zidărie sub pământ”. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 69.

³⁶⁸ Actul de vânzare a casei s-a făcut la 16 mai 1809. Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 204. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 175. Casele lui Șerban Negel situate pe strada Copou, ulterior Carol, sediul Cercului Militar în perioada interbelică, au fost distruse de bombardamentele din anul 1944. Informații preluate de la prof. Ioan Caproșu.

³⁶⁹ C. Bobulescu, *op. cit.*, pp. 65-67. Bobulescu a văzut volumele religioase de la Tupilați și Mălăiești în august 1930; în volumul despre mitropolitul Veniamin Costache, el a publicat însemnările de pe aceste cărți scrise de însuși donatorul Șerban Negel.

³⁷⁰ Satul Scobâlțeni din ținutul Cărligătura era stăpânit de Șerban în anul 1816. C. Istrati, *op. cit.*, p. 106. Biserica de la Scobâlțeni a ars în februarie 1892, dar cărțile au fost salvate și se

dată, vocația spirituală a neamului Costache. La investițiile menționate ar mai fi de adăugat pierderile materiale cauzate de ocupația turcească a Moldovei (iunie 1821 – septembrie 1822), ca și cheltuielile făcute în perioada refugiului în Basarabia, la Chișinău³⁷¹.

Viața personală a lui Șerban Negel a fost marcată de momente dramatice: moartea timpurie a fraților Chezarie și Matei, despărțirea de soția sa, Catinca Văcărescu, decedată post-factum, înainte de 29 ianuarie 1813³⁷². La acea dată, Șerban solicită Divanului clironomia Catincăi, pentru fiul său Iancu, un copil de 14 ani.

Iancu Costache Negel (?1800–1851), unicul fiu al lui Șerban Costache Negel și al Ecaterinei Văcărescu³⁷³, s-a născut în anul 1800³⁷⁴. La vârsta de 13 ani, a rămas orfan de mamă, care se despărțise, nu știm dacă și de iure, de spătarul Șerban Negel. Traumele psihice suferite în copilărie, grefate pe o constituție fizică fragilă, moștenită, credem, de la mama sa, au format un personaj introvertit, după cum îl va caracteriza, mai târziu, fiica sa Casandra-Coralia Boldur³⁷⁵. Iancu a crescut în stilul elevat de viață al marilor boieri, la Mălăiești, dar mai mult timp la Iași, în casele de pe strada Copou³⁷⁶. Fără a dispune de informații certe, afirmăm, având în vedere mediul cult în care a trăit, tradiția cărturărească a familiei Costache, relația foarte apropiată de rudenie cu mitropolitul Veniamin, că Iancu Negel a făcut studii serioase la una din școlile din Iași.

găseau, în 1930, la biserica Sf. Nicolae din Podul-Iloaiei. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 57, notele 1 și 2.

³⁷¹ În absența lui Șerban, arhimandritul Isaia, administratorul Mitropoliei, a plătit bani „pentru stupii și casele lui cuconu Șerban”. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 146.

³⁷² La 29 ianuarie 1813 Șerban, despărțit de Catinca, reclamă clironomia pe numele Iancu Negel. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 56. Cf. V. A. Urechea, *Istoria românilor X*, București., 1900, p. 154.

³⁷³ Căsătoria părinților lui Iancu s-a făcut în anul 1799, când a sosit la Iași domnul Constantin Ipsilanti, a cărui soție, Safta Văcărescu era sora Ecaterinei. C. Istrati, *Mălăiești*, în „Elanul”, Nr. 5, august 2000, p. 3.

³⁷⁴ Credem că Șerban l-a declarat mai mare cu un an pe fiul său, pentru a obține moștenirea Catincăi; pravila țării prevedea că averea copiilor sub 14 ani revenea rudelor mamei decedate. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 56.

³⁷⁵ „Tatăl (Iancu), foarte absorbit de lecturile sale părăsea rar biblioteca, neluând chiar și mesele cu numeroșii săi copii”. Coralie Boldur, *Memorii*, Arhiva C.D. Zeletin

³⁷⁶ Vezi notele 367 și 368.

La 18 ianuarie 1825, Ioniță Sandu Sturza l-a introdus pe Iancu Costache în clasa privilegiaților, acordându-i rangul de al doilea spătar³⁷⁷ și, la 28 decembrie, același an, pe cel de vel spătar halé³⁷⁸. Mihail Sturza i-a reînnoit rangul de spătar la 28 decembrie 1835³⁷⁹, iar la 10 ianuarie 1841, l-a făcut postelnic și membru al Divanului Țării de Sus³⁸⁰; posibil să fi fost membru al acestei instanțe înainte de 10 ianuarie 1841.

După moartea lui Șerban Negel (28 aprilie 1828), Iancu a moștenit domeniul Mălăieștilor, dar și datoriile către Costache Conachi, episcopul averii lui Șerban, însumate la 37 596 lei. Datoria fusese mai mică, dar, neplătită la timp, se adaugă dobânzile. Suma cerută de unchiul Costache Conachi l-a îndreptățit pe Iancu să o califice drept o „nemiloasă împilare”³⁸¹. În consecință, Iancu l-a dat în judecată pe Costache Conachi, în septembrie 1828³⁸². Nemulțumit de hotărârea instanței, el a solicitat sprijinul mitropolitului Veniamin, celălalt episcop, care a intervenit pe lângă Costache Conachi, solicitându-i recalcularea datoriilor nepotului său Iancu.

Iancu Negel a avut două căsătorii: prima, cu o persoană neidentificată, de la care au rezultat două fiice, Catinca și Elenco³⁸³, și, a doua, cu Sevastia Arghiropol, de la care a avut opt copii³⁸⁴. În opinia noastră, prima căsătorie a lui Iancu se făcuse înainte de 1830, deoarece, în anul 1833, s-a căsătorit cu Sevastia Arghiropol. A doua soție era fiica lui Ioan Arghiropol, praporcic rus, stabilit în Moldova și a Ecaterinei Miclescu de la Suceveni (astăzi sat Suceveni, comuna Bogdana, județ Vaslui)³⁸⁵ și sora lui Gheorghe Arghiropol, bunicul după mamă (Zulnia) al lui Nicolae Iorga. Această înrudire a Costăcheștilor cu Arghiropolul explică de ce nașii căsătoriei lui

³⁷⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. CXLV, p. 276.

³⁷⁸ *Ibidem*, p. 279.

³⁷⁹ Izvod pentru rangurile boierilor cercetate de „Gheneralnica obicinuita Adunare, încuviințate și întărite de Pre Înălțatul domn (Iași, 1835)” Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835 – 1856)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, p. 206.

³⁸⁰ „Iancu Negel: cilen Divanului Ț de Sus: postelnic”. *Ibidem*, p. 81.

³⁸¹ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 236.

³⁸² *Ibidem*, p. 115.

³⁸³ Informații despre familia Arghiropol preluate de la prof. Mircea Ciobotaru.

³⁸⁴ În mod eronat, în Spița familiei Costache a lui Gh. Ghibănescu, Sevastia apare cu numele Miclescu, ori acesta era numele de familie al mamei sale, Catinca Miclescu.

³⁸⁵ Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 115.

Nicolae Iorga cu Ecaterina Bogdan au fost Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872 – 1952) și soția sa, Maria Cantacuzino-Feodosiev (1875 – 1971), nepoată de fiică (Coralia Negel) a lui Iancu Costache Negel³⁸⁶. Cu Sevastia, mult mai tânără decât soțul ei, Iancu a avut doi fii: Șerban și Veniamin, și șase fiice: Coralia, Catrina, Elisabeta, Sevastia, Smaranda și Profira³⁸⁷. Iancu s-a ocupat puțin de educația copiilor săi, lăsând-o, ca și toate grijile casei, pe umerii soției sale. Sănătatea deficitară – contemporanii spuneau despre el că era un om bolnav – și lipsa de responsabilitate a lui Iancu vor conduce, la puțină vreme după moartea sa, la pierderea domeniului Mălăiești, în suprafață de 8 565 hectare, ultima proprietate funciară a ramurii Negel. După obiceiul din familiile boierești numeroase, în scopul păstrării averii, două fiice, Elisabeta și Profira, au fost forțate să intre la mânăstire. Când Iancu a murit, în anul 1851, toți copiii erau minori, de aceea s-a instituit un consiliu de tutelă format din mai mulți membri. Niciunul din tutori nu s-a străduit să administreze eficient imensa bogăție și, în mod cu totul inexplicabil, au lăsat să se fure sau să se vândă păduri seculare, la prețuri derizorii. În această situație disperată, Sevastia a forțat-o pe Coralia, fiica cea mai mare, de 17 ani, să se mărite cu unul din tutori, Iorgu Voinescu, mai în vârstă cu 21 ani decât ea³⁸⁸. Celelalte surori ale Coraliei, Catrina, Sevastia și Smaranda, s-au căsătorit înainte de decesul mamei lor (1860). Fiii lui Iancu Negel, Șerban, care și-a luat numele Boldur, și Veniamin Costache, au fost personaje șterse, fără nicio implicare în vreun domeniu sau altul al societății. Au avut un merit, dacă putem spune așa, și anume au asigurat continuitatea numelui până spre jumătatea secolului al XX-lea. Urmașii lui Iancu nu au fost în stare să păstreze moșia Mălăiești, care a fost vândută de ultimii proprietari, Șerban și Sevastia, căsătorită Anghelichi, lui Constantin N. Corbu, în două etape, 1869 și 1874³⁸⁹. Noul proprietar a demolat vechile curți seculare boierești, iar pe locul lor a clădit un conac și o biserică în

³⁸⁶ Mihai Sorin Rădulescu, *Pe marginea unor studii genealogice*, în A.I.I.A.I., Volum XXVIII, 1991, p. 410.

³⁸⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 222.

³⁸⁸ Informații extrase din memoriile Coraliei Casandra Boldur Costache Negel (1835 – 1923).

³⁸⁹ C. Istrati, *op. cit.*, p. 5.

stil neogotic. A rămas vechea biserică din lemn, ctitoria lui Grigoraș Negel, care a dăinuit până în anul 2000, când a fost demolată.

Posteritatea vornicului Vasile Costache (?1665-1703) a fost asigurată de fiii săi: Constantin, Gavril și Toader, întrucât fiii cei mai tineri, Grigoraș și Vasile nu au avut descendenți masculini.

Grigoraș (Grigore), minor la moartea tatălui său³⁹⁰, a rămas în grija lui Constantin, cel mai vârstnic dintre fiii soților Vasile și Caterina Costache. Ca atare, viața lui Grigoraș, în adolescență și tinerețe, s-a derulat în casele părintești din Iași și în conacul de la Roșiștii lui Negel³⁹¹. Posibil ca în casele lui Constantin Costache, situate în apropierea Curții domnești – reședință provizorie a familiei domnitoare Mihai Racoviță, după incendiul devastator de la Iași din 20 aprilie 1724 –, Grigoraș Costache să o fi cunoscut pe domnița Ruxandra, care-i va deveni soție³⁹². Căsătoria celor doi s-a făcut la Istanbul³⁹³, unde a locuit familia Mihai Racoviță în perioadele 1726–1730 și 1731–1740. Din momentul mariajului cu Ruxandra Racoviță, destinul lui Grigoraș Costache se va împleti cu cel al socrului său care va domni de două ori în Țara Românească (1730–1731 și 1741–1743). Documentele semnaleză prezența domniței Ruxandra, la București, în iunie 1741, când obține ispisoc de la Grigore II Ghica, pentru casele sale, din apropierea Curții domnești de la Iași³⁹⁴. Grigoraș Costache va pleca la soția sa abia în toamnă, după ce fusese scos din funcția de mare comis de către Constantin Mavrocordat, în octombrie 1741. Călătoria lui Grigoraș în Muntenia este dovedită de cărțile lui Constantin Mavrocordat din 7 și 27 octombrie 1741, în care domnul poruncește marelui căpitan de Tecuci să permită comisului Grigoraș Costache trecerea în Țara Românească, iar locuitorilor ținutului Putna să-i asigure conacele sale până la graniță³⁹⁵.

Izvoarele literare păstrează tăcerea despre Grigoraș Costache. Totuși, autorul anonim al *Cronicii Ghiculeștilor* și *Enache*

³⁹⁰ I. Neculce, *op. cit.*, p. 433.

³⁹¹ *Ibidem*, p. 702.

³⁹² Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe I*, Ediția a IV-a, Editura „Universul”, București 1941, p. 427.

³⁹³ „Acolo, la Istanbul, Doamna Ana își mărită fetele, pe Ecaterina cu Scarlat Ghica ... și pe Ruxandra cu Grigore Kostaki Negel”. *Ibidem*.

³⁹⁴ I. Caproșu, *Documente privitoare ... V*, doc. 30, p. 22.

³⁹⁵ C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat I*, Iași, 1985, doc. 1897 și 1898, p. 53.

Kogălniceanu, relatând evenimentele anului 1739, menționează localitatea Șerbănești, pe Siret, unde Grigore II Ghica, urmărit de ruși în peregrinările sale în sudul Moldovei, a făcut popas în septembrie 1739³⁹⁶, dar cronicarii nu ne spun dacă Grigoraș, stăpânul satului, se afla, atunci, la moșia sa³⁹⁷. La o dată pe care nu o putem preciza, înainte de 20 martie 1740, Grigoraș Costache primise dregătoria de mare comis de la Grigore II Ghica³⁹⁸. Divanul domnesc era format din boierii ce-l slujiseră cu devotament pe domnul Moldovei în luptele pentru eliberarea țării de armata țaristă (septembrie – octombrie 1739). Între colegii de Divan ai comisului Grigoraș se găseau rudele sale de sânge: fratele Toader Costache, mare spătar, vărul primar Costache Razu, mare hatman, unchiul Manolache Costache, mare stolnic³⁹⁹. Grigoraș Costache și-a exercitat funcția de mare comis până la finele domniei lui Grigore II Ghica⁴⁰⁰.

Succesorul lui Grigore II Ghica, Constantin Mavrocordat, puțin favorabil Costăcheștilor, l-a scos din funcție pe Grigoraș și nu i-a mai încredințat nici o altă dregătorie⁴⁰¹. Pe de altă parte, Grigoraș a beneficiat de privilegiile rangului de comis. Astfel, la 31 mai 1742, Constantin Mavrocordat îi întărește lui Grigoraș Costache stăpânirea asupra numeroaselor moșii din ținutul Tecuciului: Nicoreștii de Sus, Nășnicii, Cozmeștii, Sârbii, Buciumenii, Călienii, Lungociul, Malurile⁴⁰². În septembrie 1744, aflându-se la Iași, Grigoraș comisul și soția sa, Ruxandra, dăruiesc mănăstirii Trei Ierarhi satul Bălănești pe Jeravăț, din ținutul Tutovei, pentru că foștii stăpâni ai moșiei fuseseră înmormântați la acest așezământ monahal⁴⁰³. Domnița Ruxandra moștenise satul Bălănești în calitate de clironoamă a bunicilor săi, Ruxandra și

³⁹⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 461. E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 9.

³⁹⁷ Grigoraș moștenise moșia Șerbănești din ținutul Tecuciului de la tatăl său, Vasile Costache, iar acesta o avea ca zestre de la socrul său, Toderașcu Iordache Cantacuzino. I. Sion, *op. cit.*, p. 156.

³⁹⁸ I. Caproșu, *Documente privitoare ... IV*, doc. 385, pp. 281-283.

³⁹⁹ *Ibidem*, doc. 389, pp. 286 – 287.

⁴⁰⁰ I. Caproșu, *Documente privitoare ... V*: doc. 16, pp. 12-13; doc. 21, p. 16; doc. 25, pp. 18-19. C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat III*, Iași, 1987, doc. 1346, p. 122.

⁴⁰¹ „Gligorașco Costachi biv vel comis ...”. C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, Iași, 1986, doc. 576, p. 228.

⁴⁰² *Ibidem*

⁴⁰³ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. D, pp. 609 – 610.

Dediu Codreanu, care stăpâniseră satul Bălănești. Documentul poartă semnăturile: „Roxanda domnița” și „G. Costachi comis”, întărite cu două sigilii inelare octogonale. La data daniei, Grigoraș Costache era mare ban, numit în funcție de Ioan Mavrocordat, înainte de 20 ianuarie 1744⁴⁰⁴, ceea ce înseamnă că inelul sigilat fusese făcut în intervalul 1740 – 1741. Documentar, Grigoraș Costache este atestat ca mare ban până la sfârșitul domniei lui Ioan Mavrocordat, la 28 iunie și 14 septembrie 1746, 8 februarie 1847⁴⁰⁵.

Grigoraș Costache și domnița Ruxandra Racoviță au avut un singur copil, Anastasia (Nastasia), care s-a măritat, după 1764, cu Iordache Ghica, fiul Ecaterinei Ghica și al lui Dumitru Sulgearoglu. Prin căsătoria cu Nastasia Costache, Iordache Sulgearoglu, care-și va lua numele de familie Ghica, a primit ca zestre 15 moșii, majoritatea pe valea Siretului, în ținuturile Tecuci și Covurlui⁴⁰⁶. Ca urmare, partea lui Grigoraș din domeniul funciar al lui Vasile Costache va trece în stăpânirea familiei Iordache Ghica, fapt care va diminua patrimoniul funciar al familiei Costache.

Vasile, cel mai mic dintre fiii lui Vasile și ai Ecaterinei Costache, nu este menționat în niciuna din lucrările genealogice referitoare la familia de boieri Costache; identificarea sa a făcut-o Ion T. Sion⁴⁰⁷. Ca și fratele Grigoraș, Vasile era minor la moartea tatălui lor (1803)⁴⁰⁸, de aceea a crescut în casa lui Constantin Negel, căsătorit cu Ecaterina Iordache Ruset.

⁴⁰⁴ Pavel Blaj, *Boierii din Sfatul Domnesc al Moldovei în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, în „Suceava”, XIII – XIV, 1986-1987, p. 206. Cf. Theodor Balan, *Documente bucovinene III*, p. 195.

⁴⁰⁵ I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 513, p. 303; doc. 521, p. 310; doc. 530, p. 316. Documentul din 28 iunie 1746 este relevant pentru raporturile strânse dintre Grigoraș Costache și familia Racoviță, reprezentată de Radu Racoviță hatman, Dumitrașcu Racoviță medelnicer și Ion spătar, verii primari ai domniței Ruxandra. Am deslușit și alte înrudiri prin alianță între familiile Costache și Racoviță. Astfel Radu Racoviță hatmanul fusese cumnat, prin sora sa Maria, cu Iordache Lupu Costache († 1731), iar fiica lui Radu Racoviță, Anastasia, se va căsători cu Iordache Costache Venin, nepotul de frate (Toader) al lui Grigoraș Costache. Documentul din 28 iunie 1746 apare la Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XVI*, Iași, 1926, doc. CL, p. 121.

⁴⁰⁶ Paul Păltănea, *Ghiculeștii cu moșii în Moldova de Jos (ținuturile Tecuci și Covurlui)*, Comunicare prezentată la Congresul al XII-lea de Genealogie și Heraldică, 15-18 mai 2003, Iași.

⁴⁰⁷ I. Sion, *op. cit.*, p. 172, nota 45. I. Sion a descoperit scrisoarea lui Toader Costache către cumnatul său Constantin Conachi, care scrie: „am trimis un ficior păr la fratele-mieu Vasile, c-au trecut și el acasă”. Arhivele Naționale București, *Documente istorice*, PLXXXV / 160.

⁴⁰⁸ I. Neculce, *op. cit.*, p. 433.

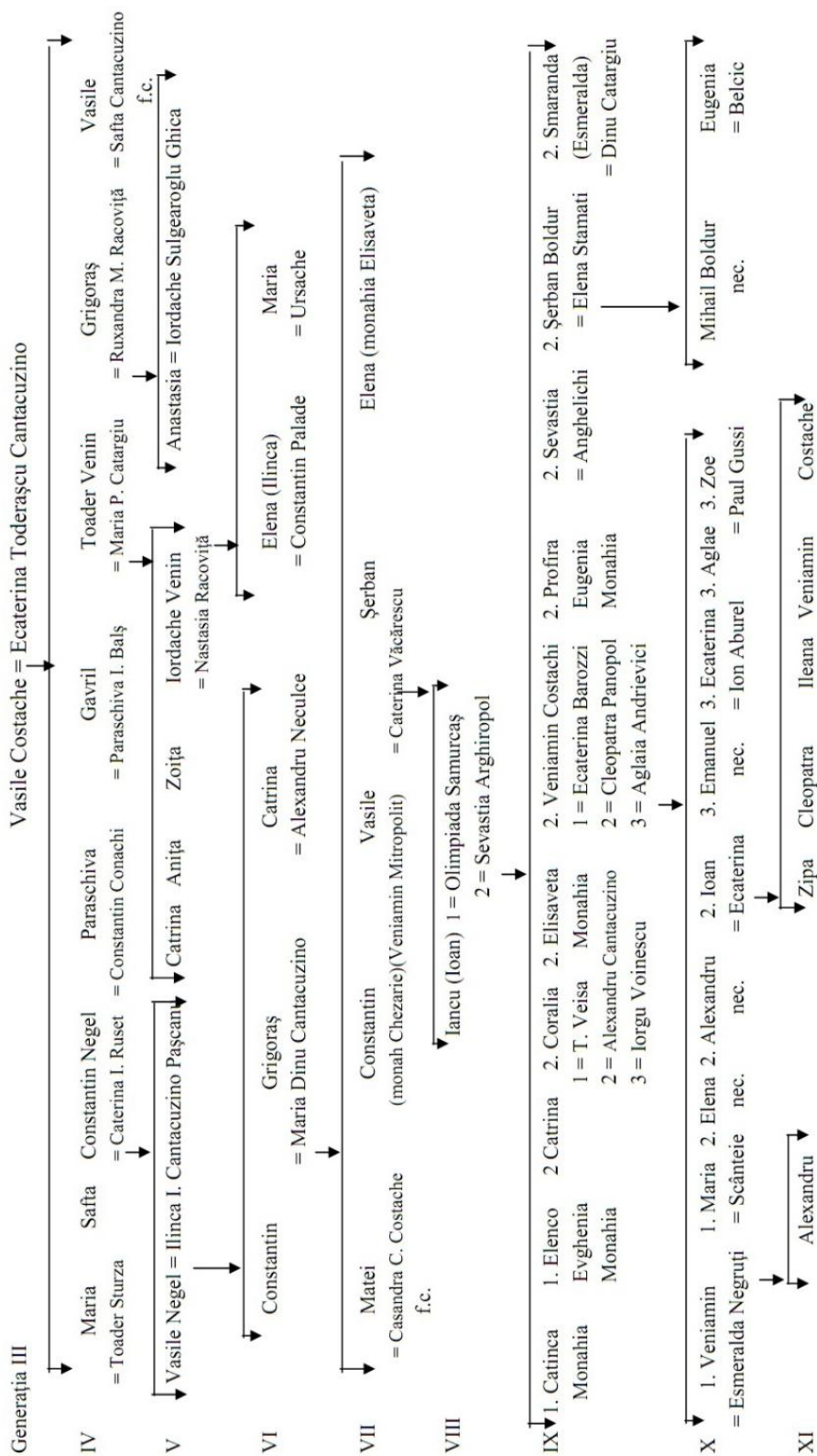
Vasile (Vasilache) Costache a participat, în anul 1731, la complotul organizat împotriva lui Grigore II Ghica de vărul său primar, Iordache Lupu Costache, împreună cu frații săi, Costantin, Gavril și Toader⁴⁰⁹. Probabil, în momentul descoperirii complotului, Vasile nu se găsea la Iași, ci la una din reședințele familiei, Torcești sau Umbrărești, din ținutul Tecuciului. Așa s-ar explica cum a reușit să nu fie prins de oamenii lui Grigorie Ghica voievod și să fugă, împreună cu fratele Gavril și vărul primar Scarlatache, fiul lui Iordache Lupu Costache, la tătari. Predați de trimișii hanului tătar, vinovații au suferit închisoare „destul timp” și mai târziu au fost eliberați⁴¹⁰. În anul 1733, Vasile s-a căsătorit cu Safta Cantacuzino, rudă îndepărtată și s-a stabilit în Țara Românească⁴¹¹. Este posibil ca Vasile să fi părăsit Moldova într-o perioadă de declin al Costăcheștilor la conducerea țării – domnia lui Constantin Mavrocordat (1733 – 1735) –, când, pentru el, nu se întrezărea nicio perspectivă de ascensiune socială. Căsătoria i-a deschis altă perspectivă, însă s-a sfârșit odată cu viața lui curmată, din motive neștiute, în plină tinerețe, în anul 1735. Destinul lui se aseamănă, în final, cu al tatălui său: amândoi au murit în Muntenia și au fost îngropați, credem, la una din ctitoriile Cantacuzinilor.

⁴⁰⁹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 337. Autorul anonim al cronicii îi spune Vasilache.

⁴¹⁰ *Ibidem*, p. 339.

⁴¹¹ Nicolae Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, Editura „Minerva”, București, 1902, p. 325.

FAMILIA COSTACHE. RAMURA NEGEL

II.3 Lupu Costache și descendenții

Lupu (?1665 – august 1716), supranumit Bursuc¹, a fost fiul cel mai mare al lui Gavriliță Costache și al celei de-a doua soții, Tudosica Costin, de la care a avut copii. A crescut într-o familie de cărturari: tatăl Gavriliță, mătușa Tudosica și, îndeosebi, mama sa Tudosica, educată în spiritul umanismului polonez². Persoană cultivată, Tudosica, sora cronicarului Miron Costin, a impus un stil elevat de viață lui Gavriliță și, în mod cert, a influențat benefic educația fiilor săi: Lupu, Solomon și Costache. Din nefericire pentru familie, Tudosica moare destul de tânără (1777), când Lupu era un adolescent. În ceea ce privește pe Gavriliță, acesta a creat și cultivat în conștiința copiilor săi sentimentul profund al solidarității de familie, care va fi transmis generațiilor viitoare ale neamului Costache.

În tinerețe, Lupu, Solomon și Costache organizau cu slujitorii lor, din timp în timp, expediții de tip haiducesc în Bugeac, de unde eliberau robii moldoveni și vitele luate și, uneori, se întâmpla să ucidă turci³. Isprăvile neastâmpăraților frați Gavrilițești se petreceau la începutul domniei lui Constantin Cantemir (1685-1693), care îi tolera din cauza prieteniei cu Gavriliță. Protecția tatălui acordată feciorilor săi explică, între altele, ocuparea funcției de mare medelnicer de către Lupu Costache înainte de 2 mai 1689⁴ și, în continuare, în anii 1690 și 1691⁵.

¹ Dimitrie Cantemir, *Istoria Ieroglifică*, Editura „Junimea”, Iași, 1968, Postfață de Elvira Sorohan, p. 467.

² Tudosica, fiica hatmanului Costin și a Saftiei Ionașcu Scoarțes, s-a născut în Polonia (1645), în localitatea Novosilca Novva, lângă orașul Bar. Miron Costin, *Opere*, Ediție P.P. Panaitescu, ESPLA, București, 1958, p. 7

³ „Lupu, Solomon și Costachi avea slugi tâlhari la casele lor, de ținea drumurile, de ucidea turcii și fura bucate din Bugeac, cai, iepe”. Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ediție critică de Gabriel Ștrempel, Editura “Minerva”, București, 1982, p. 305.

⁴ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV – XVII*, Editura Enciclopedică, București, 1971, p. 383. În documentul din 25 iunie 1688 dat la Iași de către Constantin Cantemir, Lupu Costache este menționat ca al doilea sulger. Nicolae

După moartea lui Gavriliță (iunie 1687), Constantin Cantemir îi păstrează în dregătorii pe fiii prietenului decedat, dar, pe de altă parte, lasă treburile țării pe seama vistiernicului Iordache Ruset și a hatmanului Lupu Bogdan, ultimul, ginerele domnului, numit în locul lui Velicico Costin. Îndepărtarea fraților Miron și Velicico Costin, unchii lui Lupu Costache, de la guvernarea Moldovei, măsurile fiscale oneroase dictate de Iordache Ruset și, în ultimă instanță, diminuarea rolului Gavrilițeștilor și al rudelor lor (Bujoreni, Pălădeștii) au constituit cauzele complotului boierilor din sudul Moldovei, organizat în noiembrie 1691, la Băcani, ținutul Tutovei (astăzi sat Băcani, comuna Băcani, județul Vaslui), cu prilejul nunții lui Ion Palade și a Nastasiei Racoviță. Mireasa era nepoată de vară primară, Safta Jora, fraților Costache⁶, iar mirele era cumnatul lui Velicico Costin, inițiatorul conspirației și cel ce urma să fie domn în locul lui Constantin Cantemir. Conspirația a eșuat din cauza lui Ilie Enache Țifescu, poreclit Frige-vacă, care i-a mărturisit totul lui Cantemir vodă. Credem că Lupu Costache, spre deosebire de Vasile, Solomon și Costache, prinși la Iași, se afla la una din moșiile sale din Țara de Jos, de unde a fugit, împreună cu vărul primar Antiohie Jora, cumnații Ivașco Razu și Constantin Lambrino, verii Bujorănești, în Țara Românească⁷. Deși Constantin Brâncoveanu i-a sfătuit să nu meargă la Adrianopole – unde se găsea marele vizir –, pentru a cere mazierea lui Constantin vodă, Lupu și ceilalți boieri nu l-au ascultat și, așa cum prevăzuse domnul Munteniei, la judecată vizirul a dat câștig de cauză delegației domnului Moldovei, formată din Lupu Bogdan, Iordache Ruset și alții. Puși în cătușe (obezi), Lupu și tovarășii lui au parcurs drumul

Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VI, Partea II, Stabilimentul grafic Socec, București, 1904, p. 36.

⁵ Lupul Costachi vel medelnicer la 15 ianuarie 1690, 8 ianuarie și 8 martie 1691. *Documente răzășești*, revistă editată de Virgil Caravitan, nr. 8, anul I, Bârlad, 1934, p. 113; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Ferești, Vaslui) XVI*, Iași, Editura "Viața Românească", 1926, doc. CXLIV, p. 108; Idem, *Surete și izvoade V*, Iași, 1908, doc. XCIX, p. 109.

⁶ Nastasia era fiica răposatului vornic Ion Racoviță și a Saftai Jora, fiica lui Gavril Jora și a Tudosicăi Costache. Nicolae Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor VI*, Editura "Minerva", București, 1906, p. 33; „Ioan Neculce”, fasc. IV, 1925, Iași, p. 356. Conacul de la Suseni-Băcani, Anexe, p. 233.

⁷ Antiohie Jora era fiul Tudosicăi Jora, născută Costache, mătușa după tată a lui Lupu. Ivașcu Razu era soțul Tudosicăi, fiica lui Gavriliță și a Tudosicăi Costache, deci soră dreaptă a lui Lupu, iar Constantin Lambrino era soțul Ilincăi, fiica lui Gavriliță și a Mariei Caracaș, soră după tată cu Lupu Costache. Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, pp. 412, 382 nota 17, p. 381.

(pe jos?) de la Adrianopole la Iași. Totuși, Constantin Cantemir nu i-a omorât, fiindcă și-a adus aminte de promisiunea făcută lui Gavriliță în 1685 la înscăunarea sa ca domn, doar i-a închis, un timp, în beciurile curții domnești, apoi i-a eliberat pe chezășie, contra unei sume de bani⁸. După moartea lui Constantin Cantemir (februarie 1693) biv medelnicerul Lupu a devenit inamic al fiilor răposatului domn, Antioh și Dimitrie, pe care i-a pârât la Poartă de faptul că au profitat de banii țării rezultați din neplata haraciului către turci.

În martie 1693, împărăția otomană l-a căftănit la domnia Moldovei pe Constantin Duca, evident cu sprijinul financiar al viitorului său socru, Constantin Brâncoveanu. Domnul tânăr a format un sfat din boieri tineri, cu predilecție din Costăchești și Costinești, dușmani, atunci, Cantemireștilor. Lupu Costache a primit slujba de mare vistiernic, dar nu a reușit – visteria țării era goală –, în următoarele luni să scoată banii necesari achitării datoriilor către Poartă și al împrumuturilor făcute de Constantin Duca, care n-a ezitat să-l scoată pe Lupu Costache de la visterie „cu mare bănat”⁹, în noiembrie 1693. De fapt, în situația dată, nici un alt vistiernic nu s-ar fi putut descurca, lucru demonstrat de măsurile violente ordonate de Constantin Duca, cu scopul strângerii banilor, de la înființarea văcăritului, până la maltratarea fizică a jupâneselor lui Lupu Bogdan și Iordache Ruset. Exact cum procedase în 1680, tatăl său Gheorghe Duca!

Lupu Costache rămâne fără funcție și în timpul primei domnii a lui Antioh Cantemir (1695 – 1700), care nu-l putea ierta pentru necazurile pricinuite lui și fratelui Dimitrie în 1693. Totuși, Antioh i-a dat unele sarcini Lupului Costache, cum a fost aceea de comisar, în iunie 1699, care să supravegheze evacuarea trupelor poloneze din cetățile Neamț și Suceava¹⁰. Timpul, interesele politice și alți factori au estompat asperitățile dintre Antioh Cantemir și Lupu Costache. În opinia noastră, momentul decisiv, punctul de plecare al stabilirii, în perspectivă, a bunelor raporturi dintre cei doi s-a petrecut în august 1700, la Iași, când Lupu

⁸ Neculce, *op. cit.*, pp. 337-338

⁹ *Ibidem*, p. 351

¹⁰ *Ibidem*, p. 404; Cetățile fuseseră ocupate de polonezi în vremea campaniilor regelui Jan Sobieski (1686, 1689).

Costache, la rugămintea lui Antioh, mazilit de turci și păzit în palatul domnesc, l-a salvat de la moarte pe cumnatul acestuia, hatmanul Lupu Bogdan¹¹. Cum execuția lui Lupu Bogdan și Costache Ruset fusese instrumentată de la Istanbul, de Constantin Duca, acesta, instalat domn la Iași (septembrie 1700), și-a format primul divan fără niciun membru al familiei Costache. Ulterior, înainte de 19 martie 1701, Constantin Duca l-a făcut mare spătar pe Lupu Costache¹². Funcția obținută nu a modificat intenția lui Lupu și a celorlalți Gavrilițești de a-l scoate din domnie, la prima ocazie, pe Constantin Duca, a cărei politică fiscală – ceruse pentru bir opt sferturi în loc de patru – lovise în toate categoriile sociale. În esență, Costăcheștii au reprezentat politica boierilor autohtoni de a schimba, prin orice mijloace, un domn potrivit, prin faptele sale, populației Moldovei. În 1702 s-au derulat evenimentele cunoscute: fuga boierilor revoltați în Țara Românească (50 și mai bine de boieri), intervențiile ambelor tabere la Poartă, finalizate cu tentativa de conciliere de la Focșani, în urma căreia majoritatea pribegilor, între ei Lupu Costache, s-au întors în țară. Abia în anul următor, coaliția dintre Brâncoveanu și opoziția lui Duca a reușit să obțină firmanul de mazilire. Cumpărându-l pe solul Porții la Iași, care n-a transmis oficial firmanul, Constantin Duca i-a arestat, cu sprijinul turcilor, pe boierii potriviți; Lupu Costache a fost închis în „casa cea mică”¹³. De la Iași, Constantin Duca a plecat spre Adrianopole și a luat cu el boierii, legați în lanțuri de fier: Lupu Costache, Iordache și Manolache Ruset. Între timp, sultanul a decis, la intervenția lui Brâncoveanu, surghiunirea lui Duca și înlocuirea lui cu Mihai Racoviță (septembrie 1703)¹⁴. În divanul noului domn, Lupu Costache ocupă dregătoria de mare hatman¹⁵, exercitându-și funcția până la finele domniei lui Mihai Racoviță (martie 1705)¹⁶.

¹¹ Capugiul turc, care venise la Iași cu firmanul de mazilire a lui Antioh Cantemir, primise ordin de la Poartă să-i execute pe Iordache Ruset și Lupu Bogdan. Cei doi au fost salvați, la intervenția lui Antioh, de boierii Lupu Costache și Antiohie Jora. *Ibidem*, pp. 413-414

¹² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VII*, Iași, 1912, doc. CXL, p. 189.

¹³ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695 – 1754*, ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura “Academiei”, București, 1965, pp. 15-17

¹⁴ “Și pe boierii ce-i aducea în hieră i-au slobozit”. Neculce, *op. cit.*, pp. 439-440; Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei 1662 – 1711*, în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei II*, editate de Mihail Kogălniceanu, București, 1872, p. 50.

¹⁵ Divanul era alcătuit din boierii care îl ajutaseră pe Mihai Racoviță să obțină domnia: Antiohie Jora mare logofăt, Iordache Ruset mare vornic al Țării de Jos, Lupu Bogdan mare

Cu toate că Lupu Costache fusese unul din colaboratorii lui Mihai Racoviță, succesorul acestuia din motivele enunțate mai sus, Antioh Cantemir (1705 – 1707), l-a promovat mare vornic al Țării de Sus¹⁷ și l-a păstrat în funcție pe toată durata domniei sale¹⁸. Colaborarea lui Antioh vodă cu vornicul Lupu nu a fost lipsită de incidente, cum a fost acela din 1706, la petrecerea logodnei fiicei lui Antioh cu Ștefan Brâncoveanu, când Lupu, temperament coleric, amețit de băutură, l-a atacat pe domn criticându-l pentru că lăsase treburile țării pe seama grecului Panait Morona și a vistiernicului Ilie Cantacuzino¹⁹.

Carierea lui Lupu Costache a continuat în vremea celei de-a doua domnii a lui Mihai Racoviță (1707 – 1709)²⁰. Mare vornic al Țării de Jos, Lupu Costache avea colegi de divan rude de sânge (Antiohie Jora, Constantin Costache) sau de alianță (Ion Palade, Manolache Ruset)²¹, totuși nu credem că Mihai Racoviță, rudă cu Costăcheștii, l-a informat pe vornicul Lupu despre tentativa sa de apropiere cu Rusia lui Petru I. Domnul îl trimisese, în secret, pe socrul său Dediu Codreanu, dar negocierile s-au întrerupt din cauza rușilor care, ajunși la Nistru, au încercat să ocupe nordul Moldovei²². Pârât marelui vizir de Ilie Cantacuzino și Ilie Catargiu, Mihai Racoviță a fost scos din domnie, dus la Istanbul sub escortă

vornic al Țării de Sus, Manolache Ruset mare postelnic, Ilie Frige-vacă mare spătar, și alții. Neculce, *op. cit.*, p. 447.

¹⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași. Acte interne (1691 - 1725) III*, editate de Ioan Caproșu, Editura "Dosoftei", Iași, 2000: doc. 275, pp. 233-234; doc: 276, pp. 237, 241; doc. 279, p. 245. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise V (documente slavo-române)*, Iași, 1921, doc. A, pp. 155-156. Idem, *Surete și izvoade XVII*, Huși, 1927, doc. 22, pp. 16-17.

¹⁷ Antioh Cantemir l-a promovat din mai multe motive: ajutorul dat de Lupu Costache în salvarea vieții lui Lupu Bogdan, pozițiile înalte din sfatul domnesc deținute de verii primari ai lui Lupu, Antiohie Jora mare logofăt și Nicolae Costin, fiul lui Miron, mare vornic al Țării de Jos și, nu în ultimul rând, credem că domnul a preferat să-l știe în apropierea lui și să-l controleze pe cel care era atunci șeful casei Costache. Neculce, *op. cit.*, p. 458.

¹⁸ 1 martie 1706: înalții ierarhi ai Moldovei și marii boieri confirmă așezământul lui Antioh Cantemir referitor la banii dați de la mănăstiri pentru întreținerea școlilor din Iași; I. Caproșu, *Documente ... Iași III*, doc. 300, pp. 271, 275. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1969, p. 163.

¹⁹ Lupu Costache s-a îmbătat la masă și a rostit „multe cuvinte deșarte”. Neculce, *op. cit.*, p. 467.

²⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 49. Mihai Racoviță voievod întărește, în anul 1708, hotarnica moșiei Trestiana (Cetățuia) a cumnatului său, vistiernicul Ion Palade. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914, doc. XXIV, p. 39.

²¹ Neculce, *op. cit.*, pp. 474-475

²² *Ibidem*, pp. 484-485

și închis la Edicule²³. Împărăția otomană l-a numit domn al Moldovei pe Nicolae Mavrocordat, fiul lui Alexandru Exaporitul, fapt care a declanșat altă pribegie a boierilor moldoveni în țările vecine. Lupu Costache, împreună cu Manolache Ruset și Dediu Codreanu, apropiații fostului domn, temându-se de represalii, s-au refugiat în Polonia (octombrie 1709), dar s-au întors după ce Nicolae Mavrocordat i-a anunțat prin scrisori pe toți fugarii că vor fi iertați²⁴. Politica socială și reforma fiscală însoțite de acte de violență ordonate de Nicolae Mavrocordat împotriva marilor boieri au provocat fuga acestora în Polonia și Transilvania (Lupu Costache, Manolache Ruset, Constantin Costache, nepotul de frate, Vasile, al lui Lupu, Dumitrașcu Racoviță)²⁵. A doua pribegie, în răstimp de zece luni, a lui Lupu și a celorlalți s-a sfârșit, în noiembrie 1710, odată cu înlocuirea lui Nicolae Mavrocordat cu Dimitrie Cantemir. Sosit la Iași, domnul – i s-a spus Dumitrașco Vodă –, a fixat a treia zi, după obicei, dregătoriile: Nicolae Costin – mare logofăt, Lupu Costache – mare vornic al Țării de Jos, vărul său Antiohie Jora – hatman, Ion Neculce – mare spătar, Constantin Costache – mare comis. Pentru a contracara intrigile lui Nicolae Mavrocordat la Constantinopol, - acesta încălcase înțelegerea de la Galați –, Cantemir a trimis un arz la Poartă, iar pe Lupu Costache la seraschierul de Bender (Tighina), care trebuia să facă, la rândul său, un memoriu împotriva fostului domn²⁶. Ambele memorii au fost respinse de marele vizir. Concomitent (februarie – martie 1711), Dumitrașcu Vodă demarase negocieri secrete cu țarul Rusiei, Petru I, oferindu-i, în anumite condiții, sprijinul antiotoman al Moldovei. În aprilie 1711, Dimitrie Cantemir a solicitat boierilor chemați la Iași să-și exprime opinia relativ la poziția Țării în conflictul ruso-turc. Izvoarele literare nu menționează numele lui Lupu Costache la acel sfat, dar, în mod cert, marele vornic, la unison cu ceilalți dregători, l-a sfătuit pe domn să adopte modalitatea expectativei. Evaluând corect raportul militar de forțe între Rusia și Turcia, Lupu Costache a respins acțiunea lui Cantemir de înlocuire a suzeranității turcești cu cea rusească și, în consecință, implicarea Moldovei în

²³ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 47

²⁴ *Ibidem*, p. 49. Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 70

²⁵ Neculce, *op. cit.*, pp. 499-500. Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 85.

²⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 83

războiul ruso-turc. Înainte de intrarea trupelor țariste în Iași (1 iunie 1711), Lupu Costache se retrăsese la mănăstirea fortificată Bursuci (după 150 de ani de la dispariția construcției din cauza alunecărilor de teren, se mai păstrează până astăzi blocuri masive de zidărie în satul Bursuci, comuna Epureni, județ Vaslui – n.n.), împreună cu familia sa²⁷, cu frați și nepoți, precum și boieri din Țara de Jos. De acolo, scrie Neculce, prin scrisori, Lupu îi informa pe ruși despre mișcările turcilor, iar turcilor le scria că rușii sunt puțini și oastea lor este lipsită de provizii. Cu alte cuvinte, Neculce l-a acuzat, în cronică sa, pe Lupu Costache de atitudine duplicitară. De la Bursuci, Lupu a declinat invitația – poruncă a lui Cantemir de a veni la Iași, motivând teama de tătari, care profitând de situație, începuseră să prade și să robească sudul Moldovei²⁸. În scrisorile către Cantemir, Lupu recunoștea că a transmis marelui vizir Baltagi mesajul de loialitate al boierilor aflați la Bursuci: „Ei [boierii] nu sînt haini ” și „s-au băjenit din cauza moscalilor”²⁹. La sugestia lui Cantemir, Petru I a trimis un detașament de 300 de moldoveni sub comanda polcovnicului Chigeci și 200 de dragoni ruși să spargă tabăra de la Bursuci. Lupul s-a prefăcut bolnav, atât el cât și jupâneasa lui, promițându-le polcovnicului și căpitanului rus că va veni la Fălciu în ajutorul rușilor cu oaste și provizii. Pentru garanție, Lupu „...au trimis [la Iași] niște frați ai lui mai mici [Solomon și Costache] și pre un fecior al lui de trup”³⁰.

După încheierea păcii de la Huși, vizirul Baltagi, știind că Lupu Costache se află la Bursuci asediat de tătari, a trimis un detașament condus de Bekir aga, cu misiunea de a-l aduce, de voie

²⁷ „Lupu Costachi, dator lui Cantemir din goștină 3 000 galbeni și încă 800 primiți pentru a cumpăra pâne de la Bârlad, s-a retras cu câteva rude ale lui și câteva gloate la Mănăstirea Bursuci.”, Neculce, *op. cit.*, p. 547; Lupul, marele vornic s-a dus împreună cu nepoții săi la Mănăstirea Bursuci. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 93; „Lupul Costachi vornicul cu frații și nepoții lui și alți boieri gioseni.” Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 105. Imagini actuale ale ruinelor de la Bursuci la Anexe, p. 251.

²⁸ În *Cronica Racovițeană* ni se spune că, după ce s-a așezat Lupul Costache în tabăra de la Bursuci, Dumitrașcu Vodă i-a scris să vină la Iași. C. A. Stoide, *Izvodul Costăchesc*, „Studii și articole de istorie VI”, editată de Societatea de Științe Istorice și Filologice, București, 1964, p.27.

²⁹ Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 105

³⁰ Neculce, , *op. cit.*, p. 548. Detașamentul a fost trimis „ca să păzească pe băjenari, dar mai ales pe vornicul Lupu și pentru frații și nepoții acestuia și pentru alți boieri din Țara de Jos, deoarece nici moscalii, nici Dumitrașco-vodă nu se încredea în ei”. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 107

sau silit, în tabăra turcească de la Stăniilești. Viclean, Lupu i-a primit pe turci și a dat un banchet în onoarea lor, așezându-i la aceeași masă cu rușii și moldovenii. Pe 23 iulie 1711, adus în fața marelui vizir, Lupu a fost „muștrat, pentru că s-a hainit țara”³¹. În replică, Lupu vornicul a răspuns vizirului că vinovată este Poarta, care nu a mai respectat obiceiul vechi de alegere a domnilor de către boieri și țară, și a pus domn străin de interesele Moldovei. Doi cronicari ne-au transmis, relativ la discuția dintre Lupu și Baltagi Pașa, o informație interesantă: vizirul i-a oferit Lupului Costache domnia Moldovei³². Lupu ar fi refuzat argumentând că nu este vrednic de domnie, și oricine ar fi domn îi va fi greu, fiindcă țara e săracă și robită de tătari. Dacă lucrurile au stat așa, înseamnă că Lupu Costache a dat dovadă de moderație și tact, deși își dorea foarte tare domnia, considerându-se cel mai capabil dintre boierii Moldovei. Cert este că Lupu, în împrejurările descrise, asemenea altor Costăchești, a demonstrat curajul maxim, împins până la limita extremă – pierderea vieții. Cu sabia deasupra capului, în timpul discuției cu vizirul, Lupu i-a cerut acestuia eliberarea robilor moldoveni capturați de turci și tătari. Având acordul vizirului și al hanului Devlet Gherai, cheltuind bani și făcând promisiuni de cedare a unui teritoriu din sudul Basarabiei, Lupu a reușit să elibereze cca. 2 000 de oameni³³. Un alt episod relevant pentru patriotismul lui Lupu, necontestat de contemporanii săi, inclusiv Neculce, s-a consumat la Iași (1 august 1711), unde se instalase Curt Pașa, care intenționa să transforme țara în pašalâc. Lupu l-a amenințat că, în cazul în care nu părăsește capitala, va face uz de firmanul vizirului, fiindcă moldovenilor nu le trebuie pașă.

Căimăcămia lui Lupu Costache, asociat cu Antiohie Jora și Maxut postelnicul, a durat câteva săptămâni (1 august – 9 septembrie 1711), deoarece marele vornic lezase prea multe interese, orgolii sau ambiții ale unor persoane importante de la Istanbul sau din țară. Nemulțumit era Ioan Mavrocordat, care nu

³¹ „Iar el au dat sama către veziriul cum nu sînt ei vinovați, adec(ă) boiarii, nici țara, ce-i vinovată Poarta; că pre domnii cei buni îi mazilește făr-de voia boiarilor țării și pune domn pre care nu-l știe țara. Și dându-i Poarta sabiia, face în țară ce i-i voia.” Neculce, *op. cit.*, pp. 621-622.

³² *Cronica Ghiculeștilor*, pp. 121-122. Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 112

³³ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 123; Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 113

uitase refuzul lui Lupu de a se prezenta în fața lui la Stănilești, unde venise pentru a fi caimacamul Moldovei. De aceea, mai târziu, Ioan Mavrocordat i-a cerut vornicului Lupu să-i plătească cheltuielile făcute pentru drumul de la Istanbul în Moldova, bani pe care Lupu nu i-a putut achita. Nemulțumit era și vizirul Baltagi, căruia caimacamul Lupu îi trimisese, în contul birului, 12 pungi cu bani din cele 60 cerute. Nemulțumiții din țară l-au pârât vizirului Baltagi, aducând ca argumente abuzurile și violențele comise la Iași de oamenii lui Lupu și faptul, grav, că acesta și-ar fi însușit banii țării, în folosul lui propriu³⁴. Lăcomia turcilor, asociată comportamentului discutabil al caimacamilor, a dus la deznodământul cunoscut: pe 9 septembrie 1711, Lupu Costache, Antiohie Joira și Maxut au fost ridicați de la Iași și surghiuniți în închisoarea de la Varna. Acolo, în subteranele cetății, legați cu lanțuri la gât, cu cătușe la picioare, Lupu și tovarășii săi ar fi murit în chinuri cumplite, dacă nu i-ar fi salvat Constantin Brâncoveanu³⁵.

La Iași s-a instalat caimacam Ioan Mavrocordat, până la sosirea fratelui său Nicolae ca domn al Moldovei (8 noiembrie 1711). Acesta a intervenit în repetate rânduri pe lângă sultan și demnitarilor turci să-i elibereze pe urgisiții de la Varna și „...le-a încurajat cu milă domnească pe jupânesele lor”³⁶. În favoarea lui Lupu a mai intervenit și Constantin Brâncoveanu. La rândul său, Lupu i-a scris hanului tătar promițându-i, dacă îl va ajuta, bani și moșiile sale de peste Prut³⁷. Eliberarea surghiuniților de la Varna s-a datorat, în ultimă instanță, hanului tătar care a primit satele vornicului Lupu, de la Greceni, din ținutul Fălciului³⁸. Temându-se de intrigile lui Lupu susținut de Brâncoveanu și hanul tătar, domnul

³⁴ Neculce, *op. cit.*, p.123

³⁵ „... pentru faptele Lupului au tras și ceilalți pedeapsă. Ce iarba uscată arde și cea verde.”, Neculce, *op. cit.*, p. 625; „au trimis (Brâncoveanu) milostenie de la sine, 300 de lei, de i-au dat pașii cetății și i-au mai slăbit, de i-au mai scos afară la lumină, că acum li se umflaseră limbile în gurile lor”. Nicolae Costin, *op. cit.*, pp. 114, 116.

³⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 145. Nicolae Mavrocordat s-a îngrijit de soțiile lor și le-a scris boierilor închiși la Varna. Acsinte Uricariul, *Letopisețul Țării Moldovei (1711 – 1716)*, la Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 130, 135

³⁷ *Ibidem*, p. 136

³⁸ La procesul din anul 1720 în fața divanului domnesc, intentat de Ion Neculce și Ștefan Luca lui Iordache, fiul lui Lupu Costache, acesta a declarat că tatăl său, pentru a fi eliberat, cedase hanului tătar moșiile sale de la Greceni. Neculce a recunoscut acest lucru, dar a afirmat că tătării au cotropit nu numai satele lui Lupu, ci și ale altor boieri și răzeși. I. Caproșu, *Documente ... Iași III*, doc. 585, pp. 509-510.

Nicolae Mavrocordat i-a oferit, la întoarcerea în Moldova, marea vornicie a Țării de Jos³⁹, opt pungi cu bani – compensație pentru pierderile materiale suferite – și, la cererea sa, i-a făcut ispisoc de stăpânire a satelor Boianul, ținutul Cârligătura și Barboși, ținutul Fălciului, domenii ce fuseseră confiscate de domnie de la hiclenii Ion Neculce și Ștefan Luca⁴⁰.

Poziția lui Lupu Costache s-a întărit odată cu venirea la tronul Moldovei a lui Mihai Racoviță, în decembrie 1715⁴¹. Dar, când soarta era întru totul favorabilă vornicului Lupu, dincolo, peste Milcov, în Țara Românească, Nicolae Mavrocordat îi pregătea pieirea. La ordinul sângerului vizir Gin Ali-Pașa, capugiul turc l-a ridicat pe Lupu de la Iași și, în drum spre Istanbul, la Varna, fără judecată, în câmp, i s-a tăiat capul – dus și ținut la poarta Seraiului –, „iar trupul lui au rămas neîngropat, de l-au mâncat paserile”⁴².

Sfârșitul tragic al lui Lupu Costache s-a răsfrânt dramatic asupra familiei sale, compusă din soție, Ruxandra, fiica lui Ionașcu Balș și a Tofanei Dubău⁴³ și fiii, Iordache și Scarlatache⁴⁴. Aparent, clironomii Lupului Costache urmau să beneficieze de o avere destul de însemnată; în realitate, moștenirea lăsată de Lupu era teribil de încurcată de lipsa hârtiilor doveditoare și grevată de datoriile neachitate.

Punctul de plecare al averii lui Lupu fusese moștenirea lăsată de Gavriliță: moșii, sate, seliști, vii, mori, prisăci, sălașe de țigani și „bucate” (vite, oi, cai)⁴⁵. O parte din avere fusese pierdută de Lupu

³⁹ Probabil în martie 1713, deoarece la 27 aprilie, la Iași, Lupu Costache mare vornic al Țării de Jos semnează, împreună cu Antiohie Jora și Constantin Costache, o mărturie referitoare la Seliștea Prisăcile a Mănăstirii Sf. Ioan Zlataust. *Ibidem*, doc. 445, p. 391

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 584, pp. 507-508.

⁴¹ În Sfatul domnesc format din rudele lui Mihai Racoviță, Lupu Costache era mare vornic al Țării de Jos, nepotul Constantin mare vistiernic, cuscruul său Dumitrașcu Racoviță mare hatman. Neculce, *op. cit.*, p. 654; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 197.

⁴² Neculce, *op. cit.*, p. 656

⁴³ Mihai D. Sturdza, *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească I*, București, 2004, Tabla Genealogică a familiei Balș, p. 251

⁴⁴ Fiii lui Lupu, Iordache și Scarlatache, apar în spițele genealogice, cronici și documente. Gh. Ghibănescu introduce în planșa întocmită de el, la fiii lui Lupu, un Ion, despre care nu avem informații. Vezi Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costache (după acte și documente)*, în „Ioan Neculce”, fasc. 4/1924, p. 221

⁴⁵ Gavriliță îi dăduse lui Lupu prin testament (1685) satele Ploscuțeni și Mihăilășeni în ținutul Hotinului, Pârliți, ținutul Lăpușnei, părți din moșiile Giamănul și Păcurărești de peste Prut, ținutul Fălciului, viile de la Țifești ținutul Putnei, și Hârjăști ținutul Fălciului, morile de la

în timpul vieții, de pildă, satele din ținutul Hotinului transformat în raia în 1713, moșiile de la Greceni cedate tătarilor. Pe de altă parte, Lupu își compensase pierderile și chiar își sporise patrimoniul funciar intrând, prin danii și cumpărare de la răzeși, în moșiile Rășcani⁴⁶, Scriptănești (Țiful)⁴⁷, Dodești și Tămășeni⁴⁸, Horgești⁴⁹, Cojeri (Stoișești)⁵⁰, Miclești⁵¹, Băsești (Viișoara)⁵². Soarta satului Miclești s-a legat întotdeauna de a Țifului și Rășcanilor, deoarece toate trei sunt așezate pe valea pârâului Țifu, iar celelalte menționate mai sus, existente și astăzi, se află în apropiere. Aceste argumente ne îndreptățesc să afirmăm că Lupu Costache intenționa să-și formeze un domeniu funciar oarecum compact în ținutul Fălciului. În această perspectivă, Lupu Costache și-a făcut case la Miclești, ale căror temelii se vedeau în 1783⁵³. Tot la Miclești, ca orice boier care respectă tradiția, Lupu a ctitorit biserica cu hramul Mihail și Gavril. Bisericii din Miclești⁵⁴ i-a donat Evanghelia în limba română și greacă, ce-i fusese dăruită de Constantin Cantacuzino stolnicul, la 24 mai 1694⁵⁵. S-ar putea ca Lupu

Pârliți și Hășani (Fălciu), 200 de stupi, animale și sălașe de țigani. Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești*, Editura „Socec”, 1916, pp. 121-122.

⁴⁶ Lupu Costache făcuse o hotarnică pentru părțile sale din Rășcani, lucru care reiese din zăpădă răzeșilor, dat, la 11 septembrie 1789, nepotului său de fiu, Scarlatache. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade V*, Iași, 1908, doc. XCIV, p. 108

⁴⁷ Lupu Costache intrase în Țifu, atunci, seliștea satului Scriptănești, la 18 martie 1701; alte părți din sat le va cumpăra la 27 ianuarie 1704. Idem, *Surete și izvoade VII*, Iași, 1912, doc. CXL, p. 189; doc. CXLI, p. 192

⁴⁸ *Ibidem*, doc. CXCIV, p. 237.

⁴⁹ La 8 martie 1691, Lupu Costache cumpără o parte dintr-un bătrân din Horgești de la răzeșii, C. Vârtej și frații săi. Idem, *Surete V*, doc. XCIX, pp. 109-110. La 9 septembrie 1701, Lupul Costachi vel spătar capătă danie, partea lui Toader și Maria Cănea din bătrânul Balața de la Horgești, pentru sufletele lor. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914, doc. XXV, p. 28.

⁵⁰ Lupul Costache a cumpărat moșia Cojeri de la Vasile Rășcanu pentru 190 de lei, din care i-a dat numai 30 de lei. Idem, *Surete și izvoade X. Familia Rășcanu*, Iași, 1915, doc. LXXVI, pp. 132-133.

⁵¹ Idem, *Surete VII*, p. CXXXVI.

⁵² *Ibidem*, p. CXXXV. Lupu moștenise părți din Băsești de la Gavriliță Costache.

⁵³ Idem, *Surete X*, doc. CLXXXIII, p. 365.

⁵⁴ Biserica a dispărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pe locul ei s-a construit o altă biserică, cu același hram.

⁵⁵ Evanghelia tipărită la Brașov se afla în anul 1932 la biserica din satul vecin, Rășcani. Probabil a ajuns la Rășcani de la Miclești în vremea urmașilor lui Lupu Costache. În partea de jos a primei pagini se află următoarea însemnare: „ceastă sfântă Dumnezeiască Evanghelie, Lupului Kostaki, Const. Cantacuzino Stolnicul o dăruiește. La anul de la Spăsenia lumii 7202, Mai 24”. *Documente răzășești*, editor Virgil Caraivan, nr. 1, anul I, mai 1932, Bârlad, p. 13

Costache să fi primit Evangheliarul direct de la Constantin Cantacuzino, în anul 1694, la sosirea acestuia la Iași, cu ocazia nunții nepoatei sale Maria Brâncoveanu, care s-a însoțit cu domnul Constantin Duca. Mireasa, mama ei Stanca și alte rubedenii au stat în gazdă în casele lui Vasile Costache vornicul⁵⁶, fratele lui Lupu Costache. Nu ar fi exclus ca stolnicul Constantin Cantacuzino să fi fost găzduit în casele lui Lupu situate pe Ulița Strâmbă⁵⁷, la mică distanță de reședința fratelui Vasile. În aceste case a locuit Lupu Costache, cel mai mult din puținul timp cât i-a fost dat, cu soția Ruxandra și fiii Iordache și Scarlatache.

Destinul lui Iordache, fiul cel mai mare al lui Lupu Costache, se aseamănă izbitor cu al tatălui său, de la care a moștenit atât temperamentul exploziv, cât și dorința de a ajunge în vârful ierarhiei sociale, domnia, indiferent de mijloacele folosite. Izvoarele literare îl menționează pe Iordache în refugiul de la mănăstirea Bursuci, iunie-iulie 1711, de unde a fost trimis la Iași, drept chezașie a bunelor intenții ale vornicului Lupu față de Dimitrie Cantemir⁵⁸.

Luând în calcul faptul că fiul său, numit tot Iordache, era căpitan de codru în 1742⁵⁹, considerăm că Iordache s-a căsătorit, înainte de 1716 sau în acel an, cu Maria, fiica lui Dumitrașcu Racoviță⁶⁰, fratele lui Mihai Racoviță voievod. În documente, Iordache apare prima dată la 5 septembrie 1716, așadar la scurt timp de la moartea silnică a vornicului Lupu Costache. La acea dată, dintr-un motiv neștiut, Ruxandra și fiii ei, Iordache și Scarlatache, vând lui Hrisant, egumenul mănăstirii Sf. Ioan din Iași, o moară pe pârâul Bârbovei cu 250 lei⁶¹.

⁵⁶ Neculce, *op. cit.*, p. 354.

⁵⁷ Lupu Costache avea două rânduri de case pe Ulița Strâmbă, între care se aflau casele fratelui său, Costache serdarul. I. Caproșu, *Documente ... Iași III*, p. 332

⁵⁸ Neculce, *op. cit.*, p. 549; Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 109

⁵⁹ Iordachi vel căpitan de codru la 1 august 1742. I. Caproșu, *Documente privitoare la orașul Iași V. Acte interne (1741 – 1755)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, p. 156

⁶⁰ Arborele genealogic al familiei Cehan-Racoviță. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914

⁶¹ În zăpisi, vorniceasa Roxanda declară că Lupu Costache a făcut moara pe un vad obținut de la Dionisie, episcopul mănăstirii Aron vodă, în schimbul a cinci pogoane de vie de la Odobești. Actul este iscălit de Rocsanda vorniceasa cu sigiliul inelar octogonal și de fiii săi, Iordache și Scarlatache. I. Caproșu, *Documente privitoare ...III*, doc. 523, p. 456

Iordache și-a început cariera publică cu dregătoria de mare comis, acordată de Mihai Racoviță la o dată anterioară celei de 28 noiembrie 1718⁶². În anul 1720, Iordache, stăpân de moșii pe ambele maluri ale Prutului inferior, primește slujba de mare căpitan de Codru⁶³. Atitudinea favorabilă Costăcheștilor, de notorietate la Mihai Racoviță, precum și prezența rudelor sale în divanul domnesc nu l-au ajutat pe Iordache să-și salveze o parte din moșiile și bunurile moștenite. Primul proces intentat lui Iordache Costache de Ion Neculce și Ștefan Luca (1720), în fața Domnului și Divanului, s-a finalizat cu toată elocința lui Iordache, care a explicat faptele bune pentru țară făcute de tatăl său și a prezentat uricul din 1713 al lui Nicolae Mavrocordat cu verdictul ca moșiile Boianul și Barboși să revină foștilor stăpâni⁶⁴. În anul următor, Iordache vel clucer s-a judecat, în fața aceluiași Divan, cu fiii lui Vasile Rășcanu pentru satul Cojeri (astăzi sat Stoșișești, comuna Banca, județ Vaslui). Clironomii lui Vasile Rășcanu au demonstrat, aducând dovezi scrise, că satul Cojeri fusese cumpărat de la tatăl lor, dar răposatul vornic dăduse numai o mică parte din bani, de aceea Mihai Racoviță și divanul au hotărât ca satul Cojeri să rămână fiilor lui Vasile Rășcanu. Cum suma neachitată la timp se dublase, „feciorii Lupului s-au lepădat de datoriile tatălui lor”⁶⁵.

Schimbarea produsă la domnia Moldovei – în locul lui Mihai Racoviță sultanul otoman l-a numit pe Grigore II Ghica (decembrie 1726) – nu l-a afectat, în privința carierei de demnitar, pe Iordache Costache, care a fost ridicat la treapta de mare stolnic⁶⁶. Odată cu stolnicul Iordache, domnul l-a boierit pe Ioan Bogdan, celălalt ginere al biv hatmanului Dumitrașcu Racoviță. Ultimul, mazil retras la moșia Ferești (astăzi sat Ferești, comuna Laza, județ Vaslui), împreună cu fratele său, fostul domn, aflat la Istanbul au urzit conspirația împotriva lui Grigore II Ghica. La culesul viilor (1727), Dumitrașcu Racoviță și-a convins ginerele, pe Iordache Costache, să fugă amândoi la Adîl Gherai, sultanul de Bugeac, care se

⁶² În divanul domnesc, Iordache avea rude foarte apropiate: Constantin și Gavril Costache – veri primari și Dumitrașcu Racoviță – socrul. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade X. Familia Rășcanu*, Iași, 1915, doc. LI, p. 85

⁶³ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 584, p. 506

⁶⁴ *Ibidem*: doc. 584, p. 509 și doc. 585, p. 514

⁶⁵ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. LXXVI, pp. 132-133

⁶⁶ Neculce, *op. cit.*, p. 696

răzvrătise împotriva hanului ales al Crimeei, Medli Gherai⁶⁷, așadar uneltitorii s-au folosit de războiul civil din hanatul Crimeei. Evenimentele, tulburările din zona tătarască, au provocat neliniște și spaimă în țările vecine, Moldova, Țara Românească, raialele Tighina și Hotin. În fața expediției comune ordonată de Poartă, oștile române și turcești, precum și a rezistenței hanului Medli Gherai, Adîl Gherai se supuse trecând în exil⁶⁸. La cererea domnului Moldovei, Poarta a dat firman hanului învingător, rămas în Bugeac (februarie – martie 1728), de a-i preda pe boierii intriganți și pe soțiile acestora, Ilinca și Maria Racoviță. Prevăzând o eventuală sancțiune domnească, Iordache Costache se refugiază tocmai în Crimeea, unde avea susținători, iar Dumitrașcu Racoviță în Dobrogea, de unde va fi prins și adus la Iași de către Constantin Ipsilanti postelnicul. Pe Iordache stolnicul, nevoit să se predea, Grigore II Ghica l-a grațiat și „i-au făcut un rând de haine și i-au dat și din bucate”⁶⁹. Apoi, dovadă sau test de încredere, l-a trimis ca reprezentant al său la Bender (Tighina). De acolo, fostul stolnic a transmis boierilor din țară știrea, reală sau inventată, că tătarii, nemulțumiți de rectificarea graniței Bugeacului în favoarea Moldovei, pregătesc înlocuirea lui Grigore II Ghica cu Duculeț (Constantin Duca). Întors în țară, Iordache l-a chemat în casele de la Miclești pe vărul primar, Constantin Costache hatmanul⁷⁰, care i-a atras în conspirație pe frații săi, Gavril, Toader și Vasilache, pe rudele lor, Ioan și Toader Palade⁷¹ și pe alți boieri. De fapt, dincolo de detaliile răuvoitoare ale cronicarilor⁷², partida „națională”⁷³ urmărea înlocuirea domnului străin cu un domn ales dintre boierii țării, Iordache Costache. Or, atunci, în 1731 și în tot secolul fanariot, orice mișcare antiotomană era destinată eșecului. Prins de oamenii lui Vodă, Iordache a fost adus la Iași și, fără judecată, i s-a tăiat capul la cișmeaua dinaintea curții domnești⁷⁴.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 698

⁶⁸ N. Iorga, *Istoria românilor VII. Reformatorii*, București, 1938, p. 90

⁶⁹ Neculce, *op. cit.*, p. 709

⁷⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 335

⁷¹ Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, Teză de doctorat, p. 27

⁷² N. Iorga, *op. cit.*, p. 98 „Partidul pe care l-am putea numi național”.

⁷³ Iordache Costache ar fi promis hanului bani și acel teritoriu redobândit de Grigore II Ghica în anul 1728. vezi *Cronica Ghiculeștilor*, p. 337

⁷⁴ Neculce, *op. cit.*, p. 711

Soții Iordache și Maria Costache au avut doi fii, Iordache și Lupu și, o fiică, Safta⁷⁵. Iordache II (?1715 - ?1758) a îndeplinit slujba ce presupunea nu numai curaj, calitate militare, ci și asumarea riscului pierderii vieții, aceea de mare căpitan de Codru (Chigechiului) în vremea lui Constantin Mavrocordat (1741 – 1743)⁷⁶. Domnul i-a încredințat diverse sarcini: încasarea banilor destinați plății mucarului⁷⁷, strângerea milosteniei pentru Patriarhia de la Ierusalim⁷⁸, asigurarea drumului pașei de Hotin până la Iași (6 octombrie 1742)⁷⁹, aprovizionarea curții domnești cu orzul de ușer de la Fălciu⁸⁰. Ce s-a întâmplat mai departe cu Iordache nu știm. Spițele genealogice, fără bază documentară, ne spun doar că a pribegit în Rusia.

Fratele lui Iordache II, botezat Lupu (?1720 – 1757) după vestitul său bunic, poate fi identificat cu Lupul Costache, vătaf peste păhărnicea, stăpân al moșiei Sulenii, ținutul Fălciului la 23 octombrie 1754⁸¹ (astăzi sat Duda, com. Duda-Epureni, județul Vaslui) și mare jîtnicer la 9 septembrie 1756⁸². Mazil sub Scarlat Grigore Ghica (1756 – 1757), Lupu a lucrat în administrația ținutului Fălciu⁸³. Virgil Caraivan a scris despre acest Lupu că a fost mare căpitan al ținutului Grecenii dinspre Bugeac și că a murit fiind ucis de tătari⁸⁴. Odată cu dispariția lui Lupu, constatăm această

⁷⁵ Iordache și Lupu apar în tabelele genealogice întocmite de Virgil Caraivan (1913) și Gh. Ghibănescu (1924). Pe Safta, soția lui Sandu Miclescu, am întâlnit-o în planșa genealogică preluată de la Maria Caterina Costache (1909 – 2002).

⁷⁶ La 6 august 1742, Constantin Mavrocordat dă o carte „de volnicie dumnealui Iordache pe care l-am făcut vel căpitan de codru...” Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat I*, Iași, 1986, doc. 966, p. 352

⁷⁷ „Boierii zlotași rânduți la ținutul Fălciului pentru încasarea mucarelului, Iordache vel căpitan de codru ...”. I. Caproșu, *Documente privitoare ... V*, doc. 287, p. 156; doc. 330, pp. 176-177

⁷⁸ Iordachi era vel căpitan de Codru la 20 decembrie 1742. *Ibidem*, doc. 362, pp. 190-191

⁷⁹ Iordache trebuia să trimită, cu plată, 50 de cai de la Fălciu la Scânteia (Iași). *Ibidem*, doc. 327, p. 175.

⁸⁰ Lui Iordache i s-a poruncit să aducă orzul cu 30, 40 de care (12 octombrie 1742). *Ibidem*, doc. 333, p. 179.

⁸¹ Mărturie hotarnică a satului Hrubenii, proprietatea episcopiei Hușilor, vecin cu Sulenii Lupului Costache. Gh. Ghibănescu, *Surete...XVII*, doc. 35, p. 32; doc. 37, p. 34.

⁸² *Ibidem*, doc. 39, pp. 37-38

⁸³ La 29 iulie 1757, Scarlat Ghica poruncește lui Gheorghe Beldiman, fost mare sulger și lui Lupu Costachi, fost mare jîtnicer să cerceteze jalba răzeșilor de pe moșia Călmățuiului, de peste Prut. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 48

⁸⁴ Virgil Caraivan, *Arborele genealogic al familiei Kostaki Epureanu*,

situație tragică, neobișnuită chiar și în acele vremuri: trei generații, bunic (Lupu I), fiu (Iordache I) și nepot (Lupu II) și-au sfârșit viața prin moarte violentă.

Linia genealogică a lui Lupu I Costache a continuat prin fiul mai mic, Scarlatache, întrucât cei doi nepoți, Iordache și Lupu de la fiul mai mare, nu au avut urmași; primul a fost necăsătorit, iar al doilea, căsătorit cu Maria Mihalache Sturza, nu a avut copii. Neîndoios, copilăria și adolescența lui Scarlatache s-au derulat dramatic pe traseul vieții, cu împliniri și prigoane ale tatălui său. Destulă vreme după moartea lui Lupu, Scarlatache a asistat neputincios la pierderea, prin vânzare sau procese, a unei părți din averea părintească, moșii și alte bunuri⁸⁵. Dar, pe de altă parte, lucru știut – experiențele nefericite formează oameni puternici –, Scarlatache se va lupta pentru a redobândi, achitând o parte din datorie, satul Cojeri (Stoișești), de la fiii lui Vasile Rășcanu⁸⁶. În anul 1731, el s-a implicat în complotul inițiat și organizat de fratele său Iordache. După deșeurarea complotului, Scarlatache, vărul primar Vasilache, cei mai tineri dintre rebeli și cu fratele acestuia, Gavril, au reușit să fugă la tătari⁸⁷. Grigore II Ghica a solicitat firman de la Poartă, care i-a impus hanului să-i predea pe boierii fugari. Aduși la Iași, sub pază, cei trei Costache au stat un timp la închisoare, iar mai târziu au fost eliberați condiționat: Scarlatache și Vasilache au fost puși sub supravegherea lui Constantin Ipsilanti⁸⁸. La începutul celei de-a doua domnii în Moldova, Grigore II Ghica (1735 – 1741) l-a miluit pe Scarlatache cu slujba de comis, apoi l-a însurat cu Maria, fiica lui Ștefăniță Ruset⁸⁹. Izvoarele literare nu spun nimic despre Scarlatache în anul 1739, dar, după opinia noastră, din motive personale, a rămas loial domnului și, în același

⁸⁵ Vezi notele 61, 62 și 63.

⁸⁶ Scarlatache a fost ajutat la proces de vărul său primar Costache Razu (fiul Tudosicăi, sora lui Lupu Costache). Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. LXXVI, pp. 132-133

⁸⁷ Scarlatache și Vasilache au rămas la Bender, în timp ce Gavril s-a dus la hanul din Crimeea. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 337

⁸⁸ *Ibidem*, p. 339

⁸⁹ „Și i-au măritat o fată ce ave, cu cheltuiala lui, după Scarlatachie comisului, ficior Lupului Gavriliți”. Evenimentul a avut loc, credem, în ianuarie – februarie 1738, după ce Ștefăniță Ruset, care colaborase cu austriecii (1737), a fost eliberat din surghiunul de la mănăstirea Dobrovăț. I. Neculce, *op. cit.*, pp. 801-802. Fiica lui Ștefăniță Roset se numea Maria. Radu R. Rosetti, *Familia Rosetti I. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, Editura „Cartea Românească”, București, 1938, p. 81

timp, consecvent atitudinii antirusești a familiei Costache. Loialitatea i-a fost răsplătită cu dregătoria de mare clucer obținută de Scarlatache, înainte de 30 ianuarie 1741, când un document îl înregistrează ca ispravnic al ținutului Codru⁹⁰.

Constantin Mavrocordat (1741 – 1743) și fratele său, Ioan (1743 – 1747) l-au folosit pe biv vel clucerul Scarlatache la isprăvnicia Fălciului, pentru a rezolva probleme de natură funciară⁹¹, fiscală sau pentru a asigura conacele demnitarilor otomani⁹². El rămâne mazil în perioada domniilor lui Grigore II Ghica, Constantin Mavrocordat și Constantin Racoviță. În acest timp, Scarlatache își rezolvă parțial drepturile ce decurgeau din succesiunea paternă, referitoare la moșiile din ținutul Fălciului⁹³. Uneori, tendința lui Scarlatache de a acapara pământuri, fenomen tipic epocii, a produs conflicte cu răzeșii, care l-au dat în judecată pentru încălcarea baștinilor⁹⁴. Alteori, având calitatea de copărtaș, Scarlatache și-a extins stăpânirile sale prin cumpărarea părților de moșie de la răzeși⁹⁵. Nucleul pământurilor sale l-au constituit satele Miclești și Rășcani, ce au format întotdeauna o singură moșie; la

⁹⁰ Porunca lui Grigore Ghica Vodă (30 ianuarie 1741) către ispravnicul Codrului, Scarlatachi Costachi biv vel clucer să cerceteze dovezile mai multor răzeși din Sărățeni, ținutul Fălciului, pentru drepturile ce le au la Iezerul Hîrcete. *Documente în „Miron Costin”*, Ediție anastatică, vol. I (1913 – 1914), editată de Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași, 2006, Anul I, nr. 3, octombrie 1913, doc. 38, p. 36. Balta Hîrcete (astăzi sat Cârja, oraș Murgeni, județ Vaslui) era stăpânită atunci în devălmășie de răzeșii din Sărățeni, de boierii Scarlatache, Manolache și Ilie Costache și de Neculai Jora.

⁹¹ La 21 ianuarie 1744, clucerul Scarlatache rânduieste hotarnici care să aleagă părțile răzeșilor Sava din ținutul Fălciului. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXXIII, p. 147. C. Istrati, *Condica ... II*, doc. 740, p. 273; doc. 931, p. 322.

⁹² C. Istrati, *Condica ... I*, doc. 2395, p. 156. La 31 ianuarie 1743, Scarlatache Costachi biv vel clucer și Iordache Costache vel jicnicer sunt rânduiți la ținutul Fălciului pentru a strânge banii milosteniei destinați patriarhiei de la Ierusalim. I. Caproșu, *Ibidem*, doc. 379, p. 198.

⁹³ Constantin Mavrocordat îi întărește stăpânirea lui Scarlatache biv vel clucer pe moșia Giurcani (astăzi sat Giurcani, comuna Găgești, județ Vaslui), la 30 ianuarie 1742 și pe moșiile Manta și Crăhana, în ținutul Fălciului de peste Prut, la 18 ianuarie 1742. C. Istrati, *Condica ... II*: doc. 344, p. 143 și doc. 369, p. 150.

⁹⁴ Înainte de anul 1751, Scarlatache încălcase stăpânirile răzeșilor din Tămășeni, unde era copărtaș și din alte moșii ale lor: Huriți, Urdești, Țefești, Burlești. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. CXCIV, pp. 255, 257.

⁹⁵ 15 iulie 1751. Andrei și Țărul Calul îi vând lui Scarlatache părțile lor din Băsești (astăzi sat Viișoara, comuna Viișoara, județ Vaslui). *Ibidem*, doc. CXCVI, p. 238.

Miclești a locuit în casele construite de bunicul său, Lupu Costache⁹⁶.

Nu știm dacă Scarlatache clucerul a participat la răscoala boierilor autohtoni (1749 – 1750) împotriva domnului Constantin Racoviță, dar, având în vedere caracterul antigrecesc al mișcării, precum și rolul jucat de rudele sale, ar fi posibil ca și el să fi fost între cei peste 100 de boieri, bătrâni și tineri care au părăsit Moldova⁹⁷. Oricum, cu toată victoria insurgenților, Scarlatache a rămas boier mazil⁹⁸. Revenirea lui în categoria marilor dregători ca mare stolnic s-a datorat lui Matei Ghica (iulie 1753 – februarie 1756)⁹⁹. Domnul Scarlat Ghica (martie 1757 – august 1758) îl promovează mare ban¹⁰⁰, dregătorie pe care o va pierde la începutul domniei lui Ioan Calimah (octombrie 1758)¹⁰¹. Relațiile dintre domn și fostul mare ban s-au deteriorat și din cauza solicitării lui Scarlatache, făcută printr-un izvod, a unei sume de bani, 22 de pungi, considerată exagerată de Ioan Calimah¹⁰², sumă ce reprezenta valoarea pagubelor pricinuite de tătari moșiilor sale (septembrie 1758). De la starea de tensiune s-a ajuns la conflict deschis – boierimea pământeană versus Ioan Calimah –, provocat de măsurile fiscale ale grecului Stavarache, chemat special de la Istanbul (decembrie 1758)¹⁰³. Scarlatache, vărul Manolache și

⁹⁶ Idem, *Surete IV*, doc. CCXV, p. 509, reprodus în *Documente răzeșești*, III, anul I, p. 35, iulie 1932.

⁹⁷ Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la Domnia întâia până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733 – 1744)*, Ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura „Minerva”, București, 1987, pp. 53-56.

⁹⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXCVI, p. 238.

⁹⁹ Afirmația noastră se întemeiază pe două documente din 14 iulie și 21 septembrie 1756, din vremea lui Constantin Racoviță (martie 1756 – februarie 1757), care-l menționează pe Scarlatache biv vel stolnic. Primul se referă la vânzarea moșiei Slobozia-Ștefănești, moștenită de Scarlatache de la bunicul matern, Ionașcu Balș, către Anița Palade. Gh. Pungă, *Vatra, hotarul și ocolul Târgului Ștefănești*, în *Ștefan cel Mare la cinci secole după moartea sa*, editat de Petronel Zahariuc, Silviu Văcaru, Editura „Alfa”, Iași 2005, p. 45; Al doilea document: Scarlatache biv vel stolnic iscălește ca martor zapisul lui Vasile Costache (biv vel comis), nepot de văr primar (Constantin Negel). Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 33, p. 35

¹⁰⁰ *Documente privitoare ... Iași VI. Acte interne (1756 – 1770)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004, doc. 117, p. 103.

¹⁰¹ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 83. Titularul funcției era Andronache, cumnatul lui Ioan Calimah.

¹⁰² N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi I*, Editura „Minerva”, București, 1902, p. 566.

¹⁰³ „... ridicasă pe boierii Manolache Costache, Ioan Bogdan, Constantin Balș, Dumitrașco Palade și Scarlatachi Costachi.”, *Ibidem*, p. CIII.

nepotul de văr primar, Vasile Costache, alături de alți opozanți au fost surghiuniți la hanul tătar din Crimeea, unde au stat până la căderea lui Stavarache¹⁰⁴. Ultima mențiune despre Scarlatache datează din 19 iulie 1759 și se referă la porunca lui Ioan Calimah de a se întreprinde o cercetare a moșiilor de peste Prut stăpânite de Scarlatache, Manolache Costache și de alți doi boieri¹⁰⁵.

Decesul banului Scarlatache s-a întâmplat după această dată și înainte de mai 1760, când, printre donatorii mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, alături de nepoții soțului său, stolnicul Negel și aga Iordachi Costachi (Venin), este înscrisă „băneasa Scărlătichioaie...”¹⁰⁶. Ar fi posibil ca Scarlatache să se fi săvârșit din viață în casele sale situate în vecinătatea mănăstirii Sf. Spiridon¹⁰⁷. Cu certitudine el decedase înainte de anul 1763, conform mențiunii: „Casa răposatului Scarlatachi banul”¹⁰⁸, cuprinsă în *Condica de socoteli pe 1763/4 a lui Grigore Calimah*. Aceeași sursă menționează faptul că Scarlatache avusese o casă la Fălciu, rămasă copiilor săi, care sunt scutiți de dări către domnie¹⁰⁹.

Din căsătoria lui Scarlatache și Maria Roset s-au născut trei fiice: Ileana, Smaranda, Tudosica și trei fii: Gheorghe, Scarlatache, Matei¹¹⁰. Fiii și fiica Tudosica vor beneficia de scutelnici în anul 1777¹¹¹. Ileana, soția lui Costin Catargiu¹¹², fire energică și întreprinzătoare, și-a sporit zestrea prin cumpărarea de case¹¹³ și moșii¹¹⁴. Pentru moșiile de zestre, Puțeni (astăzi sat Valea lui Darie,

¹⁰⁴ Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 84-86.

¹⁰⁵ N. Iorga, *Documente ... Callimachi II*, Editura „Minerva”, București, 1903, p. 26.

¹⁰⁶ I. Caproșu, *Documente privitoare ... VI*, doc. 284, p. 247.

¹⁰⁷ Scarlatache mare ban cumpărase, la 1 septembrie 1757, un loc de casă lângă mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, învecinat cu alte două cumpărate anterior. *Ibidem*, doc. 117, pp. 103-104

¹⁰⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 85.

¹⁰⁹ „Scăderi ... 400 vedre vin copiilor Banului Scarlatache”. *Ibidem*, pp. 82, 101

¹¹⁰ Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costachi*, p. 221.

¹¹¹ „Gheorghe i Matei i Scarlatachi fiii banului Scarlatache”... „Tudosie, fiica banului Scarlatache”. I. Caproșu, *Sama visteriei Țării Moldovei din 1777 (I)*, în „Arhiva genealogică”, IV (IX), 1-2, 1997, Editura Academiei Române, Iași, pp. 138, 139, 145, 146, 155, 157.

¹¹² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade IX*, Iași, 1914, p. 368.

¹¹³ La 5 martie 1784, Ileana Cătărgioaia spătareasă dă un loc de casă de lângă mănăstirea Sf. Spiridon în mahalaua Muntenimea, de Mijloc, cumpărat de la frații ei, Gheorghe, Matei și Scarlatache, în valoare de 800 lei, lui Toader și Ileana Vârgolici și primește în schimb de la aceștia două locuri învecinate cu case aproape gata. *Documente privitoare la istoria orașului Iași VIII (1780 - 1790)*, editate de I. Caproșu, Editura „Junimea”, Iași, 2006, doc. 200, p. 272

¹¹⁴ Vorniceasa Ileana Catargioaie cumpără, la 29 iulie 1791, părți din moșia Dumești pe apa Idriciului. Vezi Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 73, p. 100

comuna Roșiești, județ Vaslui), Ploiești zisă Țărincuța, Bărgăoani, – toate în zona Roșieștilor –, primite prin filieră maternă, Ileana și soțul ei s-au judecat ani de zile cu Iorest Dan, duchiul Episcopiei Hușilor¹¹⁵. Cei doi soți au avut un fiu, Iordache, care a moștenit părți din satul Băsești¹¹⁶. Astfel, după mai bine de o sută de ani, parte din moșia Băsești a ieșit din averea funciară a ramurii Lupu Costache. Sora cea mai mică a Ilenei, Tudosica, boieroaică aprigă și lacomă de pământ, a avut și ea procese cu Iorest Dan, pentru moșiile de zestre Bogheni și Bărgăoani¹¹⁷. Aplicând tactica tergiversării, Tudosica a rămas în cele din urmă cu Boghenii, pe care îi va da ca zestre fiicei sale Zoița și ginerelui Constantin Iamandi¹¹⁸. Lipsită de scrupule, Tudosica s-a judecat pentru Bogheni și cu sora sa, Ileana Catargiu. De asemenea, profitând de moartea fratelui Scarlatache (?1802), Tudosica a acaparat moșiile acestuia, Micleștii (astăzi sat Miclești, comuna Banca, județ Vaslui) și Țifu¹¹⁹ (astăzi sat Țifu, comuna Banca, județ Vaslui).

Gheorghe (?1745 - ?1782), fiul cel mai mare al banului Scarlatache, a rămas boier de țară. Nu s-a căsătorit și, poate de aceea, pe la 1770, el a dăruit moșia Chirice finului său de botez, Iordache Catargiu¹²⁰. Temperament coleric, specific descendenților lui Lupu Costache, Gheorghe l-a amenințat cu moartea pe Iorest Dan, care venise cu hotarnicii să măsoare moșiile disputate cu Ileana și Tudosica Costache¹²¹. La câțiva ani după moartea tatălui său Scarlatache, Gheorghe fusese deferit justiției de către

¹¹⁵ *Ibidem*: doc. 80, p. 118; doc. 93, pp. 125-126.

¹¹⁶ În anul 1824, moșia Băsești avea ca stăpân pe vistiernicul Iordache Catargiu. Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costachi Conachi*, Editura „Albatros”, București, 2001, p. 111.

¹¹⁷ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*: doc. 90, p. 123; doc. 94, pp. 126-127. Prin Hotarnica din 11 septembrie 1779, încă din tinerețe Tudorica a obținut părți din satul Banca (astăzi sat Banca, comuna Banca, județ Vaslui), împreună cu ceilalți stăpâni ai satului: paharnicul Iordache Lambrino și razeși. N. Iorga, *Studii și documente*, VI, Buc., 1904, p.48.

¹¹⁸ Zoița și Constantin Iamandi stăpâneau, în anul 1816, Rădiul și Idriciul de Jos (astăzi sat Gura Idrici, comuna Roșiești, județ Vaslui), moșii date ca zestre de Tudosica Costache. C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Editura Academiei, Iași, 1979, p. 83. Soții Iamandi au refăcut sau construit biserica de la Idriciul de Jos, care există și astăzi. Anexe, p. 295.

¹¹⁹ „Micleștii a stolnicesei Teodosicăi” ... „Țăful a stolnicesei Teodosicăi”. *Condica liuzilor pe 1803*, în „Uricariul” VIII, editat de Th. Codrescu, Iași, 1886, pp. 248-249.

¹²⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. LXXXII, pp. 139-140. Din document se înțelege că Gheorghe murise înainte de 27 octombrie 1785.

¹²¹ Gheorghe „... cu baltagul i-a amenințat că-i va ucide cu toți țiganii”. Idem, *Ispisoace V/2*, doc. 94, p. 126.

Constantin Rășcanu pentru satul Cojeri (Stoișești), dar, prezentând hrisoavele și zapisele familiei, a câștigat procesul în fața divanului domnesc¹²². Lui Matei Costache, fiul mijlociu al banului Scarlatache, i-au revenit, după moartea lui Gheorghe, satul și moșia Stoișești¹²³. Înainte de anul 1803, Matei capătă titlul boieresc de „postelnicel”¹²⁴. Decesul postelnicului Matei Costache s-a întâmplat după 6 iulie 1814, când autentifică și iscălește un zăpis din 1740, la Fălciu¹²⁵ și înainte de anul 1816, când apare ca răposat¹²⁶. Din căsătoria lui Matei Costache, care rămăsese toată viața cu rangul de al doilea postelnic, cu Ruxandra Petre Miclescu, s-au născut trei fii, toți botezați Gheorghe: Gheorghe Costache Pătrășcanu, Iorgu Costache Stoișescu și comisul Iordache Costache¹²⁷. În tabelul genealogic al familiei Costache, alcătuit de Gh. Ghibănescu apare și o fiică, Catinca. Necunoscând această sursă, Nicolae Iorga a considerat-o ca fiind fiica marelui postelnic Matei Costache Negel, omonim cu tatăl ei, fratele mitropolitului Veniamin (decedat 1808), care nu a avut urmași. De altfel, documentul publicat de marele istoric nu menționează numele de botez al fiicei răposatului postelnic Matei Costache, care s-a logodit (iunie 1817) cu Nicolae Mavrogheni¹²⁸. Coroborând izvoare documentare cu textul lespezii funerare situată lângă biserica din Stoișești, am stabilit că Ecaterina (Catinca) s-a căsătorit cu Nicolae Mavrogheni și a avut un fiu, Scarlat, care a cumpărat satul Stoișești, la 20 iunie 1855, de la unchiul său, aga Gheorghe Costache¹²⁹. În aceste împrejurări, satul

¹²² Gheorghe a achitat lui Constantin Rășcanu suma de 150 de lei, restanța datoriilor lui Scarlatachi Costachi. Anaforaua boierilor către Grigore Alexandru Ghica din 27 iunie 1766. Idem, *Surete X*, doc. LXXVI, pp. 132-134

¹²³ La 3 februarie 1783, Matei Costache, fără titlu, participă la alegerea părților lui Scarlatachi din moșia Scriptănești (Țifu), ce se învecina cu moșia sa, Stoișești. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXL, pp. 188, 191, 194.

¹²⁴ *Condica liuzilor pe 1803*, p. 248. I. Antonovici, *Mănăstirea Florești*, p. 78

¹²⁵ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace I*, doc. XXVIII, p. 31.

¹²⁶ „... satul Stoișești a răpăosatului postelnic Matei Costache”. C. Istrati, *op. cit.*, p. 85.

¹²⁷ Arhiva Nicolae Docan, II, mss. 17, p.307(?), B.A.R., Secția manuscrise.

¹²⁸ Scrisoarea unui Petre către mitropolitul Veniamin Costache, din 28 iunie 1817, în care îl anunță: „... s-a făcut logodna cuconului Nicolae Mavroieni cu fiica răposatului postelnic Matei Costache”. N. Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 261, p. 542.

¹²⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. LXXX, p. 138. Am descoperit la Stoișești, în curtea bisericii mormântul, cu lespede funerară, al lui Scarlat Mavrogheni, al soției sale Eufrosina Miclescu și al ginerelui Gheorghe G. Perticari. Fotografiiile monumentului funerar la Anexe, p. 252.

Stoișești a ieșit, după un secol și jumătate, din patrimoniul funciar al ramurii Lupu Costache. Fiul lui Matei, Iordache comis, căsătorit cu Raluca, nu a avut urmași¹³⁰.

Scarlatache (?1758 - ?1802), fiul cel mai mic al banului Scarlatache, rămas boier de țară ca și frații Gheorghe și Matei, a avut numeroase conflicte cu răzeșii de pe moșiile sale¹³¹. În urma proceselor câștigate, Scarlatache a obținut, prin hotărnicii și învoielii cu răzeșii, delimitarea părților sale de la Țifu¹³², Miclești și Rășcani¹³³ (astăzi sat Rășcani, comuna Șuletea, județ Vaslui). Documentele mai sus menționate confirmă faptul că ridicase sau prefăcuse biserici la Țifu și Miclești; în ultimul sat, Scarlatache își construisese case, poate pe temeliiile celor făcute de bunicul său, vornicul Lupu Costache. A murit destul de tânăr, la puțină vreme după nașterea fiului său Lascarache¹³⁴ (1801).

Generația a VI-a a neamului Costache, linia lui Lupu I a fost reprezentată de Gheorghe, fiul lui Matei și Lascarache, fiul lui Scarlatache II. Veri primari, Gheorghe și Lascarache au reușit, demonstrând tenacitate și voință demne de apreciat, să depășească, deloc ușor, condiția boierilor de țară, la care decăzuseră părinții lor. Mai trebuie spus că cei doi s-au bucurat de șansa, rară în familia Costache, a unei vieți îndelungate și de contractarea unor căsătorii avantajoase.

Gheorghe s-a născut la Stoișești, în anul 1797¹³⁵. La vârsta de 12 ani, a rămas orfan de tată și a trebuit, fără nici un ajutor din partea neamurilor, „să-și agonisească hrana vieții”, practicând

¹³⁰ Gh. Ghibănescu, *Spîta ...*, p. 221. Comisoaia Raluca Costache, fără urmași, a decedat la 26.07.1855. Mihai Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite. Vidomostiile deceselor boierești (1834 – 1856) III*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, Iași, Editura Academiei Române, p. 188.

¹³¹ „*Documente răzeșești*”, revistă editată de Virgil Caraivan, Bârlad, nr. 3, anul I, iulie 1932, p. 35. Gh. Ghibănescu, *Surete XII*, p. 568.

¹³² Mărturie hotarnică pentru Țiful, poruncită de domnul Alexandru C. Mavrocordat, la solicitarea lui Scarlatache Costache. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXL, pp. 187-196.

¹³³ 20 mai 1783. Act de învoială între Scarlatache Costache și răzeșii din Rășcani și Miclești. Idem, *Surete X*, doc. CLXXXIII, pp. 363-365.

¹³⁴ Lascarache, fiul lui Scarlatache și al Sultanei Arghir, conform spițelor genealogice, în vârstă de 28 de ani. Al. V. Peretianu, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (II)*, în „Arhiva genealogică”, III, 1994, 3-4, Iași, Editura Academiei Române, p. 300.

¹³⁵ Gheorghe Costache avea vârsta de 32 de ani în 1829. *Ibidem*, p. 299.

agricultura¹³⁶. În anul 1821, tânărul Gheorghe Costache și-a slujit țara luptând, alături de trupele otomane, împotriva detașamentelor eteriste¹³⁷. Agă pentru faptele sale, a fost boierit la 9 februarie 1823, cu rangul de căminar, de către Ioniță Sandu Sturza¹³⁸. S-a stabilit, înainte de 1829, în satul Pătrășcani¹³⁹ (astăzi sat Alexandru Vlahuță, comuna Alexandru Vlahuță, județ Vaslui), pe moșia mamei sale, Ruxandra Miclescu. Prin cumpărare de la rudele de pe ambii părinți, a cuprins, treptat, moșiile vecine: Pleșeștii, Mărtineștii, Vechilii, Dobromireștii¹⁴⁰. Trăind aproape toată viața la țară, aga Gheorghe Costache și-a construit case, cu toate acareturile, la Pătrășcani – din acest motiv va fi supranumit Pătrășcanu –, care va deveni principala sa reședință rurală. Ar fi posibil ca vechiul conac boieresc din satul Alexandru Vlahuță (format în 1958 din satele Pătrășcani și Pleșești), să fi aparținut lui Gheorghe Costache¹⁴¹. Apreciat de către locuitorii orașului Bârlad, a fost ales împreună cu vornicul Iordache Costache Epureanu și spătarul Ioan Codreanu, epitrop al Casei Obștii Târgului Bârlad¹⁴². Mihail Sturdza i-a reînnoit rangul de agă (28 ianuarie 1835)¹⁴³ și i-a încredințat diverse slujbe în domeniul administrativ, fiscal și judiciar¹⁴⁴. Totuși, relațiile dintre domnul Moldovei și Gheorghe Costache nu au fost lipsite de tensiuni provocate de comportamentul pãrtinitor al lui Mihail Sturdza¹⁴⁵. În cele din urmă, Gheorghe Costache a câștigat

¹³⁶ Testamentul agăi Gheorghe Costache, scris de mâna sa, la 15 aprilie 1856, în satul Pătrășcani. Document inedit din Arhiva Elena Monu, la Anexe, pp. 241-244.

¹³⁷ „... am slujit patriei mele în vremea ienicerilor rânduit de răposatu vizir Sali-Pașa și de d-nu caimacam Ștefan Buguridi Zaheregiu”. *Acte și documente relative la istoria renașterii României, V*, publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza, și Dimitrie C. Sturdza, București, 1890, doc. 1496, p. 138.

¹³⁸ Gh. Ghibănescu, *Boierii căftăniți sub Ion Sandu Sturza Vodă*, în „Arhiva genealogică”, 1912, 1-12, Ediție anastatică, Iași, 2005, p. 104.

¹³⁹ Al. V. Peretzianu, *op. cit.*, p. 299.

¹⁴⁰ *Acte și documente ... V*, p. 137.

¹⁴¹ Construcția actuală păstrează, în exterior, stilul caselor boierești din veacul al XIX-lea: clădire masivă, fără etaj, cu cerdac, iar în interior, camere dispuse de o parte și de alta a unei săli lungi.

¹⁴² Scrisoarea Divanului Împlinitor al Moldovei către boierii din Epitropia Casei Obștii Târgului Bârlad. I. Antonovici, *Documente bârlădene II*, Bârlad, 1912, doc. CLXXXVII, p. 336.

¹⁴³ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1935-1856)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, p. 81

¹⁴⁴ *Acte și documente ... V*, p. 138

¹⁴⁵ Testamentul agăi Gheorghe Costache la Anexe, p. 241.

procesele cu acei care-i răpiseră pământurile, iar Mihail Sturdza i-a întărit printr-un hrisov, la 24 februarie 1840, stăpânirea pe moșiile din ținuturile Tutova și Fălciu¹⁴⁶. Aga Gheorghe Costache a susținut actul Unirii Principatelor, atitudine penalizată de Autoritățile Tutovei cu excluderea sa de pe listele de alegători pentru Divanul ad-hoc al Moldovei. Revoltat de nedreptatea ce i se făcuse, el s-a adresat, în scris, Comitetului pentru reclamații electorale de la Bârlad. În reclamația din 5 / 17 iulie 1857, Gheorghe Costache demonstrează, cu documente, că îndeplinește toate criteriile necesare înscrierii sale pe lista marilor proprietari¹⁴⁷. Actul, un curriculum vitae, sui-generis, evidențiază conștiința genealogică atât de înrădăcinată a neamului Costache. Reclamantul dovedește cu spița familiei că este pământean și își certifică originea ilustră, invocând cronicile Moldovei și cele străine. Ar mai fi de reținut, relativ la conduita unionistă a lui Gheorghe Costache, faptul că ginerele său, Constantin Costache Talpan¹⁴⁸, era președintele Comitetului unionist al ținutului Tutovei. Însă, peste câțiva ani, aga Gheorghe Costache, mare proprietar de pământ, și-a modificat radical poziția față de făuritorii Unirii. Motivul: reforma agrară din 14 august 1864, care i-a luat pământurile „fără plata cuvenită” și le-a dat, „fără dreptate”, foștilor clăcași¹⁴⁹. Totuși, bătrânul boier a exagerat, în disperare de cauză, consecințele negative ale Legii rurale pentru moșiile sale care, micșorate, au trecut după decesul său (1868) în proprietatea fiului său, Alecu Costache. Acesta devenise proprietar pe moșia Idriciul (508 fălci) încă din 1856, iar Pătrășcanii i-au revenit, cu toată averea mobilă, după 1868¹⁵⁰. Alecu, personaj lipsit de vigoarea Costăcheștilor, a risipit domeniul de la Pătrășcani, ce urma să se transmită, conform prevederilor

¹⁴⁶ *Acte și documente ... V*, p. 137

¹⁴⁷ *Ibidem*

¹⁴⁸ Izvodul de zestre al Elenei Costache, scris și semnat de aga Gheorghe Costache, la 26 mai 1850; document inedit din Arhiva Elena Monu, la Anexe, p. 257.

¹⁴⁹ Gheorghe Costache caracterizează Legea rurală drept: „nenorocitele întâmplări”, iar autorilor acesteia le spune „infami”. *Codicilul testamentului lui Gheorghe Costache*, făcut la Pătrășcani la 1 decembrie 1864; document inedit din Arhiva Elena Monu, la Anexe, p. 256.

¹⁵⁰ Uzufuctul moșiei Pătrășcani a fost, până la moartea sa (1874), al Saftei născută Botez Forăscu, soția defunctului Gheorghe Costache. Vezi *Suplica Saftei Costache* (29 aprilie 1869) și *Convenția* făcută între Safta Costache, fiul ei Alecu, fiicele Profira și Elena și căpitanul Constantin Costache (30 aprilie 1873); documente inedite din Arhiva Elena Monu., la Anexe, pp. 258-261.

testamentare ale tatălui său, din generație în generație, fiului cel mai capabil. Alecu Costache a fost ultimul urmaș masculin al familiei Costache Pătrășcanu, deoarece din căsătoria lui cu Elena Razu s-au născut numai fiice: Mărica, Natalia, Elena și Ana¹⁵¹. În contrast cu fiicele lui Costache Epureanu, care au dus o viață în stil european, fetele Costache Pătrășcanu, sărăcite, s-au pierdut în anonimatul vieții de provincie a Moldovei. Pentru a se întreține, Elena a predat un timp ca profesoară la școala din satul Mihăileni, județul Dorohoi, unde a întâlnit-o George Enescu¹⁵².

Descendența vornicului Lupu Costache a continuat cu Lascarachi (1801-?1866), fiul lui Scarlatache II și al Sultanei Arghir¹⁵³. Născut la Miclești, ținutul Fălciului, în anul 1801¹⁵⁴ Lascarache a rămas orfan de tată la vârsta de doi ani. La 28 decembrie 1824, Ioniță Sandu Sturza l-a boierit, acordându-i rangul de agă¹⁵⁵, rang ce-i va fi întărit de Mihail Sturdza¹⁵⁶. Preocupat de pământ și familie, Lascarache, personaj neimportant în viața publică, a fost doar un spectator al procesului ireversibil de schimbări ce zguduiau societatea românească a timpului. Altfel spus, el a reprezentat acea aristocrație rurală tradiționalistă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, a cărei viață repeta, în datele ei esențiale, pe aceea a boierimii veacului trecut. Lascarache și-a canalizat energia și priceperea stabilirii hotarelor și administrării moșiilor Miclești (acaparată, în anii minoratului său, de mătușa Tudosica Costache¹⁵⁷), Rășcani, Pănțești și Rânzești¹⁵⁸. În afara

¹⁵¹ Gh. Ghibănescu, *Spița ...*, p. 221. La Bârlad, pe strada Nicolae Bălcescu nr.24, s-a păstrat casa familiei Alecu Costache. O altă casă a aceleiași familii a fost la Gura Idrici (astăzi sat Idriciul de Jos, comuna Roșiești, județ Vaslui). La Bârlad, în cimitirul Eternitatea, se află mormântul lui Gheorghe Costache și al altor membri ai familiei sale. Fotografia monumentului funerar la Anexe, p. 262.

¹⁵² De la Mihăileni, la 28 mai 1900, George Enescu îi scria, la Paris, Elenei Bibescu, născută Epureanu: „închipuiți-vă, prințesă, că am făcut cunoștința în acest fund de țară, a unei rude îndepărtate a dumneavoastră, dra Elena Costaki, de lângă Bârlad, care a nimerit aici ca profesoară la Școala comunală. E o persoană delicioasă și am rămas uimit s-o întâlnesc în târgul acesta de două parale.” George Enescu, *Scrisori*, Ediție îngrijită de Viorel Cosma, București, 1974, p. 73. Elena s-a măritat cu un oarecare Nicolae Petrescu, din Bârlad, personaj ridicol, care își aroga descendența din Veniamin Costache, arătând inelul de aur cu pecetea mitropolitului; informație preluată de la Maria Caterina Costache.

¹⁵³ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 221

¹⁵⁴ Al. V. Peretzianu-Buzău, *op. cit.*, p. 300

¹⁵⁵ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXLV, p. 276.

¹⁵⁶ Mihai Răzvan Ungureanu, *op. cit.*, p. 170.

¹⁵⁷ *Condica liuzilor pe 1803*, p. 248.

celor menționate mai sus, Lascarache avea părți din moșiile Horga și Brăițeni¹⁵⁹. Mare proprietar de pământ, deși unioniștii din Iași i-au pus sub semnul întrebării această calitate¹⁶⁰, Lascarache a candidat și a ieșit deputat în Divanul ad-hoc al Moldovei, la primele alegeri din iunie 1857, din partea ținutului Fălciu¹⁶¹. De la această dată, am întâlnit numele lui Lascarache Costache în sentințele unor instituții judecătorești. Lascarache se căsătorise cu Zamfira (1829), fiica lui Iordache Rășcanu, ai cărei suitori avuseseră procese, în secolul al XVIII-lea, pentru satul Stoișești, cu rudele soțului său: bunicul (Scarlatache I) și unchiul (Gheorghe Costache). Căsătoria fusese binecuvântată cu doi fii, Neculai și Iordache, și trei fiice, Elena, Smaranda și Cleopatra¹⁶². După moartea Zamfirei, Lascarache și fiii săi au intentat procese, în două rânduri (1861 și 1864), cumnatului și, respectiv, unchiului lor, Toader Rășcanu, pentru moștenirea ce-i revenise defunctei din partea mamei, Paraschiva Rășcanu¹⁶³; în ambele situații, Costăcheștii au pierdut în instanță.

Posteritatea vornicului Lupu I Costache pe linie masculină s-a stins odată cu Victor căpitan, nepotul de fiu al lui Lascarache și al fiicei medicului orașului Bârlad, italianul Lafari, care nu a fost căsătorit¹⁶⁴.

¹⁵⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete XII*, doc. CXLIII, p. 487. Idem, *Surete X*, doc. XCIII, pp. 151-153. La 30 septembrie 1852, aga Neculai Pantazoglu hotarnic este rânduit să aleagă părțile agăi Lascarache Costache din trupul moșiei Rășcani de la Fălciu dinspre moșia dumisale Rânzești. *Ibidem*, doc. XCV, pp. 156-157

¹⁵⁹ Costin Clit, *Documente inedite privind moșiile de zestre primite de aga Dinu Catargiu*, în „Elanul”, Nr. 41, iulie 2005, p. 6.

¹⁶⁰ Corespondență din Iași adresată către L'Etoile du Danube, din 23 iunie / 5 iulie 1857: „... qui prendrait au sérieux des noms tels que ceux de N. Istrati ... de Lascaraki Costachi ... dont aucune ne représente à la fois, comme le veut le firman ... la classe des grands propriétaires terriers et des boyards de premier rang.” *Acte și documente ... V*, doc. 1432, p. 41.

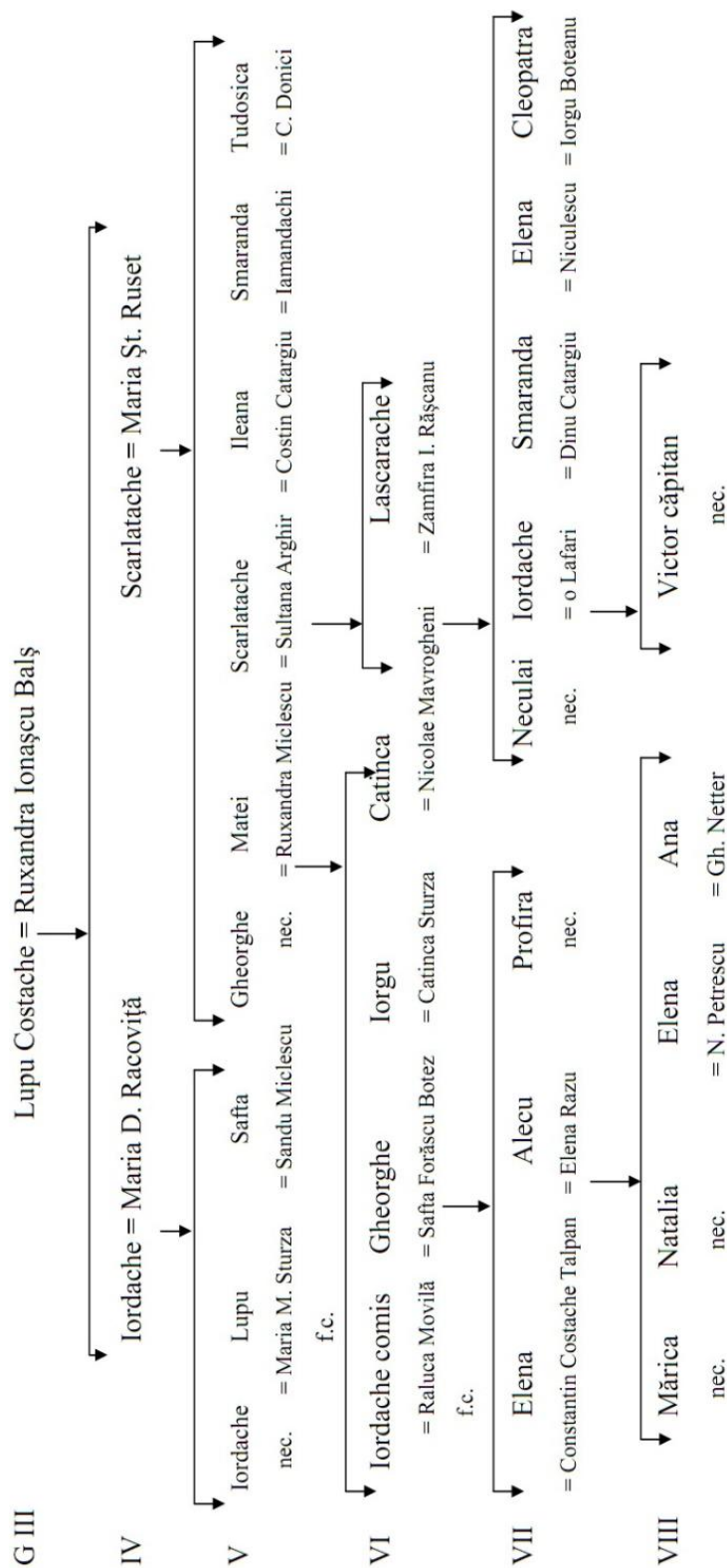
¹⁶¹ *Ibidem*, doc. 1646, p. 371.

¹⁶² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. CCLXXV, p. 513. Idem, *Spița ...*, p. 221

¹⁶³ La 9 septembrie 1864, Curtea de Apel din Iași respinge acțiunea intentată de clironomii Paraschivei Rășcanu contra fratelui acesteia, Toader Rășcanu. Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXCIV, p. 509.

¹⁶⁴ Gh. Ghibănescu, *Spița ...*, p. 121.

RAMURA LUPU COSTACHE

II.4 Costache Costache. Ramura Epureanu

Costache (?1670 – ante 1726), fiul cel mai mic al lui Gavriliță Costache și al Tudosicăi Costin, botezat cu numele bunicului patern, s-a remarcat, împreună cu frații mai mari, Lupu și Solomon, în vremea domniei lui Constantin Cantemir, prin expedițiile de „comando” în Bugeac, soldate cu uciderea turcilor și captură de cai. Pentru faptele lor, „zlobivii” frați Costache negociau cu tătarii din stânga Prutului, făcând „farmutale” și „slimuri” cu aceștia¹. Însușirile tânărului Costache – curajul, îndrăzneala, vitejia – au atras atenția lui Cantemir Vodă, care i-a acordat funcții militare de agă și apoi de serdar². În ceea ce privește participarea lui Costache la complotul de la Băcani, din noiembrie 1691, credem că ea a fost motivată mai mult de sentimentul solidarității de familie și mai puțin de lasitudinea domnului Cantemir la guvernarea Moldovei. Oricum și-a primit pedeapsa, petrecând, un timp, în turnurile sau în beciurile curții domnești, de unde va fi eliberat numai după plata unei sume de bani³.

Constantin Duca i-a redat funcția de mare serdar⁴. În anul 1695, sub comanda hatmanului Antiohie Jora, vărul său primar, Costache Gavriliță a luptat cu polonezii, lângă Cetatea Neamțului, iar după bătălie a fost trimis la Iași, pentru a-i comunica domnului victoria și capturarea moldoveanului Turculeț, comandantul oștirii poloneze⁵.

¹ Ioan Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1982, p. 305.

² I. Sion, *Umbrărești – vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999, p. 109.

³ Neculce scrie că la nunta de la Băcani au fost toți feciorii lui Gavriliță; nelipsit de semnificație este faptul că Velicico Costin, candidatul conspiratorilor la tron, era unchiul, după mamă, al fraților Costache. I. Neculce, *op. cit.*, pp. 333, 335, 337-338.

⁴ „Și viind în scaun, pusă boerii pe toți Gavrilițeștii și pe toți Mironeștii.” *Ibidem*, p. 351.

⁵ *Ibidem*, pp. 369-370.

Costache Costache, numit în documente Costache Gavril sau serdarul Costache, s-a menținut în funcție sub Antioh Cantemir (1695 – 1700)⁶. Nu știm dacă în anul 1699 Costache serdarul a luat parte la acțiunea de evacuare a cetăților Neamț și Suceava ce fuseseră ocupate de polonezi, sau dacă l-a însoțit pe Antioh Cantemir la Camenița, dar, prin natura funcției sale, serdarul care comanda călăreții din ținuturile Orhei, Soroca și Lăpușna, trebuie să fi participat la eliberarea ținutului Orhei de sub tătari⁷, și a cetății Soroca, de sub polonezi⁸.

Trecut pe „lista neagră” a colaboratorilor lui Antioh Cantemir, Costache și-a pierdut funcția la instalarea în scaunul domnesc de la Iași a lui Constantin Duca (septembrie 1700)⁹. Însă nu aceasta a fost cauza implicării sale în conspirația boierilor din anul 1702, ci faptul că politica fiscală și socială a noului domn contravenea intereselor majorității populației Moldovei. Din acest moment și până la un punct, traseul vieții lui coincide cu al vornicului Vasile Costache: pribegia în Muntenia la Constantin Brâncoveanu, însă, spre deosebire de fratele său, reținut la București, Costache serdarul, în urma tratatelor de la Focșani, la care a fost prezent, între delegațiile munteană și moldoveană, se întoarce acasă¹⁰. Un alt cronicar îl include pe Costachi biv serdar în grupul boierilor pribegi din Muntenia, care au intrat la Iași (august 1703), după plecarea lui Constantin Duca spre Adrianopole¹¹.

Ultimul document care-l atestă pe Costache în viață datează din 11 august 1709. La această dată, Mihai Racoviță voievod întărește lui Costache, fost serdar, stăpânirea asupra caselor sale, „cu pivniță de piatră și cu tot locul”, situate pe Ulița Strâmbă din

⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași III*, Editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosofteri”, Iași, 2000, doc. 114, p. 93. Vezi și Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise V/I*, Iași, 1921: doc. 22, p. 165; doc. 23, p. 166; doc. 24, pp. 166-167.

⁷ Antioh Cantemir a obținut firman pentru scoaterea tătarilor din ținutul Orheiului. Serdarul, dregător mijlociu, avea atribuții administrative și militare la granița de Est a Moldovei. I. Neculce, *op. cit.*, p. 405.

⁸ Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei (1662 – 1711)*, în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei II*, editate de Mihail Kogălniceanu, București, 1872, p. 44.

⁹ Nici un boier Costache nu apare în primul Divan al lui Constantin Duca. I. Neculce, *op. cit.*, p. 416. „Costachi biv sârdar”. N. Costin, *op. cit.*, p. 50.

¹⁰ I. Neculce, *op. cit.*, pp. 420-421.

¹¹ N. Costin, *op. cit.*, p. 50.

Iași¹². Casele lui Costache serdarul, cumpărate pe baza dreptului de protimisis, se aflau între cele ale vornicului Lupu Costache. În cursul evenimentelor din 1711, el s-a aliniat poziției antiruse a fratelui mai mare, dictată de raportul inegal de forțe militare între Imperiile Țarist și Otoman. În acest sens, izvoarele literare au semnalat, unanim, prezența lui Costache Costache în tabăra de la mănăstirea Bursuci¹³. Neculce a mai scris și despre faptul că Lupu a promis oaste și provizii trimișilor lui Cantemir, iar pentru promisiunile sale i-a dat drept chezășie pe frații săi mai mici (Solomon și Costache – n.n.) și pe feciorul său (Iordache – n.n.)¹⁴.

Decesul serdarului Costache s-a întâmplat înainte de 8 ianuarie 1726, deoarece, atunci, Maria, „giupâneasa răposatului Costachi sărdariul”, împreună cu fiii, Manolache și Iordache, vinde părțile din Viștilești, Negriilești și Bălosești, pe apa Bogdanei, ținutul Tutovei, cuscrului său, Ion Palade¹⁵.

Respectând datina înzestrării fiului cel mai mic cu ocinile străbune, Gavriiliță i-a dat lui Costache, prin testament, satele și moșiile Epureni, cu vii, Ciocănești (astăzi sat Bursuci, comuna Epureni, județ Vaslui), Bârlălești, Șoldeni, Botești, părțile și viile de la Umbrărești, jumătate de sat Mihălcăuți (danie de la Iancu, fratele Tudosicăi Costin – n.n.), părți din Geamănul și satul Larga, peste Prut și, în plus, stupi și vite¹⁶. Fără a fi menționate în mod explicit, se înțelege că, în conformitate cu datina care prevedea ca fiul cel mai mic să rămână în casă, Costache a moștenit casele și bisericile de la Umbrărești (astăzi sat Umbrărești, comuna Umbrărești, județ Galați), ținutul Tecuciului¹⁷ și Epureni, ținutul Fălciului¹⁸. La

¹² I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 371, p. 332.

¹³ Cronicarii nu ne spun prenumele fraților lui Lupu Costache, dar folosesc pluralul, ori atunci mai trăiau doar Solomon și Costache. I. Neculce, *op. cit.*, p. 548. N. Costin, *op. cit.*, p. 105. *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, Ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965, p. 107.

¹⁴ Solomon și Costache au fost duși de ruși în tabăra de la Prut a generalului Șeremetiev. I. Neculce, *op. cit.*, p. 548.

¹⁵ Ioan Antonovici, *Documente bârlădene III. Actele de proprietate ale moșiilor Pălădești*, Bârlad, 1915, doc. CXC, p. 169.

¹⁶ Idem, *Mănăstirea Florești*, București, 1916, p. 122.

¹⁷ I. Sion susține că la Umbrărești Costache a moștenit case mari și biserică din cărămidă, menționate în documente destul de târziu și că urmele caselor Costăchești s-au distrus pe la 1980, din cauza lucrărilor de regularizare a râului Bârlad. I. Sion, *op. cit.*, p. 109.

¹⁸ Noi susținem că fiul cel mai mic al lui Gavriiliță a trăit cea mai mare parte a vieții în casele de la Epureni, ținutul Fălciului, zonă în care se aflau concentrate moșiile moștenite de către

averea părintească s-au adăugat bogatele moșii Docolina și Olănești, ținutul Fălciului¹⁹, hlyzele din moșia Orgoiești, ținutul Tutovei²⁰, obținute ca zestre de către Costache Costache, în urma căsătoriei cu Maria, fiica lui Manolache Ruset. Radu R. Rosetti nu o menționează pe Maria între fiicele lui Manolache și Irinei Ruset²¹. Evident este o eroare, pentru că, documentar, ea apare, peste tot, cu prenumele Maria²². În preajma anului 1695, serdarul Costache a intrat ca stăpân de pământuri în satul Costești (astăzi sat Costești, comuna Costești, județ Vaslui), ținutul Tutovei, prin daniile făcute de răzeși²³. Devenind răzeș la Costești, dar și pentru a-i răsplăti slujba credincioasă, Antioh Cantemir i-a dat lui Costache ocina fugarului Barbălată (9 iunie 1696)²⁴. Om prevăzător și chibzuit, serdarul Costache și-a făcut izvod, la 15 iunie 1698, de pământurile primite ca danie de la răzeșii din seliștea Costești, de la care nu primise zapise²⁵. Înainte de anul 1712, Costache a dat fiului său Manolache părțile din Costești, donate sau cumpărate între anii 1695 – 1708²⁶.

Manolache Costache (?1693 – ?1769), fiul cel mai mare al soților Costache și Maria Costache, s-a situat pe primul loc în ceea ce privește prodigioasa și îndelungata sa carieră politico-

Costache. Afirmatia noastră se mai bazează și pe cuvântul: „acasă”, înscris în testamentul lui Gavriliță în dreptul satului Epureni. Conacul strămoșesc de la Epureni a rezistat până la cutremurul din 10 noiembrie 1940, dar nu a putut fi restaurat din cauza lipsei de mijloace financiare a ultimilor stăpâni: Alexandru Exarcu, soțul Catincăi Epureanu și fiica lor, Maria Magdalena Exarcu. În perimetrul curții boierești, Gavriliță Costache, probabil, a construit o biserică cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, pe fundația căreia Maria Magdalena Exarcu a ridicat biserica actuală în anul 1913. Imaginile vechiului conac de la Epureni la Anexe, p. 263.

¹⁹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. C, p. 193.

²⁰ Iacov Antonovici, *Documente ale fostelor schituri Orgoiești, Bogdănița, Pârvești, Cârțibași și Mânzați din ținutul Tutova*, Huși, 1929, p. 31.

²¹ Radu R. Rosetti, *Familia Rosetti. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascares Rousaitos*, București, 1938, pp. 62-64.

²² Seliștea Ciorăști, încorporată în moșia Docolinei, a fost dată ca zestre de vornicul Manolache Roset „la fiica sa Maria, măritată cu Costachi”. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. A, p. 179. „Maria Costăchioaia mama paharnicului Iordache Costachi” vezi *Ibidem*: doc. C, p. 193; doc. D, p. 195. Vornicul Manolache Ruset „au dat Docolina cu mori pe apa Bârladului și Olăneștii fiii sali Mariii Costăchioaiei ...”, I. Antonovici, *op. cit.*, doc. CXC, p. 169

²³ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise IV/1 (1675 – 1692)*, Iași, 1914, doc. 147, pp. 206-213.

²⁴ Idem, *Ispisoace V/1*, doc. 22, p. 165.

²⁵ Unii răzeși au declarat în zapisele lor că „i-au dat ocinile lui Costachi pentru a-i ierta de vecinătate”. *Ibidem*, doc. 25, pp. 167-168.

²⁶ *Ibidem*, doc. A, pp. 177-179.

administrativă. Manolache a moștenit calitățile și, inevitabil, defectele, atât ale Gavrilițeștilor, cât și ale Rusetțeștilor: inteligență, tenacitate, energie, capacitate de disimulare, dar și lăcomie, aviditate după funcții și pământ și, uneori, lipsă de scrupule. Intuitiv, presupunem că Maria Costache a avut o puternică influență asupra fiilor săi, care au primit la botez prenumele Rusetțeștilor: Manolache, bunicul matern și Iordache, fratele acestuia, personaj de notorietate în epocă.

Lui Manolache, tatăl său i-a dat, înainte de moarte, moșia Umbrărești, ce fusese separată de partea răzășească printr-o hotarnică în anul 1704, Boziești, Tămășeni și părți din Liești, toate în ținutul Tecuciului²⁷. Pentru părțile de la Costești, ținutul Tutovei, comisul Manolache Costache și-a făcut izvod la 15 iunie 1712²⁸. Din document se deduce faptul că Manolache Costache devenise comis la începutul domniei lui Nicolae Mavrocordat (decembrie 1711 – decembrie 1715); un zapis, nedatat, referitor la o danie făcută lui Manolache Costache tot din seliștea Costești, îl menționează ca al treilea comis²⁹. Așadar, Manolache Costache, ca și alți feciori de boieri, s-a pregătit în perspectiva carierei de mare dregător, ocupând funcții mici la curtea domnească. Înainte de 30 iunie 1719, se retrăsese din slujbă, probabil, pentru a se ocupa de bunurile cedate de părinți, așa cum rezultă din porunca lui Mihai Racoviță către Constantin Costache mare spătar, văr primar cu Manolache, de a cerceta situația vadurilor de moară de pe apa Bârladului, ca urmare a jalbei lui Manolache Costache biv comis³⁰. Câțiva ani mai târziu îl întâlnim, tot fără dregătorie, semnând zapisul mamei sale Maria, care vinde moșiile părintești cuscrului său Ioan Palade³¹. Am reluat acest document pentru că din analiza lui se înțelege faptul că Manolache se căsătorise înainte 8 ianuarie 1726, cu o fiică a biv vel spătarului Ion Palade. Soția lui Manolache, Maria, venise în casa soțului cu o zestre bogată (robi, obiecte de preț, vii, moșii), trecută în catastiful averii vornicului Ion

²⁷ I. Sion, *op. cit.*, pp. 109-110.

²⁸ „Izvod de câte pământuri are comisul Manolachi Costachi în seliștea Costeștilor”. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. A, p. 177.

²⁹ Idem, *Ispisoace IV/1*, doc. 170, p. 243.

³⁰ Idem, *Ispisoace V/1*, doc. A, p. 191.

³¹ I. Antonovici, *op. cit.*, doc. CXC, p. 169.

Palade scris între anii 1727–1733³². Însoțirea lui Manolache Costache cu Maria Palade s-a făcut din considerente legate de nume, poziție socială și avere. În aceste circumstanțe nu a contat rudenția de sânge a soților: Maria era nepoată de vară de-al doilea, prin mama sa, Nastasia, (mireasa de la Băcani din noiembrie 1691 – n.n.), a lui Manolache Costache. Tânăra familie a locuit, în primii ani ai căsătoriei, în conacul de la Umbrărești, răstimp în care Manolache a deținut dregătorii mărunte, ca aceea de vel căpitan de Tecuci³³.

Debutul lui Manolache Costache în categoria marilor dregători s-a petrecut în vremea domniei lui Grigore II Ghica (septembrie 1739), când, refugiat la Galați din cauza ocupațiilor ruși, Domnul, răsplătind devotamentul boierilor credincioși, l-a ridicat pe medelnicerul Manolache Costache pe treapta superioară de mare stolnic³⁴. Tot atunci, din aceleași motive, Grigore II Ghica le-a acordat funcții verilor primari ai lui Manolache, Toader și Grigoraș Costache și lui Costache Razu. Din acest moment, crește rolul lui Manolache în viața politică a Moldovei, rol care se va manifesta aproape constant și în perioadele de absență a Ghiculeștilor în scaunul domnesc de la Iași. Astfel, Constantin Mavrocordat i-a dat lui Manolache Costache dregătoria de mare spătar (octombrie 1741)³⁵, deși acesta fusese mare stolnic (ianuarie 1740 – martie 1741)³⁶ și, apoi mare paharnic (aprilie – septembrie 1741)³⁷ al rivalului Grigore II Ghica. În funcția de mare spătar, el a fost însărcinat de către domn să rezolve probleme diverse, de natură economică, administrativă și judiciară în Țara de Jos a Moldovei³⁸.

Concomitent, Manolache Costache, boier chibzuit și prevăzător, a profitat de bunăvoința lui Constantin Mavrocordat,

³² Idem, *Documente bărlădene II.*, pp. 300-330.

³³ I. Sion, *op. cit.*, p. 113; autorul își întemeiază afirmația pe acte domnești din 1728, descoperite la A.S.B., *Documente istorice, PLXXXVI/62.*

³⁴ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 46.

³⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 848.

³⁶ Semnătura lui Manolache Costache se găsește pe actele domnești din anul 1740. *Documente privitoare la istoria orașului Iași IV. Acte interne (1726 – 1740)*, Editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001: doc. 388, pp. 285-286; doc. 389, pp. 286-287.

³⁷ *Documente privitoare la istoria orașului Iași V. Acte interne (1741 – 1745)*, Editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, doc. 16, pp. 12-13. I. Neculce, *op. cit.*, p. 846.

³⁸ Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat I*, Iași, 1985, doc. 1834, p. 42. Idem, *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, Iași, 1986, doc. 335, p. 140.

care i-a recunoscut sau i-a întărit prin cărți domnești stăpânirile marelui spătar pe case³⁹, moșii și bălți⁴⁰. Relativ la iazurile cu pește, sursă importantă de venituri, Manolache a intrat în conflict pentru pământul și balta Hârcete (astăzi sat Cârja, oraș Murgeni, județ Vaslui) cu răzeșii de la Sărățeni, pentru că el și ceilalți boieri copărtași, Ilie Costache și Neculai Jora, le încălcase ră drepturile strămoșești⁴¹.

În ianuarie 1742, Manolache Costache a primit poruncă domnească pentru a organiza strângerea zaherelei din ținuturile sudice ale Moldovei⁴². Presat de dispozițiile domnești, Manolache Costache, cu banii primiți de la visterie, a reușit să adune cantitatea necesară în mai 1742 și să o predea delegatului Porții la Galați⁴³. Mesajele domnești i-au poruncit să ceară adeverințe de la funcționarii turci cu privire la cantitatea și valoarea produselor cerealiere predate. Or, slujbașii domniei au sesizat o diferență între suma primită de marele spătar și valoarea zaherelei, așa că, la 2 iulie 1742, i s-a cerut să trimită un om cu evidența banilor, constatându-se că „asupra sa se află o sumă însemnată”⁴⁴. Credem că din această cauză Constantin Mavrocordat l-a scos din dregătorie, ceea ce s-a întâmplat înainte de 20 iulie 1742, când este menționat ca biv vel spătar⁴⁵. Situația de mai sus coincide, în esență, cu un pasaj dintr-un volum recent apărut, unde se scrie că marele boier moldovean Manolache Costache, însărcinat să facă o aprovizionare a primit 12 pungi cu bani (17 000 lei) din care a cheltuit doar 1 779 lei,

³⁹ La 15 octombrie 1741, Constantin Mavrocordat îi recunoaște stăpânirea asupra caselor din Iași și îi dă dreptul de a-l scoate din ele pe doctorul Dăpaste. *Ibidem*, doc. 135, p. 67.

⁴⁰ La 15 ianuarie 1742, Constantin Mavrocordat îi recunoaște vel spătarului stăpânirea asupra moșiei Gătești, cu balta Budăului și a bălții Drăcești, moștenite „de la moșii și părinții lui”. *Ibidem*, doc. 336, pp. 140-141. La 18 ianuarie 1742, Constantin Mavrocordat întărește stăpânirile lui Manolache Costache, Vasile Sturza mare vornic și Scarlatachi Costache biv vel clucer (văr primar cu Manolache) pe moșiile Grecenii, Vadul Isacului, Manta și Crăhana, din stânga Prutului. *Ibidem*, doc. 369, p. 150. 22 ianuarie 1742, carte de volnicie spătarului Manolache Costache pentru stăpânirea moșiei Goteștii cu bălți. *Ibidem*, doc. 371, p. 152.

⁴¹ Răzeșii de la Sărățeni au spus în jalba către Grigore II Ghica că boierii le-ar „împresura din moșie și iazul cu pește”. *Miron Costin*. Revistă de cercetări și mărturii istorice, Anul I, nr. 3, Bârlad, octombrie 1913, doc. 38, p. 36.

⁴² Constantin Mavrocordat îi anunță pe locuitorii ținuturilor Tecuci, Tutova, Fălciu și Covurlui că spătarul Manolache Costache va cumpăra, de la ei, făină, grâu și orz. C. Istrati, *Condica ... I*, doc. 2110, p. 104.

⁴³ *Ibidem*: doc. 2290, p. 138; doc. 2371, p. 153; doc. 2567, p. 181; doc. 2628, p. 193.

⁴⁴ *Ibidem*, doc. 2710, p. 214.

⁴⁵ Idem, *Condica ... II*, doc. 666, p. 252.

păstrând restul sumei. Fapta lui a provocat „mearare” la curte, drept pentru care i s-a cerut să dea „samă” sau să întocmească un izvod cu cele cumpărate⁴⁶. Studiul acestui caz se complică printr-o altă știre: la 11 august 1742, Manolache Costache primește suma de 680 de lei din vistierie, bani ce-i dăduse el, cu împrumut, pentru achiziționarea zaherelei⁴⁷. În finalul cercetării, la 22 ianuarie 1743, s-a trimis „un om domnesc pentru a împlini bani de la spătarul Manolache Costache, dar și de la vel căpitanul de Covurlui”⁴⁸. După opinia noastră, vinovăția lui Manolache a fost mai curând de natură birocratică și, în sensul acesta, s-ar explica cum Domnul Constantin Mavrocordat, strașnic cu boierii găsiți în culpă, l-a orânduit, peste puțină vreme (31 ianuarie 1743) să strângă banii milosteniei pentru Patriarhul Ierusalimului, în ținutul Tecuciului⁴⁹.

Rămas în sudul Moldovei – treburile publice l-au reținut acolo din toamna anului 1741 –, Manolache, boier mazil, a primit și alte sarcini: rezolvarea unor jalbe, hotărnicia unor moșii, asigurarea conacelor Pașei de Hotin⁵⁰.

Ioan Mavrocordat (octombrie 1743 – aprilie 1747) l-a folosit ca hotarnic⁵¹, apoi, din ianuarie 1744 i-a încredințat vornicia Țării de Sus⁵². În anul 1746, vornicul Manolache a făcut parte din delegația trimisă la Istanbul, pentru a rezolva plata mucarului anual. După câteva luni de negocieri infructuoase, boierii au dat un avans, cu bani împrumutați de la creditorii, pe propria lor garanție⁵³. La întoarcerea acasă, Ioan Mavrocordat nu numai că a refuzat să le

⁴⁶ Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura „Polirom”, Iași, 2006, p. 143. Cf. D.R.H.B, doc. 6, p. 377.

⁴⁷ C. Istrati, *Condica ... I*, doc. 2818, p. 239.

⁴⁸ Constantin Mavrocordat poruncește vel căpitanului de Tecuci să-i dea lui Manolache Costache suma de 680 lei. *Ibidem*, doc. 3173, p. 312.

⁴⁹ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 379, p. 198.

⁵⁰ C. Istrati, *Condica ... II*: doc. 721, p. 268; doc. 958, p.299. Idem, *Condica lui Constantin Mavrocordat III*, Iași, 1987: doc. 2889, p. 249; doc. 1729, p. 462; doc. 1740, p. 467. Idem, *Condica ... I*, doc. 2917, p. 263.

⁵¹ Manolache Costache biv vel spătar, împreună cu Anastasie, ispravnicul Tecuciului au fost „rânduiți” să facă hotarnica moșiei Piscul. Const. Solomon, C. A., Stoide, *Documente tecucene III. Sec. XVII-XIX*, Bârlad, 1941, doc. LIX, p. 41.

⁵² Pavel Blaj, *Boieri din sfatul domnesc al Moldovei în prima jumătate a secolului al XVIII-lea I*, în „Suceava”, nr. XII-XIV, 1986-1987, p. 202. Cf. „Uricariul”, doc. XVII, p. 216.

⁵³ Ceilalți membri ai delegației erau: Radu Racoviță, mare vornic al Țării de Jos, Costache Razu, mare hatman, văr primar cu Manolache Costache, Toader Palade, mare spătar, nepot de vară de gradul II (Nastasia Palade), dar și cumnat, după soție, lui Manolache Costache. *Cronica Ghiculeștilor*, p. 603.

plătească datoria, dar foarte grav, înțeles cu trimișii turci, i-a închis, legați în lanțuri în beciul caselor de la Beilic, silindu-i prin acest mod să achite întreaga sumă a mucarului⁵⁴. Sfârșitul episodului: Manolache Costache a pierdut și banii și vornicia Țării de Sus⁵⁵.

Nu știm dacă Manolache Costache a participat la răzvrătirea antigrecească a boierilor pământeni din anii 1749-1750 – presupunem că, având toate motivele, a fugit cu Toader Palade și Costache Razu la Căușani –, dar știm că domnul Constantin Racoviță, constrâns de situație, „au schimbat toate boierii în afară de logofeția mare” și l-a numit mare vornic al Țării de Jos⁵⁶. Nu mai deținea dregătoria la 16 martie 1753 și, fără susținere domnească, fostul mare vornic pierde procesul cu mânăstirea Trei Ierarhi, pentru dughenile de la Podul Vechi din Iași⁵⁷. A revenit în funcție puțin înainte de 10 mai 1754⁵⁸, în cadrul schimbărilor făcute în Divanul domnesc de către Matei Grigore Ghica⁵⁹ (iulie 1753 – februarie 1756). Poziția de înalt demnitar și favoarea domnească l-au ajutat să-și recâștige, prin proces, locurile și dughenele din Iași pierdute în vremea cât fusese mazil⁶⁰. De asemenea, Manolache Costache și alți mari boieri l-au determinat pe Domnul Moldovei să confirme, printr-un hrisov, ca un gen de beneficiu, la 25 septembrie 1755, stăpânirea lor asupra moșiilor de peste Prut și să interzică slujitorilor domnești să mai încaseze veniturile, așa cum făceau până atunci⁶¹. Succesorul lui Matei Ghica în scaunul domnesc, Constantin Racoviță (martie 1756 – februarie 1757) nu l-a schimbat

⁵⁴ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la Domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voievod (1733 – 1774)*, Ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura „Minerva”, București, 1987, pp. 25-27.

⁵⁵ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 537, p. 320.

⁵⁶ În Divanul lui Constantin Racoviță se aflau rudele lui Manolache Costache: Toader Palade mare vistiernic și Costache Razu mare hatman. E. Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 57-58. Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 153. Gh. Ghibănescu, *Surete și isvoade XVII*, Huși, 1927, doc. 32, p. 39.

⁵⁷ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 734, p. 476.

⁵⁸ Documentele îl atestă ca mare vornic al Țării de Jos. *Ibidem*, doc. 780, pp. 510-511.

⁵⁹ În aprilie 1754 au murit Sandu Sturza, mare logofăt și Costache Razu, mare hatman. E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 67. „În luna din săptămâna luminată Matei Ghica a adus multe schimbări în boierii ... pe Manolachi Costachi, fiind mazil, l-a făcut mare vornic al Țării de Jos.” *Cronica Ghiculeștilor*, p. 725.

⁶⁰ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 802, p. 526. S-ar putea ca Manolache Costache, la proces, să fi folosit dreptul de preemțiune, având „pivnițe și un puț cu apă în același loc”. I. Antonovici, *Documente bărlădene II*, doc. XXII, p. 36.

⁶¹ Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, pp. 231-234.

din dregătoria de mare vornic al Țării de Jos⁶². Izvoare documentare numeroase conturează profilul unui sexagenar energic și activ, caz rar întâlnit la cei din generația lui Manolache Costache⁶³. Din șirul documentelor analizate, o semnificație specială o are Hrisovul lui Constantin Racoviță pentru înființarea spitalului Sf. Spiridon din Iași, la 1 ianuarie 1757⁶⁴, așezământ religios față de care Costăcheștii au manifestat o grijă deosebită.

Scarlat Grigore Ghica (martie 1757 – august 1758) l-a menținut în funcție pe Manolache Costache⁶⁵, dar, din motive neștiute, l-a mazilit înainte de 27 iulie 1757⁶⁶; de la această dată, semnează documente ca biv vel vornic⁶⁷.

La începutul domniei (octombrie 1758), Ioan Calimah i-a redat dregătoria⁶⁸, dar i-a cerut lui Manolache să-l „împrumute” cu bani, pentru a-și achita obligațiile către Poartă⁶⁹. Boierii l-au refuzat. Mai târziu, în Proclamația către ținuturi (31 ianuarie 1759), Domnul l-a învinuit de faptul că ceruse suma exagerată (52 de pungi) drept despăgubire pentru pagubele provocate de invazia tătarască din 14 septembrie 1758⁷⁰. Totuși, Ioan Calimah și-a ascuns mânia și, pentru a-l atrage pe Manolache Costache și a sparge opoziția boierilor de țară, l-a făcut mare logofăt (1 ianuarie 1759)⁷¹. Între timp, Calimah vodă îl chemase de la Istanbul pe

⁶² E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 70.

⁶³ *Documente privitoare la istoria orașului Iași VI. Acte interne (1756 – 1770)*, Editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004: doc. 7, p. 6; doc. 13, p. 11; doc. 14, p. 15; doc. 40, p. 32; doc. 42, pp. 34-35; doc. 70, p. 61. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. 32, p. 39.

⁶⁴ Am semnalat printre boierii lui Constantin Racoviță pe: Iordache Costache paharnic, fratele lui Manolache; Iordache Costache (Venin – n.n.) mare stolnic, Vasile Costache stolnic și Vasile Razu, nepoți de văr primar; Dumitrașcu Palade. *Ibidem*, doc. 70, p. 61.

⁶⁵ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 75. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 81 și 82, pp. 72-73.

⁶⁶ Pavel Blaj, *Boieri din sfatul domnesc al Moldovei în secolul al XVIII-lea II.*, în „Suceava”, 1986-1987, nr. XII-XIV, p. 153. Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopiseșele Moldovei și Valahiei III*, București, 1874, pp. 231-232.

⁶⁷ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 132, p. 116. Vezi și *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII. Acte interne (1770 - 1780)*, editate de I. Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004, doc. F, p. 524.

⁶⁸ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 83. Cf. A.D. Xenopol, *Istoria și genealogia Casei Calimachi*, în „Arhiva”, Iași, 1897, nr. 7-8, pp. 454-455.

⁶⁹ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 80.

⁷⁰ Boierii „... s-au silit a să arăta între dânșii cei mai păguboși decât alții”. Nicolae Iorga, *Documente Callimachi I*, Editura „Minerva”, București, 1902, p. 566.

⁷¹ Enache Kogălniceanu scrie că în momentul plecării boierilor spre Căușani, Manolache Costache era biv logofăt. E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 84. Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol (IV)*, în AIIAI, 1975, p. 252.

grecol Stăvărache, care, „lacom la toate”, n-a ezitat „să ia bani de la boieri, mănăstiri, giupânese, țărani, târgoveți”⁷². Îngrijorat de perspectiva unei revolte a populației și urmărind în același timp să izoleze capii opoziției, Domnul, pe bază de firman, i-a surghiunit în Crimeea⁷³. Ulterior au fost salvați datorită intervenției mitropolitului Iacov, care a condiționat lui Ioan Calimah încetarea răscoalei de la Iași de eliberarea boierilor din surghiun.

Mazil, după întoarcerea din exil⁷⁴, Manolache Costache a revenit în Divanul domnesc, ca mare logofăt, la începutul anului 1760⁷⁵, fiind menționat documentar în perioada ianuarie – septembrie 1760⁷⁶. Cauza noii suspendări din dregătorie a fost, prin ricoșeu, împotrivirea boierilor față de hotărârea mitropolitului Gavril Calimah, inițiată de fratele său, domnul Moldovei, de a ridica blestemul asupra dării văcăritului⁷⁷.

În Divanul lui Grigore Calimah (iunie 1761 – martie 1764), alcătuit în mare parte din boieri români, dar și din mulți greci, poziția de mare logofăt avea ca titular pe Ioan Bogdan⁷⁸. Din documente reiese că Manolache Costache a revenit în dregătorie înainte de octombrie 1762⁷⁹ și a rămas pe post, până la finele domniei lui Grigore Calimah⁸⁰. În dubla sa calitate de senior al familiei și deținător al celei mai înalte dregătorii, Manolache Costache a fost înscris primul, urmat de soția sa, Maria, în coloana

⁷² E. Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 83-84.

⁷³ Boierii arestați de ceaușii turci, trimiși de domn, au fost puși în lanțuri și duși la hanul de la Căușani, și, de acolo, în Enicale (Crimeea). *Ibidem*, pp. 84-87.

⁷⁴ Este evident că, înainte de a-l surghiuni, Ioan Calimah îi luase dregătoria. Întors din exil, Manolache Costache apare în documente ca biv vel logofăt în iulie-august 1759. N. Iorga, *Documente Callimachi II*, doc. 53, p. 26. I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 235, p. 204.

⁷⁵ 14 ianuarie 1760: Manolache Costache mare logofăt. N. Iorga, *op. cit.*, doc. 13, p. 215.

⁷⁶ I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 268, p. 231; doc. 298, pp. 257-258; doc. 309, p. 265; doc. 318, p. 274. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*, doc. G, p. 163. N. Iorga, *op. cit.*: doc. 38, p. 432; doc. 46, p. 436; doc. 50, p. 438; doc. 55, p. 441.

⁷⁷ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 97-98. Gavril Calimah ajunsese mitropolitul Moldovei în urma demisiei lui Iacov, care nu cedase presiunilor lui Ioan Calimah de a dezlega blestemul asupra văcăritului.

⁷⁸ N. Iorga, *Documente Callimachi I*: doc. 90, p. 455 (23 iunie 1762).

⁷⁹ I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 470, p. 425; doc. 473, p. 427.

⁸⁰ *Ibidem*: doc. 480, p. 433; doc. 493, p. 441; doc. 521, p. 459; doc. 528, p. 463; doc. 543, p. 474; doc. 547, p. 478; doc. 556, p. 483; doc. 557 și 558, p. 486; doc. 562 și 563, pp. 489-491; doc. 567, p. 494. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXXXIV, p. 170. N. Iorga, *Documente Callimachi II*, doc. 60, p. 28; doc. 76, p. 189. „Documente răzăsești”, revistă editată de Virgil Caraiivan, anul I, mai 1932, doc. A, p. 103.

„viilor”, ce cuprinde 33 de prenume din Pomelnicul-triptic de la Obârșeni (astăzi sat Obârșeni, comuna Vinderei, județ Vaslui). Comanditarul pomelnicului și ctitorul bisericii „Sf. Nicolae” sfințită la 25 martie 1764, banul Lupu Costache era nepotul de văr primar (Gavril Costache) al marelui logofăt⁸¹.

Grigore III Ghica și-a format primul Divan (iunie 1764) fără Manolache Costache⁸², dar bogata experiență și prestigiul fostului logofăt l-au motivat pe domnul Moldovei să-l solicite în elaborarea unor acte importante ca Așezământul pentru Mănăstirea și Spitalul Sf. Spiridon și Uricul referitor la proprietatea domnească⁸³. Înainte de iunie 1765, Manolache Costache a revenit la nivelul superior al conducerii Țării și, odată cu el, rudele apropiate: Ilie mare vornic, Vasile mare ban, Iordache (Venin), toți trei Costache nepoți de veri primari, și Manolache mare stolnic, nepot de la fratele Iordache⁸⁴. Dar influența covârșitoare a Costăcheștilor în organizarea țării nu se rezumă numai la cei menționați, ci se exercită prin soții nepoatelor sau strănepoatelor lui Manolache Costache, în sensul larg al termenului: Alexandru Neculce, căsătorit cu Catrina Vasile Negel, Constantin Palade, căsătorit cu Ilinca Iordache Venin, Manolache Bogdan, căsătorit cu Maria Ilie Costache, Gheorghe Beldiman, soțul Mariei Iordache Costache. Comparând cu perioadele următoare ale epocii moderne, am constatat că anii primei domnii a lui Grigore III Ghica (iunie 1764 – februarie 1767) au reprezentat apogeul influenței neamului Costache la guvernarea Moldovei. În ceea ce-l privește pe Manolache, bătrân ca vârstă – trecuse în al optulea deceniu al vieții –, se dovedește a fi tânăr ca activitate; numele marelui logofăt apare frecvent în mărturii hotarnice sau sobornicești, anaforale, hrisoave, urice și zapise⁸⁵.

⁸¹ Elena Monu, *Pomelnicul-triptic de la Obârșeni-Vinderei, implicații genealogice și istorice*, Comunicare prezentată la Congresul al XII-lea de Genealogie și Heraldică, Iași, 15-18 mai, 2003. Fotografia panoului central la Anexe, p. 264.

⁸² Titularul funcției era Ștefan Ruset. I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 583, p. 506; doc. 588, p. 510; doc. 594, p. 511; doc. 603, p. 523. N. Iorga, *op. cit.*, doc. 15, p. 215.

⁸³ I. Caproșu, *op. cit.*: doc. 626, p. 551; doc. 613, p. 535. Ambele documente poartă semnătura lui Manolache Costache biv vel logofăt.

⁸⁴ Anafora Divanului din 1 iunie 1765 se găsește în hriseul lui Grigore III Ghica din 6 iunie 1765. *Ibidem*, doc. 650, p. 573.

⁸⁵ *Ibidem*: doc. 700, pp. 607-608; doc. 704, pp. 610-611; doc. 708, p. 615; doc. 715 și 716, p. 623; doc. 719, p. 627; doc. 722, p. 630; doc. 747, p. 652; doc. 754, p. 661.

Grigore Calimah (1767-1769), venit de la Istanbul cu mulți greci, l-a numit pe Lupu Balș în locul lui Manolache Costache⁸⁶. Deși fusese mazil, scos din Divan cu ceilalți Costache, Manolache nu a participat la răzvrătirea boierilor români împotriva domnului fanariot din vara anului 1767, ceea ce nu înseamnă că nu s-a asociat în taină complotului dirijat de nepotul său, Iordache Costache Venin. Atitudinea de expectativă a fostului logofăt se explică nu atât prin prudența septuagenarului, cât, mai ales, prin strategia neamului Costache de a-l păstra ca rezervă, Manolache fiind mai util neangajat, decât angajat într-o luptă cu șanse minime de reușită. În privința relației cu Grigore Calimah, acesta, fie că nu a știut, fie că s-a prefăcut, dar după eșecul conspirației, l-a chemat pe Manolache Costache în Divanul domnesc pe postul de mare logofăt⁸⁷.

Decesul lui Manolache Costache s-a întâmplat la sfârșitul anului 1768 sau începutul anului 1769; afirmația noastră se bazează pe faptul că la 9 februarie 1769 se scrie despre „răposatulul Manolachi Velu Logofăt”⁸⁸.

Prin testament, Manolache și soția sa Maria, neavând copii⁸⁹, au desemnat ca moștenitoare pe fina lor, Măriuța, fiica lui Manolache Costache, nepotul logofătului după fratele Iordache. Or Măriuța era nașului Manolache, strănepoată de pe Iordache, dar și strănepoată de vară de gradul III (Nastasia Palade, mama Măriuței), ceea ce înseamnă că între Manolache și Măriuța era o dublă legătură de sânge. Firește că Manolache a luat această decizie pentru a conserva stăpânirile sale într-un domeniu funciar unitar, evitând astfel fărâmițarea acestuia prin împărțirea pe mai mulți moștenitori. Aici intervine întrebarea: de ce a ales-o pe Măriuța și nu pe unul dintre nepoții săi direcți, Costache? Presupunerea

⁸⁶ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 124-125. Pe lista boierilor lui Grigore Calimah, din martie 1767, nu apare niciun Costache. N. Iorga, *Documente Callimachi I*, p. CXLVII.

⁸⁷ 28 septembrie 1767. Așezământul lui Grigorie Ioan Calimah voievod pentru mănăstirea și spitalul Sf. Spiridon din Iași. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 810, p. 713.

⁸⁸ Zapisul fraților Pavel și Lupu Moinești referitor la desfacerea moșiei Moineștilor cuprinde un document din 9 februarie 1769, iscălit de Lupu Balș vel logofăt. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXI*, Editura Ministerului de Instrucție Publică, București, 1911, doc. XI, pp. 407-409.

⁸⁹ Gh. Ghibănescu, *Acte genealogice cu privire la familiile Palade și Bogdan. O spiță și o pisanie*, în „Arhiva genealogică”, anul III, octombrie-noiembrie 1913, p. 188. Ghibănescu susține că logofătul Manolache Costache a murit în anul 1775.

noastră este că balanța a înclinat în favoarea Măriuței, care era rudă de sânge și cu nașa Maria, sora bunicului său matern, Dumitrașco Palade⁹⁰. Urmașii cei mai apropiați ai răposatului logofăt au contestat diata, inclusiv Manolache, tatăl beneficiarei averii testatorilor. Procesele, în timpul cărora au decedat Iordache și doi dintre nepoții lui Manolache, medelnicerul Constantin și stolnicul Manolache, s-au încheiat în anul 1776. Divanul a hotărât împărțirea averii logofătului răposat între Măriuța, „copiii medelnicerului Costachi” și fiii lui Iordache rămași în viață: Grigoraș, primul Epureanu și Gavril⁹¹. I. Sion a descoperit hrisovul lui Grigore III Ghica din 2 ianuarie 1777, care întărește „atât scrisoarea de învoială” cât și „izvoadele de împărțire”⁹². Prin căsătoria Măriuței cu Gavril Conachi (1777), ocinele strămoșești ale Costăcheștilor – Umbrăreștii cu Bozieștii și Tămășenii – au intrat în patrimoniul funciar al familiei Conachi⁹³. În ceea ce privește moșiile din ținuturile Fălciu și Tutova, poate și altele, acestea s-au împărțit între Grigoraș, nepot de frate și moștenitorii nepotului decedat, Constantin Costache.

Iordache Costache (?1705 - ?1775), fiul lui Costache și al Mariei Costache, apare, fără dregătorie, în zăpisiul din 26 ianuarie 1726⁹⁴. În vremea lui Constantin Mavrocordat (1741 – 1743), Iordache Costache a îndeplinit sarcini administrative în ținutul Tutova⁹⁵ și, la 31 ianuarie 1743, „Iordachi Costachi vel jicnicer” a fost rânduit „pentru a strânge banii milosteniei patriarhului Ierusalimului”, din ținutul Fălciului⁹⁶. Matei Grigore Ghica (1753 –

⁹⁰ Tabla genealogică a familiei Palade, Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, teză de doctorat, Iași, ianuarie 2006

⁹¹ I. Sion, *op. cit.*, pp. 117-118.

⁹² *Ibidem*, p. 119. Cf. A.S.B. *Documente istorice*, PLXXVIII / 107

⁹³ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 69.

⁹⁴ I. Antonovici, *Documente bărlădene III*, doc. CXC, p. 169.

⁹⁵ 30 ianuarie 1742: Constantin Mavrocordat scrie lui Negre biv vel căpitan și lui Iordache Costache să meargă în satele Mihulești și Șuşnești, ținutul Tutovei, la solicitarea egumenului de Bursuci. C. Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, doc. 355, p. 147.

⁹⁶ I. Caproșu, *Documente ... V*, doc. 379, p. 198.

1756) i-a dat dregătoria de mare medelnicer⁹⁷, apoi, înainte de 10 noiembrie 1756, l-a numit ispravnic de Fălciu⁹⁸.

Intrat în elita marilor dregători sub Constantin Racoviță (1756 – februarie 1757) ca mare paharnic⁹⁹, Iordache Costache a rămas în funcție pe toată durata domniei lui Scarlat Grigore Ghica (martie 1757 – august 1758). În această calitate, semnează zapise, ca martor¹⁰⁰, și hrisoave domnești¹⁰¹. Ioan Calimah (octombrie 1758 – iunie 1761) l-a scos din dregătorie¹⁰² și l-a numit ispravnic al ținutului Fălciu¹⁰³, slujbă pentru care a primit bani și scutelnici¹⁰⁴. La 4 februarie 1762, Grigore Ioan Calimah l-a căftănit ca mare paharnic¹⁰⁵, funcție care i-a adus unele beneficii (scutiri de plăți pentru visteria domnească)¹⁰⁶.

Cu rangul de paharnic, Iordache Costache iscălește, împreună cu fratele Manolache, mare logofăt, zăpăsul de danie al lui Vasile Costache biv vel ban, nepot de văr primar (Constantin Negel), care dăruiește lui Alexandru Beldiman, fiul stolnicului Gheorghe Beldiman, o prisacă pe apa Lohanului din ținutul Fălciului, în anul 1763¹⁰⁷. Prezența lui ca martor în zăpăsul menționat se explică prin relația de rudenie cu donantul Alexandru Beldiman, a cărui mamă,

⁹⁷ 28 septembrie 1754: Inochentie, episcopul Hușilor, obține de la Matei Grigore Ghica voievod numirea a doi hotarnici, pe Ilie Costache biv vel stolnic și pe Iordache Costache mare medelnicer, pentru a fixa hotarele moșiei Hrubenii din ținutul Fălciului. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București 1869, p. 229.

⁹⁸ La această dată, domnul îi poruncește lui Iordache Costache medelnicer și ispravnic de Fălciu, „el singur” conflictul dintre Ștefan Iamandi și Neculai Kogălniceanu pentru moșia Odobești. Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*, doc. 114, p. 109.

⁹⁹ 1 ianuarie 1757. Hrisovul lui Constantin Mihai Cehan Racoviță pentru înființarea Spitalului Sf. Spiridon din Iași. I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 70, p. 61.

¹⁰⁰ Zăpăsul de vânzare a caselor lui Iordache Costache stolnic (Venin) nepot de văr primar (Toader Costache) a fost scris „la dzisa dumnealui paharnicului Iordachi Costachi”, *Ibidem*, doc. 88, p. 76.

¹⁰¹ *Ibidem*: doc. 98, p. 85; doc. 105, p. 91; doc. 113, p. 98; doc. 114, p. 102; doc. 123, p. 109; doc. 155, p. 135. Ultimul document datează din 12 iunie 1758.

¹⁰² Iordachi Costachi biv vel paharnic. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*: doc. E, pp. 216-217; doc. F, pp. 217-218. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 351, pp. 302-303.

¹⁰³ 10 septembrie 1760: Ștefan Popăscu, vornic de poartă, scrie că a hotărnicit moșiile Harbuji și Rânzești, ca fiind rânduit de către Iordache Costache biv vel paharnic, ispravnic al ținutului Fălciu. „Documente răzășești”, Bârlad, anul I, septembrie 1932, pp. 68-69.

¹⁰⁴ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXII*, București, 1913, doc. XIII, pp. 109, 137.

¹⁰⁵ Condica lui Grigore Calimah / 1763-4: „Caftanile: ... Iordachi Costachi paharnic”, N. Iorga, *Documente Callimachi II*, p. 83.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 125.

¹⁰⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, doc. CXXXV, p. 171.

Maria, era fiica lui Iordache Costache¹⁰⁸. Alexandru Beldiman (1760 – 1826), autorul lucrării *Tragodia sau mai bine a zice jalnica Moldovei întâmplare*, reprezintă un caz interesant de „convergențe genealogice”, întrucât, fiind pe jumătate Costache, el s-a însoțit prima dată cu Ileana, fiica lui Manolache Conache și strănepoata Paraschivei Vasile Costache¹⁰⁹. Drept urmare, prin Maria Iordache Costache, înmormântată în biserica Tălpăləri de la Iași, sângele Costăcheștilor s-a transmis în familia Beldiman¹¹⁰.

Iordache Costache poate fi considerat întemeietorul ramurii Epureanu, deoarece, fiind fiul cel mai mic al lui Costache Costache, a moștenit moșia Epureni din ținutul Fălciului. Din averea mamei sale a stăpânit moșiile Docolina, Olănești și Brumărești, ținutul Fălciului, Ciorăști (astăzi sat Mitoc, comuna Banca, județ Vaslui), părți din Orgoiești (astăzi sat Orgoiești, comuna Bogdănești, județ Vaslui), ultimele două în ținutul Tutovei. Deoarece actele moșiilor de la Fălciu s-au pierdut în vremea invaziei tătărești din septembrie 1758, Iordache Costache a solicitat domnului Ioan Calimah delimitarea lor, ceea ce s-a făcut prin mărturia hotarnică a vornicilor de poartă din 20 august 1760¹¹¹. La aceeași dată, Iordache Costache a obținut și hotărnicia părților sale de la Ciorăști¹¹². Pentru hlizele de la Orgoiești s-a judecat cu ceilalți răzeși (5 iulie 1766), dar a câștigat, pe baza mărturiei bătrânilor din sat, care au declarat că familia Costăchească stăpânea hlizele de 77 de ani¹¹³. În aceeași perioadă, Iordache Costache s-a judecat cu Gheorghe Ruset pentru vadul de moară de la Docolina, pe apa Bârladului; la 23 iunie 1766 marii boieri ai Divanului, făcând cercetare la fața locului și

¹⁰⁸ Maria Costache Epureanu a fost prima soție a lui Gheorghe Beldiman. Radu Beldiman, Mihai Sorin Rădulescu, *Familia Beldiman*, în „Arhiva genealogică”, I (VI), 1994, 1-2, Editura Academiei Române, p. 99.

¹⁰⁹ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 368.

¹¹⁰ Mihail Dimitrie Sturdza, *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească I*, București, 2004; Tabelul genealogic al familiei Beldiman, pp. 404-405.

¹¹¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*, doc. E, p. 216.

¹¹² Iordache Costache le arătase vornicilor de poartă zapise din care reieșea că stăpânea cinci „bătrâni”. *Ibidem*, doc. E, p. 217.

¹¹³ I. Antonovici, *Documente ale fostelor schituri ...*, Huși, 1927, pp. 28-30, 41.

analizând actele vechi, i-au dat câștig de cauză lui Iordache Costache¹¹⁴.

Astfel, la vârsta de 60 de ani, Iordache Costache a clarificat situația posesiunilor funciare ce urmau a fi împărțite, după moartea sa, între cei cinci fii, pe care i-a avut din însoțirea cu Tofana Adam Luca: Manolache, Constantin, Grigoraș, Gavril și Ioniță¹¹⁵.

Constantin a primit, încă în timpul vieții tatălui său, moșia Brumărești, atunci când s-a căsătorit cu Safta Ioan Bogdan¹¹⁶ (?1760). Constantin, care nu a ajuns decât mare medelnicer, l-a rugat, neavând case la Brumărești, pe banul Vasile Costache, văr de-al doilea, să-i vândă partea din Piscani (astăzi sat Chițcani, comuna Costești, județ Vaslui) de peste apa Bârladului, vecină cu moșia sa. De dragul rudeniei și în amintirea fiului Constantin mort „la țară străină”, Vasile Costache i-a vândut biv vel medelnicerului Constantin aproape jumătate din moșie, pentru suma de 400 lei, prin zăpăsul din 22 februarie 1766¹¹⁷. După moartea lui Iordache Costache¹¹⁸, Constantin a primit moșia Docolina, cu moara de pe Bârlad¹¹⁹, părțile din Orgoiești și Ciorăști¹²⁰.

După decesul lui Constantin (1775), averea i-a fost moștenită de soție, Safta Bogdan, și de fiica lor, Casandra. Safta Bogdan, lucru verificat din documentele mai sus menționate, și-a păstrat pentru sine pământurile Costăcheștilor și nu le-a dat ca zestre Casandrei la căsătoria acesteia cu Matei Costache Negel. Rămasă văduvă la o vârstă tânără, Safta s-a căsătorit, după câțiva ani, cu stolnicul Enache Giurgea, pe care l-a făcut stăpân pe moșia

¹¹⁴ Anaforaia veliților boieri de divan, întărită de Grigore III Ghica la 8 iulie 1766, face istoricul moșiei Docolina care prin 3 generații de femei din familiile Furtună, Buhuș și Ruset, a ajuns în stăpânirea lui Iordache Costache. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. C, pp. 193-194.

¹¹⁵ Virgil Caraiivan, *Movila roșie*, Bârlad, 1913. Arborele genealogic al familiei Kostaki Epureanu. Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costache*, în „Ioan Neculce”, fasc. IV/1924, p. 222.

¹¹⁶ Mihai D. Sturza, *op. cit.* Tabla genealogică a familiei Bogdan, p. 582.

¹¹⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/1*, doc. H, pp. 219-220.

¹¹⁸ Iordache Costache semnează ca martor, cu sigiliul inelar, zăpăsul de vânzare al Catrinei Tuduri și al ginerelei ei, Ilie Cârste la 20 iunie 1772. *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII. Acte interne (1770 – 1780)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004, doc. 46, p. 38.

¹¹⁹ Safta Bogdan s-a judecat în mai multe rânduri (1797 – 1799), cu Tudosica Costache, stăpână a moșiei Idrici pentru vadul Docolinei. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. D și E, pp. 195-196; doc. F, pp. 197-198.

¹²⁰ I. Antonovici, *op. cit.*, pp. 12-13.

Piscani¹²¹. Totuși, Safta nu trebuie judecată aspru, dimpotrivă, ea trebuie apreciată pentru faptele sale bune: ctitorirea schitului Orgoiești, pe moșia Negomirești și înzestrarea așezământului religios cu moșii, bani, sălașe de țigani, donații ce le-a făcut, uneori, împreună cu fiica sa Casandra „pentru sufletele lor și a neamului lor”¹²². După moartea Saftei Bogdan (1828), Casandra, căsătorită a doua oară, cu polcovnicul rus Ghedeonov, a mai dăruit schitului patru prăvălii din Iași, de pe Podul Vechi la 15 mai 1831¹²³.

Ioniță Iordache Costache ar trebui să fie acel Ioan Costache șetrar care semnează ca martor, la 30 august 1766, actul de închinare a schitului Stavnic către mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, împreună cu Manolache Costache, mare vornic și Vasile Costache, mare ban¹²⁴. Ioniță nu mai trăia în anul 1776, când s-a împărțit averea unchiului său decedat, Manolache Costache¹²⁵.

Manolache Costache (?1740 – ?1775), botezat, credem, de unchiul său, a fost marele clucer al lui Grigore Calimah, ceea ce explică motivul pentru care a beneficiat de scutiri în bani către vistierie (1763)¹²⁶. A avansat mare stolnic sub Grigore III Ghica (1764 – 1767), dar și-a pierdut dregătoria în vremea lui Grigore Calimah (1767 – 1769)¹²⁷. Despre soția lui Manolache Costache, spițele genealogice și documentele¹²⁸ ne-au spus că se numea Nastasia Dumitrașco Palade. Precizăm că între soți era o legătură de rudenie, tatăl Nastasiei era văr de gradul III cu ginerele său, prin străbunicii tați, Gavriliță și Tudosica Costache. Din această căsătorie, s-a născut fiica, Măriuța Costache, moștenitoarea unei

¹²¹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. N, pp. 231-232.

¹²² În anul 1816, Safta Bogdan și Casandra Ghedeonov au dăruit schitului moșia Ciorăști și un loc de pe Ulița Nemțască (Strâmba) din Iași. I. Antonovici, *op. cit.*, pp. 14-15. Biserica din lemn „Sf. Nicolae” a fostului schit Orgoiești se află în satul Căpușeni, comuna Lipovăț, jud. Vaslui. Anexe, p. 300.

¹²³ *Ibidem*, p. 26.

¹²⁴ I. Caproșu, *Documente ... VI*, doc. 736, p. 640.

¹²⁵ Ioniță Costache nu apare între clironomii răposatului logofăt Manolache Costache. I. Sion, *op. cit.*, p. 119.

¹²⁶ Condica de socoteli a lui Grigore Calimah / 1863-4. N. Iorga, *Documente Callimachi II*, pp. 84, 101.

¹²⁷ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 124. Manolache Costache nu apare în lista dregătorilor lui Grigore Calimah.

¹²⁸ 9 februarie 1769. Zapisul lui Pavel și Lupu Moinești: „dumnealui stolnicul Manolachi Costachi, ginerii dumisale Dumitrașco Palade”. N. Iorga, *Studii și documente ... XXI*, doc. XI, p. 408.

mari părți din averea nașilor și rudelor sale, Manolache și Maria Costache. Măriuța era „copilă” în ianuarie 1777, când mama sa, Nastasia, recăsătorită foarte repede cu Ioan Cantacuzino, a măritat-o cu vărul ei de gradul III, Gavril Conache¹²⁹. Căsătoria lor, deosebit de „productivă” – în aproximativ 15 ani s-au născut 6 fii și 4 fiice – a șubrezit sănătatea fragilă a Măriuței, așa încât Gavril Conache scria fratelui Manolache la începutul anului 1796 că Măriuța „era bolnavă de atâta vreme”¹³⁰. Ea a decedat la 17 februarie 1798 și a fost îngropată în biserica Conăcheștilor de la Lărgășeni, din ținutul Tecuciului. Din cei zece copii ai soților Gavril și Măriuța Conache, doar cinci au depășit vârsta adolescenței: Ioniță, Costache, Nastasia, Vasile și Ileana, ceilalți au murit de prunci sau la vârsta copilăriei, înainte de săvârșirea din viață a mamei lor. Prelucrând, în continuare, informații din volumul istoricului Paul Păltănea, am constatat că din cei cinci, cu excepția lui Ioniță (călugărul Ioanichie), ctitorul mănăstirii Bujoreni în anul 1840 (n.n.), ceilalți patru – cu o sănătate șubredă –, au murit tineri, cu vârste cuprinse între 20 și 34 de ani¹³¹. Și atunci ne-am întrebat, neeludând fenomenul mortalității infantile ce atingea toate straturile sociale, dacă nu cumva a contat rudenia de sânge dintre cei doi soți. Susținem ipoteza noastră cu un alt caz, acela al Nastasiei (?1781 – decembrie 1801), fiica Măriuței Costache, care s-a căsătorit, în anul 1796, cu Toader Balș, fiul lui Grigore Balș și al Zoitei Toader Costache (Venin), ai căror copii (2) au murit în pruncie. Or, Nastasia îi era soțului nepoată de văr de-al doilea; socrul Gavril Conache era cu ginerele său, Toader Balș, văr de gradul al doilea, prin bunicii lor frați, Paraschiva și Toader Costache¹³².

Grigoraș Costache Epureanu (?1745 – ?1810) a asigurat posteritatea serdarului Costache, fiind singurul fiu al paharnicului Iordache Costache cu descendenți de sex masculin. Pentru a se deosebi de omonimul său din ramura Negel, Grigoraș și-a luat numele Epureanu de la satul Epureni din ținutul Fălciu. În casa

¹²⁹ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 69. Cf. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor VI*, București, 1904, doc. 2, pp. 47-48.

¹³⁰ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 70.

¹³¹ Fiii lui Gavril Conache și a Măriuței Costache se numeau Ioniță, Manolache, Costache, Vasile, Mihail, Alexandru, iar fiicele Nastasia, Ileana, Catrina, Măriuța. *Ibidem*, pp. 296-311. Vezi în același volum tabelul genealogic al familiei Conache la pagina 368.

¹³² Tabelul genealogic al familiei Balș. Mihail D. Sturdza, *op. cit.*, p. 253.

strămoșească de la Epureni, înconjurată de un parc imens, plin de pomi și arbori, unde a trăit toată viața, l-a găzduit, în iunie 1779, pe contele D'Antraigues, prietenul domniței Alexandrina Ghica¹³³. Tatăl domniței, Grigore III Ghica, l-a introdus pe Grigoraș Epureanu în Divanul domnesc ca mare paharnic, și dacă i-a luat dregătoria, înainte de septembrie 1776¹³⁴, domnul a făcut-o pentru a-l numi ispravnic de Fălciu.

Cunoscător al oamenilor și al problemelor ținutului, Grigoraș Costache s-a menținut în slujbă sub Constantin Moruzzi (1778 – 1782), când documentele l-au înregistrat îndeplinindu-și sarcini derivate din atribuțiile specifice funcției de ispravnic¹³⁵. Grigoraș Costache a rămas ispravnic de Fălciu și în vremea domnilor Alexandru C. Mavrocordat (1783–1785), Alexandru I. Mavrocordat (1785 – 1786)¹³⁶ și Alexandru I. Ipsilanti (1786 – 1788)¹³⁷.

Îndelungata carieră de ispravnic, de peste 20 de ani, situație deloc obișnuită în acele vremuri, a fost întreruptă, în anul 1793, din cauza conflictului cu răzeșii din Brăițenii de Sus (astăzi sat Șuletea, comuna Șuletea, județ Vaslui) care s-au plâns lui Mihail Suțu voievod de faptul că moșia lor fusese împresurată de paharnicul

¹³³ Louis de Launay, conte D'Antraigues, nepotul ambasadorului francez la Constantinopol, a întreprins, în vara anului 1779, o călătorie spre Liov, trecând prin Dobrogea și Moldova. În ziua de 8 iunie a plecat din Bârlad și s-a oprit la Epureni „în casa unui boier”, situată „într-un loc frumos și agreabil”. Ioan M. Bălănescu, *Epureni – 500 File de monografie*, Bârlad, 1995, p. 196.

¹³⁴ Grigoraș Costache biv vel paharnic, menționat la – scăderi, ..., pentru lunile septembrie – noiembrie 1776. I. Caproșu, *Sama visteriei Țării Moldovei din 1777 (I)*, în „Arhiva genealogică”, IV (IX), 1997, 1-2, Iași, Editura Academiei Române, pp. 128-135, 142.

¹³⁵ Gh. Ghibănescu, *Surete VII*: doc. XXI, p. 41; doc. XXXII, p. 46; doc. CXCIX, pp. 240-241. Ultimul document din 9 februarie 1779 semnat de Grigoraș Costache, ispravnic de Fălciu se referă la procesul unor răzeși din Brăițenii de Sus „ce se numește Șulete”. Idem, *Ispisoace V/2*: doc. 30, p. 32; doc. 50, p. 64; doc. 51, pp. 64-65; doc. 53, pp. 67-69. Primul document din 30 august 1779 este zăpăditul lui Grigoraș Costache biv vel clucer, nepot de văr de gradul II lui Grigoraș Costache.

¹³⁶ Cartea domnului Alexandru C. Mavrocordat, din 3 august 1784, către Costin Catargiu biv vel spătar și „dum. (nealui) Grigorașo Costachi biv vel paharnic”. N. Iorga, *Studii și documente ... XXI*, doc. 111, pp. 257-258. Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*, doc. 81 și 82, pp. 93-95. În vara anului 1785, Grigoraș Costache biv vel paharnic avea coleg la isprăvnicia Fălciului pe Iancu Greceanu paharnic. Idem, *Surete VII*, doc. XXXIII, p. 18. Idem, *Surete V/2*, doc. 63, p. 87.

¹³⁷ 9 iulie 1787: Cartea lui Alexandru I. Ipsilanti către Gr. Costachi biv vel paharnic și Alexandru Rășcanu biv vel paharnic ispravnic de Fălciu. Idem, *Surete și izvoade X*, Iași, 1915, doc. LXXIX, p. 137.

Grigoraș Costache¹³⁸. Evident că domnul l-a schimbat – nu putea fi în același timp judecător și parte în proces –, dar i-a redat funcția în anul următor¹³⁹. A rămas pe același post și în anii domniei lui Alexandru Calimah (1795 – 1799)¹⁴⁰. Înainte de 1803, Grigoraș Costache a ocupat dregătoria de mare spătar¹⁴¹ și va avea acest rang până la sfârșitul vieții sale¹⁴².

Relativ la patrimoniul funciar al lui Grigoraș Epureanu, Condica liuzilor din anul 1803 a înregistrat moșiile întregi: Borosăștii – ținutul Vasluiului¹⁴³, Epurenii – ținutul Fălciului, Țiganca – ținutul Greceni, Racovățul și Glăvăneștii – ținutul Soroca¹⁴⁴, dar nu și moșiile unde era copârtaș¹⁴⁵. Moșiile Borosăști, Racovățul și Glăvăneștii deveniseră stăpânirile sale ca moștenire de la unchiul său, Manolache Costache¹⁴⁶. La Glăvănești, poate și la alte moșii, Grigoraș Costache a folosit administratori numiți vechili¹⁴⁷. Odată cu moșiile, a moștenit așezămintele religioase ale Costăcheștilor, față de care a avut datoria sfântă de a le îngriji: schitul de la Borosăști¹⁴⁸ și biserica de la Epureni; despre ultima, tradiția locală ne-a transmis că vechiul edificiu religios fiind ruinat, Grigoraș a ridicat o biserică nouă din lemn, unde credem că a fost

¹³⁸ 28 septembrie 1793: hotarnica Brăițenilor de Sus făcută de Iordache Lambrino și Constantin Lambrino ispravnici de Fălciu. „Documente răzășești”, nr. 1, p. 7.

¹³⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*, doc. 113, p. 114.

¹⁴⁰ 22 iunie 1796: Neculai Cuza solicită lui Alexandru I. Calimah voievod să dispună cercetarea referitoare la moșia Soholețu ... și de către „dumnealui ispravnic Grigoraș Costachi”. Idem, *Surete VII*, doc. CLXXXIX, pp. 220-221. „Documente răzășești”, nr. 1, p. 31.

¹⁴¹ *Condica liuzilor pe anul 1803*, în „Uricariul”, VII, p. 368.

¹⁴² La 24 martie 1804, spătarul Grigoraș Costache iscălește zăpădă de vânzare a unor pământuri din Brăițenii de Sus. „Documente răzășești”, nr. 1, p. 7. C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Editura Academiei, Iași, 1979, p. 85.

¹⁴³ *Condica liuzilor pe anul 1803*, p. 378.

¹⁴⁴ *Condica liuzilor pe anul 1803*, în „Uricariul”, VIII: pp. 249, 253, 283, 287.

¹⁴⁵ Moșia și satul Horga (astăzi sat Horga, comuna Epureni, județ Vaslui) erau stăpânite în anul 1793 de paharnicul Grigoraș Costache și de vărul său de-al doilea, Scarlatache Costache. „Documente răzășești”, nr. 1, p. 7.

¹⁴⁶ Moșia Borosăști fusese cumpărată în anul 1747 de către biv vel vornicul Manolache Costache. Mircea Ciobotaru, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea*, în AIIAI, XXVII, 1991, p. 323.

¹⁴⁷ Copia mărturiei pentru Glăvănești, „poslăduită” la 23 mai 1803 de Șerban Negel menționează pe „vechilul dmsale spătar Grigoraș Costachi”. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade IX. Documente basarabene*, Iași, 1914, doc. CXCV, p. 217.

¹⁴⁸ Schitul Borosăști, ctitorit în poiana Muncel de pe moșia Borosăști de către Manolache Costache, avea biserică din piatră; Grigoraș Costache s-a ocupat de conservarea schitului care este menționat în anii 1800 și 1812. M. Ciobotaru, *op. cit.*, p. 324.

înmormântat. Decesul spătarului Grigoraș Costache s-a întâmplat după 20 august 1806¹⁴⁹, când semnează actul de închinare al mănăstirii Florești către Esfigmenul de la Athos și înainte de anul 1816, când pe moșiile menționate apar fiii săi: Iordache, Toader și Ioan¹⁵⁰. În privința soției lui Grigoraș Epureanu, știm din tabelele genealogice că se numea Maria, fiica banului Gheorghe Caragea¹⁵¹, dar nu avem certitudinea că ea corespunde cu păhărniceasa Maria Costache, stăpâna târgului Bălți și a moșiei Heciul în anul 1803, ambele în ținutul Soroca¹⁵².

Iordache Costache Epureanu (1793 – 1856), fiul cel mai mic al paharnicului Grigoraș, născut în conacul de la Epureni¹⁵³, a moștenit, după moartea părintelui său, satul și moșia cu același nume¹⁵⁴. Aserțiunea noastră se bazează și pe faptul că în actul de donație a Floreștilor din 20 august 1806, Iordache, numit Gheorghie, fără titlu, este menționat ultimul dintre fiii lui Grigoraș Costache¹⁵⁵.

Membru al unei familii istorice, cu o vechime seculară, probată prin documente din secolul al XVII-lea, el a beneficiat de o ascensiune rapidă în sfera dregătoriilor: ban sub Scarlat Calimah (1812 – 1819)¹⁵⁶, spătar la 18 februarie 1823, vornic la 16 decembrie 1823 și mare vornic la 18 ianuarie 1825¹⁵⁷. În lista rangurilor de boieri, din 28 ianuarie 1835, Iordache Epureanu

¹⁴⁹ I. Antonovici, *Mănăstirea Florești*, p. 65.

¹⁵⁰ C. Istrati, *op. cit.*, p. 85.

¹⁵¹ Arborele genealogic al familiei Kostaki Epureanu, în *Movila roșie*, editată de Virgil Caraivan. Gh. Ghibănescu, *Spîța familiei Costache*, p. 222.

¹⁵² *Condica liuzilor pe 1803*, „Uricariul”, VIII, pp. 290-291.

¹⁵³ „Iordachi Costachi, vornic, familie veche, de neam de 300 de ani, născut în satul Epureni, de 36 de ani, locuiește în satul Epureni.” Alexandru Peretzianu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (II)*, în „Arhiva genealogică”, I (II), 1994, 3-4, Iași, Editura Academiei Române, p. 300.

¹⁵⁴ În anul 1816 banul Iordache Costache stăpâna moșiile: Epureni, Horga și Bozia, toate din ținutul Fălciului, precum și un număr de scutelnici. C. Istrati, *op. cit.*, pp. 85-86.

¹⁵⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 65.

¹⁵⁶ C. Istrati, *op. cit.*, p. 85.

¹⁵⁷ „Boierii căftăniți sub Ioan Sturza voievod”. Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXLV, pp. 268, 272, 276.

corespunde cu „Gheorghii vornic”¹⁵⁸; cu acest titlu apare în documentele din perioada 1836 – 1855¹⁵⁹.

Având comportamentul specific stării diriguitoare, el a speculat avantajele rangului său, în scopul acaparării pământurilor de la răzeșii din Brăițeni. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, moșia, în parte stăpânire Costăchească de pe strămoașa lor Anghelina Ghenovici, se împărțise în Brăițenii de Sus sau Șuletea și Brăițenii de Jos sau Sârbi. La procesul din anul 1820, spătarul Iordache Costache a căpătat hotărârea Divanului, conform căreia devenea stăpân pe toată moșia Brăițenii de Jos. Deoarece răzeșii au refuzat să-și părăsească satul, în termenul stabilit de Divan, Iordache Costache și-a pus oamenii să le incendieze casele, în timp ce sătenii ascultau slujba de Paști la biserică (1823), apoi i-a alungat, cu robii lui, în satele vecine Șuletea și Giurcani¹⁶⁰. Strămutații cu sila l-au dat în judecată pe „Epureanul” la Curtea de Apel din Iași; unul din procese a avut loc în iunie 1834¹⁶¹. Pentru a pune capăt proceselor, Iordache Epureanu a venit prin surprindere la Șuletea, întovărășit de privighetorul de ocol, în ianuarie 1849. În fața lui, ostașii („străjerii”) au torturat, o zi întreagă, patru fruntași ai satului – unul dintre ei era preotul Grigore Dranga –, dar aceștia au refuzat să-i dea documentele vechi, care dovedeau că fuseseră stăpâni pe „bătrânii” de la Brăițeni¹⁶². Nu ar fi exclus ca actele de violență comise de Iordache Epureanu să fi avut și o motivație psihologică, anume faptul că era șchiop, infirmitate de la care i s-a spus Epureanul Șchiopul.

Pe de altă parte, cheltuielile sale au depășit veniturile, ceea ce l-a obligat să recurgă, în mai 1829, la un nou împrumut de 5 500 galbeni, pe lângă datoria veche de 6 740 galbeni, de la logofătul Costache Conache. Între timp, nereușind să achite suma de 12 000

¹⁵⁸ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835 – 1856)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, p. 81.

¹⁵⁹ La 6 noiembrie 1855, vornicul Iordache Costache face un schimb de pământuri cu Elena și Alecu Fortu; pentru 13 stânjeni din moșia Grozești, primește aceeași suprafață din moșia Giurcani. (astăzi sat Giurcani, comuna Găgești, județ Vaslui), „Documente răzășești”, nr. VI, Anul I, oct. 1932, p. 92.

¹⁶⁰ Virgil Caraivan, *O delegație de răzeși în capitală sau istoricul unui sat moldovenesc*, în *Movila roșie*, pp. 49-52.

¹⁶¹ Scrisoarea reprezentanților (vechililor) răzeșilor din Șuletea, din 18 iunie 1834. „Documente răzășești”, anul I, nr. VI, oct. 1932, p. 92.

¹⁶² Virgil Caraivan, *op. cit.*, p. 42.

de galbeni, Iordache Epureanu a ipotecat moșia Epureni. După moartea lui Costache Conache, a avut proces, pentru datoria neachitată, cu Nicolae Vogoride în octombrie 1851¹⁶³. Ne-am explicat răutatea legendară a lui Iordache Epureanu și prin faptul că nu a avut descendenți masculini de la cele două soții: prima, fiica lui Calimachi și a doua, fiica doctorului postelnic Samurcaș¹⁶⁴. De aceea, la moartea sa, moșiile și alte bunuri au revenit nepoților de la fratele Ioan Costache Epureanu.

Iordache mai avusese un frate, Toader (1785 - ?1822), cel de-al doilea fiu al lui Grigoraș Epureanu și al Mariei Caragea, despre care genealogiștii ne-au transmis că nu a avut rang boieresc și că, din căsătoria cu Safta, fiica lui Constantin Lambrino, stăpân al satului Ghermănești (astăzi sat Ghermănești, comuna Banca, județ Vaslui) din ținutul Fălciului¹⁶⁵, nu au rezultat copii. Toader ar putea fi acel Toderășcu Costache, care-i scrie mitropolitului Veniamin Costache din Chișinău, la 28 iunie 1817¹⁶⁶. Pe Toader nu l-am găsit ca stăpân de moșii în Condica visteriei Moldovei din anul 1816, lucru ce ar putea fi explicat prin faptul că moștenise pământurile părintești din Basarabia. Oricum, Toader a murit destul de tânăr, puțin timp după 17 ianuarie 1720 – când semnează, el și Safta Lambrino, zăpășul referitor la schimbul unor țigani cu Iordache Rășcanu, cumnat de pe soție¹⁶⁷ – și înainte de anul 1823, când numele său nu figurează pe lista boierilor lui Ioniță Sandu Sturza.

Ioan Costache Epureanu (?1771 - ?1846), fiul cel mai mare al lui Grigoraș Epureanu și al Mariei Caragea, s-a născut la Epureni, în anul 1771; conform Vidomostiei din 1829, la acea dată era în vârstă de 58 ani¹⁶⁸. După opinia noastră, Ioan era mai tânăr cu cel puțin 10 ani, ceea ce înseamnă că s-a comis o eroare la recensământul din 1829. Susținem ipoteza prin următoarele argumente: primul, la 20 august 1806, avea numai rangul de

¹⁶³ Paul Păltănea, *op. cit.*, pp. 239, 323.

¹⁶⁴ Octav – George Lecca, *Familiiile boierești române*, cu adnotări, completări și desene de Mateiu Caragiale, ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, Editura „Libra”, București, 2003, p. 360. Autorul volumului scrie că Iordache a avut 2 fii: Grigore și Manolache, ori aceștia au fost fiii lui Ioan Costache Epureanu.

¹⁶⁵ C. Istrati, *op. cit.*, p. 85.

¹⁶⁶ N. Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 261, p. 543.

¹⁶⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXXIV, pp. 238-239.

¹⁶⁸ Alexandru Peretzianu-Buzău, *op. cit.*, p. 290.

stolnic¹⁶⁹ și al doilea, Grigore, fiul său cel mai mare, s-a născut în anul 1815¹⁷⁰.

În timpul lui Scarlat Calimah (1812 - 1819), Ioan Costache a obținut rangul de spătar¹⁷¹, iar la 18 ianuarie 1823 pe cel de postelnic¹⁷².

El a locuit la Borosăști, moșie ce i-a revenit din moștenirea părintească¹⁷³ și la Bârlad¹⁷⁴, unde își făcuse case pe un loc de 236 stânjeni în „Mahalaua din gios de Cacaina”¹⁷⁵ (locul caselor este situat astăzi pe strada Gh. Emandi, nr. 2)¹⁷⁶. Credem că la Bârlad a cunoscut-o pe Ecaterina (Catinca) Negre, care venea în vizită la sora ei mai mare, Safta Negre comisoaia (1775 – 1846), în casele acesteia aflate astăzi pe strada N. Bălcescu, nr. 40¹⁷⁷. Spre sfârșitul vieții, Safta Negre, neavând urmași, a donat casele vornicesei Catinca Epureanu, prin diata din 15 martie 1839¹⁷⁸. Între cei doi soți exista o legătură de rudenie, nu foarte apropiată, de pe familia boierească Luca: mama Catinței Negre, Maria Luca, era strănepoata Tofanei Luca, bunica de pe tată a lui Ioan Epureanu¹⁷⁹. Prezența familiei Ioan și Catinca Costache la Bârlad ne-a fost confirmată de documente referitoare la împrumuturile făcute de

¹⁶⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 65.

¹⁷⁰ Emil Ioachimovici, *O pagină din istoria politică a României. Manolache Kostaki Epureanu*, București, 1913, pp. 16-17.

¹⁷¹ I. Antonovici, *Documente bărlădene II*, Bârlad, 1912, p. 378.

¹⁷² Gh. Ghibănescu, *Boierii căfătâniți sub Ioan Sturza Vodă*, în „Arhiva genealogică”, 1912, 1-12, Ediție anastatică, editată de Institutul de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași, 2005, p. 102.

¹⁷³ C. Istrati, *op. cit.*, p. 83.

¹⁷⁴ „Ioan Costachi, postelnic ... locuiește în târgul Bârlad și la moșia dumisale Borosăști”. Alex. Peretzianu-Buzău, *op. cit.*, p. 290.

¹⁷⁵ Tabla măsoriștii târgului de la 1815 pe toate mahalalele și vatra veche. I. Antonovici, *op. cit.*, p. 378.

¹⁷⁶ Locul și casele lui Ioan Costache Epureanu au fost vândute de către Manolache Costache lui Gheorghe Emandi în 2 etape, 1859 și 1868. Acest lucru reiese din certificatul eliberat de Casa proprietății moșiei târgului Bârlad lui Gh. Emandi la 17 aprilie 1873. Documentul inedit la Anexe, pp. 265-267.

¹⁷⁷ Istoricul caselor și locului de pe actuala stradă Nicolae Bălcescu, nr. 40 din Bârlad la Anexe, p. 288.

¹⁷⁸ *Ibidem*

¹⁷⁹ Catinca era fiica lui Costin Negre, ispravnic de Tutova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a Mariei Luca. Paul Păltănea, *Viața lui Costache Negri*, Iași, Editura „Junimea”, 1985. Tabelul genealogic al familiei Negre.

către cei doi soți la Casa Obștii Târgului Bârlad în aprilie și iulie 1819¹⁸⁰.

Pentru a-și suplimenta veniturile, Ioan, persoană energică și întreprinzătoare, a înființat târgușorul Borosăști, plasat pe vechiul drum medieval Vaslui – Scânteia – Iași. La Borosăști, proprietarul a făcut un rateș, atestat documentar în 1815, apoi a obținut recunoașterea dreptului de târg permanent, prin hrisovul lui Mihail Sturdza din 4 noiembrie 1845¹⁸¹. Mai târziu, Manolache Costache a vândut moșia Borosăști, însă localnicii l-au păstrat în memorie pe Ioan Epureanu, numind așezarea lor Rateșul Epureanu (astăzi sat Lunca-Rateș, comuna Scânteia, județ Iași).

Nu totdeauna postelnicul Ioan Epureanu a câștigat bani pe căi cinstite. Astfel, în calitate de epitrop al averii nepotului său de văr primar prin alianță, Gheorghe Roșca Codreanu (1805 – 1837), nu a respectat obligațiile stipulate în testamentul acestuia. Legatele testatorului se refereau, printre altele, la plata sumei de 700 galbeni lăsați „moșului Ioan Costachi”, către creditor, logofătul Costache Conachi și la administrarea moșiei Văleni, din veniturile căreia trebuia înființată o școală în satul cu același nume¹⁸². Abia după doi ani, Ioan Costache vornic din 1840, în urma plângerilor lui Neculai Ventura, cumnatul defunctului, la Epitropia Învățăturilor Publice, a plătit datoria lui Costache Conachi. Cu toate acestea, i s-a luat epitropia și i s-a imputat folosirea bunurilor moșiei Văleni în interes propriu¹⁸³.

Ioan Costache a locuit la Iași, în casa din „mahalaua Sfântul Andrei, cu mult loc și acareturi”, pe care le va lăsa, prin testament, soției sale Ecaterina născută Negre¹⁸⁴. Credem că la Iași, Ioan Costache a comandat unui pictor din școala lui Eustatie Altini (?1772 – 1815), portretul ce înfățișează un bărbat, îmbrăcat în costumul boieresc de modă veche: caftan din stofă scumpă, guler de blană și ișlic¹⁸⁵. Pictura, ulei pe pânză, s-a aflat în salonul roșu al

¹⁸⁰ I. Antonovici, *op. cit.*, doc. CXLVII, p. 250.

¹⁸¹ Mircea Ciobotariu, *op. cit.*, p. 325.

¹⁸² I. Antonovici, *Frații Gheorghie și Neculai Roșca Codreanu*, Bârlad, 1908, doc. XV, pp. 33, 36-37.

¹⁸³ *Ibidem*: doc. XXIII, p. 46; doc. XXIV, p. 48; doc. XXVI, pp. 49-50, 53.

¹⁸⁴ Documente în „Ioan Neculce”, fasc. IV/1924, p. 223.

¹⁸⁵ Conacul de la Epureni, afectat de cutremurul din 10 noiembrie 1940, a fost demolat de Alexandru Exarcu și Maria Magdalena Exarcu. Aflați în imposibilitate financiară de a-l reface,

conacului de la Epureni, până în iarna anului 1944 – 1945. Am presupus că personajul este Ioan Costache, pornind de la informația doamnei Ecaterina Georgescu (1921-2009), botezată de ginerele lui Manolache Costache Epureanu, Alexandru Exarcu, (1851 – 1946, și de fiica acestuia, Maria Magdalena (1876– 1949). De asemenea, am surprins asemănări între personajul zugrăvit și Manolache Costache Epureanu. În posesia noastră se mai găsește portretul unei doamne, în ținută occidentală, îmbrăcată după moda franceză din perioada Regenței: rochie-mantou roșu cărămiziu de catifea, guler și bonetă din dantelă, brodate cu fir. În opinia noastră, pictura o reprezintă pe Catinca Costache.

Grigore (1815 – 1876) a fost fiul cel mai mare al lui Ioan și al Catinicăi Epureanu. Emil Ioachinovici, primul biograf al lui Manolache Costache Epureanu, ne-a transmis informații sumare despre Grigore Costache. Fără a menționa sursele documentare, avocatul familiei scrie că Grigore, născut în anul 1817 a făcut cursurile primare și secundare în Germania și după absolvirea lor a studiat știința juridică la universitățile din Göttingen și Heidelberg, obținând titlul doctor în drept la 4 aprilie 1837. Deoarece diploma de doctor în *jura* a lui Grigore Costache, aflată în conacul de la Epureni, a dispărut, ne-am adresat Universității din Heidelberg. Răspunzând solicitării noastre, Arhivele Universității ne-au dat informații precise despre Gregor von Kostaki. Acesta, înmatriculat ca student la Facultatea de drept în data de 12 noiembrie 1834, avea vârsta de 19 ani, deci s-a născut în anul 1815. Din registrul matricol mai aflăm că s-a născut la Iași, unde locuia tatăl său, cu rang boieresc (Edelmann). Înainte de Heidelberg, Grigore Costache, de religie greco-catolică, studiasse la Universitatea din Lemberg (Lity)¹⁸⁶. La întoarcerea în țară, Mihail Sturdza l-a numit membru în Divanul Țării de Jos și i-a acordat rangul de agă¹⁸⁷. Moștenind

ei s-au mutat în anexele vechii clădiri. De la distrugerea aproape totală au salvat portretele menționate și pe cel al mitropolitului Veniamin Costache. Ocupația militară sovietică și instalarea guvernului Petru Groza i-au determinat să ascundă picturile în biserica de la Epureni. Deducția noastră s-a întemeiat pe ultimele cuvinte scrise de Maria Magdalena Exarcu în memoriile sale: „Noël 1944, tourments et inquiétudes”. Portretele lui Ioan Costache Epureanu și al soției sale, la Anexe, pp. 269, 270.

¹⁸⁶ Arhivele Universității Heidelberg, Registru matricol, nr.325.

¹⁸⁷ „Grigori cilen la Divanul Țării de Jos”, 1840; agă la 30.02.1844. Mihai Răzvan Ungureanu, *op. cit.*, p. 81.

satele Costăcheștilor din sudul Basarabiei, Grigore Epureanu a fost ales deputat al ținutului Cahul în Divanul ad-hoc al Moldovei din 1857, iar în decembrie 1858, în Adunarea electivă a Moldovei¹⁸⁸ devenită for legislativ la 24 ianuarie 1859. Ca deputat, a participat la dezbaterile parlamentare, până la moartea sa, în anul 1876¹⁸⁹. A fost înmormântat în Cimitirul „Eternitatea” din Iași¹⁹⁰.

Emanoil (Manolache) Costache Epureanu (1820 – 1880) s-a născut în Iași, la 22 august 1820, după opinia avocatului Emil Ioachimovici¹⁹¹, probabil, în casele din mahalaua Sf. Andrei. Ne raliem opiniei avocatului bârlădean, deși în literatura istorică și pe monumentul funerar aflat în cimitirul „Eternitatea” din Bârlad anul nașterii este 1824, fiindcă ar fi fost imposibil ca Manolache să-și fi luat doctoratul la vârsta de 15 ani. Trimis în Germania la anii copilăriei a învățat – scrie Emil Ioachinovici – după studiile primare și secundare, la universitățile din Heidelberg, Berlin, Göttingen și Jena; ultima i-a acordat titlul de doctor în drept *magna cum laudae*, la 26 octombrie 1839. Diploma, expusă în salonul roșu al conacului de la Epureni, împreună cu diploma lui Grigore Costache, a dispărut în condițiile vitrege cunoscute, dar existența ei ne-a fost confirmată de profesoara Ecaterina Georgescu (1921-2009), fina de botez a lui Alexandru Exarcu și al Mariei Magdalena Exarcu. Pentru verificarea informațiilor, am contactat Universitatea din Jena, care ne-a transmis „dosarul” referitor la doctoratul lui „Emanuel von Kostaki”. Din documentele scrise de Manolache Costache – el folosește scrierea gotică –, în limba germană, am aflat că s-a născut la Iași și că a învățat timp de nouă ani la Lemberg (astăzi Lvov, Republica Ucraina), într-o școală cu limbile de predare greacă, latină și la Heidelberg. Concomitent a beneficiat de ore particulare, ceea ce i-a permis însușirea cunoștințelor necesare pentru universitate. Între anii 1836-1839, a frecventat cursurile Facultăților de Drept de la Göttingen și Berlin. Temperament exploziv, așa cum era firea Costăcheștilor, Manolache s-a remarcat în timpul șederii la

¹⁸⁸ *Acte și documente relative la istoria renașterii României V*, editate de Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza, D.C. Sturdza, București, 1890: doc. 349, p. 123; doc. 531, p. 227.

¹⁸⁹ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 16.

¹⁹⁰ Osemintele lui „G. Kostachi Epureanu” se află în cavoul familiei Dinge, Cimitirul „Eternitatea”, Iași. Din lucrarea ***, *Cimitirul „Eternitatea” Iași*, Iași, 1995, p.281.

¹⁹¹ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 17. Autorul nu menționează sursa informației sale dar, în mod cert, s-a consultat cu Alexandru și Catinca Exarcu.

Berlin, ca reputat duelist¹⁹². Predat de părinți, care-i cereau dovada finalizării studiilor juridice, Manolache Costache a solicitat Facultății de Drept a Universității din Jena înscrierea la doctorat cu teza *Despre noțiunea de furt în dreptul roman și german*. Comisia, formată din trei profesori, a avizat favorabil teza și a dispus acordarea titlului de doctor în jura lui Emanuel von Kostaki¹⁹³. Între 1840 – 1843 Manolache Costache a stat la Paris, unde și-a desăvârșit educația și cultura, preluând, în același timp, ideile generoase ale revoluției franceze.

După întoarcerea în țară s-a stabilit la Iași și, din anul 1846, a debutat în viața publică a Moldovei ca președinte al Tribunalului ținutului Tutova. Incoruptibil într-o societate dominată de flagelul corupției, Manolache Costache a respins nu numai mita, ci și ingerințele superiorilor sau influențele de orice fel în exercitarea funcției sale, răspunzând în asemenea situații cu fermitate: „Tribunalul nu se supune decât poruncilor legii”¹⁹⁴. În perioada de magistrat bârlădean (1846 – decembrie 1847) s-a apropiat de Iorgu Radu (?1810 – 1900), Gh. Emandi (1823–1904), Iordache Lambrino (1821 – 1878) și de prietenul acestuia, Alexandru Ioan Cuza, care venea deseori la Bârlad¹⁹⁵. Dintre rude, i-a fost bun prieten vărul său primar, Costache Negri, surorile sale, Elena și Catinca (tatăl lor, Petrache Negre, fusese fratele Catinicăi Epureanu). Prin Costache Negri i-a devenit prieten Vasile Alecsandri. Cunoscând noblețea sufletească a lui Epureanu, trăsătură de caracter unanim recunoscută, poetul îi scria Zulniei Negri, în aprilie 1847, când urma să o aducă în țară pe prietena sa, Elena Negri: „vă rog de a însărcina pe una din rudele dumneavoastră, Manolache Epureanu de preferat înaintea orișicui,

¹⁹² Emanoil Haği-Mosco, *București. Amintirile unui oraș*, Ediție îngrijită de Ștefan Pleșia, Dan Pleșia și Mihai Sorin Rădulescu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, p. 268.

¹⁹³ Arhivele Universității din Jena, dosar K1, foaia 75, Diploma de doctor din 26 octombrie 1839. Anexe, p. 302.

¹⁹⁴ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 18. Autorul a citat pe Epureanu folosind un fragment din documentele familiei ce i-au fost date de Alexandru și Maria Magdalena Exarcu.

¹⁹⁵ *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*, Ediție Dumitru Ivănescu și Virginia Isac, Editura „Junimea”, Iași, 1973, pp. 74, 78, 81, 83, 90.

să plece la Constantinopol în primele zile ale lunii mai, pentru a însoți pe vara sa până în Moldova”¹⁹⁶.

Manolache Epureanu a participat la evenimentele revoluționare de la Iași din 27 – 28 martie 1848. A făcut parte din grupul de tineri revoluționari care, așteptând răspunsul lui Mihail Sturdza la Petiția – proclamație, în casa lui Alexandru Mavrocordat, au fost arestați de soldații trimiși de Grigore Sturdza. Din ordinul domnitorului urmau să fie duși la Măcin și, de aici, exilați la Brusa, în Imperiul Otoman. În drum spre Galați, convoiul de căruțe s-a oprit la Pribești (astăzi sat Pribești, comuna Codăești, județ Vaslui) unde grupul de tineri, aflați într-o stare jalnică, au primit apă și hrană de la stăpâna conacului, Catinca Negre, căsătorită, atunci, cu Vasile Rosetti-Pribescu¹⁹⁷. Printr-un complex de împrejurări, Epureanu și alți cinci revoluționari au reușit să evadeze la Brăila (3 aprilie 1848) iar de acolo, cu sprijinul consulului englez care le-a oferit protecție, refuzând să-i predea autorităților moldovene sau muntene, au părăsit orașul la bordul vaporului Frantz¹⁹⁸. Ajunși la Vârciorova – grupul se mărise cu Iancu Alecsandri, Costache Negri, Alecu Russo și Lascăr Rosetti îmbarcați la Giurgiu –, au hotărât ca Epureanu și Lascăr Rosetti să rămână câteva zile în Banat, pentru a lua legătura cu revoluționarii români din zonă. Epureanu a fost prezent la Adunarea Națională de la Blaj (3/15 mai 1848), împreună cu ceilalți moldoveni: Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Lascăr Rosetti, Alexandru Ioan Cuza și alții. De la Blaj, o parte dintre ei au plecat la Brașov, unde au redactat programul „Prințipiile noastre pentru reformarea patriei”¹⁹⁹. Tot atunci, revoluționarii moldoveni au hotărât crearea unui comitet și organizarea unei oștiri formată din bucovineni, transilvăneni și bănățeni, care, la semnalul fraților moldoveni, urma să intre în Moldova prin trei părți diferite²⁰⁰. În vederea acțiunii comune, Manolache Costache și Lascăr Rosetti au

¹⁹⁶ Vasile Alecsandri, *Opere VIII. Corespondență (1834 – 1860)*, Editura „Minerva”, București, 1981, pp. 102-103.

¹⁹⁷ George Sion, *Suvenire contimporane II*, Editura „Minerva”, București, 1973, p. 14. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente I*, București, 1902, pp. 239-241.

¹⁹⁸ *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, Editura de Stat, București, 1950: doc. 47, p. 38; doc. 71, p. 53; doc. 78, p. 56; doc. 84, p. 62; doc. 93, p. 67; doc. 107, p. 75; doc. 108, p. 76.

¹⁹⁹ *Gândirea social-politică despre Unire (1859)*, volum îngrijit de Petre Constantinescu-Iași și Dan Berindei, Editura Politică, București, 1966, p. 39.

²⁰⁰ Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene II*, Bârlad, 2003, p. 383.

participat la Adunarea Națională a românilor din Banat de la Lugoj. Bănățenii le-au făcut o primire strălucită, ieșită din comun, încât „nici singur împăratul nu căpătase atâta onoare”²⁰¹. Din Banat, Epureanu a plecat la Pesta, de unde a trimis o scrisoare lui Eudoxiu Hurmuzaki, aflat la Viena, în care-i cere informații despre politica Austriei față de Principatele Române²⁰². La Pesta a intervenit pe lângă guvernul maghiar pentru eliberarea lui Alecu Russo, care fusese arestat la Dej și judecat la Cluj de autoritățile militare maghiare, pentru propagandă în favoarea românilor printre revoluționarii maghiari²⁰³. La Cernăuți, Manolache Costache a activat în cadrul comitetului revoluționar înființat de surghiuniții moldoveni sub numele Societatea română din Cernăuți²⁰⁴. Comitetul a aprobat programul politic redactat de Mihail Kogălniceanu, intitulat *Dorințele partidei naționale din Moldova*, a trimis manifeste politice către românii din țară, a întreținut legături cu revoluționarii de la Iași prin corespondență sau prin trimiterea unor emisari, care aveau misiunea de informare și de strângere de fonduri necesare continuării revoluției²⁰⁵. În același timp, grupul de la Cernăuți a făcut demersuri diplomatice pe lângă Poartă, pentru a o convinge de fidelitatea românilor față de singurul stăpân recunoscut: Imperiul Otoman²⁰⁶. Din cauza epidemiei de holeră, surghiuniții de la Cernăuți s-au împrăștiat în satele Bucovinei; cei mai mulți, între care Manolache Costache, s-au refugiat la Cernauca, în casa primitoare a familiei Hurmuzaki²⁰⁷. În octombrie 1848, Epureanu era la Viena, „unde împreună cu Vasilică Ghica au făcut pe baricade discursuri incendiare împotriva lui

²⁰¹ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834 – 1849*, Editura Academiei, București, 1967, p. 138.

²⁰² T. Nicola, *op. cit.*, p. 384. Cf. Teodor Balan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina 1848*, Sibiu, 1944, doc. 22, p. 73.

²⁰³ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 140. Cf. Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui (1920 – 1923)*, București, 1929, pp. 199-200.

²⁰⁴ Procesul verbal al ședinței din 6 / 18 iulie 1848 semnat și de „M. Costachi”. T. Balan, *op. cit.*, doc. 19, p. 70.

²⁰⁵ Dumitru Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, doc. 92 și 93, pp. 152-153.

²⁰⁶ Memoriile adresate consulului francez de la Iași, din 12 / 26 iulie și comisarului turc Soliman Pașa din 18 / 30 iulie 1848, au printre semnatari pe Manolache Costache Epureanu. T. Balan, *op. cit.*: doc. 41, pp. 104-105; doc. 45, p. 108.

²⁰⁷ Manolache Costache și George Sion au rămas la Cernăuți până când moartea unei servitoare din casa unde locuiau i-a determinat să se refugieze la Cernauca. G. Sion, *op. cit.*, pp. 148-149, 155.

Windieschgraetz și a reacțiunii guvernamentale”²⁰⁸. De la Viena a plecat la Paris (decembrie 1848) alăturându-se prietenilor săi Vasile Alecsandri, Iancu Alecsandri, Costache Negri, Alexandru Ioan Cuza – sosit în capitala Franței, împreună cu soția sa la sfârșitul lui ianuarie 1849²⁰⁹. Perioada exilului a consolidat legăturile de prietenie dintre Alexandru Ioan Cuza și Manolache Epureanu care s-au ajutat, fie prin corespondența către familiile lor sau prin acordarea de sprijin financiar²¹⁰.

Exilații moldoveni s-au întors acasă odată cu instalarea lui Grigore Alexandru Ghica la domnia Moldovei; Manolache Costache, Alexandru Moruzi și Vasile Ghica au primit dreptul de „a intra în Moldova și a merge la locul unde a voi” la 15 august 1849²¹¹. La Bârlad, Epureanu s-a îndrăgostit de frumoasa Maria, fiica lui Alexandru Sturza Bârlădeanul și a Smarandei, născută Constandachi. Dragostea dintre cei doi tineri de neam bun, culți, cu înclinații intelectuale și artistice, neascunsă societății bârlădene, s-a împlinit prin căsătoria lor, făcută în chip romantic, abia în anul 1851. Împotriva unirii tinerilor fusese Smaranda Sturza care, sub pretextul rudeniei – dar toți boierii erau neamuri –, îl voia ca ginere pe Lascăr Rosetti, fost camarad de universitate și prietenul lui Epureanu²¹². Cum timpul trecea, Epureanu, inventiv, a găsit soluția: fuga Mariei, la un semn convenit, fapt ce s-a petrecut în timpul unui bal din Casa Sturza²¹³. A doua zi, în prezența prietenilor care îi însoțiseră, Maria și Manolache au fost cununați de preotul satului Borosăști²¹⁴. Căsnicia lor, una din cele mai fericite, era citată ca model în toată Moldova. În primii ani ai căsătoriei, Manolache și

²⁰⁸ *Ibidem*, p. 164.

²⁰⁹ D. Ivănescu, V. Isac, *op. cit.*, doc. 117, p. 193.

²¹⁰ *Ibidem*, doc. 119, pp. 198-199.

²¹¹ *Anul revoluționar 1848 în Moldova I*, doc. 612, pp. 429-430.

²¹² Radu Rosetti, *Scrieri*, Editura „Minerva”, București, 1980, p. 703. După fuga tinerilor, logofeteasa „a exclamat: Acum înțeleg pentru ce Lascăr Rosetti nu vroia s-o ieie pe fiică-mea! Fiindcă era prieten cu Iepureanu. Căci altfeli de ce n-ar fi luat-o! Frumoasă-frumoasă, de neam bun-de neam bun, învățată-învățată, scria ca un filosof, vorbea ca un diplomat, cânta ca o privighetoare!”

²¹³ Semnul convenit a fost o rândunică care-a zburat dintr-un borcan de dulceață de cireșe amare, trimisă, în seara balului, familiei Sturdza. Casa Sturdza Bârlădeanul construită în preajma anului 1812 adăpostește astăzi colecțiile de artă ale Muzeului „Vasile Pârvan”. Imaginea actuală a casei la Anexe, p. 271.

²¹⁴ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 23. Emil Ioachimovici scrie că oficierea religioasă a căsătoriei s-a făcut la Boroșoaia, lângă Iași; de fapt este vorba de Borosăști, moșia familiei Epureanu.

Maria Costache au locuit la Bârlad, la Epureni, pe moșia cu același nume, care a trecut în proprietatea lui Manolache după moartea unchiului său, Iordache Costache. Alternativ au locuit și la Iași, date fiind obligațiile lui Manolache Costache de președinte al Divanului de Întărituri, numit în această funcție din 1854 de către domnitorul Grigore Alexandru Ghica²¹⁵.

În contextul favorabil creat de înfrângerea Rusiei în Războiul Crimeii și de prevederile Tratatului de la Paris din 18 / 30 martie 1856, patrioții moldoveni au înființat, prin votul a 170 de membri, Comitetul Unirii de la Iași la 30 mai/11 iunie 1856, format din 11 membri; unul dintre cei aleși a fost Manolache Costache²¹⁶. Programul Comitetului Unirii, difuzat în toată Moldova, a întrunit aprobarea locuitorilor care au răspuns cu entuziasm prin actele de adeziune ale ținuturilor. Din partea ținutului Tutova, documentul cuprinde 134 de semnături, remarcându-se marii boieri Manolache Costache, Constantin Sturdza, aga Costin (Dr. Emanoil Costin – n.n.) și Ioan Miclescu²¹⁷.

Servilismul caimacamului Toderiță Balș, câștigat cu bani de puterea suzerană, a sporit teama unioniștilor care s-au gândit la posibile ilegalități în desfășurarea viitoarelor alegeri pentru Adunarea ad-hoc. Pentru a preveni o atare situație, Comitetul Unionist de la Iași a adresat un memoriu marelui vizir, la 7/19 februarie 1857. Autorii petiției demonstau faptul că Toderiță Balș și-a arogat toate prerogativele domnitorilor și solicitau înlăturarea caimacamilor după alegerile pentru Divanul ad-hoc²¹⁸. Cum situația din Moldova nu s-a schimbat după moartea lui Toderiță Balș și numirea lui Nicolae Vogoride, Comitetul de la Iași a formulat un al doilea memoriu, adresat comisarilor europeni întruniți la București. Memoriul din 18/30 martie 1857 îl recuză pe Vogoride, pentru că a ajuns caimacam, deși până la numirea sa fusese înalt funcționar otoman²¹⁹. După vizita comisarilor europeni la Iași, fără rezultate pozitive pentru cauza națională, Comitetul Unirii a adresat un nou

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ *Acte și documente relative la istoria renașterii României III*, București, 1889, doc. 384, pp. 531-532.

²¹⁷ *Ibidem*, doc. 422, pp. 553-554.

²¹⁸ *Ibidem*, doc. 838, pp. 1140-1142.

²¹⁹ *Acte și documente relative la istoria renașterii României IV*, București, 1889, doc. 926, pp. 166-170.

memoriu, la 22 aprilie/14 mai 1857, comisiei europene întrunită la București. Am reținut din acest document poziția fermă a frunțașilor Unirii din Moldova care atenționează puterile europene de faptul că sistemul abuziv al guvernării lui Vogoride, tentativele de intimidare, arestările arbitrare etc. vor provoca „cea mai răsunătoare reprobare din partea populației”²²⁰. Memoriul a fost semnat de 153 de persoane din rândul boierilor, clericilor, intelectualilor; la categoria vornici semnează Manolache Costache. Din a doua jumătate a lunii iulie 1857, Epureanu s-a implicat în acțiunea concertată a Partidei Naționale ce avea ca scop anularea alegerilor falsificate și organizarea de noi alegeri în Moldova. În acest scop, el și alți căzuși bârlădeni au scris, la 30 iulie 1857, lui Victor Place, consulul Franței din Iași. Scrisoarea conținea date concrete despre modul ilegal în care s-au desfășurat alegerile pentru deputații Adunării ad-hoc din ținutul Tutovei, la toate cele 4 colegii²²¹.

Epureanu s-a dovedit a fi la fel de activ în perioada pregătirii noilor alegeri din septembrie 1857, când, venind la Bârlad și verificând legalitatea candidaților înscriși, a descoperit pe lista marilor proprietari persoane incompatibile cu prevederile legii²²². Locuitorii ținutului, îndeosebi bârlădenii, au apreciat eforturile lui Epureanu și l-au ales deputat de Tutova, împreună cu Grigore Suțu, la Colegiul Marilor Proprietari²²³.

În cadrul Adunării ad-hoc, Epureanu a avut numeroase intervenții, demonstrând nu numai capacitatea de a aborda cu ușurință diverse domenii (legislativ, juridic, administrativ), dar și un admirabil talent oratoric. A făcut parte din grupul celor 18 deputați care au redactat documentul ce cuprindea „cele dintâi, cele mai mari, mai generale și mai naționale dorințe ale țării”²²⁴. Prezentat în forma finală de Mihail Kogălniceanu, la 7/19 octombrie 1857, documentul a primit acordul Adunării ad-hoc. La 15/27 octombrie 1857, Epureanu a comunicat Adunării raportul comisiei, formată

²²⁰ *Ibidem*, doc. 1133, pp. 497-500.

²²¹ *Acte și documente relative la istoria renașterii României V*, București, 1890, doc. 1624, pp. 311-313.

²²² Epureanu s-a adresat printr-o scrisoare Comitetului de cercetare a reclamațiilor electorale din ținutul Tutova, solicitând eliminarea lui Costache Drossu. *Documente privind Unirea Principatelor*, Editura Academiei, București, 959, p. 163.

²²³ *Acte și documente ... V*, doc. 1776, p. 610.

²²⁴ *Acte și documente relative la istoria renașterii României VI/1*, București, 1896, p. 68.

din 9 deputați, privind problemele de organizare internă ale viitorului stat român²²⁵. În preambul, Epureanu aborda problema necesității unei legislații comune pentru Principate, realizabilă prin deplina înțelegere cu Adunarea ad-hoc din Muntenia, argumentând cu exemple din istorie legile adoptate de Matei Basarab și Vasile Lupu, reformele lui Constantin Mavrocordat, Regulamentul Organic. Pe de altă parte, poziția de mare proprietar l-a determinat să nu voteze propunerea lui Costache Negri de a include în dezbaterea Adunării problema agrară, mai ales că prietenul și vărul său apropiat susținea formula radicală a împrumutării țărânilor cu pământ, fără despăgubire²²⁶. Atitudinea lui Epureanu a fost motivată de pericolul transformării Adunării într-o arenă de luptă, fapt care ar fi frânat realizarea Unirii Principatelor. De asemenea, pentru a nu da prilejul așteptat statelor răuvoitoare Unirii și pentru a nu tulbura raporturile Principatelor cu celelalte puteri garante, Epureanu, împreună cu Mihail Kogălniceanu și Costache Vârnav au combătut propunerea riscantă a deputaților Brăiescu și Hurmuzaki de suspendare a lucrărilor Adunării, până la unirea cu Divanul ad-hoc din Muntenia²²⁷.

În „campania electorală” pentru Adunarea electivă a Moldovei, Manolache Costache, Vasile Alecsandri, Constantin Rosetti-Tețcanu și Lascăr Rosetti au constituit un legat în favoarea lui Costache Negri, cedând o parte din veniturile lor, pentru ca acesta să poată fi ales deputat²²⁸. Ales deputat de Ismail, Costache Negri a declinat funcția, când a aflat de legatul prietenilor săi.

Membru în Adunarea electivă, Manolache Costache a votat împotriva validării prințului Grigore Sturdza ca deputat și apoi candidat la domnie, dar a intervenit în favoarea gregorianului Constantin Hurmuzaki²²⁹, gest făcut, poate, în amintirea timpului petrecut la Cernăuca.

²²⁵ *Ibidem*, pp. 85-86.

²²⁶ *Documente privind Unirea Principatelor II*, București, 1959, Editura Academiei, p. 256.

²²⁷ Epureanu a spus: „Când ni s-a întins mâna trebuie să o retragem pe-a noastră? A acționa astfel înseamnă să atentăm la autonomia noastră în loc să o salvărdăm” ... „a ne opri acum înseamnă să compromitem viitorul!”, *Ibidem*, pp. 276-277.

²²⁸ *Aspecte ale luptei pentru unitate națională Iași: 1600 – 1859 – 1918*, Coordonatori Gh. Buzatu, A. Karețki, D. Vitcu, Editura „Junimea”, Iași, 1983, p. 117.

²²⁹ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român (1856 – 1859)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, pp. 212-213.

Deși a votat și semnat hotărârea Partidei Naționale de a-l desemna drept candidat pe colonelul Alexandru Ioan Cuza²³⁰, Epureanu s-a atașat propunerii lui Mihail Kogălniceanu ca Adunarea electivă a Moldovei să declare, înainte de alegerea domnului că, cea dintâi „trebuieță” este tot Unirea cu principele străin²³¹. Propunerea lui Kogălniceanu, însoțită de un amendament al lui Manolache Costache-Epureanu, amintea deputaților, la 5/17 ianuarie 1859, că aceasta este dorința națiunii, ce fusese exprimată prin votul Adunării ad-hoc în zilele de 7 și 9 octombrie 1857²³². Amendamentul exprima sentimentele „de recunoștință” pentru Puterile semnate ale Tratatului de la Paris, dar și regretul că acestea nu au acceptat unanima dorință a românilor de unire a Moldovei și Valahiei sub un principe străin²³³.

În primul an al domniei lui Alexandru Ioan Cuza, Epureanu a deținut timp de 32 de zile funcția de ministru al Justiției, apoi a fost membru al Comisiei centrale de la Focșani, până la 27 aprilie 1859, când a devenit președintele Consiliului de miniștri al Moldovei, cumulând, un timp, funcția de ministru de Finanțe și pe aceea de ministru al Justiției²³⁴. Ca urmare a solicitării lui Alexandru Ioan Cuza, primul-ministru a demarat, cu toată împotrivirea, fără rezultat, a mitropolitului Sofronie Miculescu, acțiunea de evaluare a bunurilor mănăstirești²³⁵. În toamna aceluiași an, Epureanu a stabilit contacte prin scrisori cu un grup de finanțiști și oameni politici francezi, în vederea obținerii unui împrumut care „să servească pentru creațiuni naționale și în lucrări de utilitate publică”²³⁶. Prin creațiuni naționale, proiectul domnitorului viza fondurile necesare înființării Băncii Naționale și Creditului Funciar.

²³⁰ 3 ianuarie 1859, Iași: Procesul verbal al ședinței Partidei Naționale care l-a ales candidat la domnia Moldovei pe colonelul Alecu Cuza. D. Ivănescu, V. Isac, *op. cit.*, p. 383.

²³¹ Mihai Cojocariu, *op. cit.*, p. 301. Cf. *Acte și documente relative la istoria renașterii României VIII*, București, 1900, p. 306.

²³² *Ibidem*, p. 341.

²³³ *Ibidem*, pp. 316-317.

²³⁴ T. Nicola, *op. cit.*, p. 403. Cf. „Monitorul Oficial al României”: nr. 61, din 18 mai 1859, p. 1 și nr. 80, 30 iulie 1859, p. 4.

²³⁵ *Ibidem*, p. 405. Cf. Claudiu Paradais, *Un ctitor uitat: Scarlat Vârnav*, Editura „Junimea”, Iași, 1984, p. 39.

²³⁶ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 27-30. Autorul publică integral scrisorile persoanei de contact cu grupul francezilor, adresate lui Epureanu.

Strategia lui Alexandru Ioan Cuza de împlinire a unirii și de apropiere a moldovenilor de munteni l-a adus pe Epureanu în funcția de președinte al cabinetului din Muntenia (13/25 iulie 1860). Deși guvernul Epureanu a avut realizări în domeniul organizării noii fiscalități – unificarea caselor publice cu cea a ministerului de Finanțe, generalizarea contribuțiilor fiscale (toți bărbații majori au fost supuși impozitului personal și taxei pentru drumuri), al reorganizării inginerilor hotarnici și altele, ostilitatea Camerei l-a obligat să demisioneze (17/29 aprilie 1861). Întocmai ca la un divorț, vina aparține ambelor părți. Din punctul nostru de vedere, „vina” lui Epureanu își are rădăcinile atât în mentalitatea de mare boier cât, mai ales, în orgoliul, asociat cu tendința de a domina, care-l făcea să considere judecățile și opiniile sale drept infailibile. Astfel, el a respins, în noiembrie 1860, proiectul reformei învățământului făcut de ministrul de resort, Vasile Boerescu, motivând că este prea radical²³⁷.

În toamna aceluiași an, Manolache Costache și-a exprimat opinia în problema agrară, în broșura „Chestia locuitorilor privită din punct de vedere al Regulamentului Organic și al Convenției”. El afirma că orice tentativă sau inițiativă de îmbunătățire a soartei țăranimii trebuie să țină cont de legislația anterioară (1832, 1851, 1858) și propunea ca „proprietarul [să rămână – n.n.] liber pe pământul său și locuitorul liber pe munca sa”, precizând obligația proprietarului de a lăsa părți însemnate de moșie în folosință țăranului, contra unor redevențe²³⁸. Concepția sa în problema agrară evidențiază faptul că Epureanu nu s-a putut desprinde de starea socială căreia îi aparținea prin origine și mentalitate.

Totuși, de la comportamentul ezitant și, uneori, inconsecvent al lui Epureanu, până la acuzațiile extrem de grave ce i s-au adus la procesul din 18 – 20 septembrie 1862, distanța este prea mare. Ne este greu să admitem că guvernul Epureanu, lipsit „de patriotism și moralitate”, nu a căutat decât „profituri și investiții personale” și a

²³⁷ Manolache Costache Epureanu a refuzat să înainteze Comisiei Centrale de la Focșani „proiectul de lege pentru instrucția publică a Principatelor Unite”. T. Nicola, *op. cit.*, p. 408. Cf. Ilie Popescu-Teiușani, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucțiunii publice din 1864*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963, p. 35.

²³⁸ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 36-37. Cf. Manolache Costache Epureanu, *Chestia locuitorilor privită din punct de vedere al Regulamentului Organic și al Convenției*, Iași, 1860, pp. 8, 22.

„introdus demoralizarea cea mai complectă, dezbinarea cea mai îngrozitoare”²³⁹. Dimpotrivă, contemporanii i-au recunoscut „cinstea și onorabilitatea exemplară cu toate că toată viața lui a trăit încurcat în datorii”²⁴⁰. Pentru a-și achita împrumuturile făcute în perioada exilului și cheltuielile necesare întreținerii familiei – socrii, Alecu Sturza Bârlădeanu și soția sa Smaranda nu numai că nu i-au dat nimic, mai mult i-au interzis lui și familiei sale să vină în casa lor de la Bârlad –, Epureanu a vândut moșia Borosăști în 1855²⁴¹, casele de la Bârlad ale Catincăi Costache în februarie 1859²⁴² și casele sale din același oraș în anii 1859 și 1868²⁴³. Pe de altă parte, a făcut împrumuturi în mai multe rânduri, ultimul de 29 000 galbeni în anul 1866, de la logofătul Anastase Bașotă care-l trata drept prieten și sfătuitor. Nevoind să-i rămână nerecunoscător, Epureanu a reușit să obțină achitarea aproape integrală, de către stat, a bonurilor lui Bașotă, pentru țigani dezrobiți și pământul expropriat, totul în valoare de 2 000 000 lei aur. În anul 1868 Bașotă, la sugestia lui Epureanu, s-a asociat cu bancherul Leiba Cahana, pentru a o salva de la faliment pe Ruxandra Rosetti-Roznovanu. Tot în același an, Epureanu și Eudoxiu Hurmuzaki au susținut ideea lui Anastase Bașotă de a lăsa, prin testament, jumătate din avere unei școli românești la Pomârla. La deschiderea testamentului, Epureanu a aflat că defunctul logofăt, cu toată prietenia de-o viață și serviciile făcute, nu l-a exclus de la datornici. Credem că Epureanu îl supărase pe Bașotă pentru că încercase să o ajute pe fiica renegată a acestuia, Elena Cantacuzino, în tentativa de a obține întreaga avere a tatălui său²⁴⁴. Emil Ioachimovici a motivat împrumutul din 1866 și reînnoirea creanțelor către Bașotă, prin faptul că Epureanu a avut nevoie de bani pentru luptele politice. După părerea noastră, motivația a fost cu totul alta: începând cu anul 1861, Epureanu a cheltuit enorm pentru a întreține pe copiii

²³⁹ *Ibidem*, pp. 32-33.

²⁴⁰ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 703.

²⁴¹ Mircea Ciobotariu, *op. cit.*, p. 325.

²⁴² Istoricul caselor și locului de pe strada Nicolae Bălcescu nr. 40 Bârlad la Anexe, p. 268.

²⁴³ Certificatul eliberat de Casa proprietății târgului Bârlad lui Gh. Emandi din 17 aprilie 1873. Anexe, pp.265-267. Fotografia lui Manolache Costache Epureanu, la Anexe, p. 272.

²⁴⁴ Mihai D. Sturdza, *op. cit.*, pp. 387, 394-395.

săi, Catinca (1854 – 1911), Elena (1855 – 1902) și Ioan (1856 – 1897) la școlile din Germania²⁴⁵.

După desăvârșirea Unirii, Manolache Costache a fost reales, pentru a cincea oară, deputat al ținutului Tutova, în Adunarea României. În discursul din 20 februarie 1862, el și-a exprimat recunoștința față de Adunarea care-l validase, a adus mulțumiri bărlădenilor și a declarat disponibilitatea sa de a lucra cu guvernul Barbu Catargiu, „făcând abstracțiune de orice considerațiuni personale”²⁴⁶.

Manolache Costache a colaborat cu guvernul Mihail Kogălniceanu până în primăvara anului 1864, când Adunarea deputaților a dezbătut proiectul Legii rurale. În timpul dezbaterilor, omul politic bărlădean a criticat proiectul guvernului, caracterizându-l ca „socialist ... spoliator și incendiar”, spoliator pentru că-i sărăcește pe moșieri și incendiar pentru că va provoca un război civil²⁴⁷. După lovitura de stat din 2/14 mai 1864, Epureanu, care a înțeles consecințele negative ale regimului autoritar, a trecut în tabăra opoziției domnitorului și, implicit, a guvernului Kogălniceanu. De la tribuna Adunării legislative, el i-a imputat lui Alexandru Ioan Cuza că, prin acțiunile sale, a îndepărtat „oameni care au luptat timp de 20 de ani pentru drepturile țării”²⁴⁸. Departe de a fi un extremist, Manolache Costache nu a avut nici o limită în a ataca virulent orice proiect al guvernului, de exemplu Legea instrucțiunii publice, și a tolerat în mod nepermis, în calitate de președinte al Camerei, discursurile nedrepte împotriva lui Alexandru Ioan Cuza și guvernului Kogălniceanu. De aceea, domnitorul, uzând de prerogativele din Actul adițional, l-a înlăturat din postul de președinte, la 4/16 ianuarie 1865²⁴⁹.

După abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza și alegerea lui Filip de Flandra ca principe al României, Adunarea deputaților și

²⁴⁵ C. D. Zeletin, *Principesa Elena Bibescu marea pianistă. Cronică*, Editura „Vitruviu”, București, 2007.

²⁴⁶ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 34-35.

²⁴⁷ T. Nicola, *op. cit.*, pp. 410-411. Cf. C.D. Sturdza-Șcheianu, *Acte și legiuiri privitoare la chestia țărănească I*, București, 1907, pp. 798-807.

²⁴⁸ Dan Bogdan, Viorel Știrbu, *Pe urmele lui Alexandru Ioan Cuza*, București, Editura Sport-Turism, 1985, p. 183.

²⁴⁹ *Istoria românilor VII. Constituirea României moderne (1821 – 1878)*, Coordonator acad. D. Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 535.

premierul Ion Ghica, prin scrisori i-au cerut lui Epureanu să conducă delegația ce urma să plece la Istanbul, pentru a obține validarea votului din 11 februarie 1866²⁵⁰.

Ca urmare a plebiscitului din aprilie 1866, Adunarea, sub președinția lui Manolache Costache, l-a votat ca domn al Principatelor Unite pe principele Carol de Hohenzollern-Singmaringen. Epureanu, din însărcinarea Adunării și a guvernului Ion Ghica, urma să plece la Düsseldorf, unde, împreună cu I.C. Brătianu și Știrbei, urmau să prezinte principelui Carol-Anton de Hohenzollern actul constatator al votului din 1/13 mai²⁵¹. La 10/22 mai 1866, Carol I a fost proclamat domnitor al României și a depus, după citirea textului de către Manolache Costache, jurământul de credință către Țară. Adunarea deputaților s-a transformat în Adunare constituantă. Ca președinte al Constituantei, Epureanu a avut un rol benefic prin tactul și spiritul său moderat în timpul dezbaterilor furtunoase ce au caracterizat elaborarea legii fundamentale a țării. Discursul ținut de Epureanu în ziua promulgării Constituției de către principele Carol I (30 iunie / 11 iulie 1866) sublinia importanța zilei de 10 mai, când „Țara a văzut realizată cea mai vie și mai scumpă a sa dorință” (monarhia cu principe străin – n.n.) și declara, în numele românilor, că pentru România principele „a devenit simbolul naționalității sale”²⁵².

În vara aceluiași an, Manolache Costache s-a alăturat lui Lascăr Catargiu, Grigore Ghica, Alexandru Știrbei, Constantin Brăiloiu și alții, în vederea unificării formațiunilor conservatoare. Intenția s-a concretizat în apariția ziarului „Ordinea” (18/30 august). Autorii articolului-program formulau ca principiu fundamental al conservatorismului progresul României prin reforme, fără perturbarea ordinei de stat²⁵³. Tentativa de creare a Partidului Conservator s-a oprit la constituirea unui comitet electoral din reprezentanți ai „Junei drepte” și ai junimiștilor de la Iași. Participând la alegerile din 1868, Epureanu a câștigat locul de senator al județului Tutova. Deși atașat persoanei principelui Carol

²⁵⁰ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 40-41.

²⁵¹ *Ibidem*, pp. 41-42.

²⁵² Mihai Eminescu, *Opere XI. Publicistică*, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1984, p. 23.

²⁵³ T. Nicola, *op. cit.*, p. 414. Cf. „Ordinea”, anul I, nr. 1, 1866, p. 1.

I, Manolache Costache a protestat împotriva opiniilor nedrepte referitoare la boierimea română și, implicit, la România, publicate de Carol-Anton de Hohenzollern în scrisoarea deschisă către ziaristul Auerbach de la ziarul vienez „Neue Freie Presse” (24 aprilie 1868). Cunoscător al istoriei românilor, analist fin și inteligent, Epureanu explică fenomenul boierismului, suficient de obiectiv în subiectivismul său de fost mare boier, în scrisoarea-polemică, trimisă din Iași ziarului vienez, la 1 mai 1868²⁵⁴. Judecățile lui Epureanu au valabilitate perenă. Situația dramatică a Țărilor Române, pe parcursul mai multor secole, agravată de dominația otomană nu a permis funcționarea economiei de tip modern și a făcut imposibilă formarea stării a treia (tiérs-état), iar lipsa clasei întreprinzătorilor a menținut boierimea la conducerea statului. În scrisoare, el evidențiază rolul tinerilor boieri instruiți în Occident cu sacrificii materiale considerabile, care au acționat în procesul de reformare al societății românești și pentru împlinirea Unirii. El nu uită să precizeze faptul că boierimea s-a autodesființat, renunțând la privilegiile și titluri, în Adunările ad-hoc, hotărâre înscrisă în prevederile Convenției de la Paris.

Scrisoarea menționată, concepută în „formele unei obiectivități cavalierești” – aprecierea principelui Carol-Anton în scrisoarea de răspuns către Epureanu –, nu a alterat raporturile cordiale dintre Carol I și Manolache Costache, dimpotrivă bucurându-se de încredere, domnitorul i-a încredințat formarea guvernului. Instalat la 20 aprilie / 2 mai 1870, guvernul cuprindea mulți miniștri conservatori tineri: C. Grădișteanu, Alex. Lahovary, G. Gr. Cantacuzino, P. P. Carp, de aceea s-a numit „Cloșca cu pui”. Numindu-l pe tânărul Vasile Pogor la Ministerul Cultelor, premierul l-a nemulțumit pe Titu Maiorescu, care sperase să capete el acest post. S-a spus că, din acel moment, Maiorescu a devenit un adversar al lui Epureanu, fapt care nu a schimbat stilul de mare boier al acestuia. Astfel, la 12 martie 1872, când Maiorescu a ținut un discurs de o oră și jumătate în parlament la dezbaterile bugetului

²⁵⁴ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 44-48. Autorul reproduce integral scrisoarea lui Epureanu trimisă redacției ziarului „Neue Freie Presse”.

instrucțiunii publice, Epureanu i-a spus „Vous êtes l’admiration de toute la Chambre.”²⁵⁵

Felicitându-l pentru funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, Ludovic Steege (1813 – 1872), agentul diplomatic al României la Viena aprecia, în scrisoarea din 27 mai 1870, curajul și „abnegațiunea” lui Epureanu, pentru că a riscat să se aventureze „pe această mare furtunoasă” (opозиția liberalilor „roșii” și a liberalilor fracționiști)²⁵⁶. Într-adevăr, guvernul s-a confruntat de la început cu tulburările antievreiești din Moldova, situație ce a fost cunoscută în cercurile politice occidentale. Atitudinea lui Epureanu, care-i apăruse pe evreii deferiți Tribunalului din Iași, în aprilie 1870 și care a pledat în toată cariera sa de om politic pentru respectarea persoanei, averii și cultului evreilor, a fost apreciată de către Adolf Crémieux, de origine evreu, atunci, Ministru de Justiție al Franței, în scrisoarea din 17 mai 1870²⁵⁷.

În condițiile declanșării mișcării antidinastice dirijate de liberali, guvernul a înăbușit mișcarea „republicană” de la Ploiești, din 8 august 1870, dar nu a avut capacitatea de a opri dezastrul provocat de „Afacerea Strousberg”. Camera Deputaților, rezultată în urma alegerilor din mai 1870, a respins proiectele financiare ale cabinetului. Epureanu era criticat și de politicienii Vasile Boerescu și Dimitrie Ghica pentru faptul că, temându-se de „focul ce se întinde și peste mult încercata noastră țărișoară”, nu acceptase implicarea României în războiul franco-prusac în formula neutralității active²⁵⁸. Desigur, viziunea lui Epureanu de menținere a României în limitele neutralității absolute era realistă, dar, pe de altă parte, credem că el s-a aflat într-o situație-dilemă, fiind „prins” între simpatia generală a românilor și a lui însuși pentru Franța și sentimentele față de principele Carol I. Astfel, la botezul principesei Maria, Epureanu a primit din partea principelui Carol-Anton cel mai înalt ordin al Casei

²⁵⁵ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediție și prefață de Al. Piru, Editura „Minerva”, București, 1982, pp. 400-401.

²⁵⁶ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 50-51. Ludovic Steege îi trimite lui Epureanu mesajul jurnaliștilor vienezi, în mare parte evrei, care sperau ca guvernul să-i protejeze pe coreligionarii lor din România.

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 52. Adolf Crémieux îi exprimă mulțumiri în numele Alianței Israelite Universale și considerația Franței care „aplaudă din inimă sentimentele înalte”.

²⁵⁸ Scrisoarea lui Manolache Costache adresată soției sale la Viena, unde aceasta se afla cu fiicele Catinca și Elena. *Ibidem*, p. 54.

de Hohenzollern. Un izvor memorialistic inedit ne-a relevat existența unor raporturi afectuoase între principesa Elisabeta și Maria Costache Epureanu, care, în 1870, a vizitat-o și ulterior a întreținut corespondență cu mama acesteia, principesa de Wied²⁵⁹. Pe fondul mișcării antidinastice, opoziția liberală a speculat atașamentul primului ministru față de principele Carol I. După deschiderea sesiunii parlamentare 15 / 27 noiembrie 1870, în Cameră se produc violente atacuri, atât contra coroanei, cât și a cabinetului guvernamental. Nicolae Blaremburg l-a acuzat pe Epureanu, în repetate rânduri, declarând că guvernul nu exprimă voința națiunii, ci a favoarei princiare. La 16 / 18 decembrie 1870 se produce lovitura de trăsnet: Strousberg anunță că nu poate plăti cupoanele obligațiilor Societății de Căi Ferate și că acest lucru trebuie să-l îndeplinească statul român. Camera îi adresează principelui un mesaj jignitor „de necrezut” și, în urma votului de neîncredere, ministerul Epureanu își dă demisia (11 / 23 decembrie 1870²⁶⁰).

După căderea guvernului Epureanu, principele Carol I a încredințat formarea noului cabinet lui Ion Ghica, reprezentant al coaliției grupărilor liberale, care „nu fură în stare, din cauza dizidenților, nici a-i da colegi, nici a-l susține”²⁶¹. Trecut în opoziție, Manolache Costache a rămas la București, cerând apropiaților conservatori să nu precipite „lucrurile” și să aștepte sfârșitul crizei interne, care, din punctul lui de vedere, era legată de rezolvarea Afacerii Strousberg²⁶². În acest răstimp (ianuarie – februarie 1871), el a menținut legătura cu principele Carol I și s-a întâlnit cu von Radowitz, consulul Germaniei la București²⁶³.

²⁵⁹ Izvorul este un album al domnișoarei Caterina Costache, pe paginile căruia au fost scrise de prietenii săi poezii în limbile franceză, engleză, italiană, fragmente din operele lui Voltaire, Victor Hugo, aprecieri ale profesorilor: Marie Jung, directoarea pensionului de la Dresden și Camille Barozzi; albumul mai cuprinde desene, flori presate din Grecia, fotografiile, etc. Pe paginile rămase goale, târziu, pe la 1940, Maria Magdalena Exarcu a notat amintirile sale și, transpunându-se, uneori, în personalitatea bunicii sau a mamei sale, a relatat evenimente sau întâmplări trăite de acestea.

²⁶⁰ *Memoriile regelui Carol I al României II*, de un martor ocular, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, Editura „Scripta”, București, 1993, p. 115.

²⁶¹ Mihai Eminescu, *Opere XII. Publicistică*, ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1985, p. 25. Eminescu reproduce textul de început al broșurii: „Lascăr Catargiu și partidul conservator și Ion Brătianu și partidul liberal”.

²⁶² Scrisoarea lui Manolache Costache, din 2 februarie 1871, adresată soției sale la Viena. E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 58-60.

²⁶³ *Ibidem*, p. 59.

Manifestația populară de protest organizată de liberali, în fața sediului consulatului german din București (12/26 martie 1871), când germanii au sărbătorit ziua de naștere a împăratului Wilhelm I, dar și victoria împotriva Franței, a dus la căderea guvernului Ion Ghica. Chiar în acea seară, la ora 22, conservatorii s-au întâlnit în casa lui Manolache Costache și au alcătuit „lista probabilă” a cabinetului Lascăr Catargiu. Lista care a parvenit principelui Carol, prin mareșalul Palatului, era însoțită de promisiunea lui Manolache Costache că, „în caz de nereușită”, el își va „lua răspunderea întregii situații”²⁶⁴. Este evident că Manolache Costache a contribuit la instalarea guvernării autoritare a lui Lascăr Catargiu, dar nu a jucat rolul de factotum, așa cum a pretins el în scrisorile către soția sa.

La început de mai 1871, senatorul Manolache Costache a subscris, împreună cu alți parlamentari „Petiția de la Iași”, elaborată de conservatorii și junimiștii din capitala Moldovei²⁶⁵. Petiția cuprindea modificări în sensul restrângerii caracterului liberal al Constituției din 1866. Ne-am explicat promisiunea lui Epureanu de a înainta documentul Camerelor, alături de ceilalți colegi, prin interesul de a-și asigura locul de senator, în urma alegerilor generale din mai 1871, când clubul conservator ieșean condus de Manolache Costache și Grigore M. Sturdza a participat pe liste comune cu junimiștii. Cariera de senator a lui Manolache Costache a durat până la numirea sa ca ministru al Justiției – propunerea lui Lascăr Catargiu –, în octombrie 1872. Ca membru al echipei guvernamentale, el a parat criticile făcute de deputatul liberal Nicolae Ionescu, cu privire la contractul cu societatea anonimă de căi ferate, ce fusese votat de Camera Deputaților la 24 decembrie 1871. Imediat după ce acceptase portofoliul Justiției, Epureanu a venit în fața Legislativului cu un proiect referitor la reformarea justiției; propunerile sale erau precedate de un raport asupra situației justiției din România²⁶⁶. Epureanu s-a implicat în dezbaterile proiectului de lege privind înființarea Creditului Funciar Român, oferind o variantă proprie ce avea ca punct de plecare modul de constituire a creditului funciar în

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 61.

²⁶⁵ T. Nicola, *op. cit.*, p. 422. Cf. „Trompeta Carpaților”, București, 9, nr. 209.

²⁶⁶ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 63. Autorul reproduce un articol al publicației Poșta Română din 15 aprilie 1873.

Prusia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Din proiectul lui Epureanu am reținut propunerea referitoare la contopirea mai multor asociații de credit funciar într-o singură instituție care să beneficieze de dreptul de a emite scrisori funciare²⁶⁷. Întrucât proiectele sale nu au fost agreate de unii conservatori și nu au primit votul camerelor conservatoare, Manolache Costache a demisionat din postul de ministru la 31 martie/11 aprilie 1873. Presa vremii a comentat evenimentul, iar ziarul „Poșta Română” a emis ideea „avant la lettre”, că Epureanu, „este acel bărbat care este în stare să devie fondatorul unui nou partid...”²⁶⁸.

După demisie, Manolache Costache a trecut în banca opoziției, de unde a combătut proiectele de legi inițiate de conservatori. În acest sens, a criticat legea referitoare la convertirea datoriei flotante de 27 milioane lei într-un împrumut cu rentă (datoria era consecința plății anuităților către societățile de căi ferate, Strousberg și Offenheim, precum și a datoriilor contractate de guvernele precedente). Argumentele lui Epureanu demontate de P. P. Carp au fost respinse de Legislativ²⁶⁹. Patima lui Epureanu izvorâtă din nemulțumirea de a nu mai fi în guvern l-a făcut, uneori, să fie nedrept sau chiar jignitor la adresa foștilor colegi conservatori. Astfel, în februarie 1875, când s-a dezbătut în Cameră concesiunea Offenheim, Epureanu s-a lansat într-un atac dur împotriva guvernului conservator și, îndeosebi, a ministrului de Finanțe Petre Mavrogheni, pe care l-a acuzat de luare de mită. Or, așa cum i-a replicat P.P. Carp, un „simț de delicateță ar fi trebuit să-i impună să păstreze tăcere” și, mai ales, faptul că atunci când cei doi fuseseră colegi de guvernare, Epureanu a „tăcut”²⁷⁰. Fără a-l scuza pe Epureanu, am încercat totuși să dăm o explicație atitudinii sale față de Petre Mavrogheni, și anume starea psihică în care se afla, cauzată de maladia soției sale (cancer), internată la un sanatoriu în Austria. Câteva luni mai târziu, la 27 septembrie 1875, Maria Costache, în vârstă de 45 de ani, a murit la Vöslau și adusă în

²⁶⁷ T. Nicola, *op. cit.*, pp. 428-430. Cf. V. Boerescu, *Discursuri politice I (1859 – 1873)*, București, 1910, pp. 583-585, 611-612.

²⁶⁸ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 64.

²⁶⁹ T. Nicola, *op. cit.*, pp. 424-425. Cf. P.P. Carp, *Discursuri I (1868 – 1888)*, București, 1907, pp. 45-46.

²⁷⁰ P.P. Carp: „Cine va zice că morala d-sale (a lui Epureanu – n.n.) pururea șovăitoare poate mâine că d. Mavrogheni a fost acuzat pe nedrept”. *Ibidem*, p. 159.

țară a fost înmormântată în biserica Sf. Spiridon, ctitoria familiei Sturdza din Bârlad²⁷¹.

Comportamental, Manolache Costache s-a asociat între anii 1873 – 1875, cu liberalii de toate nuanțele, dar doctrinar a rămas conservator, criticând viziunea liberală asupra modului și ritmului de modernizare a societății românești. European prin instrucție și cultură, el a combătut politica liberalilor de a copia modelul occidental fără a-l raporta la specificul României. Finalmente, discursurile sale pe această temă aveau o țintă precisă și declarată: moșierimea ar fi singura clasă socială capabilă, la guvernare, să asigure progresul și prosperitatea țării. În același timp, gândirea politică a lui Epureanu a avut o puternică componentă liberală, în sensul că el a simțit elementul liberal din principiile conservatoare, cu alte cuvinte, contaminarea liberală a conceptului de conservatorism. Astfel s-ar explica inconsecvența politică de oscilație între conservatori și liberali – constatare justă – care i s-a imputat în timpul vieții și de care este acuzat astăzi. În fapt, Epureanu a fost părintele a două partide: liberal, prin rolul jucat în Coaliția de la Mazar Pașa, și conservator, prin rolul de unificator al grupărilor conservatoare.

Independent din ianuarie 1875, Manolache Costache s-a înregimentat în Partidul Național Liberal creat la 12/24 mai 1875, când toate formațiunile liberale și dizidenții conservatori, întruniți în casa maiorului Lakeman din București, au decis unificarea într-un singur partid. Câteva zile mai târziu, la 4 iunie 1875, Epureanu a fost ales membru în Comitetul Executiv al PNL²⁷².

De pe poziții liberale, el a combătut, în parlament, convenția comercială între România și Austro-Ungaria, susținând politica protecționistă, deși până atunci fusese adeptul liber-schimbismului. Discursul lui Manolache Costache ținut în ședința din 27 iunie 1875 recunoștea semnificația convenției comerciale ca act de independență, în raport cu puterea suzerană sau în formularea sa: „act de autonomie” dar demonstra efectele negative ce le-ar produce prin acordarea de „avantaje evreilor austrieci”, care „au să

²⁷¹ Maria, născută Sturdza Bârlădeanul, apare la donatorii bisericii Sf. Spiridon, însă după cercetarea făcută, nu i-am găsit lespeda funerară. Osemintele ei se află, undeva, sub podeaua bisericii.

²⁷² T. Nicola, *op. cit.*, p. 460. Cf. „Alegătorul liber” din 6 iunie 1875, Nr. 50, p. 1.

năvălească foarte mulți” în România „și atunci, chiar acei carii astăzi sunt supuși legilor acestei țări, au să se facă sudiți”²⁷³. Cu acest prilej el a expus pe larg problema evreilor din România și a cerut elaborarea unui proiect de lege, pentru că „această chestiune trebuie odată rezolvată” și „nu e bine ca o chestiune atât de spinoasă să fie ținută încă în suspensiune”²⁷⁴. După rezultatul votului favorabil Convenției, Epureanu a renunțat la postul de parlamentar și a plecat la Epureni ca să „treiere grâul”²⁷⁵.

Manolache Costache a contribuit la căderea guvernului Lascăr Catargiu, împrejurare care i-a făcut pe unii contemporani să-l compare cu Saturn, personaj mitologic care-și devora copiii. Evident că a fost o învinuire nedreaptă, pentru că, dacă politicianul Epureanu a avut destule cusururi, omul Epureanu a fost un exemplu de onoare și cavalerism. În acest sens, să ne amintim atitudinea lui în timpul discuțiilor din parlament provocate de propunerea liberalului Nicolae Fleva. Acesta a cerut, susținut de alți 75 de deputați, trimiterea în judecată a foștilor miniștri din cabinetul Lascăr Catargiu, omițând numele lui Manolache Costache, care devenise, între timp, președintele Consiliului de Miniștri, la 27 aprilie 1876. Manolache Costache a declarat că pentru perioada cât a fost ministru, el își asumă responsabilitatea, iar dacă „comisiunea de dare în judecată” ar găsi fapte incriminatorii, „el se va supune legilor”²⁷⁶. La 19/31 iulie 1876, Epureanu a pledat pentru amendamentul deputatului Câmpineanu care a propus ca instrucția foștilor miniștri conservatori să fie făcută de Înalta Curte de Justiție, demonstrând faptul că funcționarea comisiei constituită din deputați ar încălca principiul separării puterii judecătorești de puterea legislativă²⁷⁷. Spre finalul expozeului, el și-a exprimat temerea căderii guvernului justificată de conflictul cu deputații liberali. Cu toată pledoaria lui Epureanu, susținut de Mihail Kogălniceanu, Camera a respins amendamentul, fapt ce a provocat demisia întregului cabinet la 23 iulie / 4 august 1876. Principele Carol I a trebuit să primească demisia, deoarece Epureanu refuzase decretul

²⁷³ E. Ioachimovici, *op. cit.*, pp. 66, 70.

²⁷⁴ *Ibidem*, pp. 70-71.

²⁷⁵ Declarație pe care o va repeta un an mai târziu în Camera deputaților. *Ibidem*, p. 76.

²⁷⁶ Discursul lui Manolache Costache din 18 iulie 1876. *Ibidem*, pp. 72-73.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 75.

de dizolvare a Camerelor²⁷⁸. A doua zi, primul ministru I. C. Brătianu și deputatul Nicolae Fleva s-au întrecut în a lăuda caracterul integru al lui Manolache Costache și i-au adus mulțumiri pentru serviciile aduse Țării²⁷⁹. Realitatea era cu totul alta. Titu Maiorescu a considerat că liberalii, îndeosebi radicalii lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti, au urmărit de la încetarea mișcării antidinastice, să-l înlăture pe principele Carol I. Or, după realizarea Alianței celor Trei împărați și începutul crizei orientale, detronarea lui Carol I devenise caducă. În noile condiții, coaliția de la Mazar-Pașa și-a ales ca șef pe „Manolache Costache semnul și garanția atitudinii schimbate, prin mijlocul căruia puteau să ajungă la guvern”²⁸⁰. Așadar liberalii l-au folosit pe Manolache Costache, care, agreat de principele Carol I, a prezidat guvernul din 27 aprilie – 23 iulie 1876. Pe plan extern, cabinetul Epureanu, în iunie 1876, atunci când România amenințată – semnalele erau tratativele dintre Rusia și Austro-Ungaria, izbucnirea războiului Serbiei și Muntenegrului împotriva Turciei – de o nouă ocupație militară, a început o viguroasă campanie diplomatică pentru a determina puterile garante să recunoască neutralitatea țării și inviolabilitatea teritoriului. În acest sens, la 4/16 iunie 1876, guvernul a înaintat o notă diplomatică în care se afirmă că „România nu face parte din Imperiul Otoman” și își exprimă regretul că, prin Tratatul de la Paris, „puterile europene nu au creat aici un stat puternic și complet independent”²⁸¹. Pe această poziție s-au situat notele circulare ale ministrului de externe, Mihail Kogălniceanu din 16 / 28 iunie și 20 iulie / 1 august 1876, adresate agenților diplomatici români, în care se solicita puterilor europene să recunoască independența țării înainte ca Rusia să înceapă războiul²⁸². Ulterior, Epureanu a declarat că nu a avut cunoștință de aceste circulare.

Senatorul Manolache Costache Epureanu și-a nuanțat atitudinea în problema independenței naționale. Astfel, în decembrie 1876, împreună cu Nicolae Blaremburg și Petre

²⁷⁸ *Memoriile regelui Carol I al României III (1876 - 1877)*, Ediție de Stelian Neagoe, Editura „Machiavelli”, București, 1994, p. 53.

²⁷⁹ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată I*, Editura „Eminescu”, 1987, p. 207.

²⁸⁰ T. Nicola, *op. cit.*, p. 432. Cf. Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare II*, București, 1897, p. 15.

²⁸¹ *Istoria românilor*, Editura „Cultura fără frontiere”, Iași, 1996, p. 222.

²⁸² *Ibidem*, pp. 222-223.

Grădișteanu, a criticat moțiunea de protest a Camerei față de Constituția turcă, unde România era considerată provincie otomană privilegiată.

În timpul dezbaterilor desfășurate la consiliul de coroană, din 2/14 aprilie 1877, când Carol I a chemat oamenii politici pentru a-i consulta cu privire la poziția României în iminentul război ruso-turc, Epureanu și alți foști miniștri s-au declarat pentru neutralitate²⁸³. El și-a exprimat acordul de principiu pentru trecerea armatei rusești pe teritoriul României, dar fără cooperare militară; armata română urma să se limiteze la exercitarea rolului de protecție a populației, în eventualitatea exceselor trupelor rusești. După semnarea convenției româno-ruse la 4/16 aprilie 1877, Manolache Costache a atras atenția senatorilor asupra faptului că România nu are garanții din partea Rusiei în ceea ce privește recunoașterea independenței și respectarea neutralității, termen prin care el înțelegea integritatea teritorială și care disimula teama pierderii sudului Basarabiei. Pentru respingerea convenției s-au manifestat P.P. Carp, D.A. Sturdza, V. Boerescu, dar, în cele din urmă, Senatul a aprobat-o cu o majoritate de 41 contra 10 voturi²⁸⁴. Sub președinția lui Epureanu, Senatul a votat, la 30 aprilie / 11 mai, starea de război între România și Turcia, iar la 10 / 22 mai Proclamația de Independență; în ambele situații votul a fost unanim. Memoria satului Epureni a reținut sentimentele sale antirusești sub forma unei legende: cancelarul Gorciakov a venit la Epureni și i-a propus lui Manolache Costache să renunțe la comportamentul antirusesc, în schimbul moșiilor din Basarabia. Epureanu l-a ascultat, apoi i-a cerut feciorului să-l dea afară.

În problema modificării articolului 7 din Constituție, Epureanu a avut numeroase intervenții în Senat în anii 1877 și 1879, pledând pentru anularea restricțiilor religioase și, în consecință, pentru acordarea drepturilor civile și politice ale naționalității evreiești din România. Ralierea cu guvernul liberal pe această temă nu a exclus exprimarea unui punct de vedere opus relativ la modificarea legii electorale; liberalii susțineau desființarea

²⁸³ *Memoriile regelui Carol I al României II*, p. 108.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 128.

Colegiului 2 al marilor proprietari, pe când Epureanu cerea menținerea legii în vechea formă.

Reales senator al județului Tutova în aprilie 1879, Manolache Costache, în pofida bolii care-l măcina, s-a dovedit a fi deosebit de activ, lucru constatat prin discursurile parlamentare; ultimul l-a ținut pe 10 aprilie 1880²⁸⁵.

Simultan cu activitatea de senator, Epureanu a demarat în februarie 1880 procesul înființării Partidului Conservator, având ca nucleu Clubul Conservator din București. Membrii fondatori au elaborat Programul, semnat de Manolache Costache în calitate de președinte și statutul²⁸⁶. Partidul Conservator, creat prin unificarea cluburilor conservatoare, era condus de Comitetul Permanent, alcătuit dintr-un președinte, un vicepreședinte, 5 membri și de Adunarea generală formată din membri fondatori și permanenți ai clubului central și din președinții comitetelor județene. În bugetul partidului proiectat de Comitet și aprobat de Adunare erau înscrise, printre altele cheltuielile, de editare a ziarului „Timpul”²⁸⁷.

Ab initio, Epureanu a întâmpinat mari dificultăți: ostilitatea fățișă a lui Titu Maiorescu, care, atât timp cât a trăit Epureanu, nu a trecut niciodată pe la sediul partidului; reticența lui Lascăr Catargiu, retras la moșia Golășei; inconsecvența lui P.P. Carp și Gh. Gr. Cantacuzino, care, imediat după alegerea lui Epureanu ca președinte, au retractat propria lor decizie; criticile lui Theodor Rosetti. Supus presiunii „lupilor cei tineri care-iucid pe cei bătrâni”, organismul lui Epureanu, atins de tuberculoză, a cedat în aprilie 1880. Întors la Epureni, boala agravându-se, pleacă la Viena și, de acolo, urmând recomandarea medicilor, la Wiesbaden, în Germania. Ultimele săptămâni de viață le-a petrecut la Schlangenbad unde, „înving de boală și de timpurie bătrânețe, și-a dat obștescul sfârșit”²⁸⁸ (7/19 septembrie 1880). Familia a dorit ca el să fie înmormântat în biserica de la Epureni ctitorită de strămoșii Costache. Bârlădenii au intervenit pe lângă Alexandru Exarcu, prin

²⁸⁵ E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 83. Epureanu și-a exprimat punctul de vedere asupra datoriei publice și asupra bonurilor de tezaur.

²⁸⁶ „Timpul”, nr. 37 din 16 februarie 1880. *Statutele clubului conservatorilor și programul partidului*, București, 1880.

²⁸⁷ Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, Editura Politică, București, 1987, p. 18.

²⁸⁸ M. Eminescu, *Opere XI*, p. 327.

scrisoarea semnată de peste 200 de fruntași ai orașului, ca trupul decedatului să fie înhumat la cimitirul „Eternitatea” din localitate. Conform ordinului primului ministru I.C. Brătianu, autoritățile i-au organizat funeralii naționale, de la Ițcani, unde a intrat vagonul mortuar, până la Bârlad. La înmormântare au participat reprezentanți ai Casei regale, Parlamentului, partidelor politice, armatei și autorităților locale. Autorii discursurilor panegerice au subliniat patriotismul lui Manolache Costache și contribuția lui la întemeierea statului național român. În presa vremii au apărut ample comentarii despre personalitatea celui care fusese unul din principalii actori ai scenei politice românești, vreme de trei decenii. Gândul nostru despre politicianul controversat a fost exprimat atunci într-o altă formă în paginile unui ziar care-i fusese ostil: „Manolache Kostache a fost liberal până în adâncul sufletului, de câte ori a putut face ceva pentru țara lui cu liberalii, și conservator până în adâncul patimei, când era vorba de a face opozițiune unui guvern liberal, pentru a urca la cârma guvernului sufletul său eminentemente liberal”²⁸⁹. Dintre contemporani, niciunul nu l-a înțeles și evocat atât de bine ca Mihai Eminescu. Necrologul elaborat de poet, vibrant și fără egal, făcut dintr-un sentiment de admirabilă devoțiune, întrunește criteriile unei adevărate sinteze despre politicianul, omul, militantul, oratorul strălucit și, mai presus de toate, patriotul Manolache Costache Epureanu. Am reținut din articolul lui Eminescu publicat în „Timpul”, la 10/22 septembrie 1880, fragmentul care exprima concepția lui Epureanu referitoare la clasa politică: „Un stat poate înflori numai atunci când destinele sale sunt conduse de partea aceea a nației care e neatârnată prin avere și prin cultură”²⁹⁰. Din același fragment am mai reținut însușirile înalte ale omului Manolache Costache: „simțul datoriei împins până la ideal, amabilitate desăvârșită, generozitate personificată la care nimeni nu a făcut apel zadarnic, devotament pentru națiune și pentru Tron”²⁹¹. Epureanu era pasionat de lectură – posedea una din cele mai mari biblioteci din Moldova –, de muzica clasică – îl prefera pe Beethoven –, iar ca divertisment, semn al

²⁸⁹ T. Nicola, *op. cit.*, p. 438. Cf. „Telegraful Român”, 12 septembrie 1880.

²⁹⁰ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 328.

²⁹¹ „Portretul” lui Manolache Costache schițat de fiica sa, principesa Elena Bibescu. N.G. Rădulescu, *Manolache Costache Epureanu*, Bârlad, 1985, p. 47.

inteligenței superioare, prefera jocul de șah. În timpul unei călătorii la Londra, câștigând o partidă cu un ministru englez, acesta a venit până la Epureni, pentru a-și lua revanșa²⁹².

Ioan, fiul lui Manolache Costache și al Mariei Sturdza, născut în anul 1856, a început studiile în Germania și le-a terminat la Paris, unde a absolvit Școala de Științe Morale și Politice. Judecând după înfățișarea sa fizică: înalt, robust, cu un cap mare și ochi exoftalmici, avea figura unei persoane puternice, pline de energie, gata oricând să-și zdrobească adversarul. În realitate, era un om blând, timid, uneori nesigur, amabil și gentil²⁹³. Poate i s-ar potrivi, comparându-l cu tatăl său, răspunsul lui Constantin Brâncuși dat atunci, când a plecat de la Auguste Rodin: „În umbra copacilor mari nu crește decât iarbă”. Într-adevăr, prestigiul lui Manolache Costache l-a propulsat pe Ioan ca deputat conservator, ales de patru ori, al județului Tutova, dar pe de altă parte, l-a împovărat cu o sarcină care depășea puterile sale. De la tribuna parlamentară, Ioan Costache Epureanu a ținut discursuri laborioase, bine documentate, dar care, cu toată simpatia auditoriului, sufereau de nesistematizare a ideilor și de absența unui fir axiologic. Pe plan local s-a bucurat de simpatia tutovenilor, care l-au îndrăgit pe „prințul Ionică” și pentru bunele intenții de a rezolva probleme ale județului ca, de exemplu, construcția liniei ferate Bârlad – Fălciu. Nu știm din ce motive nu s-a căsătorit, poate din cauza tuberculozei, maladie care l-a răpus la vârsta de 38 de ani. Ioan Costache Epureanu a murit la Odessa (12 noiembrie 1894) și a fost înmormântat la cimitirul Eternitatea, alături de tatăl său. Odată cu decesul lui Ioan, s-a stins ramura Costache Epureanu, întrucât cele două surori ale sale nu-și vor adăuga la numele soților pe acela de Costache Epureanu.

Catinca (Ecaterina), născută în anul 1854, a primit o educație aleasă în pensiunile din Heidelberg, Manheim și Viena, unde a studiat pianul. La vârsta de 20 de ani s-a căsătorit cu Alexandru Exarcu, diplomat în drept, descendent al unei familii de origine greacă românizată. Tânăra familie a locuit la Epureni, unde s-a născut fiica lor, Maria Magdalena și, alternativ, la București, în casa

²⁹² Manolache Costache, de teamă să nu-i vină rău englezului, l-a lăsat să câștige. E. Ioachimovici, *op. cit.*, p. 90.

²⁹³ G. Panu, *Portrete și chipuri parlamentare*, București, 1892, pp. 44-46. Fotografia lui Ioan Epureanu și a Catincăi Exarcu la Anexe, p. 273.

lui Manolache Costache. Favorizat de prestigiul socrului său, Alexandru Exarcu a fost o perioadă scurtă șeful de cabinet al lui Mihail Kogălniceanu și, mai târziu, după recunoașterea de facto a independenței naționale, reprezentant diplomatic la Istanbul²⁹⁴. La revenirea în țară, Alexandru Exarcu nu a mai avut funcții publice și a trăit din profesiunea de avocat la judecătoria Murgeni. În perioada interbelică, când rămăsese doar cu casa de la Epureni, a trăit din vânzarea valorilor artistice și a cărților din biblioteca lui Epureanu. Catinca Exarcu, care semăna fizic mai mult cu mama ei, a fost doamna de onoare a reginei Elisabeta, participând la seratele muzicale de la Palatul Regal din București sau la Castelul Peleş²⁹⁵. S-a stins din viață în anul 1911, după o grea suferință cauzată de cancer, aceeași maladie care dusesse la decesul mamei și apoi al surorii sale, Elena Bibescu. Fiica ei, Maria Magdalena, „copila genială pe buclele căreia s-a închinat zâmbetul de floare albă și de maternitate îndurerată al reginei Elisabeta”²⁹⁶ și-a închis viața la Epureni. În tinerețe, „duduia” – așa i-au zis oamenii din sat –, iubise pe prințul Alexandru Ghica. Se pare că sentimentele au fost reciproce, dar nu s-a ajuns la căsătorie, deoarece, cel puțin așa a crezut Maria Magdalena, el a murit tânăr; sau poate a fost doar visul unei dragoste neîmplinite prin căsătorie. Prin Alexandru Ghica l-a cunoscut pe fratele acestuia, prelatul greco-catolic, Vladimir Ghica, care i-a devenit un mare și deosebit prieten. După moartea mamei, Maria Magdalena s-a consacrat operelor de binefacere – trăsătură a familiei Epureanu – și întreținerii cultului strămoșilor săi, boierii Costache. În acest scop, Maria Magdalena a ridicat, pe locul vechii ctitorii din lemn a lui Grigoraș Epureanu, o biserică frumoasă din cărămidă, locaș care a fost sfințit de către episcopul Hușilor, la 14 iunie 1915. Ctitora a înzestrat biserica cu odăjdii, cărți și obiecte de

²⁹⁴ Fotografia familiei Alexandru Exarcu, făcută la Istanbul pe la 1882, la Anexe, p. 274.

²⁹⁵ Amintirile Mariei Magdalena Exarcu. Fotografia Catincai Exarcu la castelul Peleş la Anexe, p. 275.

²⁹⁶ În vara anului 1913, Victor Ion Popa, împreună cu Alexandru Vlahuță, George Tutoveanu și alți 2 prieteni au vizitat pe Alexandru și Maria Magdalena Exarcu la Epureni. Mai târziu, în articolul „Conacul de la Epureni”, dramaturgul și-a descris impresiile despre amfitrionii săi, realizând un portret admirabil al Mariei Magdalena Exarcu. Mărturiile lui Victor Ion Popa sunt importante și pentru că descriu „minunile casei boierești păstrată așa cum s-a început și s-a adunat din vremuri fără ținere de minte”. I. Bălănescu, *op. cit.*, p. 199. Fotografia Mariei Magdalena Exarcu, în vârstă de 20 de ani, făcută în Germania, la Bad Elster, la Anexe, p. 276.

cult, cheltuindu-și aproape întreaga zestre și a comandat o pisanie aflată pe zidul interior, pe care sunt inscripționate, cu data nașterii și morții, numele celor decedați din familia sa²⁹⁷. Cu toate că nu mai avea nici un fel de resurse materiale, cu excepția banilor, trimiși tot mai rar, de vărul ei primar, Anton Bibescu, ea a continuat, în perioada interbelică, să-i ajute pe copiii sătenilor. Maria Magdalena a murit în anexa vechiului conac, de cancer și de foame, părăsită și uitată de toți, la 18 august 1949. Coincidență stranie, medicamentele ce i-ar fi alinat suferința au ajuns la Epureni, exact în ziua, când clopotul de la biserică îi anunța moartea. A fost înhumată în curtea bisericii, alături de tatăl ei, Alexandru Exarcu.

Elena, născută în anul 1855, a doua fiică a lui Manolache Costache Epureanu și a Mariei Sturdza, a fost o personalitate artistică de nivel european. A studiat pianul, acasă la Epureni, la București cu Anette Boscoff și la Viena, unde l-a avut profesor pe compozitorul Anton Rubinstein²⁹⁸. În ianuarie 1873, Elena Costache a câștigat premiul I și medalia de aur la concursul de pian organizat de Conservatorul din Viena. La 5 februarie 1873, a susținut un concert de binefacere la Teatrul Național din București. Atunci, printre spectatori, s-a aflat prințul Alexandru Gh. Bibescu (1842 – 1911) care s-a îndrăgostit pe loc de talentata pianistă și, a doua zi, a cerut-o în căsătorie de la Manolache Costache. Tinerii căsătoriți s-au stabilit la Paris, unde, timp de aproape trei decenii, Elena Bibescu a patronat un salon literar și artistic frecventat de scriitori, pictori, sculptori, muzicieni de la Anatole France, Vuillard, Bonnard, Gauguin, Maillol, la Saint-Saëns. Talentul artistic al principesei a fost apreciat de către Wagner și Liszt. Din rândurile de mai sus, s-ar putea crede că Elena Bibescu, prin forța împrejurărilor, s-a înstrăinat de România și de cultura română. Nimic mai greșit! La Paris, ea a purtat cu mândrie, deseori, costumul național românesc; în această costumație apare în fotografiile din albumul lui Paul Nadar²⁹⁹, difuzat în presa engleză, franceză și germană. A venit de nenumărate ori în România și a

²⁹⁷ Imaginea actuală a bisericii de la Epureni la Anexe, p. 278.

²⁹⁸ De aici și în continuare, am folosit articolele lui C.D. Zeletin publicate în: „România literară”, „Magazin istoric”, „Vitrăliu”, „Muzica”, „Academia Bârlădeană” și din volumul citat la nota 245, p.168

²⁹⁹ Fotografia Elenei Bibescu la Anexe, p. 279.

concertat pentru săraci, la București, Sinaia și Bârlad. Intuind geniul componistic al adolescentului George Enescu, Elena Bibescu l-a ajutat să-și prezinte, la Teatrul Châtelet din Paris, suita simfonică „Poema română”, executată de Orchestra concertelor Colonne (6 februarie 1898). Ea l-a prezentat pe George Enescu prietenei sale, regina Elisabeta, care-și iscălea scrisorile către tânărul muzician „a doua ta vice-mamă”; regina făcea aluzie, dându-i întâietatea cuvenită, la protectoarea acestuia, principesa Elena Bibescu. La bătrânețe, într-un codicil al convorbirilor cu Bernard Gavoty, George Enescu îi va închina întreaga operă³⁰⁰. De numele ei sunt legate primele concerte și recitaluri de muzică clasică organizate la București, așa cum a fost recitalul lui Paderewski susținut la Ateneul român, în noiembrie 1889. Cu alte cuvinte, Elena Bibescu a avut un rol important ca agent cultural de europenizare în România³⁰¹.

În ciuda problemelor de sănătate, Elena Bibescu și-a desfășurat activitatea artistică până aproape de sfârșitul vieții (18 octombrie 1902). De la Iași, unde se întâmplase decesul, trupul neînsuflit a fost adus la Bârlad și înmormântat în cavoul familiei Costache Epureanu. Deasupra mormântului, fiii principesei, Emanuel Bibescu (1875 – 1917) și Anton Bibescu (1878 - 1951), au ridicat un monument în formă de piramidă, placat cu marmură, în interiorul căruia a fost plasat bustul bunicului lor, executat de sculptorul Ernest Dubois³⁰². Biografia nepoților lui Epureanu, personalități cu înclinații literare și artistice, constituie un capitol al istoriei familiei Bibescu și al culturii franceze. Legătura cu ținutul strămoșilor pe linie maternă aproape că a dispărut, odată cu vânzarea moșiei Epureni, de 6 000 hectare, lui Dumitru Eremia, în anul 1903. Mai târziu, la insistențele bârlădenilor și în colaborare financiară cu aceștia, Emanuel și Anton Bibescu au comandat sculptorului Charles Jacquot un monument votiv, dedicat lui Manolache Costache Epureanu. Monumentul, amplasat pe bulevardul Elisabeta, în fața Gării din Bârlad, s-a dezvelit, la 9 iunie

³⁰⁰ C.D. Zeletin, *Pianista Elena Bibescu și Robert de Montesquieu*, în „Muzica”, anul 12, nr. 2 (46), p. 37.

³⁰¹ M. D. Sturdza, *op. cit.*, p. 492.

³⁰² Fotografia monumentului funerar al familiei Manolache Costache Epureanu la Anexe, p. 280; bustul a dispărut, pe la 1985, în condiții rămase necunoscute.

1913, în prezența reprezentanților regelui, guvernului, partidului conservator și oficialităților locale și în absența fraților Bibescu, reprezentați la ceremonie de Alexandru Exarcu³⁰³.

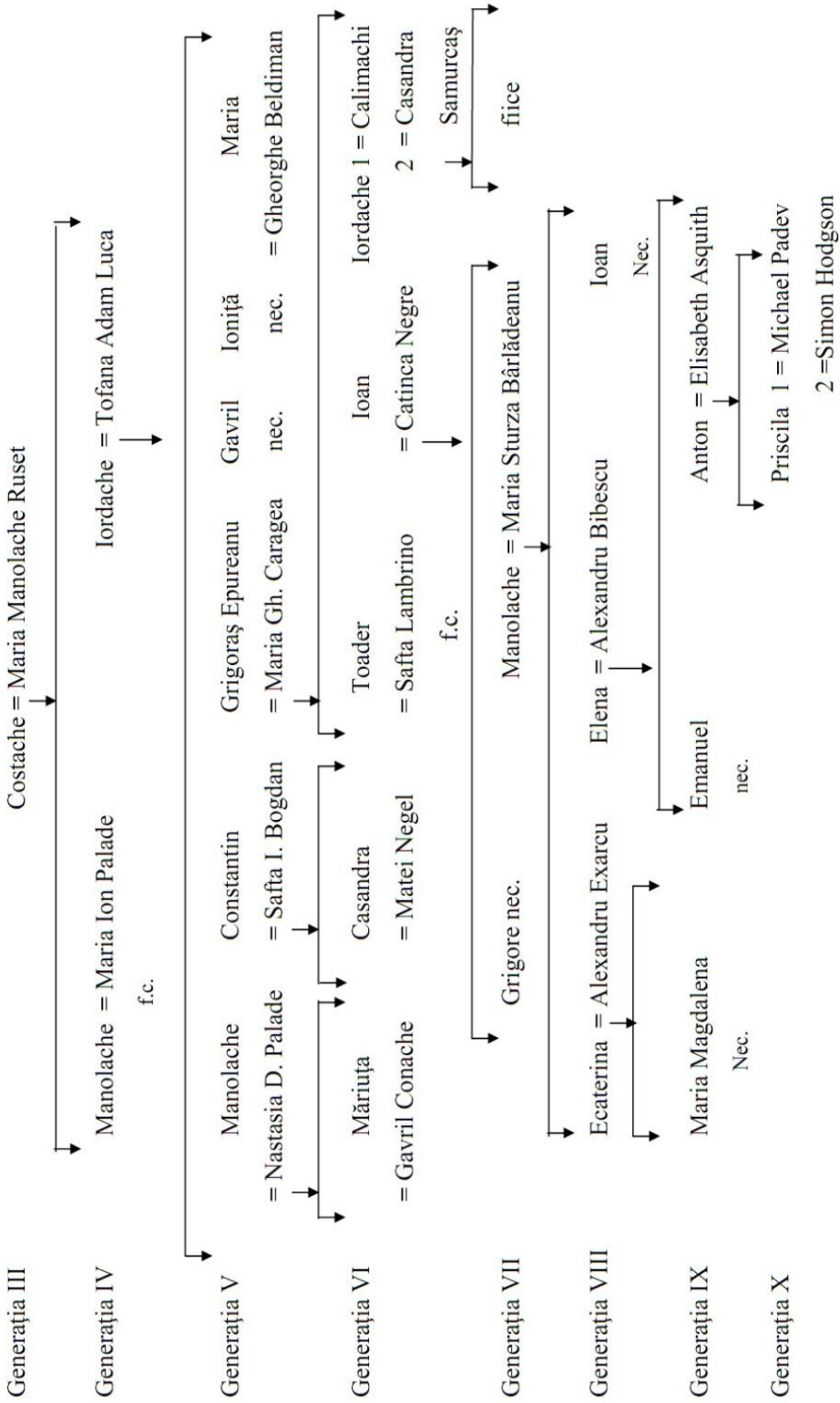
Regimul comunist a scos din memoria națională și locală pe Manolache Costache Epureanu și, cu rare excepții, pe boierii patrioți. Undeva, însă, sub stratul de cenușă, a mocnit flacăra recunoștinței pentru contribuția lor la făurirea istoriei naționale, flacăra care s-a reaprins în perioada postdecembristă. La Bârlad, intelectuali de seamă animați de sentimentul datoriei niciodată împlinite au redat numele lui Epureanu unui bulevard, fosta stradă Karl Marx, au dat numele lui Școlii nr. 9 și au organizat manifestări publice dedicate „restaurării marelui om de stat”. „Academia Bârlădeană” a inițiat atribuirea numelui său școlii din satul Epureni, iar, cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la moarte, Consiliul local a ridicat un bust, amplasat în centrul reședinței de comună³⁰⁴. La inițiativa lui C.D. Zeletin, președinte de onoare al Academiei Bârlădene și a Elenei Monu, Școlii nr. 5 din Bârlad i s-a atribuit, în anul 2002, când se împlinise un secol de la moartea sa, numele de „Principesa Elena Bibescu, născută Kostaki Epureanu”. Cu această ocazie, Academia Bârlădeană a realizat o medalie come-morativă, iar pe fațada școlii a amplasat o placă de marmură și medalionul în bronz aurit al patroanei școlii³⁰⁵. În același spirit de „restituio memoriae”, numele Elenei Bibescu s-a atribuit căminului cultural din Epureni, situat pe locul vechiului han boieresc și, începând cu 2002, la monumentul funerar de la cimitirul „Eternitatea” din Bârlad, se oficiază anual serviciul divin întru pomenirea lui Manolache Costache Epureanu și a familiei sale.

³⁰³ Bustul în bronz al lui Manolache Costache era amplasat în partea de sus a monumentului, pe un soclu de piramidă retezată, pe care erau sculptate în basorelief figurile lui Ioan Costache Epureanu și a Elenei Bibescu. Monumentul, mutat în perioada interbelică în fața clădirii Prefecturii, a fost demolat în anul 1948. Imaginea monumentului, după fotografia originală, făcută în anul 1913 la Anexe, 281.

³⁰⁴ Imagini actuale ale hotelului Binder din Iași, unde a murit principesa Elena Bibescu, la Anexe, p. 282.

³⁰⁵ Inscripția de pe piatra comemorativă: Academia Bârlădeană omagiază amintirea pianistei de notorietate europeană Principesa Elena Bibescu, născută Kostaki Epureanu 1855 – 1902, fiica Bârladului, mare iubitoare a geniului românesc.

FAMILIA COSTACHE. RAMURA EPUREANU

II.5.1 Gavril Costache. Ramura Talpan

Gavril Costache, ascendentul ramurilor Talpan și Lătescu-Boldur, a fost al doilea fiu al lui Vasile și al Ecaterinei Costache. Ipoteza noastră se bazează pe faptul că Gavril a intrat în rândul dregătorilor ca mare sulger (1 martie 1706)¹, al doilea dregător din familie după ce fratele Constantin fusese al treilea postelnic în anul 1703². Indubitabil, după moda vremurilor, Gavril și ceilalți fii ai marelui vornic Vasile Costache (?1660-1703) au învățat carte acasă, cu dascăli plătiți, sau la Școala domnească din incinta Mănăstirii Trei Ierarhi de la Iași³, sporindu-și totodată educația și prin „învățăturile” primite de la tatăl lor.

Este posibil ca, înainte de a fi marele sulger al lui Antioh Cantemir (1705 – 1707), Gavril să fi ocupat dregătoria mai mici, în domnia anterioară a lui Mihai Racoviță (1703 – 1705), care l-a confirmat în funcție⁴ la revenirea sa în Moldova (a doua domnie: 1707 – 1709). Gavril avea susținători în Divanul domnesc: marele vornic Lupu Costache, unchi după tată, marele comis Constantin Costache, marele vistiernic Ioan Palade, unchi prin alianță și cumnatul acestuia, însuși Mihai Racoviță Voievod⁵.

Perioada favorabilă Gavriliștilor a încetat odată cu instalarea primului domn fanariot, Nicolae Mavrocordat (decembrie 1709). De la început, pe drumul de la Galați spre Iași, domnul grec, total străin de țară, a stigmatizat pe boieri, principali culpabili de

¹ La 1 martie 1706 înalții ierarhi ai Moldovei și marii boieri, între care Gavril Costache mare sulger, confirmă Așezământul domnului Antioh Cantemir care stabilește ca o parte din banii dați de mănăstiri să fie destinați întreținerii școlilor. *Documente privitoare la istoria orașului Iași, III. Acte interne (1691 - 1725)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoftei”, 2000, doc. 300, pp. 271, 275.

² *Ibidem*, doc 275, p. 237.

³ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Editura „Junimea”, Iași, 1974, p. 92

⁴ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei*, ediție Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1982, p. 498

⁵ *Ibidem*, pp. 474-475.

greutatea sarcinilor fiscale. Populismul lui Nicolae Mavrocordat constituia un pretext de a slăbi neamurile boierești și, în acest scop, el a utilizat mijloace subtile: defăimarea boierilor, eliminarea unor privilegii, anularea unor hotărâri luate de Divan și mijloace violente: închisoare și maltratare fizică. Considerat apropiat al vistiernicului Ilie Cantacuzino, unchi matern, pe care numai moartea naturală l-a salvat de la una silnică, Gavril, legat de scara palatului domnesc, a fost bătut cu biciul, pedeapsă rezervată robilor țigani⁶. Nu știm dacă, după umilința suferită, Gavril a fugit din țară împreună cu fratele Constantin comisul⁷, ori s-a refugiat la una dintre moșiile sale din ținutul Fălciului.

Gavrilițeștii și-au redobândit influența politică în decembrie 1710, datorită lui Dimitrie Cantemir care i-a atribuit lui Gavril Costache funcția de mare clucer⁸. În ceea ce privește poziția lui Gavril față de strategia lui Dumitrașco Vodă – alianța cu Rusia lui Petru I –, în absența surselor scrise, credem că tânărul clucer s-a aliniat opțiunii șefului de necontestat al familiei, vornicul Lupu Costache. Această cvasicertitudine ne îndreptățește să formulăm ipoteza prezenței clucerului Gavril printre nepoții Lupului Costache la mânăstirea fortificată Bursuci în iunie – iulie 1711⁹.

La întoarcerea în Moldova (noiembrie 1711), Nicolae Mavrocordat și-a modificat radical, dacă nu convingerile, cel puțin comportamentul față de boieri, domnul recunoscând, astfel, imposibilitatea guvernării țării fără conlucrarea acestora. În situația dată, Gavril a rămas mare clucer, iar fratele Toader a intrat în serviciul domniei, ca postelnic al doilea¹⁰. Favoarea domnească a disimulat atitudinea potrivnică Costăcheștilor a lui Nicolae

⁶ Ion Neculce, *op. cit.*: „... de i-au bătut câte cu două sute de toiage la cur.”, *Ibidem*, p. 498.

⁷ *Ibidem*, p. 499.

⁸ Gavril Costachi vel clucer apare într-un document din 18 mai 1712 – domnea Nicolae Mavrocordat –, însă din text reiese că deținuse funcția din 1710. Ioan Antonovici, *Documente bârlădene III. Acte de proprietate ale boierilor Pălădești*, Bârlad, Tipografia „Constantin Lupașcu”, 1915, doc. 7, pp. 9-10

⁹ „Lupul, marele vornic, s-a dus împreună cu nepoții săi la mânăstirea Bursuci.”, *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695 – 1754*, ediția Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965, p. 95

¹⁰ Gavril Costachi vel clucer și cu fratele său Toader postelnicul se judecă, la 18 mai 1712, cu vel spătarul Ion Palade, pentru niște mori pe care dânșii le aveau pe apa Bârladului, ce fuseseră făcute de Vasile Costache. Ion Palade i-a învinuit pe Gavril și Toader că și-au refăcut morile fără știrea lui și că cei doi frați i-au ars morile sale. I. Antonovici, *op. cit.*, doc. 7, p. 9

Voievod, care, la prima ocazie, a lezat printr-un act juridic interesele lor, act urmat de porunca distrugerii morilor clucerului Gavril, din dreptul târgului Bârlad (Podeni)¹¹.

Deloc întâmplător, Gavril Costache apare în Sfatul domnesc ca marele stolnic al lui Mihail Racoviță (1716 – 1726)¹², sfat format, după obicei, din rudele domnitorului. Om de încredere și capabil să acționeze eficient, Gavril Costache a făcut parte din delegația de boieri trimisă de Mihai Racoviță, în octombrie 1721, care a restabilit granița Moldovei cu Bugeacul¹³. Documentele îl atestă titular al mării stolnicii până în toamna anului 1726¹⁴.

Gavril Costache și-a continuat cariera publică în prima domnie a lui Grigore II Ghica (1726 – 1733). Noul domn grec, străin de principatul Moldovei, a fost nevoit să colaboreze cu reprezentanții familiilor boierești autohtone (Sturdza, Costache, Racoviță, Cantacuzino) sau românizate (Ruset). Între boierii lui Grigore II Ghica, rude între ei și „mai toți rudele lui Mihai Racoviță”¹⁵, Gavril Costache ocupa dregătoria de mare paharnic¹⁶, iar peste un an (1728), va fi numit staroste de Putna¹⁷. Frații Constantin, Gavril, Toader Costache nu s-au lăsat atrași în intrigile țesute împotriva domnului Țării de vărul lor primar, Iordache Costache și de socrul acestuia, Dumitrașcu Racoviță, de aceea, ar fi fost posibil ca Gavril, fidel lui Grigore II Ghica să fi participat la intervenția oastei moldovenești împotriva tătarilor din Basarabia (ianuarie 1728)¹⁸.

Trei ani mai târziu, politica de grecizare a domnului Grigore II Ghica și îndepărtarea de la putere a boierilor indigeni au constituit suficiente motive ale „hicleției” fiilor lui Vasile Costache vornicul, care, de această dată, s-au implicat în complotul vărului

¹¹ *Ibidem*, doc. 8, p. 12

¹² I. Neculce, *op.cit.*, p. 654; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 197

¹³ Constantin Bobulescu, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul*, Chișinău, 1933, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, p. 30. Informația autorului provine din transcrierea unei însemnări a Cazaniei lui Varlaam ce se găsea atunci la biserica satului Mânjești, din județul Iași.

¹⁴ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VII (Documente slavo-române)*, Iași, Tipografia „Dacia”, 1912: doc. 10, p. 8 și doc. 14, p. 12.

¹⁵ I. Neculce, *op. cit.*, p. 696,

¹⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 257

¹⁷ *Ibidem*, p. 263.

¹⁸ I. Neculce, *op. cit.*, p. 702, *Cronica Ghiculeștilor*, p. 275

lor, Iordache stolnicul, ce viza înlăturarea lui Grigore II Ghica și alegerea unui domn dintre boierii pământeni. Eșuarea conspirației nu l-a demobilizat pe rebelul Gavril paharnicul. Reușind să se salveze de oamenii stăpânirii, Gavril a fugit la Bender (Tighina), împreună cu mai tinerii, fratele Vasilache și vărul Scarlatache și, de acolo, singur, la hanul din Crimeea, unde a încercat fără succes să obțină sprijin militar împotriva lui Grigore II Ghica¹⁹. Din ordinul sultanului otoman, hanul l-a predat pe Gavril, care, adus la Iași sub escortă, a fost întemnițat un timp, iar după ieșirea din închisoare, pus sub supravegherea lui Constantin Costache²⁰.

Mazil sub Constantin Mavrocordat (1733 – 1735), Gavril Costache ajunge mare ban în Divanul lui Grigore II Ghica (decembrie 1735)²¹.

Din anul 1737, Gavril Costache dispare din izvoarele literare, dar apare în documente care-l prezintă pe marele ban în ipostaza de judecător²², atribuție specifică marelui ban în Moldova, de boier divanit, calitate în care semnează hrisoave domnești²³ sau de unchi grijuliu, preocupat să-l ajute pe nepotul fratelui decedat (Constantin Negel), Vasile Costache²⁴.

Relativ la săvârșirea din viață a lui Gavril Costache, credem că evenimentul s-a întâmplat la sfârșitul anului 1737 sau începutul lui 1738, pentru că, deja, la 1 mai, același an, fratele său Toader funcționa ca mare ban²⁵. De aici constatăm că patru dintre cei cinci fii ai marelui vornic Vasile Costache au încetat din viață în plină

¹⁹ Gavril paharnicul a fugit în Bugeac „...și multe vorbe rele au grăit către sultanul și către hanul pentru Grigorie - vodă”; I. Neculce, *op. cit.*, pp. 711-712; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 337

²⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 339

²¹ *Ibidem*, p. 369; I. Neculce, *op. cit.*, p. 755

²² Const. Solomon și C. A. Stoide, *Documente tecucene I, Sec. XVIII – XIX*, Tipografie C. Lupașcu, Bârlad, 1938, CXXII, p. 57

²³ Hrisoavele lui Grigorie Ghica voievod din 27 iulie, 15 august și 25 noiembrie 1736, în *Documente privitoare la istoria orașului Iași IV. Acte interne (1726 – 1740)*, editate de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001: doc. 286, p. 207; doc. 291, p. 212; doc. 303, p. 221.

²⁴ Gavril Costache mare ban întărește cu semnătura sa zapisul lui Vasilache postelnic al doilea referitor la cumpărarea satului Piscani. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise V / I*, Iași, Tipografia Goldner, 1921, doc. A, p. 213

²⁵ Toader Costachi vel ban, 1 mai 1738. Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat III*, Iași, 1987, doc. 1513, p. 280

maturitate, în decurs de numai șase ani: Vasilache (1735)²⁶, Constantin Negel (1736)²⁷, Gavril (1737) și Toader (1740)²⁸.

Despre soția lui Gavril Costache, genealogiile au scris doar că era fiica lui Chiriac negustor²⁹, ceea ce de la început am pus sub semnul întrebării, fiindcă toții fiii și nepoții vornicului Gavriliță s-au căsătorit cu fiice aparținând marilor familii boierești (Cantacuzino, Balș, Ruset, Palade, Ursache, Racoviță). Am descoperit numele soției lui Gavril, Paraschiva Balș, coroborând informația răstrănepoatei acesteia Maria Caterina Costache (1909 – 2002)³⁰, cu tabla genealogică a familiei Balș³¹. Soții Gavril și Paraschiva Costache au avut doi fii, Lupu și Ilie, dar și o fiică, necunoscută până la cercetarea noastră, Safta. Știam de la Constantin Gane că boierul muntean Dinu (Constantin) Done s-a însurat în Moldova cu fiica lui Gavril Costachi³², al cărei nume de botez, Safta, l-am găsit în pomelnicul bisericii Sf. Gheorghe de la Focșani³³. De altfel, Safta îi venea nepoată de văr de-al doilea (Gavril Costache) soțului ei Constantin Done³⁴, fapt ce demonstrează plaja restrânsă pe care se făceau căsătoriile fiilor de boieri români în secolul al XVIII-lea.

Lupu, fiul cel mai mare al lui Gavril Costache, și-a început „cursus honorum”, ca al treilea spătar al lui Grigore II Ghica³⁵, poate din septembrie 1739, când, la Galați, unchiul său Toader

²⁶ Nicolae Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, Editura “Minerva”, București, 1902, p. 325

²⁷ I. Neculce, *op. cit.*, p. 756

²⁸ Elena Monu, *Familia Costache. „Ramura” Venin*, comunicare prezentată la Institutul Român de Genealogie Heraldică “Sever Zotta”, Iași, 12 septembrie 2006

²⁹ Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Costache (După acte și documente)*, în “Ioan Neculce”, Buletinul Muzeului municipal din Iași, fasc 4/1924, p. 221.

³⁰ Maria Caterina Costache, ne-a dăruit, printre altele, tabelul genealogic al neamului Costache elaborat în anul 1987, de Nicolae Bosângeanu.

³¹ Mihai Dimitrie Sturza, *Famiile boierești din Moldova și Țara Românească I Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, București, 2004, pp. 251-255.

³² Constantin Done a fost fiul vel căpitanului Damian Done și al Sandei, sora după mamă a cronicarului Ioan Neculce, Constantin Gane, *Amărâte și vesele de vieți de jupânese și cucoane*, Editura Modernă, București, 1943, p. 122.

³³ Pomelnicul cuprinde numele: Donie, Sanda, Ecaterina, Constantin, Safta. Sergiu Iosipescu, *Biserici, moșii și genealogii putnene în „Arhiva genealogică IV (IX)”*, 1997, 3-4, Iași, Editura Academiei Române, pp. 223-224

³⁴ Bunica maternă a lui Constantin Done, Catrina Cantacuzino, fusese sora bunicului matern al lui Gavril Costache, Toderășcu Cantacuzino. Planșa genealogică VII, în volumul lui Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, Editura „Albatros”, București, 1996, p. 368.

³⁵ Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat II*, Iași, 1986: doc. 332 și 333, p. 139.

Costache fusese numit mare spătar³⁶. În tinerețe, Lupu a avut conflicte cu răzeșii de la moșiile Obârșeni, ținutul Tutova și Bârlălești, ținutul Fălciu, stăpânite în devălmășie, fiindcă aceștia refuzaseră să-i achite dijma cuvenită³⁷.

La Obârșeni (astăzi sat Obârșeni, comuna Vinderei, județul Vaslui), Lupu Gavril Costache a ctitorit biserica având hramul Sf. Nicolae (monument istoric din 1923), ce va fi sfințită la 25 martie 1764³⁸. Biserica a fost ridicată în incinta curții boierești, unde Lupu și-a construit conacul, pe temeliile căruia urmașii săi au ridicat altul, la sfârșitul secolului al XIX-lea, casă existentă și astăzi.

Lupu Costache, menționat ca mare paharnic la 15 iulie 1751³⁹, și-a pierdut dregătoria înainte de 8 septembrie 1763⁴⁰, dar a fost promovat, la o dată necunoscută, de către Grigore Calimah (1761 – 1764) în funcția de mare ban⁴¹. Spre deosebire de alți contemporani (de pildă: fratele Ilie, verii primari Iordache Venin, Vasile Negel, Scarlatache sau unchiul logofătul Manolache Costache), Lupu nu s-a angajat în disputele dintre fanarioți și „partida națională”, reprezentând aripa moderată a neamului Costache. Pe de altă parte, pragmatismul, trăsătură definitorie a

³⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 459.

³⁷ Ca urmare a jalbelor lui Lupu Costache, referitoare la împresurarea moșiilor Obârșeni și Bârlălești, Constantin Mavrocordat a poruncit căpitanului Apostol Negre să aleagă părțile biv treti spătarului. C. Istrati, *op. cit.*: doc. 332 și 333, p. 139.

³⁸ Biserica de mici proporții, construită toată din lemn, a servit familiei Lupu Costache și descendenților săi, până în 1949, când a devenit Biserica parohială. Data sfințirii rezultă din inscripția chirilică, care poate ține loc de pisanie, aflată pe panoul central al Pomelnicului-triptic, comandat de Lupu Costache: „Această Sfântă Biserică este făcută de dumnealui Banul Lupu Costache și s-a sfințit de Sfinția Sa, rugătorul de Dumnezeu, Episcopul de Huși, chir Inochentie. Anul 7272. Martie 25.”. Dată fiind valoarea sa deosebită, pomelnicul, unul dintre puținele păstrate până astăzi, din cele multe care au fost, se păstrează la Muzeul Episcopal din Huși. Elena Monu, *Pomelnicul-triptic de la Obârșeni-Vinderei, implicații genealogice și istorice*, comunicare prezentată la Congresul Al XII-lea de Genealogie și Heraldică, Iași, Mai, 2003. Fotografii bisericii și pomelnicului-triptic la Anexe, pp. 283, 284.

³⁹ Lupul Costache vel paharnic iscălește ca martor zapisul lui Scarlatache I biv vel clucer, căruia îi venea nepot de văr primar (Gavril Costache). Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, document CXCVI, p. 239

⁴⁰ „Catastif de dăjzii moldovenești (c. 1760): Tutova ... Lupulu Costachi pah.” N. Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria românilor XXII*, București, 1913, doc. XIII, p. 106. „7272, sept. 8. Dum Pah Lupului Costachi pentru osteneala ce-au făcut la așezarea banilor în țin Vasluiului” Idem, *Documente Callimachi II*, p. 122.

⁴¹ Pavel Blaj, *Boieri din Sfatul domnesc al Moldovei în secolul al XVIII-lea. II*, în revista „Suceava”, XIII-XIV, 1986 – 1987, p. 164; Cf *Documente bucovinene VI*, p. 171; Lupu Costache fusese mare ban înainte de 25 martie 1764.

Lupului Costache, i-a asigurat ascensiunea cvasi-constantă în cariera publică de patru decenii, întreruptă de scurte perioade în care l-am întâlnit boier mazil, cum a fost aceea cuprinsă între 1766 – 1768, când documentele îl atestă ca biv vel ban⁴².

Grigore III Ghica (1774 – 1777) l-a căftănit mare vornic al Țării de Jos, funcție exercitată de Lupu Costache până în noiembrie 1776⁴³; de la această dată, biv vel vornicul Lupu a activat ca membru al Înaltului Divan Judecătoresc⁴⁴.

În timpul lui Constantin D. Moruzi (1778 - 1782), cel care a împărțit vornicia în patru, Lupu Costache mare vornic al Țării de Jos, unde se găseau moșiile sale a fost unul din cei mai activi „miniștri” ai domnului Moldovei⁴⁵. Totuși colaborarea marelui vornic cu domnul Moruzi nu i-a folosit lui Lupu în rezolvarea problemelor de succesiune ale nepoatei sale de frate (Ilie), Maria, văduva lui Manolache Bogdan, decapitat în august 1778. Abia după mazilirea lui Constantin Moruzi, Lupu Costache, în calitate de epitrop al casei vornicului Manolache Bogdan, a atacat în justiție și a câștigat drepturile nepoatei sale și ale copiilor acesteia⁴⁶. Actul a fost întărit de Alexandru I. Mavrocordat (1785 - 1786) care l-a reinvestit pe Lupu Costache în aceeași dregătorie⁴⁷. În Divanul domnesc, vornicul Lupu avea câteva rude: cuscrul Lascarache Roset mare vornic și nepotul de frate (Ilie) Mihalache Costache, mare paharnic⁴⁸.

⁴² Paul Păltănea, *Neamul Logofătului Costachi Conachi*, Editura „Albatros”, București, 2001, p. 29; Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești*, Editura „Socec”, București, 1916, p. 20

⁴³ Pavel Blaj, *op. cit. III*, p. 115. Ioan Caproșu, *Sama visteriei Țării Moldovei din 1777 (I)*, în „Arhiva genealogică IV (IX)”, 1997, 1-2, Iași, Editura Academiei Române, pp. 127, 137. Const. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene III*, Bârlad, 1941, doc. LXVIII, p. 55.

⁴⁴ I. Caproșu, *op. cit.*, pp. 142,152; Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII. Acte interne (1770 - 1780)*, Editura „Dosoitei”, Iași, 2004, doc. 246, p. 311; doc. 256, p. 323.

⁴⁵ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XII (Studii și documente Dorohoiene)*, Iași, 1924, p. 45. Idem, *Surete și izvoade IX (Documente Basarabene)*, Iași, Tipografia „Dacia”, doc. CXVII, p. 287. Lupul Costache vel vornic semnează Anaforaia veliților boieri din 15 martie 1781. Ibidem, doc. CXIX, p. 308.

⁴⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași VIII*, editate de I. Caproșu, Editura “Dosoitei” (acte interne 1780 - 1790), Iași, 2006, doc. 294, p. 379.

⁴⁷ Lupul Costache vornic iscălește, la 21 mai 1785, zapisul lui Alexandru I. Mavrocordat, care cumpără o vie în Dealul Copoului, Ibidem, doc. 285, p. 367.

⁴⁸ *Ibidem*: doc. 289, p. 370; doc. 302, p. 393. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914, doc. CXLVI, p. 142

Lupu Costache s-a săvârșit din viață în intervalul de timp cuprins între 1787⁴⁹ - 1799⁵⁰, la vârsta de cel puțin 70 de ani, ceea ce ar însemna că sub aspectul longevității Lupu s-ar plasa, dintre toți Costăcheștii secolului al XVIII-lea pe al doilea loc, după marele logofăt Manolache Costache. Energic, harnic și ambițios, Lupu Costache a agonisit o avere considerabilă, compusă din moșii în ținuturile: Tutova, Fălciu, Tecuci⁵¹, mori⁵², vii⁵³, prăvălii⁵⁴, case și locuri de casă la Iași și Bârlad⁵⁵.

Desigur, osârdia vornicului Lupu Costache de a strânge avere a fost puternic motivată de grija față de numeroșii săi copii rezultați din însoțirea cu Safta, fiica lui Sandu Miclescu⁵⁶ și a Saftei Iordache Costache⁵⁷. Iordache Costache, tatăl Saftei, nu putea fi decât Iordache fiul vornicului Lupu Costache și, în acest caz, Lupu, subiectul nostru, era văr de-al doilea cu soacra, întrucât bunicii lor, Vasile și Lupu fuseseră frați, ce-i drept, numai după tată. Confruntând lista viilor din pomelnicul de la Obârșeni cu datele știute, uneori aproximative ale căsătoriilor copiilor lui Lupu, am stabilit o anumită ordine în care s-au născut fiii: Vasile și

⁴⁹ Lupul Costachi mare vornic semnează, la Iași, ca martor zapisele din 20 și 22 iunie 1787, I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 423 și 424, pp. 538-539

⁵⁰ Într-un document din 22 august 1799 se scrie despre „locul răposatului vornic Lupu Costachi”. Ioan Antonovici. *Documente Bârlădene I*, Bârlad, 1911, Tipografia „Neculai Peiu”, doc. III, p. 49

⁵¹ Nu există un inventar al moșiilor lui Lupu, unul din cei mai bogați Costăchești din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, de aceea dăm doar câteva exemple: Obârșeni, Bujoreni, Ciortolom, Valea Lungă în ținutul Tutovei, vezi *Condica liuzilor pe 1803 VII*, editată de Th. Codrescu, Iași, Tipografia „Buciumul Român”, 1886, pp. 266, 342, 346. Alte moșii: Bârlălești, ținutul Fălciu, Băneasa, ținutul Covurlui. Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 173

⁵² La 20 februarie 1766, Grigorie III Ghica i-a poruncit lui Costachi Conachi să cerceteze pricina banului Lupul Costachi pentru o moară pe apa Bârladului „îneacă” de moara vecină a lui Ioniță Bașotă. Cu toate că erau veri primari Costachi Conachi, l-a nedreptățit pe Lupu, de aceea domnul i-a cerut să facă o nouă cercetare. P. Păltănea, *op. cit.*, p. 29

⁵³ Lupu Costachi stăpânea vii la Nicoreștii de Sus pe Coasta Lupii, ținutul Tecuci. Const. Solomon, C.A. Stoide, *op. cit.*, doc. LXVIII, p. 55. Despre via de la Nicorești a banului Lupu Costache, proprietatea nepotului său, Constantin Costache (?1823 - 1883), a scris fiul acestuia, Lupu C. Costache (1851 - 1927) în memoriile sale intitulate *Amintiri*. Arhiva Elena Monu.

⁵⁴ Lupu Costache avusese un loc și patru dughene în târgul Bârladului. I. Antonovici, *op. cit.*, p. 49.

⁵⁵ Lupu Costache vornic avea case în mahalaua Muntenimea de Mijloc, Iași, la 4 ianuarie 1784. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 196, p. 267.

⁵⁶ Gh. Ghibănescu și Virgil Caraivan ne spun doar că Lupu s-a căsătorit cu o fiică Miclescu.

⁵⁷ Din planșa genealogică a lui Neculai Bosângeanu, aflăm că se numea Safta, ipoteză confirmată de Pomelnicul de la Obârșeni. Cât privește soacra lui Lupu, Safta Iordache Costache, ea apare numai la ramura Talpan, ca soția lui Sandu Miclescu.

Constantin, apoi fiicele: Catrina, Maria, Nastasia, Ilinca și Safta. Catrina (Ecaterina) a devenit în anul 1777 soția lui Neculai Rosetti⁵⁸, mare vornic al lui Constantin Moruzi, ca și socrul său, Lupu Costache. Căsătorită pe la 1775, cu Iordache Panaite paharnicul, Maria a primit o zestre bogată, inclusiv moșia Blăneasa, ținutul Tecuciului, pe care, vrând să o extindă a ajuns la judecată cu nepotul ei de văr de-al doilea (Manolachi Conachi), Costache Conachi⁵⁹. Nastasia s-a măritat, înainte de 1780, cu o rudă îndepărtată, logofătul Ioan Razu; în documente i s-a spus Nastasia logofeteasa⁶⁰. Ilinca s-a căsătorit în anul 1780 cu Arghire Cuza, de la care a avut șase copii; în documente i se spune Ilinca Costache Băneasa⁶¹. Mezina familiei, Safta, căsătorită în anul 1787 cu Ioniță Rosetti comis, s-a stins din viață tânără, fără copii, înainte de 24 iunie 1800⁶².

Vasile (?1745 – după 1817), probabil, fiul cel mai mare al lui Lupu Costache, cu fratele său Constantin, au fost personajele cele mai vizibile din neamul Costăcheștilor prin activitatea și poziția socială dobândită, comparativ cu verii lor din ramurile Negel și Epureanu, cu excepția mitropolitului Veniamin. Ascensiunea lui Vasile Costache pe scara dregătoriilor în stat s-a datorat, în parte, căsătoriei cu domnița Zoe, fiica lui Matei Grigore Ghica voievod (1753 – 1756)⁶³. Paharnic în decembrie 1766⁶⁴, mare cămănar al lui Constantin Moruzzi⁶⁵, Vasile Costache a funcționat ca ispravnic al ținutului Fălciu, la începutul domniei lui Alexandru C.

⁵⁸ Fiica lor, Ecaterina Rosetti s-a măritat cu Iordache Donici (1807), fratele Smarandei Negre, viitoarea soție a lui Costache Conachi. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 103

⁵⁹ Costachi Conachi i-a intentat procese mătușii sale, fiindcă îi împresurase moșia Țigănești. Judecățile au început în anul 1805, iar după moartea Mariei Costache au fost continuate de nepotul ei de fiică, vornicul Iancu Giurgea. „Nepotul Iancu Giurgea”, cum îi spunea Costache Conachi, i-a purtat în judecăți până în anul 1844. Paul Păltănea, *op. cit.*, pp. 173-174

⁶⁰ Comunicat de I. T. Sion.

⁶¹ Lupu Costache nu i-a dat Ilincăi izvod de zestre și a declarat ginerului, persoană veșnic nemulțumită „că nu-și va urgisi copilul și-l va mulțumi pe [Arghire Cuza] precum a mulțumit mai înainte pe alți gineri ai dumisale”. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, p. CCX. Ilinca și Arghire Cuza au ctitorit în incinta curții boierești de la Tatomirești – Vaslui biserica „Adormirea Maicii Domnului” (1792). Imagine actuală la Anexe, p. 297.

⁶² Izvod de zestre a Saftei Lupu Costache din 4 iulie 1787. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 100

⁶³ Dan Berindei, *Liaisons généalogiques roumaines des princes phanariotes de Moldavie et de Valachie (1711 - 1721)*, în “Genealogie. Heraldica”, Helsinki, 1984, Anexe III, p. 71

⁶⁴ I. Caproșu, *Documente ... Iași VIII*, doc. 224, p. 265.

⁶⁵ Am dedus că Vasile fusese mare cămănar al lui Costantin D. Moruzi, întrucât la succesul acestuia apare ca biv.

Mavrocordat⁶⁶ (1782 – 1785), care-l va numi mare spătar în 1784⁶⁷. După retragerea trupelor rusești din Moldova (1792), Alexandru C. Moruzi l-a numit pe biv vel spătarul Vasile Costache ispravnic de Fălciu⁶⁸. Mare vornic la 18 noiembrie 1797⁶⁹, Vasile și-a păstrat acest rang până în anul 1817⁷⁰, când Scarlat Calimah l-a căftănit mare logofăt al Țării de Sus⁷¹.

Averea funciară a lui Vasile Costache s-a format din moșiile de baștină (de pildă, Bârlălești)⁷², cele de zestre – pe care nu le-am întâlnit în patrimoniul Costăcheștilor: Cățălăști, ținutul Neamț, Mărgineni, ținutul Bacău, Cerchejani, ținutul Botoșani⁷³–, sau cumpărate ca Isaiia, ținutul Iași⁷⁴.

Moștenitorul averii soților Vasile și Zoe Costache a fost fiul unic, Neculai Costache (?1790 – după 1856), informație consemnată în toate spițele genealogice. În opinia noastră el corespunde cu Neculai Costachi comis care semnează, la 20 august 1806, Actul de donație al ctitorilor Mănăstirii Florești către Esfigmenul de la Muntele Athos⁷⁵. Urmărind evoluția proprietății satului Bârlălești⁷⁶, am găsit dovada: Neculai Costachi stăpânea, în anul 1816, satul și moșia ce-i fusese încredințată de tatăl său, probabil, cu ocazia căsătoriei sale.

⁶⁶ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/2*, doc. 60, pp. 83 – 84; Mărturie hotarnică (2 februarie 1783) referitoare la alegerea părților lui Scarlatache II, văr de-al doilea, din moșia Scripțânești (Țifu). Idem, *Surete VII*, doc. CXL, p. 190

⁶⁷ Vasile Costachi mare spătar la 18 martie 1784. vezi Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 119; Vasile Costachi spătar judecă la 17 iunie 1786, conflictul lui Neculai Cuza cu răzeșii din satele sale. Gh. Ghibănescu, *Surete VII*, LXXXVIII, p. 104

⁶⁸ 16 septembrie 1792. Cartea lui Alexandru C. Moruzzi către ispravnicii de Fălciu, Vasile Costachi biv vel spătar și Iacomî, biv vel stolnic pentru alegerea părților lui Matei Costache sulger din moșia Vătcani; Matei era nepot de văr de-al doilea lui Vasile Costache. Idem, *Ispisoace V/2*, doc. 82, pp. 124-125.

⁶⁹ Pavel Blaj, *op. cit. III*, p. 116; Cf Radu Rosetti, *Cronica Bohotinului*, p. 294

⁷⁰ *Condica Liuzilor pe 1803*, în “Uricariul VII”, p. 273; Vasile Costache vornic semnează donația Mănăstirii Florești către Esfigmenul de la Muntele Athos. I. Antonovici, *Mănăstirea Florești*, București, Editura „Socec”, 1916, p. 64; „vornicul Vasili Costache ...”. C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Editura Academiei, Iași, 1979, pp. 23,112

⁷¹ Actul de întăritură al domnului Scarlat Calimah pentru moșia Larga (Șișcani), ținut Fălciu, emis la 8 aprilie 1817, N. Iorga, *Documente Callimachi I*, Editura “Minerva”, București, 1902, doc. 258, p. 541

⁷² *Condica Liuzilor pe 1803*, pp. 248, 273, 288, 312;

⁷³ *Ibidem*, pp. 273, 288, 312.

⁷⁴ C. Istrati, *op. cit.*, p. 248

⁷⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 65

⁷⁶ C. Istrati, *op. cit.*, p. 85

La Bârlălești, Neculai Costache a refăcut biserica, ctitoria suitorilor săi. Ea fusese înzestrată cu un clopot, făcut la Iași în anul 1816, cu cheltuiala vornicului Vasile Costache⁷⁷. Neculai Costache agă, stăpân al moșiilor Bârlălești și Bogdănești⁷⁸, a fost ispravnicul ținutului Fălciu în anii 1816 - 1818⁷⁹. În afară de moșii, Neculai Costache avea locuri, poate și case, în târgul Bârladului⁸⁰. La 22 ianuarie 1835, Mihail Sturdza i-a dat lui Neculai Costache rangul de vornic al Țării de Jos⁸¹. Pe plan politic, Neculai Bârlălescu, cum apare în documente după moșia de bază, aidoma altor contemporani boieri Costache (aga Gheorghe, Lascarache Talpan, celălalt Lascarache din neamul Costache), nu a jucat un rol în acea epocă tumultuoasă, în sensul implicării sale de o parte sau de cealaltă a baricadei. Ieșirea lui Neculai Costache din anonimat s-a produs, o singură dată, în cursul etapei pregătitoare a primei revoluții naționale după 1848 Unirea Principatelor, când marele boier a semnat Actul de adeziune a ținutului Fălciu la programul „Comitetului Unirii”, constituit la Iași în iunie 1856⁸².

Interesantă pentru studiul structurilor de familie ale boierimii române în epocă este căsătoria lui Neculai Costache, supranumit, uneori și Talpan. Genealogiile ne-au spus doar că soția sa Teodosia era fiica lui Vasile Neculce, zis și Mutu, nepotul de fiu (Alexandru) al cronicarului Ioan Neculce⁸³. Analizând ascendenții soților

⁷⁷ Stăpânirea a curs la Bârlălești astfel: Vasile, Gavril, Lupu, Vasile, Neculai. Biserica lui Neculai Costache s-a restaurat, cu modificări față de cea anterioară, în primii ani ai secolului XXI. Imaginile bisericii vechi și actuale la Anexe, pp. 277, 278. „Acest clopot s-au vărsat în orașul Eșu în luminata stăpânire a Domnului Ion Scarlat Calimah v.v. și a Prea Sfântului Mitropolit Veniamin cu toată cheltuiala și osârdua vornicului Vasile Costachi, pentru pomenirea neamului dumisale la anii de la Hristos 1816, pe care l-au sficosit la biserica unde se prăznuiește hramul Marelui Mucenic Dimitrie de la satul Bârlălești, ținutul Fălciului.”

⁷⁸ C. Istrati, *op. cit.*, p. 86

⁷⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*: doc. 167, p. 136, doc. 182, p. 143

⁸⁰ În Tabla măsoșiții târgului Bârlad de la 1815, Neculai Costache proprietar este trecut de 2 ori, odată cu rangul de spătar și, a doua oară, fără rang. I. Antonovici, *Documente bârlădene II*, Bârlad, 1912, pp. 354, 371

⁸¹ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835 - 1856)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, p. 81. Neculai Costache Bârlălescu era vornic și în anul 1842: Arborele genealogic al lui Virgil Caraivan, care a reprodus spița Costăcheștilor întocmită de Iordache Mălinescu-Văleni în 1842.

⁸² Mihai Cojocariu, *Partida Națională și constituirea statului român (1856 - 1859)*, Editura Univ. „Al I Cuza”, Iași, 1995, p. 269,

⁸³ Arborele genealogic al familiei Neculce I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unor cronicari moldoveni, extras din analele Academiei Române, seria II, Tom XXVII*, București, 1905.

Teodosia și Neculai Costache am constatat că cei doi erau veri de gradul trei, prin străbunii frați, Constantin și Gavril Costache. În legătură cu fiii lor formulăm ipoteza existenței unei fiice, Smaranda, care s-a măritat cu Iancu Greceanu (1812 – 1858) și s-a săvârșit din viață în anul 1863⁸⁴.

Constantin Costache (?1760 – după 1821), al doilea fiu al lui Lupu Costache, a asigurat, prin descendenții săi, continuitatea familiei pe linia Talpan până în zorii secolului XXI. A avut o carieră politică de trei decenii, fiind pe rând: mare comis⁸⁵, mare spătar⁸⁶, mare postelnic⁸⁷, mare vornic al Țării de Jos⁸⁸. În paralel, Constantin s-a preocupat de moșiile sale ce vor fi fost mai numeroase decât cele înscrise în condicile visteriei Moldovei din 1803⁸⁹ și 1816⁹⁰. Se constată faptul că primul Talpan și-a rotunjit moștenirea părintească (de pildă Obârșenii, domeniul familial), cu moșiile primite, probabil, ca zestre (Șerbeștii, Căuieștii, Cățălăștii) sau intrând ca răzeș, prin cumpărare (Ciortolomul, Bujoreni și Băloșeștii). În condicile menționate lipsesc moșiile din stânga Prutului, Cunice și Hăsnășenii, ținutul Soroca⁹¹. Avid după pământ, Constantin Costache a emis pretenții de stăpânire asupra satului Sărăuți, ținutul Hotinului, arătând Divanului actul de donație al domnului Vasile Lupu, dat străbunului său, Toderașcu

⁸⁴ Informații despre Smaranda N. Costache la Radu Sc. Greceanu, *Familia Greceanu din Moldova. Considerații genealogice*, în “Arhiva genealogică”, IV (IX), 1997, 3-4, Editura Academiei Române, Iași, p. 183

⁸⁵ Constantin Costache biv vel comis la 27 februarie 1794, Const. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene I*, Bârlad, 1938, doc. CLI, p. 83.

⁸⁶ Constantin Costache spătar, ispravnic de Fălciu la 5 septembrie 1795. Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*, doc. 86, p. 100

⁸⁷ Constantin Costache mare postelnic. *Condica liuzilor pe 1803*, pp. 266-384. Portretul lui Constantin Costache, pictat de Eustatie Altini, Anexe, p.285. Pictura se află la Complexul Muzeal Național „Moldova” din Iași.

⁸⁸ 8 aprilie 1817, Constantin Costache mare vornic al Țării de Jos, Vasile Costache mare logofăt al țării de Sus, Șerban Costache mare vornic al obștii întăresc un act al domnului Scarlat Calimah. N. Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 258, p. 541

⁸⁹ Constantin Costachi postelnic, stăpân al satelor Șerbeștii lui Talpă, ținutul Neamțului, Obârșenii, Bujoreni și Ciortolomul, ținutul Tutovei. *Condica liuzilor pe 1803*, pp. 266, 342, 346

⁹⁰ Constantin Costache stăpân al satelor Șerbeștii lui Talpă și Cățălăști în ținutul Neamțului și al unei părți din satul Băloșești (sat dispărut între Lungești și Bălăbănești, comuna Bălăbănești, județul Galați), C. Istrati, *op. cit.*, pp. 11, 14, 57

⁹¹ Constantin Costache a înzestrat-o pe fiica sa Safta cu moșia Cunice, sat cu acareturi și o parte din Hăsnășeni, cu heleșteie și moară de piatră pe apa Coboltei. Gh. Ghibănescu, *Surete IX*, doc. CXLVIII, pp. 354-355

Cantacuzino⁹². Pe lângă viile de la Nicorești ale tatălui său, Lupu Costache, Constantin a cumpărat și alte vii în ținutul Tecuciului⁹³.

Boier evghenist, Constantin Talpan și-a luat soție pe măsură: Maria (Marghioala), fiica vornicului Lascarache Ruset și a Smarandei Iancoleu⁹⁴. Dintre cei doi copii născuți din căsătoria cu Maria Ruset, Lascarache și Safta⁹⁵, nu știm din ce motive, Constantin Costache a preferat-o pe aceasta căreia, așa cum se va vedea, i-a dat moșii mai bogate decât ale fratelui său. Poate că, de aceea nenorocirile abătute asupra fiicei preaiubite, începute în anul 1818, au scurtat zilele vornicului Constantin Costache.

Lascarache Talpan (?1790 – după 1842) apare constant în izvoarele istorice consultate, cu rangul de agă, la 9 februarie 1823⁹⁶, când a fost boierit de Ioniță Sandu Sturdza, la 28 ianuarie 1835 când l-a reinvestit Mihail Sturdza⁹⁷ și, la 6 februarie 1842⁹⁸. Spre deosebire de omonimul său, din ramura lui Lupu Costache, afundat în mediul rural, Lascarache a trăit în capitala Moldovei, unde posedea mai multe case⁹⁹. Una din case, situată în apropierea bisericii Dancu (astăzi grădinile Teatrului Național), distrusă în timpul incendiului Iașilor (1828), a fost concesionată pe timp de cinci ani de Lascarache Talpan trupei de teatru a fraților Foureaux. Pe ruinele clădirii principale – rămăseseră patru ziduri dărăpănate –, s-a construit primul teatru francez de la Iași, care a funcționat până

⁹² Divanul Moldovei a judecat speța la 28 iulie 1818, dar a respins ca nefondată cererea lui Constantin Costache. Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XI*, Iași 1922, doc. 15, p. 31

⁹³ Constantin Costachi cumpără, la 27 februarie 1794, 6 pogoane de vie în dealul Hănțăștilor. Const. Solomon, C.A. Stoide, *op. cit.*, p. 83

⁹⁴ Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 110

⁹⁵ Numele Saftai și Lascarachi au fost înscrise, ulterior, pe lista viilor de pe pomelnicul de la Obârșeni, pe ultimul rând, deoarece s-au născut după 1764. Fotografia Pomelnicului la Anexe, p.284.

⁹⁶ Gh. Ghibănescu, *Boierii căftăniți sub Ioan Sandu Sturza Vodă*, în revista „Arhiva genealogică”, 1912, 1-12, Ediția anastatică, Iași, 2005, p. 104.

⁹⁷ În „Lista rangurilor de boieri în starea de acum” din 28 ianuarie 1835 sunt înscrși doi boieri agă Lascarache Costache: unul este fiul lui Scarlatache II Costache, celălalt este fiul lui Constantin Talpan. Mihai Răzvan-Ungureanu, *op. cit.*, pp. 81, 170

⁹⁸ „D. (omnul) Lascarachi Talpanul Agă”. Spița familiei Costache, întocmită de Virgil Caraivan și publicată în *Movila roșie*.

⁹⁹ „Aga Lascarachi Costachi”. Alexandru V. Peretzianu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (III)*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), Editura Academiei Române, 1995, 1-2, Iași, p. 174

în anul 1842¹⁰⁰. Personaj distins și cultivat, receptiv la nou, Lascarache și-a comandat portretul unor pictori străini¹⁰¹. Privindu-l – Lascarache poartă haine orientale de modă veche –, percepem lumea românească de la începutul veacului al XIX-lea ca pe un amestec de tradiționalism și modernitate. Semn al vocației spirituale a neamului Costache, Lascarache a dăruit cărți religioase bisericii Sf. Ioan din Bârlad¹⁰², reședința ținutului Tutova, unde se găseau sate și moșii ale familiei Talpan. În ceea ce privește patrimoniul funciar al agăi Lascarache, nu avem decât informații lacunare referitoare la moșiile Bârzoiești și Docani, ținutul Tutovei, Bălțița sau Lohănești, ținutul Covurluiului, moșii pe care le va vinde, primele două, pe la 1827, vărului său de-al treilea, logofătul Costache Conachi, iar a treia unor boieri, la 12 aprilie 1826¹⁰³. Alte moșii ale familiei, de pildă Valea Lungă (astăzi sat Valea Lungă, comuna Vinderei, județ Vaslui), au revenit nepoților de soră, Safta. Explicația situației de mai sus este simplă: Lascarache Talpan nu a fost căsătorit¹⁰⁴ sau nu a avut copii¹⁰⁵.

Safta Costache Talpan (?1793 – 1831), a cărei frumusețe și eleganță strălucitoare se degajă din portretul, ulei pe pânză al pictorului Eustatie Altini¹⁰⁶ (?1772 – 1815), s-a măritat în iulie

¹⁰⁰ Olivier Dumas, Guillaume Robert, *Comunitatea franceză și francofonă în Moldova secolelor al XIX-lea, al XX-lea, ... al XXI-lea*, Editura „Samia”, Iași, 2006, p. 88. Consulul francez Duclos a descris, într-o scrisoare adresată ministrului de resort, proprietatea lui Lascarache Talpan formată din casa principală (casa mare), grădini, grajduri, dependințe (casa mică), într-un cuvânt, reședință tipică de mare boier moldovean.

¹⁰¹ Portretul lui Lascarache Costache a fost în posesia strănepotului său, Nicolae Lupu Costache, iar după moartea acestuia, văduva sa, Florica Rosetti, l-a vândut Muzeului de Artă din București, unde se află și astăzi.

¹⁰² La 19 iulie 1835 L. (ascarache) Costachi agă donează volumul „Puțul sf. Ioan Gură de Aur”, bisericii Sf. Ioan, carte ce-i fusese dăruită de către autor, vărul său de gradul III, Veniamin Costache, Mitropolitul Moldovei. I. Antonovici, *Documente bârlădene I*, pp. 357-358.

¹⁰³ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 202

¹⁰⁴ În Spița lui Iordache Mălinescu-Văleni (1842) se scrie clar: „D. Lascarachi Talpanul fără soție”

¹⁰⁵ Gh. Ghibănescu a susținut că soția lui Lascarache Talpan a fost Ana Balș, ori aceasta s-a căsătorit cu Iordache Costache Lătescu.

¹⁰⁶ Safta, îmbrăcată într-o rochie à la grecque, moda feminină a curții lui Napoleon I, poartă pe cap o superbă diademă din aur și pietre prețioase, încă o dovadă a bogăției familiei Talpan. Pictura a ajuns la Muzeul de Artă al României pe la 1955, fiind vândută de Florica Rosetti. O replică a portretului am văzut-o în casa strănepoatei Safta, Maria Caterina Costache (1909 – 2002). Vasile Florea, *Pictura în secolul al XIX-lea*, în *Pictura românească în imagini*, Editura „Meridiane”, București, 1976, p. 133. Fotografia portretului la Anexe, p. 285.

1810 cu Toader, fiul Elenei și al lui Dumitrache Sturdza¹⁰⁷. Deși avea fiu, Constantin Talpan i-a dat Saftei moși mai multe, decât fratelui Lascarache, în ținuturile Tutova: Obârșeni, Valea Lungă, Ciortolom¹⁰⁸ și Soroca: Cunice și Hăsnășeni¹⁰⁹. Anexarea Basarabiei la imperiul țarist, consfințită prin tratatul de la București (mai 1812), i-a impus Saftei Sturdza, ca și tuturor boierilor cu proprietăți în stânga Prutului, – li s-a dat termen 18 luni pentru a opta între Moldova și Rusia – să-și vândă moșiile paharnicului Neculai Catargiu pentru suma, considerabilă, de 80 000 lei¹¹⁰.

Necazurile Saftei au început la câteva zile după evenimentul mult așteptat: nașterea unei fetițe, botezată Ecaterina, la 4 ianuarie 1818. Sub presiunea părinților săi, Toader Sturdza, deși asistase la nașterea copilei, și-a părăsit, în iulie 1818, pentru totdeauna, soția și fiica și a acceptat, la porunca mamei, Elena Sturdza, desfacerea căsătoriei, pronunțată în lipsa ambelor părți de Divanul de la Iași la 8 august 1819¹¹¹. Mai grav, soacra Saftei a răspândit zvonul că Ecaterina ar fi fost un copil substituit. De fapt, cauza reală a divorțului și a celor ce au urmat a fost de natură bănească, anume, suma de 4 210 galbeni pe care Sturdzeștii nu o achitaseră cuscilor, Maria și Constantin Talpan¹¹². La al doilea proces, desfășurat ca și primul în lipsa foștilor soți, în noiembrie 1825, sub presiunea Sturdzeștilor, Divanul a declarat-o pe Ecaterina ilegitimă, iar pentru „crima” comisă Safta și-a pierdut nu numai onoarea, ci și zestrea, cedată prin verdict lui Toader Sturdza. De asemenea, Divanul a condamnat-o la surghiun¹¹³. Divanul a încălcat legile țării, care

¹⁰⁷ Am schițat biografia Saftei prelucrând informații de la Constantin Gane, *op. cit.* și de la strănepoata sa, Maria Caterina Costache.

¹⁰⁸ Moșiile menționate erau la 1816 în stăpânirea spătarului Todirașcu Sturdza, soțul Saftei Costache. C. Istrati, *op. cit.*, pp. 56-57.

¹⁰⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete IX*, doc. CXLVIII, p. 354.

¹¹⁰ Zapisul de vânzare, din 31 decembrie 1813, făcut în prezența consulului rus, a fost semnat de Safta Costachi, Theodor Sturza comis, Dumitru Sturza postelnic, Constandin Costachi vel vornic și Maria Rosetti. *Ibidem*, pp. 353, 355.

¹¹¹ C. Gane, *op. cit.*, pp. 290-291.

¹¹² Vornicul Constantin Costache îl împrumutase pe logofătul Dumitrache Sturza cu sume mari de bani, din care mai avea de recuperat 4 210 galbeni. Poate că cei doi cuscri s-ar fi înțeles, dacă nu ar fi intervenit Elena Sturza care a refuzat să mai plătească datoria. Cum Safta născuse fetița la Piatra Neamț, în prezența moașei om de casă al Sturzeștilor, aceasta a declarat că Safta cumpărase copilul de la o femeie. Totuși, Toader Sturza fusese de față, dar, fiind om slab, a cedat în cele din urmă poruncilor mamei. *Ibidem*, pp. 284-289.

¹¹³ *Ibidem*, pp. 292-293

prevedeau surghiunul pentru delictele politice și nu pentru cele private. Domnul Ioniță Sandu Sturdza a întărit sentința Divanului – era doar ruda Sturdzeștilor – în timp ce mitropolitul Veniamin Costache nu a întărit-o. În plus, Divanul a mai hotărât ca, pentru suma de 4 210 galbeni, Maria Costache să-și dea toată averea Elenei Sturdza. Situația descrisă mai sus evidențiază, printr-un caz particular, un fenomen general, specific societății românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea, referitor la injustiția justiției, minată de corupție, trafic de influență și, în absența principiului democratic al separării puterilor în stat, supusă total ingerințelor autorității centrale. Safta a părăsit Moldova plecând, împreună cu mama și copiii, la Chișinău, în Basarabia, unde prin 1826 s-a căsătorit cu supusul rus Gheorghe Ganciu, de la care a avut un fiu, Gavril Ganciu. Doi ani mai târziu, în 1828, în condițiile cunoscute, Safta s-a întors în Moldova, solicitând cu tenacitate guvernatorilor ruși, Pahlen și Mircovici, printr-un alt proces, revizuirea sentinței Divanului din 1825. Nu s-a ajuns la judecată, fiindcă, convins că va pierde, Toader Sturdza a acceptat, în scris, să restituie averea răpită fostei soții și a mamei acesteia, răposata Maria Costache. Însă triumful Saftei a fost de scurtă durată, deoarece în 1831, ea și Gheorghe Ganciu au murit, răpuși de prima epidemie de holeră.

De la Safta au rămas trei copii: Ecaterina (Catinca) Sturza, Constantin, fiu născut (?1823) dintr-o iubire cu un boier moldovean necunoscut și Gavril Ganciu (1827 – 1846).

Ecaterina (1818 – 1902) s-a măritat, în anul 1837, cu boierul bârlădean Iorgu Radu (?1810 – 1900), fiul lui Manolache Radu și al unei fete Gheuca, familie cu ascendență Costăchească. Deoarece fiii lui Iorgu și ai Catincăi Radu, Natalia, moartă tânără și Manolache, căsătorit cu o franțuzoaică nu au avut descendență, averea a revenit, după un proces îndelungat, cu executorul testamentar al soților Radu, Teodor Gheorghe Emandi, nepoților de frate (Constantin) ai Catincăi Radu și, respectiv, nepoților de soră ai lui Iorgu Radu, Petre P. Carp și baronul Cârste din Bucovina¹¹⁴. Așadar, jocul soartei a făcut ca moșiile trecute la familia Radu, prin căsătoria Catincăi, să revină, după 75 de ani, în patrimoniul familiei Costache Talpan.

¹¹⁴ Am văzut actele procesului acasă la Maria Caterina Costache.

Constantin (?1823 – 1883), fiul nelegitim al Saftei Costache, adoptat de bunicul Constantin, rămânând ultimul Costache pe linia Talpan – unchiul său Neculai Costache, văr primar cu Safta nu a avut descendenți masculini –, a salvat numele familiei pentru încă două secole. În anul 1836, când epitropii copiilor Saftei Costache au cerut ieșirea din indiviziune, Constantin, fiind copil născut în afara căsătoriei, a primit a treia parte din porția fraților legitimi, anume, moșia Ciortolom (astăzi sat Ciortolom, comuna Tutova, județ Vaslui) și viile de la Nicorești¹¹⁵.

În vremea domniei lui Mihail Sturdza, Constantin Costache intrase în Miliția Moldovei, cu gradul de sublocotenent, dar, după un timp, lipsit de orice sprijin, se retrăsese la moșia Ciortolom, ocupându-se de agricultură. La marginea satului și-a construit case, iar în incinta curții boierești a ctitorit biserică durată din piatră și cărămidă¹¹⁶. Păstrător al tradiției străbunilor, Constantin Costache a comandat, expresie a conștiinței genealogice, un pomelnic confecționat din lemn, pictat cu motive florale și geometrice, scris în maniera artistică a secolului al XVIII-lea. În registrul inferior al pomelnicului se citește data sfințirii bisericii: 7 septembrie 1856¹¹⁷. Constantin Costache s-a căsătorit, în mai 1850, cu o rudă îndepărtată, Elena Costache Pătrășcanu, vară de gradul al IV-lea a mamei sale, Safta Talpan. Soția i-a adus o zestre bogată: 4 000 de galbeni și 200 fălci de pământ, care urmau să intre în proprietatea tinerilor, după moartea socrului, aga Gheorghe Costache¹¹⁸.

¹¹⁵ Informații provenite din memoriile fiului său Lupu C. Costache, *Amintiri*, manuscris aflat în posesia noastră. Precizăm că memoriile sunt inedite, cu excepția unui fragment publicat de Dan Berindei în volumul *Gândirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura Politică, București, 1966, pp. 292-296.

¹¹⁶ Casa boierească a dispărut prin demolare, în anul 1958 iar cărămizile s-au folosit la construirea școlii din satul vecin, Bădeana. După mărturia unui bătrân din sat, conacul, de formă dreptunghiulară, clădire fără etaj, cuprindea mai multe camere dispuse de-a lungul unei săli lungi. Biserica păstrează, cu mici modificări datorită lucrărilor de consolidare, aspectul exterior și o parte din pictura interioară. În octombrie 2005, pornind de la informațiile unui martor ocular, am descoperit, în pridvorul bisericii, mormântul, fără placă funerară al ctitorului. Fotografia lui Constantin Costache la Anexe, p. 286.

¹¹⁷ Elena Monu, *Pomelnicul de la Ciortolom-Tutova; Implicații genealogice*, comunicare ținută la Institutul "Sever Zotta" în ședința din 17.01.2006. Fotografiiile bisericii și ale pomelnicului la Anexe, p. 287. Textul pomelnicului a fost refăcut și completat, înainte de anul 1908, cu membrii familiei Constantin Costache, decedați sau născuți între timp.

¹¹⁸ Izvodul de zestre al Elenei Costache Pătrășcanu, întocmit de către aga Gheorghe Costache la 26 mai 1850. Facsimilul documentului la Anexe, p. 257.

Naționalist, termen sinonim pe atunci cu patriot, Constantin Costache a îmbrățișat cauza Unirii de la 1859, remarcându-se între personalitățile ținutului Tutova. La sugestia lui Manolache Costache Epureanu, membru al Comitetului Central al Unirii de la Iași, el a înființat Comitetul Unionist din Bârlad, împreună cu dr. Emanoil Costin, ultimul descendent al cronicarului Miron Costin, Gh. Emandi, Iacob Fătu, Iordache Gane, profesorului ardelean Ioan Popescu, Alecu Romalo, Grigore Suțu, negustorul Andrei V. Ionescu și reprezentanți ai proprietarilor mijlocii¹¹⁹. Comitetul Unionist al ținutului Tutova a comunicat permanent cu membrii Comitetului Unirii de la Iași prin corespondență, informându-i pe aceștia despre acțiunile întreprinse ca și despre ilegalitățile și abuzurile administrației locale¹²⁰. Întrunirile secrete ale unioniștilor se țineau în casele lui Constantin Costache din Bârlad, într-o cameră a cărei fereastră era blindată cu gratii de fier, obloane de lemn și acoperită cu draperii ce o izolau complet de ochii celor dinafară. „În unul din pereții camerei era un dulap în zid, cu o ascunzătoare” unde se păstrau hârtiile secrete ale unioniștilor¹²¹. De multe ori, scrie Lupu C. Costache, se organizau consfătuiri prilejuite de sosirea unor personalități de la centru: Costache Negri, Manolache Costache, Alexandru I. Cuza, Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu, Mihai Jora, Petrache Mavrogheni. Participanții își asumau riscul de a fi prinși și pedepsiți cu închisoarea, sau, cel puțin cu surghiunul la mănăstiri¹²². În împrejurările dificile de atunci, unioniștii din ținuturi, au dovedit nu doar îndrăzneală, ci și inventivitate¹²³. Astfel, la Bârlad, cu ocazia sărbătorilor de Paști din Grădina Publică a orașului, în fața unui numeros public, Comitetul Unionist i-a convins pe muzicanții, plătiți de Constantin Costache, să cânte Hora Unirii, sub nasul ispravnicului Alecu Dia și al slujbașilor ocârmuirii. Manifestația națională s-a prelungit până

¹¹⁹ Jurnalul Comitetului Unirii din Bârlad din 23.03 / 04.04.1857. *Acte și documente relative la istoria renașterii României IV*, București, 1889, doc. 988, pp. 229-230.

¹²⁰ Adresele Comitetului unirii din Bârlad către Comitetul central de la Iași, din 27.03 / 08.04, 19 / 30.04.1857. *Ibidem*: doc. 1016, pp. 271-273; doc. 1064, pp. 370-372.

¹²¹ Lupu C. Costache, *op. cit.*, p. 4. Fotografia casei din Bârlad, Str. Nicolae Bălcescu, Nr. 40, la Anexe, p. 288.

¹²² *Ibidem*

¹²³ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român (1856 – 1859)*, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 254.

noaptea târziu, în centrul orașului, unde mulțimea a cântat și a dansat Hora Unirii. După această ispravă, Constantin Costache a scăpat doar cu „dojana” și amenințarea cu surghiunul, proferate de Costin Catargiu, care l-a chemat în casele Ruxandrei Rosetti-Roznovanu de la Slobozia-Zorleni¹²⁴.

Întrucât corespondența „era anevoioasă și rară”, iar „puținele imprimate ce apăreau pe atunci ... de multe ori erau sechestrate de autorități” unioniștii bârlădeni au reușit, prin intermediul lui Al. I. Cuza, să obțină de la consulul din Brăila patenta de supus englez pentru negustorul Andrei V. Ionescu; prin această modalitate, corespondența unionistă a fost asigurată la Bârlad¹²⁵. Tot la Bârlad s-a petrecut un fapt incredibil: Constantin Costache a reușit să atragă la cauza Unirii trei funcționari de la Tribunalul și Isprăvnicia Tutovei, iar aceștia împreună cu alți slujbași, plătiți de Comitetul Unionist, multiplicau manifeste în birourile autorităților din Bârlad¹²⁶. Propaganda națională se făcea la Bârlad, începând cu anul 1857 și prin reprezentațiile trupei de teatru Ioan Vlădicescu, angajat în sezonul de iarnă pe trei ani de către dr. Emanoil Costin; el condiționase, prin contract, plata trupei de obligația actorilor de a da spectacole populare, gratuite, cu piesele lui Vasile Alecsandri, oamenilor din oraș, trași la sorți, pe mahalale de Comitetul Unionist¹²⁷. Alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei, la 5 / 17 ianuarie 1859, l-a găsit pe Constantin Costache pe postul de ispravnic al ținutului Tutova, funcție în care fusese numit 1 / 13 noiembrie 1858 de căimăcămia Moldovei, în urma propunerii făcute de Consiliul Administrativ Extraordinar¹²⁸. La câteva zile după alegerea sa, domnitorul l-a rechemat în armată ca aghiotant domnesc și l-a confirmat în funcția de „administrator”

¹²⁴ Lupu C. Costache, *op. cit.*, pp. 13-14. Ruxandra Rosetti-Roznovanu (1808 – 1892), născută Calimah, căsătorită în anul 1833 cu hatmanul Alecu Rosetti, primise ca zestre moșia Zorleni de la tatăl său Alecu Calimah. Conacul construit de Alecu Calimah, clădire cu etaj și ziduri groase a rezistat vremii, nu și vremurilor, fiind demolat cu buldozerul în anul 1983. Fotografiiile conacului la Anexe, p. 289.

¹²⁵ *Ibidem*, pp. 5-6

¹²⁶ *Ibidem*, p. 16

¹²⁷ *Ibidem*, pp. 14-15

¹²⁸ În acest document, nu singurul, Constantin Costache este numit Costache Costăchescu. *Acte și documente relative la istoria renașterii României VII*, București, 1892, doc. 2151, p. 685.

(ispravnic) de Tutova¹²⁹. Evenimentul din 24 ianuarie 1859 s-a sărbătorit de către bârlădeni într-un „entuziasm adevărat simțit, nu prefăcut”¹³⁰ în casele și curtea lui Constantin Costache. A doua zi, bârlădenii au scos din instituții și au ars tablourile sultanului, țarului și ale împăratului Austriei, faptă ce exprima obiectivul desființării dominației străine și, în perspectivă imediată, al independenței naționale. Ispravnicul Constantin Costache a aplicat la Bârlad decretul prin care se desființa regimul jurisdicției consulare, interzicând vice-consulului austriac Schultz să mai participe la tribunalul ținutal. La trecerea domnitorului spre București, Constantin Costache a organizat festivitățile primirii acestuia, care a fost „întâmpinat de toată suflarea județului”¹³¹.

După lovitura de stat din 2 mai 1864, Constantin Costache, deși nu mai era prefect, a rămas loial domnitorului Unirii și a fost printre primii proprietari de moșie din județ care i-a împrumutat pe foștii clăcași¹³². El se retrăsese din activitatea publică din multiple cauze: obligațiile din ce în ce mai mari față de numeroasa familie, situația materială modestă, dificultățile financiare pe care, în parte, le-a surmontat cu ajutorul socrului său, aga Gheorghe Costache și stării de sănătate tot mai fragile. Soții Constantin și Elena Costache au avut 21 de copii, în aproximativ 25 de ani, din care au trăit 12, șase fii (Lupu, Dumitru, Matei, Constantin, Gavril, Iorgu) și șase fiice (Eliza, Raluca, Olga, Maria, Ruxandra, Eufrosina)¹³³. Din cei 12 rămași în viață, trei dintre ei, Dumitru, Ruxandra și Iorgu, nu au avut urmași. Numele familiei s-a transmis generației următoare prin Lupu, deoarece Matei și Gavril au avut numai fiice¹³⁴.

¹²⁹ Decretul nr. 9, Art. 4 al Domnitorului Moldovei din 19 / 31.01. 1859. *Acte și documente relative la istoria renașterii României VIII*, București, 1900, doc. 2478, p. 501.

¹³⁰ „Bucuria era așa de mare, că mari și mici, bătrâni și tineri, boieri, negustori, țărani se îmbrățișau și se felicitau; oameni certați de ani de zile între ei s-au împăcat; procese dintre părți s-au stins prin împăcare”. Lupu C. Costache, *op. cit.*, p. 18.

¹³¹ *Ibidem*, pp. 19-20.

¹³² Mărturia lui Ion P. Ene, țăran împrumutat pe moșia Ciortolom de către Constantin Costache, transmisă de un strănepot al acestuia în anul 1979.

¹³³ Am utilizat tabelele genealogice din 1858, 1913, 1924, 1987, memoriile lui Lupu C. Costache, pomelnicul de la Ciortolom, inscripțiile de pe monumente funerare de la Bârlad, informațiile Mariei Caterinei Costache și documente nepublicate din arhiva noastră.

¹³⁴ Fotografiiile lui Lupu și Gavril Costache la Anexe, p. 290. Gavril Costache a moștenit conacul de la Gura Tunelului – Tălășmani, de la unchiul său Iorgu Radu. Imaginea vechii case boierești la Anexe, p.291.

Lupu Costache (9 aprilie 1851 – 1927), fiul cel mai mare al soților Constantin și Elena Costache, născut în Bârlad, a învățat clasele primare la școala publică din orașul natal, iar după absolvirea ei, la pensionul grecesc Ghionis din Galați, recomandat de Sultana Cuza, mama domnitorului. A rămas aici doar un an, după care tatăl său, urmând sfatul lui Manolache Costache, l-a transferat în București, unde Lupu a urmat primele cursuri liceale la pensionul elvețian Schwitz. În vara anului 1864, în urma discuției cu Petre Carp, al cărui fiu, Petre, se întorsese atunci din Germania, ca diplomat în drept, tatăl lui Lupu a decis să își trimită fiul la liceul francez din Berlin. În timpul șederii în capitala Prusiei, Lupu și ceilalți colegi bârlădeni (Dumitru și Alecu Emandi, Ștefănică Gane, tatăl istoricului Constantin Gane) au constatat, din experiența trăită, faptul că schimbările petrecute în România nu modificaseră deloc, în ochii europenilor, statutul politico-juridic al Principatelor Unite, considerate provincii otomane. După absolvirea liceului din Berlin, Lupu, convins de părinții săi să devină inginer, a urmat timp de 15 luni Politehnica din Zürich, dar maladia gravă a tatălui său l-a obligat să se întoarcă acasă, pentru a-și întreține frații și surorile mai mici¹³⁵.

Cunoscându-și aptitudinile și înțelegând necesitățile familiale, Lupu a optat pentru o carieră în administrație, cu gândul mărturisit de a rămâne independent politic. Mentorul său, Manolache Costache a surâs „la visul lui Lupu de a face carieră numai prin muncă și cinste”¹³⁶ și l-a sfătuit, totuși, să înceapă cu o funcție necondiționată de politică. Relațiile și prestigiul familiei Costache l-au ajutat să ocupe, în aprilie 1876, postul de subprefect al plasei Corod, județul Tutova, ca urmare a propunerii primului ministru Manolache Costache Epureanu. Lupu mai fusese solicitat pentru postul de subprefect al plasei Mijlocului, județ Fălciu de către Mihail Kogălniceanu și pentru aceeași funcție, la plasa Horincea, județul Covurlui de către vărul primar al mamei sale, prefectul Iordache Rășcanu. Lupu a rămas pe post și după formarea guvernului liberal condus de I. C. Brătianu, pe care-l cunoscuse în

¹³⁵ Lupu C. Costache, *op. cit.*, pp. 24-29.

¹³⁶ *Ibidem*, pp. 31-34.

1875, la reședința lui Manolache Costache Epureanu din București (casele unchiului său Iorgu Radu).

În aprilie 1877, la propunerea lui Alexandru Papadopol-Calimah, a fost transferat la Bârlad, ca șef al poliției și comisar al județului Tutova, cu misiunea de a supraveghea comportarea trupelor aliate rusești. Susținut de I.C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu, Lupu a reușit să preîntâmpine, în parte, abuzurile de tot felul ale militarilor ruși. Prin măsuri severe a anihilat rețeaua de contrabandă cu tutun, le-a impus rușilor să-și instaleze spital militar la Zorleni și să plătească, în bani, nu hârtii, după tariful stabilit de guvern, transporturile făcute de locuitorii județului. În timpul discuțiilor cu ofițerii ruși cantonați în casele boierești din Bârlad, el a atacat chestiunea Basarabiei la care a primit răspunsul stereotip: „Prenez-la si vous pouvez”¹³⁷. După terminarea războiului (1878), Lupu a ocupat postul de director al prefecturii județului Tutova.

Conservator prin tradiție, după moartea lui Epureanu, Lupu a intrat în politică, în anul 1883, ca membru al grupării junimiste. Potrivit înțelegerii dintre I.C. Brătianu și P.P. Carp, referitoare la colaborarea junimiștilor cu liberalii pe probleme de administrație a țării, Lupu a fost numit prefect al județului Tutova. Încrederea lui I.C. Brătianu i-a permis să dețină el, junimist, posturi importante sub guvernarea liberală: prefect de Tutova, secretar general la Ministerul de Interne, prefect de Covurlui, director general al penitenciarelor din România. Mai mult, Brătianu i-a dat mână liberă lui Lupu Costache în rezolvarea unor situații tensionate între liberali și opoziția conservatoare, așa cum s-a întâmplat la Botoșani, Focșani, unde soluția găsită de Lupu – demisia ministrului justiției Nicolae Voinov a fost acceptată de primul ministru¹³⁸. Un caz relevant pentru fața umană a „Vizirului” s-a petrecut la Tecuci, unde scena politică era dominată de vrajba între Tache Anastasiu, președintele liberalilor și Iordache Giurgea, posesor al moșiei Negrilești de 4 000 fălci, un fruntaș influent al conservatorilor. La rugămintea lui Lupu Costache, primul ministru l-a salvat pe Iordache Giurgea, tată a 10 copii, de la pierderea moșiei grevată de

¹³⁷ *Ibidem*, p. 36.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 39.

rate neachitate la Creditul funciar rural; membrii consiliului de administrației erau liberalii lui Tache Anastasiu¹³⁹.

După căderea liberalilor de la guvernare (1888), la propunerea primului ministru, Teodor Rosetti, Lupu a fost transferat de la Direcția Penitenciarelor la Ministerul de Interne ca secretar general. Ulterior a aflat faptul că numirea sa în funcție fusese susținută în fața regelui Carol I de către I.C. Brătianu, la momentul retragerii sale din conducerea țării. Lupu și-a manifestat gratitudinea și recunoștința cu ocazia realegerii lui I.C. Brătianu în consiliul de administrație al Creditului funciar, refuzând să părăsească sala, împreună cu electorii conservatori¹⁴⁰. În vremea guvernelor junimisto-conservatoare, Lupu a lucrat la reforma Băncii Naționale a României, „operă impusă cu tenacitate de Petre Petre Carp și executată cu tact, dibăcie, finețe și perseverență de Teodor Rosetti”¹⁴¹.

Conjudețenii lui tutoveni i-au apreciat activitatea alegându-l, în două rânduri, ca deputat junimist în Parlamentul României. După căderea în alegerile parțiale de la Bârlad pentru Colegiul al doilea al Camerei Deputaților, Lupu s-a retras la moșia Dealu Mare (astăzi sat Dealu Mare, comuna Zorleni, județ Vaslui), unde a continuat să facă politică militantă în cadrul Partidului Conservator¹⁴².

Germanofil, partizan al intrării României în război alături de Puterile Centrale, pe considerentul că Rusia reprezenta marele pericol al unității naționale, Lupu Costache a respins alianța militară cu Antanta. În ideea aceasta, el a mers cu inflexibilitatea până la refuzul de a-și vinde recolta de cereale, în perioada neutralității, biroului britanic de la București¹⁴³. La solicitarea lui I.C. Brătianu, el a fost desemnat să ocupe Departamentul Internelor, sub ocupație germană. I.Gh. Duca a susținut că Lupu Costache a venit la primul ministru din proprie inițiativă și el s-a oferit să rămână secretar general la Ministerul de Interne, în teritoriul ocupat¹⁴⁴. Într-un

¹³⁹ *Ibidem*, p. 46.

¹⁴⁰ I. C. Brătianu i-a mulțumit lui Lupu C. Costache și i-a spus: „Ești ceea ce te-am cunoscut, un caracter independent”.

¹⁴¹ *Ibidem*, pp. 58-60.

¹⁴² *Ibidem*, p. 64.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 68.

¹⁴⁴ I. Gh. Duca scrie că I.C. Brătianu, care știa simpatia avută de tatăl său pentru Lupu C. Costache, a rămas impresionat de „bătrânul boier moldovean, cu capul său frumos și cu

volum apărut recent, autorul, cercetând numeroase izvoare (memorii, presă, documente), a caracterizat comportarea lui Lupu Costache în perioada decembrie 1916 – noiembrie 1918, ca „implicare negativă în politică, antidinasticism, flatare față de ocupanți, avantaj față de germani, ...oscilant între independență și ascultare față de guvernul de la Iași, corupt uneori... dar, în multe privințe, apărător al populației române”¹⁴⁵. Ne-am explicat atitudinea antinațională a boierului moldovean prin incapacitatea de a-și tempera sentimentele antiliberale și antidinastice și, nu în ultimul rând, prin dorința de mărire, disimulată cu șiretenie de el, atunci, asemeni strămoșului omonim, vornicul Lupu Costache, cu trei secole în urmă. Oricum, „cel ce trăda fără să-și dea seama că trădează”¹⁴⁶ a plătit, pe plan material, prin ruina gospodăriei de la Dealu Mare¹⁴⁷ și, mai grav, pe plan moral, prin arestarea sa, împreună cu alți „colaboraționiști”, în decembrie 1918. Eliberat, după ancheta făcută de Tribunalul București, Lupu, umilit și sărac s-a retras la Bârlad.

Pe plan local, Lupu Costache s-a remarcat prin acte de patronaj și de susținerea vieții culturale din zona Bârladului, în primele decenii ale secolului al XX-lea. Astfel, l-a sprijinit logistic pe profesorul Stroe Belloescu în fondarea Casei Naționale, instituție culturală de prestigiu care a împlinit un secol de existență neîntreruptă la 15 noiembrie 2006¹⁴⁸. După război, unele reuniuni literare ale membrilor și simpatizanților Societății *Academia Bârlădeană* se țineau în conacul lui Lupu Costache de la Dealu Mare (demolat în anul 1960), al lui Gavril Costache, de la Gura Tunelului-Talașmani (astăzi sat Talașmani, comuna Vinderei, județ

înfățișarea impunătoare” și a acceptat oferta acestuia, fiind convins că se va comporta ca „un bun român și un demn apărător al intereselor ce i se încredințau”. I. Gh. Duca, *Memorii III*, Editura „Machiavelli”, București, 1994, p. 94.

¹⁴⁵ Traian Nicola, *Valori spirituale bârlădene. Biobibliografii II C*, Bârlad, Editura „Sfera”, 2001, pp. 373-374.

¹⁴⁶ I. Gh. Duca, *op. cit.*, p. 186.

¹⁴⁷ El scrie în *Amintiri* că, în absența sa, profitându-se de boala soției și de lipsa personalului moșiei, autoritățile i-au rechiziționat recolta de cereale, i-au distrus șeptelul de vite, mașini agricole și alte bunuri, deși i se făgăduise de către liberalul Vasile Morțun că „nu i se va clinti un fir de pai din averea sa”. Lupu C. Costache, *op. cit.*, pp. 67-68.

¹⁴⁸ În perioada 1948 – 2006 Casa Națională s-a numit Biblioteca „Stroe Belloescu”.

Vaslui) distrus de cutremurul din 10 noiembrie 1940¹⁴⁹ și familiei Teodor și Olga Udrea, născută Constantin Costache, de lângă Coroiești (astăzi comuna Coroiești, județ Vaslui), demolat din neglijența autorităților, în perioada post-decembristă.

Fiii și nepoții lui Constantin Costache, moșieri cu proprietăți în județul Tutova au păstrat, reflex al conștiinței genealogice, raporturi strânse, afectuoase, de prețuire și încredere, de sprijin în momentele dificile ale vieții lor. Dintre nepoții lui Constantin și ai Elenei Costache, 22 la număr, istoria națională l-a păstrat pe Grigore, fiul inginerului Alexandru Gafencu și al Ralucăi C. Costache (1858 – 1943). Aviator în primul război mondial, participant la luptele de la Mărășești, Grigore Gafencu (1892 – 1957) a desfășurat o prodigioasă activitate ca ziarist și director la „Timpul”, ministru în câteva guverne național-țărăniste, diplomat și gânditor politic¹⁵⁰. Calitățile sale remarcabile ne îndreptățesc să afirmăm că el a moștenit zestrea valorică a strămoșilor săi pe linie maternă, Costăcheștii. Conștient de prestigiul familiei Costache, Grigore și-a cultivat rudele și a încercat să păstreze legătura cu ele în perioada exilului. În sensul acesta, deloc întâmplător, Grigore Gafencu a organizat la București, în anul 1938, ultima reuniune a ramurii Costache Talpan, prilejuită de împlinirea vârstei de 80 de ani ai Ralucăi Gafencu¹⁵¹. Din cei 21 de veri primari ai lui Grigore Gafencu, singurul care purta numele Costache era Nicolae, fiul lui Lupu și al Clemenței Juvara, sora doctorului Ernest Juvara¹⁵².

Nicolae Costache (1890 – 1951) personaj mediocru, influențabil, incapabil să facă binele, gata oricând de a face răul, a fost stigmatizat de contemporani pentru actele antiromânești comise în calitate de prefect de Bazargic (1913 – 1916), dar mai ales pentru lașitatea dovedită prin refuzul de a deveni combatant în războiul pentru reîntregirea neamului românesc¹⁵³. Căsătorit cu

¹⁴⁹ C. D. Zeletin, *Academia Bârlădeană între continuitate și contiguitate*, în „Bârladul odinioară și astăzi”, 1984, pp. 403-404. Fotografia conacului de la Gura Tunelului-Talașmani, construit pe la 1840 de pașoptistul și unionistul Iorgu Radu, la Anexe, p. 279.

¹⁵⁰ Mihai-Sorin Rădulescu, *Grigore Gafencu. Date genealogice*, în *Genealogii*, Editura „Albatros”, București, 1999, p. 95.

¹⁵¹ Fotografia făcută la reuniunea familială din 1938, la Anexe, p. 280.

¹⁵² Elena Diaconu-Monu, *Giuvăreștii*, în „Magazin istoric”, anul XXVI, nr. II (308), noiembrie 1992, p. 39.

¹⁵³ Traian Nicola, *op. cit.*, p. 373.

Florica, fiica lui Dumitru Rosetti, a avut o singură fiică, Ileana (1921 – 1965).

În anii dictaturii comuniste Florica și Ileana Costache, pentru a supraviețui, au vândut valori artistice din patrimoniul Costăcheștilor. Pe această cale, Muzeul Național de Artă din București a achiziționat două pânze ale pictorului italian Eustatie Altini (?1772 – 1814) care reprezintă pe Safta și fratele ei, Lascarache Talpan. După moartea Ilenei, singurul ei copil, Florica Costache într-un moment de disperare – lumea în care trăise fusese distrusă – a dat foc arhivei moștenite de la socrul său, Lupu C. Costache¹⁵⁴. Ileana Costache, căsătorită de două ori, nu a avut copii. Mama sa, Florica Costache, care i-a supraviețuit, a hotărât, în scopul continuității numelui familiei, să adopte pe nepoții săi de gradul II, George (n. 1943) și Dan (n. 1944), fiii Marianeii Matei Costache (1904 – 1948) și ai cetățeanului german Ferdinand Rieber. Numai că, George și Dan Costache, ingineri de profesie, nu au urmași din căsătoriile lor, primul cu Maria Tomescu, al doilea cu Ina Jalea, nepoata sculptorului Ion Jalea, ceea ce ne duce la trista concluzie că, după patru secole de existență neîntreruptă, familia boierilor Costache se va stinge ca nume.

¹⁵⁴ Informație de la Maria Caterina Costache.

II.5.2 Gavril Costache. Ramura Lătescu-Boldur

Ilie, fiul lui Gavril Costache și al Paraschivei Balș, a fost mare armaș al lui Grigore II Ghica (1735 – 1741), deoarece în actele succesorului său apare ca biv¹. De la Constantin Mavrocordat (1741 – 1743), Ilie a primit diverse sarcini, de pildă, să organizeze conac la Galați lui Abdulah, pașa de Hotin². Mare stolnic al lui Grigore II Ghica (1747 – 1748)³, Ilie dispune un timp din rândul dregătorilor, până la începutul anului 1755, când Matei Grigore Ghica îl face mare paharnic⁴, recompensându-l, credem, pentru felul în care se achitase de obligațiile ce-i reveniseră în slujba de ispravnic al ținutului Fălciu (1753 – 1754)⁵. În perioada domniilor lui Constantin Racoviță (1756 – 1757) și Ioan Calimah (1758 – 1761) a fost boier mazi⁶. După ce i-a dat dregătoria de mare ban⁷, Grigore Calimah (1761 – 1764) i-a luat funcția câteva luni, apoi l-a

¹ Ilie Costache biv vel armaș la 31 martie, 10 / 15 / 16 / 19 iulie 1742. C. Istrati, *Cronica lui Constantin Mavrocordat I*: doc. 2396 și 2397, pp. 156 – 157, Idem, *Cronica lui Constantin Mavrocordat II*, doc. 734 și 735, p. 272; doc. 740, p. 251; doc. 745, pp. 274-275; doc. 755, p. 277.

² Idem, *Cronica lui Constantin Mavrocordat I*: doc. 2396 și 2397, pp. 156-157.

³ I. Caproșu, *Documente privitoare ... V*, doc. 540, pp. 322-323; doc. 553, p. 336

⁴ Poate după obiceiul domnilor de Sfântul Vasile. Ilie Costache mare paharnic iscălește hrisoavele din 8 și 25 februarie, 20 martie și 13 aprilie 1755. *Ibidem*: doc. 831, pp. 554-556; deoc. 835, p. 562. *Civilizația Urbană în spațiul românesc în sec. XVI – XVIII*, editor Laurențiu Rădvan, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2006, doc. 16, pp. 237-238

⁵ Ilie biv vel stolnic, ispravnic de Fălciu, menționat la 24 octombrie 1753 și 23 octombrie 1754. vezi I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 758, pp. 501-502. Gh. Ghibănescu, *Surete XVII*: doc. 35, pp. 31-32; doc. 37, pp. 34-35.

⁶ Ilie Costache biv vel paharnic la 9 septembrie 1756 și 25 aprilie 1760. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, doc. 39, p. 37; Idem, *Ispisoace V/I*, doc. G, p. 163.

⁷ 10 decembrie 1761: Ilie Costache mare ban. I. Caproșu, *Documente privitoare... VI*, doc. 412, p. 376. La 10 august 1762, Ilie Costache era biv vel ban. N. Iorga, *Documente Callimachi II*, doc. 36, p. 112.

căftănit mare spătar (16 aprilie 1763)⁸. În divanul domnesc, Ilie colabora cu unchiul de văr primar, Manolache Costache, mare logofăt și cu socrul său, Mihalache Sturza mare vornic al Țării de Jos⁹. Oricum, cu doi reprezentanți, Costăcheștii nu s-au mai bucurat de favoarea domnească din alte vremi. Grigore III Ghica (1764 – 1767) a practicat politica domnilor Ghiculești de conlucrare cu boierii Costache, pe care i-a readus sau i-a promovat în categoria înalților demnitari; pe Ilie l-a ridicat în funcția de mare vornic al Țării de Sus¹⁰. Instalarea lui Grigore Calimah (martie 1767) a șocat boierimea pământeană, care a înțeles, pe bună dreptate, că domnul fanariotizat, prin comportamentul abuziv și violent, pregătește distrugerea sa – boierimea Țării – singura stare socială capabilă în acel timp să conducă Moldova. În contextul deteriorării raporturilor dintre puterea centrală și boierimea băștinașă, Ilie Costache a participat efectiv la revolta antifanariotă organizată și condusă de vărul său primar, Iordache Venin, acțiune ce viza restaurarea domnilor pământeni. Conform planului stabilit, Iordache vistiernicul, Ilie Costache vornicul și alții, până la 18 boieri, au fugit la tătari (iunie 1767), nu înainte de a răspândi în țară memorii justificative ale răzvrătirii lor¹¹. În timp ce așteptau rezultatul arzului trimis la Istanbul, capul insurgenților Iordache Venin a murit, din cauza unei maladii necunoscute. Fiindcă era vară, evenimentul s-a întâmplat la sfârșit de iulie sau început de august 1767, trupul decedatului nu a putut fi transportat în țară, așa că Ilie și ceilalți pribegi l-au îngropat la mănăstirea Căpriana¹². Nu știm ce va fi făcut Ilie, reîntors în Moldova ca urmare a grațierii domnești. Știm că după mazilirea lui Grigore Calimah a ocupat funcția de mare vornic al Țării de Sus, numit de Divanul Moldovei, sub ocupația rusească dintre 1769 – 1774¹³. După Ghibănescu, Ilie s-a

⁸ Condica de socoteli pe 1763/4 a lui Grigore Calimah, *Ibidem*, p. 125. I. Caproșu, *Documente privitoare...*, VI, doc. 493, p.1.

⁹ Boierii lui Grigore Calimah la 14 iunie 1763, *Ibidem*, doc. 76, p. 189.

¹⁰ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 754, pp. 658-661; doc. 759, p. 665; doc. 764, p. 668.

¹¹ Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei (1733 - 1774)*, p. 116

¹² Ludmila Bacumenco, Mihai-Cristian Amărieuței, *Despre marele vistiernic Iordache Costache (Venin) și locul său de veci*, articol în curs de apariție în „Arhiva genealogică”.

¹³ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade XII (Studii și documente Dorohoiene)*, Iași, 1924, p. XVII.

menținut în aceeași dregătorie, în primii ani ai domniei lui Grigore III Ghica (1774 – 1777)¹⁴.

Decesul lui Ilie vornicul s-a produs, credem, în vara anului 1776, ceea ce am dedus din bilanțul visteriei Moldovei, unde la capitolul „Scăderi ...”, pentru lunile septembrie – decembrie se scrie despre „vorniceasa lui Ilie Costache”¹⁵. Aceasta se numea Anița și fusese fiica lui Mihalache Sturza, mare vornic al Țării de Sus (1758 – 1761)¹⁶. Căsătoria celor doi, Ilie și Anița, s-a făcut pe la 1740 deoarece fiul lor, Mihalache, semna un zapis de danie în decembrie 1760¹⁷. Anița i-a adus ca zestre satul Hudești ținutul Dorohoiului, moșie ce va fi transmisă fiului Mihalache¹⁸ și urmașilor acestuia. În ceea ce privește moșia părintească, știm doar de moșiile lui Vasile în ținuturile Tutova¹⁹, Fălciu: Tricolești²⁰, Lățești²¹, Ștefeni și Ghibeni²².

Ca și alți boieri dregători din veacul al XVIII-lea, Ilie a trăit mare parte a vieții la Iași, în casele de pe Ulița Feredeilor (Ciobotărească, învecinate cu mănăstirea Trei Ierarhi²³. Curtea locuinței se mărginea cu locul clădirii ruinate ale fostei școli domnești²⁴, unde, poate învățase Ilie Costache. Oricum, Ilie a fost o persoană cultă, învățată, talentată în arta caligrafiei și a desenului, calități evidențiate de Evangheliarul, pe care l-a scris el însuși și l-a dăruit bisericii schitului Ghireasca (astăzi sat Ghireasca, comuna

¹⁴ *Ibidem*, p. XVIII.

¹⁵ I. Caproșu, *Sama visteriei Țării Moldovei din 1777 (I)*, pp. 131, 139, 146, 156

¹⁶ Costin Merișcă, *Pomelnicul sturzesc al bisericii din Miclăușeni*, în „Arhiva genealogică”, III (VIII), 1996, 1-2, Editura Academiei Române, p. 185. Autorul greșește susținând că Anița era fiica lui Ilie Costache și soția lui Mihalache Sturza.

¹⁷ I. Caproșu, *Documente privitoare ... VI*, doc. 325, p. 280.

¹⁸ „Hudeștii a d-sale spăt Mihalache spătar”. *Condica liuzilor pe 1803*, p. 301

¹⁹ La 10 iulie 1742, Constantin Mavrocordat îi scrie lui Ioan Bogdan, ispravnic de Tutova să rezolve jalbă lui Ilie Costache, referitoare la nesupunerea oamenilor cei sunt pe moșie. C. Istrati, *op. cit.*, doc. 734, p. 272

²⁰ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace V/I*, doc. G, p. 163

²¹ *Condica liuzilor pe 1803*, p.248

²² Ștefenii și Ghibenii, stăpânite în devălmășie cu răzeșii de acolo, s-au hotărnicit în 1742 în urma cererii adresate domnului de către Ilie Costache. C Istrati, *op. cit.*, doc. 740, p. 261.

²³ Ilie Costache paharnic avea casă, cu loc și zaplazi pe ulița Feredeilor la 30 iunie 1761. Nicolae Iorga, *Documente Callimachi I*, doc. 73, p. 450. Într-un zapis de vânzare a unor case din 30 mai 1782 se menționează „... casele răposatului vornic Ilie Costachi” din mahalaua Feredeilor. I. Caproșu, *Documente privitoare ... VIII*, doc. 102, p. 135.

²⁴ Idem, *Documente privitoare ... VI*, doc. 374, p. 329

Mălușteni, județ Vaslui), la 26 martie 1754²⁵. Una din legendele satului povestește că schitul a fost făcut de Lățescu, ori satul Lățești stăpânit de Ilie se află la 8 km de Ghireasca. Manuscrisul cuprinde date importante, referitoare la familia donatorului, formată din Ilie, Anița, Mihalache, Maria. Maria fiica lui Ilie și Aniței Costache, căsătorită înainte de 1766²⁶, cu Manolache, fiul marelui logofăt Ion Bogdan și al Ecaterinei Sturza²⁷, a rămas văduvă tânără, cu doi copii minori, Dimitrie și Anica, la 17 august 1778, atunci când soțul ei împreună cu Ioniță Cuza au fost decapitați la porunca lui Constantin Vodă Moruzi²⁸.

Mihalache (?1740 – după 1816), botezat după bunicul matern, supranumit Lățescu de la moșia Lățești (astăzi sat Lățești, oraș Murgeni, județ Vaslui) semnează ca biv vel jitnicer, zapisul din decembrie 1760²⁹, ceea ce înseamnă că obținuse slujba de la Scarlat Grigore Ghica (1757 – 1758). Câteva luni mai târziu, la 31 mai 1761, semnează Sama mănăstirii sf. Spiridon³⁰. Dată fiind aprehensiunea domnilor Calimah față de boierii Costache, credem că a ajuns logofăt³¹, dar nu mare, ci al doilea sau al treilea, la începutul domniei lui Grigore III Ghica (iunie 1764). La o dată pe care nu o putem preciza, după 20 februarie 1765, domnul reformator l-a făcut al doilea spătar, funcție din care a fost scos de Grigore Calimah³². Mihalache nu a făcut parte din grupul

²⁵ Evangheliarul manuscris are, pe prima pagină, următoarea însemnare: „Această sfântă dumnezeiască evanghelie am scris-o eu, cu mâna mea, mult păcătosul, robul lui Dumnezeu, Ilie Costache biv vel stolnic și am dat-o la sfânta biserică unde se cheamă Ghireasca și care este hramul sfântului marelui mucenic Gheorghe și am dat-o spre pomenirea noastră a robilor lui Dumnezeu, Ilie, Anița și fiilor Mihalache, Maria și s-a scris această sfântă evanghelie când umbla văleanul de la zidirea lumii 7262 luna Martie 26”. Marin Rotaru, Gheorghe Gherghe, *Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din satul Ghireasca, comuna Mălușteni (Vaslui)*, în revista „Elanul”, 22 mai 2003, pp. 10-11.

²⁶ I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 754, p. 658

²⁷ Mihai Dim Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească I*, București, 2004, p. 582.

²⁸ *Ibidem*, p. 587.

²⁹ Zapisul Sofiei Călugărița care dă 500 de lei pentru refacerea bisericii Sfintii Theodorii din Iași. I. Caproșu, *op. cit.*, doc. 325, p. 280

³⁰ Sama anuală de bani din veniturile mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, pe perioada 1 iunie 1760 – 1761. *Ibidem*, doc. 368, pp. 315-318.

³¹ Mihalache Costache logofăt iscălește ca martor, la 20 februarie 1765, un zapis referitor la un schimb de case. Documentul este semnat de Ștefan Roset mare logofăt. *Ibidem*, doc. 634, p. 559.

³² Într-un document din 15 iunie 1767, emis de Grigore Calimah, Mihalache Costache este biv vel spătar. N. Iorga, *Documente Calimachi II*, doc. 21, p. 217

opozanților fugiți la tătari, dar a suportat consecințele „trădării” tatălui său, fiind chemat la Iași, la 15 iunie 1767, pentru delimitarea moșiei Hudești de satul Comănești, stăpânit de jîtnicereasa Maria, mătușa lui Grigore Calimah³³. Presupunem că Mihalache a intuit mobilul ascuns al poruncii domnești – reținerea sa ca mijloc de șantaj împotriva lui Ilie Costache –, de aceea a refuzat chemarea și a rămas la Hudești. În vremea ocupației țariste (1769 – 1774), Mihalache a fost ispravnic al ținutului Dorohoi³⁴, rămânând în slujbă, probabil și în timpul lui Grigore III Ghica, cu sprijinul tatălui său, mare vornic al Țării de Sus³⁵. Alexandru I Mavrocordat (1783 – 1785) l-a inclus în Divanul domnesc ca mare paharnic³⁶, iar după 1795 Alexandru Calimah l-a ridicat pe treapta de mare spătar³⁷. La bătrânețe, Mihalache spătarul s-a retras la moșia Lățești, singura pe care o mai stăpânea în anul 1816³⁸.

Din căsătoria cu Maria Canano, familie cu moșii în Țara de Sus a Moldovei, au rezultat trei fii: Ilie, Ioniță, Gheorghe, trecuți în spițe³⁹ și o fiică, Ileana, uitată de genealogiștii menționați. Ileana (Elena) Costache Lătescu (?1770 – 16.02.1847), împreună cu soțul ei, Ioniță Bașotă, au fost părinții celebrului personaj Anastase Bașotă (1797 – 1869)⁴⁰. La Pomârla, ținutul Dorohoiului, Ioniță și Ileana au clădit conacul și biserica (1813) care va servi ca necropolă de familie. În naos, sub cafas se află tabloul ctitorilor înfățișând patru personaje: Ioniță, Ileana, Anastase și fiica acestuia, Sofia⁴¹. Posteritatea familiei Lătescu a fost asigurată de Gheorghe, fiul lui Mihalache, pentru că Ilie, fiul cel mai mare, căsătorit cu fiica lui

³³ *Ibidem*

³⁴ *Ibidem*, doc. 25, p. 218.

³⁵ Gh. Ghibănescu, *Surete XII*, p. XVII

³⁶ Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 122. Cf. „Uricariul” II, pp. 43, 90. I. Antonovici, *Documente bărlădene II*, doc CLXXX, p. 326. „M. Costachi paharnic” era ispravnic de Dorohoi și în 1793, împreună cu Vasile Neculce ban. *Ioan Neculce*. Buletinul Muzeului Municipal Iași, Fascicola 8 – 1930, Iași, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească”, 1930, p.21.

³⁷ Pavel Blaj, *op. cit.*, p. 120. cf. Ștefan Bujoreanu, „Schitul Ghireasca (Covurlui)”, în „Revista Arhivelor”, VI, 1/1944, p. 137

³⁸ C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, p. 85

³⁹ Virgil Caraivan, *op. cit.* Gh. Ghibănescu, *Spîța familiei Costache*, p. 220.

⁴⁰ Mihai Răzvan Ungureanu, *Însemnări de taină pentru câteva genealogii boierești (I)*, în „Arhiva genealogică” II (VII), 1995, 1-2, Editura Academiei Române, p. 32. Mihai Dim Sturza, *op. cit.*, p. 373

⁴¹ Portretul-fresca al Ilenei Costache Lătescu este cel mai vechi din câte s-au păstrat până astăzi. *Ibidem*, pp. 377, 383. Fresca votivă din biserica de la Pomârla, la Anexe, p. 293.

Ene nu a avut urmași⁴², iar Ioniță, cel mai mic, căsătorit cu o Miclescu a avut numai o fiică, Sofia. Ioniță, ce fusese armaș, a murit înainte de anul 1816⁴³, lăsând moșia Ișnovăț, ținutul Dorohoiului, Sofiei, minoră la acea vreme. În relații apropiate cu vărul ei primar, Anastase Bașotă, ea a botezat-o pe fiica cea mai mică a acestuia, dându-i numele său, Sofia (1836 – 1849)⁴⁴.

Gheorghe Costache Lătescu (?1775 – după 1842), stăpân al satului Hudești, ținutul Dorohoiului la 1816, cu rangul de spătar⁴⁵, a primit funcția posibil la începutul domniei lui Scarlat Calimah (1812 – 1818). În anul 1829, „Gheorghii Costachi, spătar cu caftan, născut în satul Hudești, de 45 de ani”, locuia în târgul Botoșani și își declara apartenența la familia boierească Costache, arătând că documentele doveditoare se află la nepotul lui aga Iordachi Costachi, iar spița la preasfințitul Mitropolit (Veniamin Costache)⁴⁶. Mihail Sturdza i-a confirmat rangul de spătar⁴⁷, titlu sub care apare în spița lui Iordache Mălinescu-Văleni, publicată la 16 februarie 1842⁴⁸.

Căsătorit cu Zoe (Zoița) Krupenschi, fiică de boieri din Țara de Sus a Moldovei, Gheorghe Costache a avut doi fii, Alecu și Iordache, precum și o fiică, Pulheria⁴⁹. Alecu (Alexandru), rothmeister, egal cu gradul de maior în Miliția Moldovei, căsătorit, dar fără copii, a murit în ianuarie 1855, la Bârlad⁵⁰.

⁴² Virgil Caraivan, *op. cit.*. Ilie și Gheorghe, amândoi fără titlu, semnează, la 20 august 1806, donația mănăstirii Florești către Esfigmenul. I. Antonovici, *Mănăstirea Florești*, p. 65.

⁴³ „Ișnovățul a răpuosatului armaș Ioniță Costache”. C. Istrati, *op. cit.*, p. 93. Armașul Ioan Costache era stăpânul moșiei Ișnovățul în anul 1803, *Condica liuzilor pe 1803*, în „Uricariul”, VIII, p. 303.

⁴⁴ Am identificat-o pe Sofia, personaj necunoscut de genealogiștii familiei Costache, folosindu-ne și de mențiunea din biografia lui Anastase Bașotă, unde se scrie că verișoara sa de la Ișnovăț, Sofia Costache Lătescu, a fost nașa fiicei sale. Fiica cea mai mare a lui Anastase Bașotă, Elena, a fost botezată de bunica ei, Ileana Costache Lătescu. Mihai Dim Sturza, *op. cit.*, p. 384

⁴⁵ C. Istrati, *op. cit.*, p. 91

⁴⁶ Alexandru V. Peretzianu-Buzău, *op. cit.*, p. 161

⁴⁷ Gheorghe Costachi apare ca spătar în „lista rangurilor de boieri de obștie în starea de acum, anul 1835, ghenarie 28”. Gh. Platon, Alexandru-Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică*, Editura Academiei Române, București, 1995, Anexa VIII, p. 158.

⁴⁸ Folosit de Virgil Caraivan în Arborele genealogic al familiei Kostaki Epureanu.

⁴⁹ Planșa genealogică a boierilor Costache, întocmită în anul 1987 de Nicolae Bosângeanu.

⁵⁰ Mihai Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: Vidomostiile deceselor boierești (1834 - 1856) III*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 185. Decesul maiorului Alecu Costache a fost raportat de administrația ținutului Tutova la 31.01.1855.

Pulheria, a doua soție a lui Neculai Rosetti (?1810 - ?1856) nu a avut copii⁵¹.

După Gheorghe Gane (1927 – 2003), soții Gheorghe și Zoe Costache Lătescu au mai avut o fiică, Maria Boldur Costache care a fost prima soție a lui Pascal Gane (ramura de la Bârlad)⁵².

Ramura Costache Lătescu a continuat prin Iordache Gheorghe (1798 – 1857), care și-a adăugat numele Boldur. Născut la Hudești, Iordache a studiat la Academia Tereziană din Viena și la Școala de cadeți din Sankt-Petersburg. În 1830, în urma înființării Miliției Moldovei, pe baza competențelor sale militare, Iordache a obținut gradul de colonel și comanda divizionului de cavalerie din Iași. S-a remarcat prin curajul dovedit la stingerea incendiului de la Iași (1834), fapt ce l-a determinat pe Mihail Sturdza să-i dea sarcina înființării unei companii de pompieri militari. La 7 aprilie 1835, Domnitorul l-a numit hatman și inspector general al Miliției Moldovei, funcție deținută până în 1842. Pentru activitatea sa, Adunarea obștească a Moldovei îi aduce „cuvenitele mărturisiri de mulțumire”, prin Ordonanța nr. 35 din 1842⁵³. Apreciat de Mihail Sturdza, Iordache a primit, pe rând, rangul de spătar (1835) și, la 10 martie 1848, „pentru deosebite slujbe”, pe acela de logofăt⁵⁴. Reinvestit în funcția de hatman (4 noiembrie 1854) de domnul Grigore Alexandru Ghica, Iordache Lătescu s-a ocupat în special de organizarea învățământului militar. Ca urmare a intervenției lui, s-a înființat Școala militară de la Iași, unde vor preda profesorii Dumitru Asachi, George Adrian, Petre Scheletti⁵⁵. Deși, din motive de sănătate, Iordache Lătescu a demisionat din armată și s-a retras la Hudești (9 aprilie 1856), el a mai activat două luni ca membru al Consiliului administrativ al Moldovei. În această calitate, George Costache semnează, la 10/22 mai 1856, Adresa Divanului General

⁵¹ Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 164.

⁵² Gh. Gane, *Câteva însemnări despre familia Gane*, în „Arhiva genealogică”, II (VII), 1994, 3-4, Iași, Editura Academiei Române, p. 104. Autorul articolului nu știe dacă străbunul său, Iordache Gane a fost fiul lui Pascal Gane din prima căsătorie cu Maria Costache, sau din a doua căsătorie cu o grecoaică. În favoarea Mariei, mama lui Iordache, ar pleda și faptul că el poartă numele bunicului matern, Iordache Lătescu.

⁵³ Datele de mai sus și altele care vor urma le-am preluat din articolul lui Gheorghe Lătescu Boldur, *Boierii patrioți*, publicat în „Aldine”, suplimentul ziarului „România Liberă”, anul VI, nr. 273, 7 iulie 2001, pp. 1, 7

⁵⁴ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie ...*, p. 81

⁵⁵ Gh. Boldur, *op. cit.*, p. 7

către Grigore Alexandru Ghica, răspuns la mesajul domnitorului înainte de plecarea din țară, document ce analizează și apreciază mai mult decât favorabil reformele realizate între anii 1849 – 1856⁵⁶. În finalul documentului, autorii îl apreciază pe domnitor, pentru sprijinul acordat mișcării înfăptuirii Unirii Principatelor. Descendent al unei familii ilustre de boieri patrioți, răstrănepotul lui Lupu I Costache, Gheorghe Lătescu a respins dominația străină, îndeosebi a boierimii fanariote, la a cărei atitudine consemnată de contemporani, „il n’a jamais tendu la main”⁵⁷. În puținul timp cât i-a fost dat să trăiască, a militat în vederea Unirii, cerând ca toți să contribuie la acest act, „jertfînd fieși-care interesul său privat pentru binele comun”⁵⁸. A participat la înființarea Comitetului Unirii la Iași (25 mai / 6 iunie 1856) și la conceperea proiectului program al mișcării unioniste, ce prevedea, la primul punct, unirea principatelor sub un prinț străin dintr-o familie domnitoare din Europa, în afară de dinastiile statelor vecine⁵⁹. Ostil caimacamului separatist Toderiță Balș, instrument docil al Turciei și Austriei, Gheorghe Lătescu, împreună cu alți 19 boieri, au încercat demiterea acestuia, printr-o petiție către marele vizir Reșid pașa⁶⁰. În scrisoarea către Thouvenel, consulul francez de la Iași, Victor Place îl informează despre tentativa grupului de boieri și avansează, în eventualitatea înlăturării lui Toderiță Balș, mai multe propuneri de candidați, între care, la categoria persoanelor oneste îl citează pe Lătescu⁶¹. Cu puțin timp înainte de moarte, logofătul Gheorghe Lătescu a avut tăria să-și surmonteze suferința fizică, semnând, la 7/19 februarie 1857, Petițiunea Partidei Unioniste adresată marelui vizir⁶².

Boier vechi dar, mental, om nou, promotor al progresului, Gheorghe Costache a fost unul dintre puținii mari proprietari din

⁵⁶ *Acte și documente relative la istoria renașterii României III*, editate de Ghenadie Petrescu, Dim A. Sturdza și Dim. C. Sturdza, București, 1889, doc. 532, pp. 483-485

⁵⁷ Necrologul marelui logofăt Gheorghe Costache Lătescu, publicat în „Steaua Dunării”, din 27 martie 1857 și reprodus în *Acte și documente relative ...IV*, București, 1889, doc. 872, p. 9.

⁵⁸ Discursul lui Gheorghe Lătescu la banchetul de la Vila Kogălniceanu din Iași, (22 mai / 3 iunie 1856), organizat pentru sărbătorirea maiorului Filipescu, întors după doi ani de prizonierat din Rusia. *Acte și documente relative ... III*, doc. 540, p. 497.

⁵⁹ *Ibidem*, doc. 543, pp. 520-522. Gheorghe Costache semnează Lătescu.

⁶⁰ *Ibidem*, doc. 764, pp. 968-969.

⁶¹ *Ibidem*, doc. 764, p. 971

⁶² *Ibidem*, doc. 838, pp. 1139-1141

Moldova care s-a preocupat de modernizarea agriculturii, transformând, prin introducerea mașinilor, a raselor selecționate de animale etc., domeniul de la Hudești într-un model de exploatare rurală⁶³. Hatmanul i-a ajutat pe țărani de pe moșiile sale în diferite modalități și a cerut urmașilor să manifeste aceeași grijă. În acest sens, una din prevederile testamentare se referă la obligația moștenitorilor săi de a atribui suma de 1100 galbeni pentru țărani săraci și de a trimite la învățătură pe fiii satului; la Hudești, Iordache Lătescu a înființat „Școala Ostășească”; în clădirea construită de el funcționează, în prezent, Școala Generală. Semn al vocației spirituale a neamului Costache, Iordache Lătescu a ctitorit bisericile din Hudești – a restaurat așezământul religios al ascendenților săi ctitorit în anul 1757 –, Reditu și Bivolul⁶⁴ (astăzi sate din județul Botoșani).

Realizat pe plan social, Gheorghe Lătescu a suferit eșecuri în viața de familie, fiind nevoit, de două ori, să divorțeze din cauza comportamentului discutabil al soțiilor sale: Eufrosina, fiica hatmanului Vasile Roset⁶⁵ și Ana (Anica), fiica logofătului Toader Balș⁶⁶, altul decât viitorul caimacam. De la prima soție, a avut-o pe Esmeralda (Smaranda) care s-a căsătorit cu Nicolae Mavrocordat, fiindu-i a doua soție după Zulnia Negre⁶⁷. Cu Ana Balș (1820 – 1875), Iordache a avut doi fii – Teodor, căsătorit de trei ori, George, căsătorit prima dată cu Ruxanda Palade și a doua oară cu Elena Aslan –, precum și două fiice: Eugenia, care a avut două căsătorii și Olga, căsătorită cu ofițerul austriac Ferdinand von Bartsch. Decăderea moravurilor boierimii în secolul al XIX-lea a dus la creșterea îngrijorătoare a ratei divorțurilor și, rezultat al „endogamiei” boierimii, s-a ajuns uneori la căsătorii între rude foarte apropiate. Un exemplu ilustrativ: Esmeralda, fiica lui Teodor

⁶³ *Acte și documente relative ...IV*, doc. 872, p. 10.

⁶⁴ Gh. Boldur, *op. cit.*, p. 7

⁶⁵ Căsătoria lui Iordache cu Eufrosina Rosetti s-a făcut înainte de 11 ianuarie 1825. Gh. Ghibănescu, *Surete X*, doc. CXLV, p. 276. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 112.

⁶⁶ M. Dim Sturdza, *op. cit.*, p. 51

⁶⁷ Se pare că relația Nicolae Mavrocordat – Smaranda Costache începuse înainte de divorțul lui de Zulnia Negre. Poate la această relație se referă Costache Conachi, care scrie mitropolitului Veniamin Costache despre „îngurluiala cea învechită și cunoscută lumii”. P. Păltănea, *op. cit.*, p. 282

Lătescu, s-a căsătorit cu vărul ei primar, Leon Aslan, fiul Eugeniei Lătescu și al primului ei soț, Constantin Aslan⁶⁸.

Din păcate, fiul cel mai mare al lui Iordache Lătescu, Teodor, s-a situat departe de înălțimea tatălui său. El a moștenit comportamentul și caracterul mamei, Ana Balș, boieroaică plină de ifose, cheluitoare și neglijentă de modul în care își administra moșia de zestre Târgul Piatra Neamț⁶⁹. Caracterizat de contemporani drept un pierde-vară, Teodor s-a manifestat ca adversar al menținerii Unirii Principatelor după abdicarea lui Cuza, fiind unul din artizanii mișcării separatiste de la Iași împotriva principelui Carol I. Astfel, în calitate de redactor al ziarului „Moldova”, Teodor a amplificat, în paginile publicației, incidentul petrecut la Iași, în timpul paradei militare organizate cu prilejul celei de-a doua vizite a principelui Carol, în vara anului 1867⁷⁰. Teodor l-a provocat la duel pe ofițerul muntean, dar, dovadă de lașitate, a refuzat să se prezinte pe teren. Altă faptă gravă: Teodor Boldur-Lătescu a scos un număr festiv al ziarului „Moldova” sărbătorind aniversarea mișcării separatiste de la Iași (aprilie 1866)⁷¹.

Pe linie masculină, familia Lătescu-Boldur – numele Costache a dispărut începând cu generația a noua –, a fost reprezentată de Ion (1899 – 1985)⁷². El a moștenit virtuțile militare ale străbunicului, hatmanul Gheorghe Lătescu, remarcându-se prin bravură și competență militară în ambele războaie mondiale. La primul, a participat cu gradul de sublocotenent – avea 18 ani ! – iar la al doilea, ca maior al Divizionului de cavalerie pe frontul de Răsărit. Rănit în luptele de dincolo de Nistru, maiorul Ion Boldur a fost decorat, personal, de mareșalul Ion Antonescu, cu Steaua României în grad de ofițer. Până la 23 august 1944 a activat la Marele Stat Major), iar după aceea a lucrat, câteva luni, în Comisia

⁶⁸ Planșa genealogică a familiei Aslan. M. Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 142. În același volum, pagina 148, fotografia Eugeniei Lătescu-Boldur, la Anexe, p. 294.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 51

⁷⁰ Emanoil Hagi-Mosco, *București. Amintirile unui oraș*, Editura „Fundăției Culturale Române”, 1995, p. 264. Locotenentul moldovean Dimitrie Donici a executat intenționat o mișcare greșită, nerespectând comanda colonelului muntean Cornescu; cei doi s-au lovit reciproc, cu sabia, tocmai în fața tribunei oficiale.

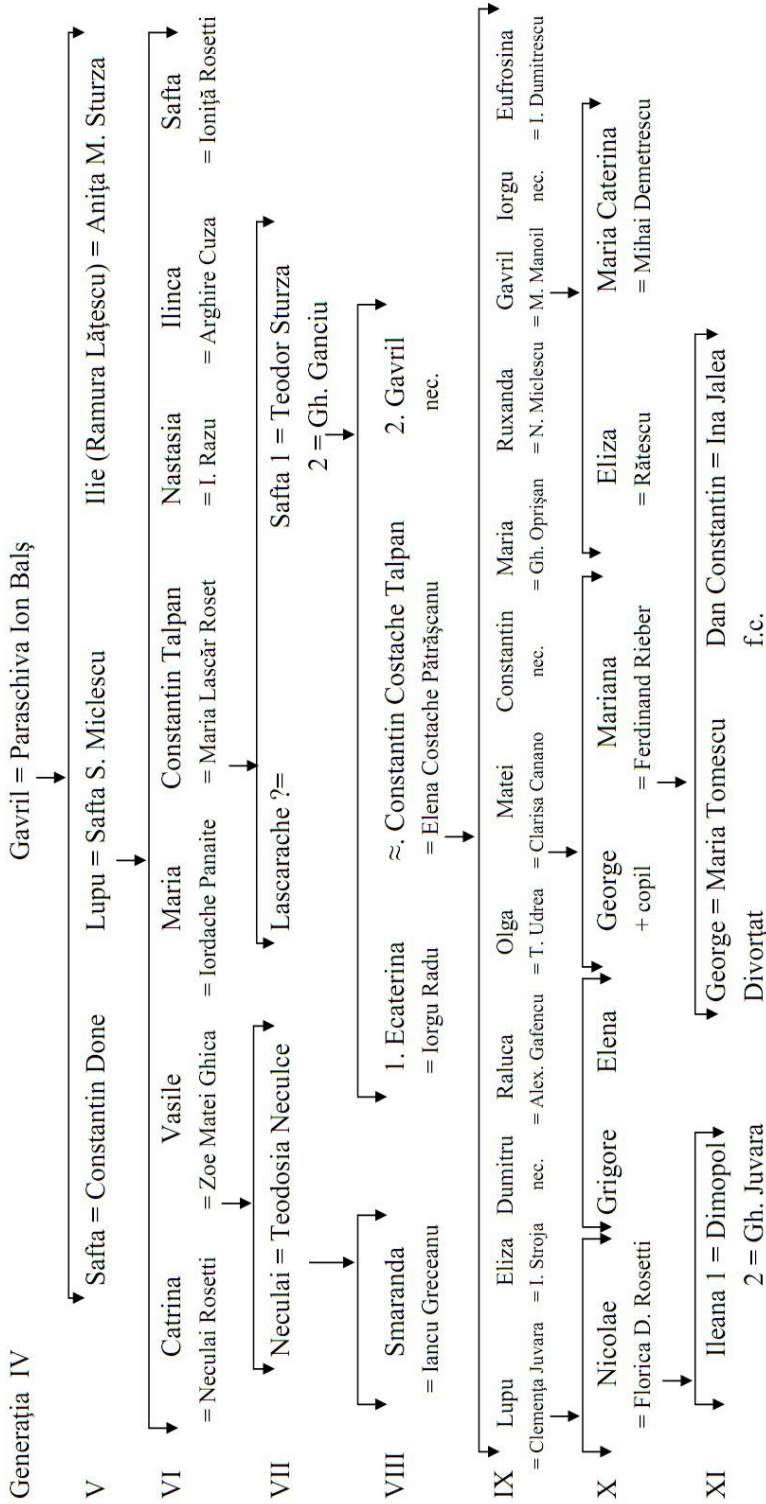
⁷¹ *Ibidem*

⁷² *Ibidem*

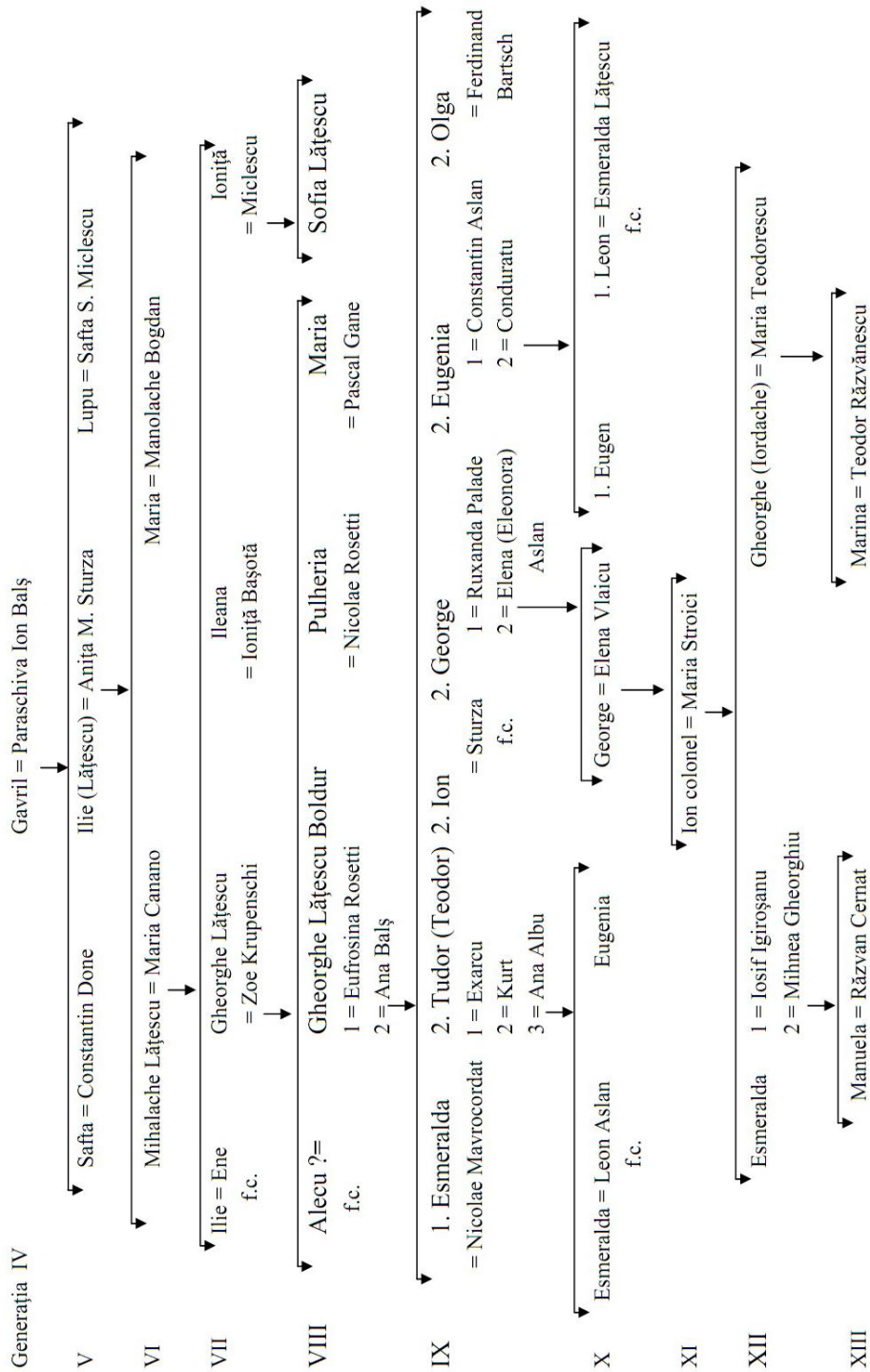
Română pentru Armistițiu. Destinul său în perioada comunistă s-a trasat pe aceleași coordonate ca ale altor „dușmani ai poporului”: trecut în rezervă (1946), i s-a luat pensia în 1948, rămânând fără nicio sursă de venit. Din această cauză a trebuit să lucreze ca muncitor, funcționar în construcții și administrator de bloc. Reabilitarea și reșezarea lui Ion Boldur-Lătescu în memoria colectivă s-a făcut, post-mortem, de Societatea Literară a orașului Bacău, la împlinirea unui secol de la nașterea sa.

Din căsătoria cu Maria Stroici, veche familie boierească moldavă, Ion Boldur a avut o fiică, Esmeralda (Anda, 1924 – 1996), scriitoare și traducătoare, căsătorită, întâia oară, cu Iosif Igiroșanu și a doua oară, cu Mihnea Gheorghiu, precum și un fiu, Gheorghe (n. 1929), fost deținut politic, profesor universitar la ASE București. El este ultimul Lătescu-Boldur, pentru că are doar o fiică Marina, informaticiană, care poartă numele soțului Teodor Răzvănescu. În viziunea profesorului Gheorghe Boldur, prosperitatea României poate fi realizată numai dacă se reconstruiește o clasă de boieri patrioți, care să asigure conducerea țării, formată nu numai din boieri „de sânge”, dar și din elita intelectuală a țării.

FAMILIA COSTACHE, RAMURA TALPAN

FAMILIA COSTACHE, RAMURA LĂTESCU - BOLDUR

CONCLUZII

Lucrarea reconstituie istoria familiei boierești Costache de la sulgerul Costache, al cărui nume de botez a devenit patronimicul familiei, până la descendenții acestuia din zorii secolului al XXI-lea: Maria Caterina Costache, Gheorghe Lățescu-Boldur, George și Dan Costache.

Spațiul temporal vast – aproximativ trei secole de prezență a boierilor Costache în istoria românilor – și, în egală măsură, informațiile acumulate în momentul conceperii lucrării au impus structurarea pe două capitole, inegale ca pondere: primul cu titlul „Boierimea română în secolele XVII – XIX. Excurs istoriografic” și al doilea „Familia Costache. Studiu genealogic și istoric”.

Din analiza capitolului I se desprind etapele evoluției boierimii române, între care Costăcheștii, în secolele XVII – XIX. În pragul epocii fanariote, boierimea era o stare socială formată din dregători și stăpâni de moșii fără dregătorii. Baza economică a boierimii era moșia, dar posibilitatea dobândirii de pământuri din domeniul domnesc se redusese considerabil din cauza numeroaselor danii făcute de către domni către slujitori și către biserică. Diminuarea pământului domnesc, creșterea aparatului administrativ al statului, care însemna sporirea numărului de dregători, au concentrat interesul boierilor pentru dregătorii, întrucât domeniile funciare, administrate direct de aceștia aduceau venituri modice, în timp ce funcțiile din aparatul de stat, prin foloasele instituite oficial de autoritatea centrală, dar și avantajele „neoficiale”, îmbogățesc pe titularii lor. Foștii dregători, ca și urmașii lor, beneficiau atât de privilegiile fiscale și judiciare cât și de avantajul accesului la funcții. Rivalitățile, luptele dintre partidele boierești, comploturile celor care nu mai fuseseră „boieriți” de noul domn aveau drept scop ocuparea dregătoriilor.

Domnii fanarioți, motivați de interese politice și pecuniare, au supradimensionat sistemul dregătoriilor, oferind funcții cu precădere greco-levantinilor, rude și apropiați. În aceste condiții, boierimea din

prima jumătate a secolului al XVIII-lea era o stare socială constituită din dregători, indiferent de treapta funcției. Constantin Mavrocordat a stabilit criteriul apartenenței la starea boierească: funcția sau consecința exercitării unei funcții, ceea ce a însemnat, în perspectivă imediată, creșterea rapidă a numărului privilegiatilor. Foștii dregători își păstrau titlul și beneficiau, în raport cu treapta pe care fuseseră, de privilegii fiscale și judiciare. Astfel, treptat, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, boierimea se transformă dintr-o stare socială deținătoare de funcții, într-o stare deținătoare de titluri sau ranguri din care numai o parte corespundeau cu dregătoria.

Demarat de fanarioți, procesul de diluare a boierimii a cunoscut un ritm accelerat în timpul domnilor pământeni – Ioniță Sandu Sturdza, Mihail Sturdza, Grigore Alexandru Ghica – și al caimacamilor Toderiță Balș și Nicolae Vogoride, care au acordat titluri de boierie la câteva mii de persoane, majoritatea noilor boieri provenind din mazili, răzeși, negustori, profesori, medici, ingineri, clienți ai marilor boieri și slujitori ai domnilor. „Politica rangurilor s-a încheiat odată cu autodesființarea boierimii, hotărâtă de Divanul ad-hoc în toamna anului 1857 și legiferată de Convenția de la Paris în august 1858.

Capitolul II al lucrării, intitulat „Familia Costache. Studiu genealogic și biografic”, ilustrează, printr-un caz particular, etapele evoluției boierimii în epoca modernă până la autodesființarea sa și creionează destinul foștilor boieri Costache în secolul al XX-lea. Acest capitol este împărțit în cinci subcapitole care au următoarele titluri: 1 Sulgerul Costache și fiii: Antiohie și Gavriliță; 2 Vasile Costache. Ramura Negel; 3 Lupu Costache și descendenții; 4 Costache Costache. Ramura Epureanu; 5 Gavril Costache. Ramurile Talpan și Lătescu-Boldur.

În mod firesc, subcapitolul 1 începe cu Costache, care a deschis acel cursus honorum al familiei, dar accentul cade pe Gavriliță, care ajunge în sferele înalte ale puterii și, la fel de important, adună, speculând avantajele funcțiilor, o avere funciară atât de mare încât, împărțită între numeroșii săi fii, va fi suficientă pentru a le asigura acestora fundamentul economic al ascensiunii lor politice. Alianțele matrimoniale, îndeosebi căsătoria cu Tudosica Costin, i-au adus un plus însemnat de moșii și influență politică. Abil și inteligent, Gavriliță a speculat, în favoarea sa, scăderea autorității centrale în perioada domniilor mărunte din deceniile al optulea și al nouălea ale

veacului al XVII-lea, ajungând să fie un fel de conte Warwick, prin rolul important avut în alegerea domnilor Ștefan Petriceicu, Antonie Ruset și, decisiv, în obținerea scaunului Moldovei de Constantin Cantemir. Maestru în arta combinațiilor politice, Gavriliță Costache a știut să înainteze cu prudență și să se retragă la timp, îndepărtând sabia călăului ce i-a fost atât de aproape în anul 1679. Deși ar fi putut să fie ales domn de către boierii din Țara de Jos refugiați la curtea lui Șerban Cantacuzino (mai 1685), vornicul Gavriliță a cumpănit factorii pro și contra și a ajuns la concluzia că va fi mai bine, pentru el și feciorii lui cărora le-a inoculat gândul de mărire, să-l sprijine pe Constantin Cantemir. Gavriliță Costache a fost un vizionar, deoarece a înțeles faptul că menținerea poziției familiei sale pe termen lung va depinde de păstrarea sentimentului de solidaritate, pe care el l-a clădit în conștiința fiilor săi, iar aceștia l-au transferat urmașilor timp de generații. Din acest punct de vedere, comparativ cu alte familii de boieri, Costăcheștii – lucrarea oferă numeroase exemple – s-au situat pe primul loc.

Solidaritatea de familie, nuanțată în funcție de conjunctură, nu a lezat interesele Țării, chiar dacă, uneori, determinați de reducerea oștirii pământene în „secolul fanariot”, Costăcheștii, din inițiativa și cu acordul domnilor, au apelat la ajutor militar tătarăsc. În prima etapă a domniilor fanariote, politica Costăcheștilor, reprezentanți ai boierimii băștinașe, a acționat în vederea redobândirii vechii autonomii a țării, recunoscută de puterea suzerană încă din secolul al XVI-lea prin Capitulații. Acțiunea boierimii de țară a construit o strategie ce viza, ca obiectiv prioritar, restabilirea domniilor pământene. În lupta pentru împlinirea idealurilor „naționale” – visul lor de a fi domn trecând pe planul secund – și-au pierdut viața Lupu Costache vornicul (1716), Iordache Costache stolnicul (1731) și Iordache Costache Venin vistiernicul (1767). Exemplul lor dovedește că fanariotismul, care a fost în primul rând un sistem politic, nu a distrus sentimentul patriotic al boierilor români atașați profund interesului național. În a doua etapă a luptei pentru neatârnare (1769 – 1821), boierimea română a militat pentru independență și unirea Moldovei cu Țara Românească, obiective pe care le-a înscris în memoriile adresate Rusiei și Austriei. Boierii Costache s-au aliniat acestei poziții, însă, spre deosebire de alții, s-au împotrivit înlocuirii suzeranității otomane cu „protectoratul” rusesc, care ar fi însemnat doar schimbarea unui stăpân cu altul. Poziția antirusă a neamului

Costache exprimată „avant la lettre” de vornicul Lupu Costache la 1711, manifestată de toți boierii Costache la 1739, a fost continuată în epoca modernă de către mitropolitul Veniamin, fratele său Șerban Costache, Manolache Costache Epureanu și de „colaboraționistul” Lupu C. Costache.

Pe plan intern, Costăcheștii se integrează procesului de transformare a boierimii început în secolul al XVIII-lea, în sensul activităților economice, al rolului social și al unor mentalități. Aparent, boierii Costache au stilul de viață al înaintașilor: locuiesc la țară, în conace, reședințe modeste arhitectural, respectă normele morale transmise de generațiile anterioare, înzestrează biserica și pe slujitorii ei, se preocupă de ctitoriile de familie (Florești, Umbrărești, Epureni, Bursuci) sau ctitoresc biserici și mănăstiri (Vladnic, Bârlălești, Hudești, Obârșeni-Vinderei, Mălăiești, Vutcani). Dar, tot ei, se implică în economia de piață, desfășurând activități comerciale și productive ca vânzarea produselor moșiei, înființarea de târguri în satele lor, de cârciumi, prăvălii, hanuri, se implică în afaceri imobiliare, iar toate acestea le aduc venituri în bani mai mari decât cele provenite din obligațiile de la țărani dependenți.

În prima jumătate al secolului al XIX-lea, Costăcheștii din ramurile Negel, Epureanu și Lățescu, care rămân în protipendada țării, adoptă stilul de viață modern, fapt dovedit de reședințele impunătoare de la orașe, de ținuta vestimentară și de creșterea gradului de instrucție al vlăstarelor familiei – Iordache Lățescu absolvă Colegiul Terezianum din Viena, Grigore și Manolache Costache Epureanu obțin titlul de doctor în drept la universități din Germania – și al nivelului de cultură. Alți Costăchești, ca descendenții lui Lupu Costache vornicul, au păstrat modul de viață tradițional al străbunilor, fiind preocupați doar de administrarea și de satisfacerea intereselor de familie.

Tot mai distanțați unii de ceilalți – legătura de sânge se subțiasse după atâtea generații –, cu opțiuni diferite în problema socială, Costăcheștii s-au manifestat unitar în problema națională; toți, fără excepție, au susținut Unirea Principatelor.

După desființarea privilegiilor boierimii, hotărâre luată de reprezentanții acestora în Adunarea ad-hoc a Moldovei, destinul fiecărui Costache s-a raportat la starea materială și la poziția socială în momentul „decesului” clasei. Majoritatea lor, proprietari funciari, au intrat în clasa moșierilor, cărora țărani le-au spus, până la

colectivizare tot boieri. Dintre moșierii Costache unii au devenit avocați, profesori, ingineri, ofițeri, iar alții au ocupat funcții în administrația centrală și locală. La nivelul posturilor de comandă ale societății românești, familia Costache și-a încheiat rolul, după mai bine de două secole, odată cu dispariția din viață a lui Manolache Costache Epureanu. Reprezentarea Costăcheștilor în instituțiile statului român prin Lupu C. Costache și fiul său, Nicolae Costache, personaje controversate, nu a oprit declinul politic al familiei, la care a contribuit, din cauze multiple, scăderea dramatică a numărului descendenților masculini.

Urmașii lor, trecuți în anii dictaturii comuniste la categoria de „dușmani ai poporului”, au demonstrat, depășind suferințele provocate de închisoare și diminuarea drastică a surselor de trai, capacitatea de a se adapta și rezista. În perioada post-decembristă, descendenții contemporani, Maria Caterina Costache și Gheorghe Lătescu-Boldur, au cultivat interesul pentru cunoașterea rolului istoric al străbunilor, ca reflex al conștiinței genealogice.

Astfel, Maria Costache (1909-2002), membră a Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, a trezit atenția istoricilor pentru readucerea în memorie a faptelor înaintașilor săi.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse inedite

- Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași, colecția *Documente*
- Arhivele Naționale, Direcția Județeană Vaslui, colecția *Documente*
- Biblioteca Academiei Române, Fond *Manuscrise*. Nicolae Docan
- Boldur Lățescu, Coralie, *Memorii*, Arhiva personală C.D. Zeletin
- Bosângeanu, Nicolae, *Tabelul genealogic al familiei Costache*
- Costache, Lupu C., *Amintiri*, manuscris, Arhiva personală Elena Monu
- *Documente referitoare la ramurile Lupu Costache, Costache Epureanu și Costache Talpan*, Arhiva personală Elena Monu
- *Documente referitoare la ramurile Costache Talpan și Lupu Costache*, Arhiva personală Maria Caterina Kostaki
- *Documente referitoare la familia Manolache Costache Epureanu*, Arhiva personală C.D. Zeletin
- Exarcu, Maria Magdalena, *Memorii*, Arhiva personală Elena Monu
- *Inscripția de pe monumentul funerar al familiei Dinga*, Cimitirul „Eternitatea”, Iași
- *Inscripția de pe monumentul funerar al familiei Manolache Costache Epureanu*, Cimitirul „Eternitatea”, Bârlad
- *Inscripția de pe monumentul funerar al familiei Costache Talpan*, Cimitirul „Eternitatea”, Bârlad
- *Inscripțiile din interiorul Cavoului „Familia Udrea”*, Cimitirul „Eternitatea”, Bârlad
- *Lespedea funerară a familiei Costache Negel*, Biserica Sf. Gheorghe, Iași
- *Lespedea funerară a familiei Scarlat Mavrogheni*, din satul Stoișești, comuna Banca

- *Pisania* din Biserica „Sfinții Voievozi Mihail și Gavril”, Epureni, comuna Epureni.
- *Pomelnicul familiei Iamandi*, din Biserica Sf. Nicolae, Gura Idrici – Roșiești
- *Pomelnicul familiei Costache Talpan*, din Biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena”, Ciortolom, Tutova
- *Pomelnicul-triptic* din Biserica „Sf. Nicolae” Obârșeni, comuna Vinderei.

II. Surse editate și literatură

– autori și volume în ordine alfabetică –

- Alecsandri, Vasile, *Opere VIII. Corespondență (1834 – 1860)*, Editura „Minerva”, București, 1981
- Antonovici, Ioan, *Frații Gheorghie și Neculai Roșca Codrianu*, Bârlad, 1908
- Idem, *Documente bârlădene I*, Bârlad, 1911
- Idem, *Documente bârlădene II*, Bârlad, 1912
- Idem, *Documente bârlădene III*, Bârlad, 1915
- Idem, *Mănăstirea Florești din plasa Similei*, București, 1916
- Antonovici, Iacov, *Documente ale fostelor schituri Orgoiești, Bogdănița, Pârvești, Cârțibași și Mânzați din ținutul Tutovei*, Huși, 1929
- *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente I*, București, 1902
- *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, Editura de Stat, București, 1950
- Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată I*, Editura „Eminescu”, București, 1987
- Bacumenco, Ludmila, Amăriuței, Mihai-Cristian, *Despre marele vistiernic Iordache Costache (Venin) și locul său de veci*, articol sub tipar în „Arhiva genealogică”
- Balan, Theodor, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina 1848*, Sibiu, 1944
- Idem, *Documente bucovinene II*, Cernăuți, 1937
- Idem, *Documente bucovinene VIII (1741 – 1799)*, Ediție îngrijită de Ioan Caproșu, Editura Taida, Iași, 2006

- Balș, George, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1934
- Bădărău, Dan, Caproșu, Ioan, *Iași vechilor zidiri*, Editura „Junimea”, Iași, 1974
- Bălăceanu-Stolnici, Constantin, *Cele trei săgeți. Destine la confluența cu istoria: saga Bălăcenilor*, Editura Eminescu, București, 1990
- Bălănescu, Ioan, *Epurenii – 500. File de monografie*, Bârlad, 1995
- Bălcescu, Nicolae, *Opere I. Scrieri istorice, politice și economice 1844 – 1847*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei, București, 1974
- Idem, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848 – 1852*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei, București, 1981
- Beldie, Constantin, *Biserica și parohia de la Obârșenii de Jos*, Bârlad, 1933
- Beldiman, Radu, Rădulescu, Mihai Sorin, *Familia Beldiman*, în *Arhiva Genealogică*, I (VI), 1-2, Editura Academiei Române, Iași, 1994
- Berindei, Dan, *Gândirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura Politică, București, 1966
- Idem, *Liaisons généalogiques des princes phanariotes de Moldavie et de Valachie (1711 – 1821)*, în „Généalogie. Heraldica”, Helsinki, 1984
- Idem, *Istoria românilor VII. Constituirea României moderne (1821 – 1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003
- Blaj, Pavel, *Boieri din Sfatul domnesc al Moldovei în secolul al XVIII-lea I–III*, în „Suceava”, 1986 – 1987
- Bobulescu, Constantin, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costache. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul*, Chișinău, 1933
- Bodea, Cornelia, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834 – 1849*, București, 1976
- Bogdan, Marie G., *Autrefois et aujourd'hui 1920 – 1923*, București, 1929

- Bulei, Ion, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, Editura Politică, București, 1987
- Buzatu, Gh., Karețki, A., Vitcu, D., *Aspecte ale luptei pentru unitate națională Iași: 1600 – 1859 – 1918*, Editura „Junimea”, Iași, 1983
- Cantacuzino, Ion Mihai, *O mie de ani în Balcani*, Editura „Albatros”, București, 1996
- Cantemir, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, Editura „Junimea”, Iași, 1968
- Idem, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973
- Idem, *Viața lui Constantin Cantemir*, Editura Academiei, București, 1973
- Caproșu, Ioan, *Documente privitoare la istoria orașului Iași III. Acte interne (1691 – 1725)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2000
- Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași IV. Acte interne (1726 – 1740)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001
- Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași V. Acte interne (1741 – 1756)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001
- Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași VI. Acte interne (1756 – 1770)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004
- Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași VII. Acte interne (1770 – 1780)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2004
- Idem, *Documente privitoare la istoria orașului Iași VIII. Acte interne (1781 – 1790)*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2006
- Idem, *Sama visteriei Țării Moldovei din 1777 (I)*, în A.G., IV (IX), 1-2, Editura Academiei Române, Iași, 1997
- Caraivan, Virgil, *Movila Roșie*, Bârlad, 1913
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediție de Al. Piru, Editura „Minerva”, București, 1982
- Ciobotariu, Mircea, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Iași, XXVII, 1991
- Clit, Costin, *Documente inedite privind moșiile de zestre primite de aga Dinu Catargiu*, în „Elanul”, 41, Bârlad, 2005

- Codrescu, Theodor, *Condica liuzilor pe 1803*, în „Uricariul”, VII-VIII, Iași, 1886, 1887
- Cojocariu, Mihai, *Partida Națională și constituirea statului român (1856 – 1859)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995
- Costăchescu, Mihai, *Documente între 1527 – 1812*, în „Ioan Neculce”, 8/1930, Iași
- Costin, Miron, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, Ediție P.P. Panaitescu, E.S.P.L.A., București, 1958
- Costin, Nicolae, *Letopisețul Țării Moldovei (1662 – 1712)*, București, 1872
- *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695 – 1754*, Ediție Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei, București, 1965
- Diaconu, Elena, *Nunta de la Suseni-Băcani și tragicul ei epilog*, în „Magazin Istoric”, 9 (198), 1983
- Idem, *125 de ani de la formarea statului național modern român (1859 – 1984). Aspecte ale luptei unioniștilor din orașul Bârlad și județul Tutova*, în *Bârladul de odinioară și astăzi III*, 1984
- *Documente privind Unirea Principatelor I*, Editate de Dan Berindei, București, 1959
- *Documente răzășești*, revistă editată de Virgil Caraivan, 1-8, Bârlad, 1932
- *Documente privitoare la istoria Moldovei în secolul al XVIII-lea X (cărți domnești și zapise)*, Chișinău, 2005
- Duca, Gheorghe I., *Memorii III*, Editura „Machiavelli”, București, 1994
- Dumas, Olivier, Robert, Guillaume, *Comunitatea franceză și francofonă în Moldova în secolele al XIX-lea, al XX-lea ... al XXI-lea*, Editura „Samia”, Iași, 2006
- Eminescu, Mihai, *Opere XI. Publicistică*, Ediție critică de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1984
- Idem, *Opere XII. Publicistică*, Ediție critică de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1985

- Enescu, George, *Scrisori*, Ediție îngrijită de Viorel Cosma, București, 1974
- Erbiceanu, Costantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1988
- Florea, Vasile, *Pictura în secolul al XIX-lea, în Pictura românească în imagini*, Editura „Meridiane”, București, 1976
- Gane, Constantin, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, I-III, Editura „Universul”, București, 1941
- Idem, *Amărâte și vesele vieți de jupâneze și cucoane*, Editura Modernă, București, 1943
- Gane, Gheorghe, *Câteva însemnări despre familia Gane*, în A.G., II (VII), 3-4, Editura Academiei Române, Iași, 1994
- Ghibănescu, Gheorghe, *Acte genealogice cu privire la familiile Palade și Bogdan. O spiță și o pisanie*, în A.G., 3, 1913
- Idem, *Boierii căftăniți sub Ion Sandu Sturza Vodă*, în A.G., 1912, 1-12, Ediție anastatică, Iași, 2005
- Idem, *Surete și izvoade V*, Iași, 1908; *Surete și izvoade VII*, Iași, 1912; *Surete și izvoade VIII*, Iași, 1914; *Surete și izvoade IX*, Iași, 1914; *Surete și izvoade X*, Iași, 1915; *Surete și izvoade XI*, Iași, 1922; *Surete și izvoade XII*, Iași, 1924; *Surete și izvoade XIII*, Huși, 1923; *Surete și izvoade XVI*, Iași, 1926; *Surete și izvoade XVII*, Iași, 1927
- Idem, *Ispisoace și zapise III/2*, Iași, 1912; *Ispisoace și zapise IV/I*, Iași, 1914; *Ispisoace și zapise V/I*, Iași, 1921; *Ispisoace și zapise V/2*, Iași, 1923
- Idem, *Roșieștii și apa Idriciului (Studii și documente)*, Huși, 1924
- Idem, *Spița familiei Costachi (După acte și documente)*, în „Ioan Neculce”, 4/1924, Iași
- Idem, *Ceva despre Costăchești*, în „Ioan Neculce”, 4/1924, Iași
- Idem, *Documente*, în „Ioan Neculce”, 8/1930, Iași
- Giurescu, Constantin, *Studii de istorie*, Antologie, îngrijire de ediție și introducere de Dinu C. Giurescu, Editura „Eminescu”, București, 1993

- Giurescu, C. Costantin, *Istoria Românilor III*, București, 1942
- Idem, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848*, Editura Științifică, București, 1972
- Greceanu, Sc. Radu, *Familia Greceanu în Moldova. Considerații genealogice*, în A.G., IV (IX), 3-4, Editura Academiei Române, Iași, 1997
- Ioachimovici, Emil, *O pagină din istoria politică a României. Manolache Kostaki Epureanu*, București, 1913
- Iorga, Nicolae, *Documente privitoare la familia Callimachi I*, Editura „Minerva”, București, 1902
- Idem, *Documente privitoare la familia Callimachi II*, Editura „Minerva”, București, 1903
- Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor VI*, Editura „Socec”, București, 1904
- Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor VII*, Editura „Socec”, București, 1906
- Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXI*, Editura „Socec”, București, 1911
- Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor XXII*, Editura „Socec”, București, 1913
- Idem, *Scrisori de boieri*, Editura „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, 1912
- Idem, *Istoria românilor VII. Reformatorii*, București, 1938
- Iosipescu, Sergiu, *Biserici, moșii și genealogii putnene*, în A.G., IV (IX), 3-4, Editura Academiei Române, București, 1997
- Istrati, Corneliu, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Editura Academiei, Iași, 1979
- Idem, *Condica lui Constantin Mavrocordat I-III*, Iași, 1985 – 1987
- Idem, *Mălăiești, pagini de monografie*, în „Elanul”, nr. 5, 2000
- Ivănescu, Dumitru, Isac, Virginia, *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*, Editura „Junimea”, Iași, 1973
- *Istoria românilor*, Editura „Cultura fără frontiere”, Iași, 1996
- Kogălniceanu, Mihail, *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, II-III, București, 1872, 1873

- Kogălniceanu, Enache, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat*, Ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura „Minerva”, București, 1987
- Lătescu Boldur, Gheorghe, *Boieri patrioți*, în „Aldine”, suplimentul ziarului „România Liberă”, anul VI, nr. 273, București, iulie 2001
- Lecca, Octav-George, *Famiile boierești române*, Ediția îngrijită de Alexandru Condeescu, Editura „Libra”, București, 2003
- Mazilu, Dan Horia, *Lege și fărâdelege în lumea românească veche*, Editura „Polirom”, Iași, 2006
- Melchisedek, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869
- *Miron Costin*, Revistă de cercetări și mărturii istorice, Ediție anastatică, vol. I (1913–1914), Ediție îngrijită de Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2006
- *Memoriile regelui Carol I al României*, de un martor ocular, II, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, Editura „Scripta”, București, 1993
- *Memoriile regelui Carol I al României*, de un martor ocular, III, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, Editura „Machiavelli”, București, 1994
- Merișcă, Costin, *Pomelnicul sturzesc al bisericii din Miclăușeni*, în A.G., III (VIII), 1-2, Editura Academiei Române, Iași, 1996
- Mihail, Paul, *Alte acte românești de la Constantinopol (IV)*, în AIIAI, 1975
- Monu, Elena, *Giuvăreștii*, în „Magazin istoric”, anul XXVI, 11 (308), noiembrie 1992
- Idem, *Pomelnicul-triptic de la Obârșeni-Vinderei; implicații genealogice și istorice*, Comunicare prezentată la Congresul al XII-lea de Genealogie și Heraldică, Iași, 15-18 mai 2003
- Idem, *Un izvor genealogic inedit: pomelnicul de la Ciortolom-Tutova*, Articol sub tipar în A.G.

- *Monumente istorice și bisericești din mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974
- Mosco-Hagi, Emanoil, *București. Amintirile unui oraș*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995
- Neculce, Ion, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Ediție critică de Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1982
- Nicola, Traian, *Valori spirituale tutovene II.C. Biobliografii*, Editura „Sfera”, Bârlad, 2001
- Panaitescu, P.P., *Interpretări românești. Studii de istorie socială*, Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, Editura Enciclopedică, București, 1994
- Păcuraru, Mircea, *Istoria bisericii ortodoxe române III*, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe române, București, 1981
- Păltănea, Paul, *Note la o genealogie a familiei Conachi*, în AIIAI, XII/2, 1985
- Idem, *Neamul logofătului Costache Conachi*, Editura „Albatros”, București, 2001
- Idem, *Viața lui Costache Negri*, Editura „Junimea”, Iași, 1985
- Pippidi, Andrei, *Genealogia familiei Miclescu după un izvor necunoscut*, în A.G., VI (XI), 1999, 1-4, Iași, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași
- Platon, Gheorghe, *Istoria modernă a României*, București, 1985
- Platon, Gheorghe, Platon, Alexandru-Florin, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică*, Editura Academiei, București, 1995
- Platon, Alexandru-Florin, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate al secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1997
- Peretzianu-Buzău, V. Alexandru, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (II)*, în A.G., III (VIII), 3-4, Editura Academiei, Iași, 1994
- Idem, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (III)*, în A.G., II (VII), 3-4, Editura Academiei, Iași, 1995

- Popa, Maria, *Monumente istorice din județul Vaslui. Biserici și mănăstiri din Eparhia Hușilor*, Editura Kolos, Iași, 2008
- Popescu, Anton, *Schituri și mănăstiri în Eparhia Hușilor*, în „Prutul”, Nr. 9, Huși, 2000
- Pungă, Gheorghe, *Vatra, hotarul și ocolul târgului Ștefănești*, în *Ștefan cel Mare la cinci secole după moartea sa*, editat de Petronel Zahariuc, Silviu Văcariu, Editura „Alfa”, Iași, 2005
- Pungă, Zamfira, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, Teză de doctorat, Iași, 2005
- Rădulescu, Mihai-Sorin, *Pe marginea unor studii genealogice*, în AIIAI, XXVIII, 1991
- Idem, *Genealogii*, Editura „Albatros”, București, 1999
- Rădvan, Laurențiu, *Civilizația urbană în spațiul românesc în secolele XVI-XVIII*, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2006
- Rosetti, R. Radu, *Pământul, sătenii și stăpânii din Moldova*, Editura „Socec”, București, 1907
- Idem, *Familia Rosetti I. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Roussaitos*, Academia Română, București, 1938
- Rotaru, Marin, Gherghe, Gheorghe, *Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din satul Ghireasca, comuna Mălușteni (Vaslui)*, în „Elanul”, nr. 27, mai 2003
- Sion, Constandin, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni*, Editura „Minerva”, București, 1973
- Sion, George, *Suvenire contemporane II*, Ediție îngrijită de Radu Albala, BPT, Editura „Minerva”, București, 1973
- Sion, Ion T., *Umbrărești – vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999
- Idem, *Costăcheștii (istorie și genealogie)*, în A.G., II (VII), Editura Academiei, Iași, 1995
- Idem, *S-a născut Cantemir bătrânul în anul 1612?*, în A.G., IV (IX), 1-2, Editura Academiei, Iași, 1997
- Solomon, Constantin, Stoide, Constantin, *Documente tecucene I. Sec. XVIII-XIX*, Bârlad, 1938
- Idem, *Documente tecucene III*, Bârlad, 1941

- Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV – XVII*, Editura Enciclopedică, București, 1971
- Stoide, Constantin, *Izvodul Costăchesc*, în „Studii și articole de istorie”, București, 1964
- Sturdza, D.A., D.C., Petrescu, Ghenadie, *Acte și documente relative la istoria renașterii României, III – VIII*, București, 1889 – 1900
- Suțu, Nicolae, *Memorii*, traducere și comentarii de Georgeta Penelea Filitti, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997
- Tanoviceanu, Ioan, *Contribuțiuni la biografiile unor cronicari moldoveni*, în *Analele Academiei Române*, seria II, Tom XXVII, București, 1905
- Ubcini, Jean Honoré Abdolongue, *Les futures assemblées moldo-valaques*, în *Acte și documente relative la istoria renașterii României IV*, București, 1889
- Ungureanu, Mihai-Răzvan, *Însemnări de taină pentru câteva genealogii boierești I*, în A.G., II (VII), 1-2, Editura Academiei Române, Iași, 1995
- Idem, *Izvoare genealogice inedite. Vidomostiile deceselor boierești (1934 – 1856) III*, în A.G., II (VII), 3-4, Editura Academiei, Iași, 1995
- Idem, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835 – 1856)*, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1997
- Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediția P.P. Panaitescu, ESPLA, București, 1955
- Urechia, V.A., *Istoria românilor X*, București, 1900
- Vrabie, Gheorghe, *Bârladul cultural*, Bârlad, 1938
- Xenopol, A.D., *Istoria Românilor din Dacia Traiană II*, Iași, 1889
- Idem, *Istoria Românilor din Dacia Traiană III*, Iași 1890
- Idem, *Istoria Românilor din Dacia Traiană VI*, Iași 1894
- Idem, *Istoria și genealogia Casei Calimachi*, în “Arhiva”, Iași, 1897

- Zeletin, C.D., *Academia Bârlădeană între continuitate și contiguitate*, în *Bârladul odinioară și astăzi III*, București, 1984
- Idem, *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă. Cronică*, Editura „Vitruviu”, București, 2007
- Idem, *Pianista Elena Bibescu și Robert de Montesquieu*, în „Muzica”, anul 12, nr.2 (46), p.37

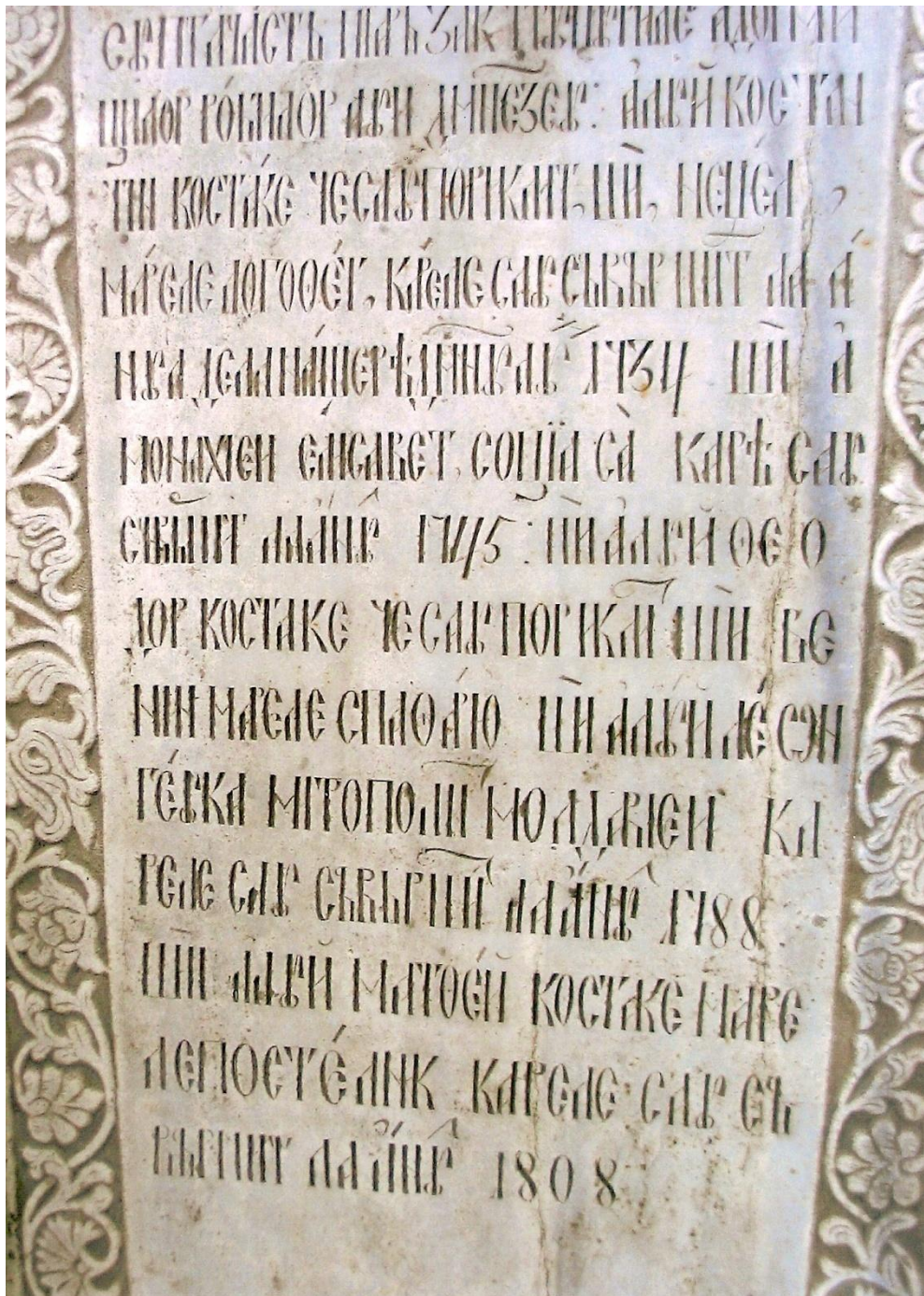
ANEXE

Stema Costăcheștilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

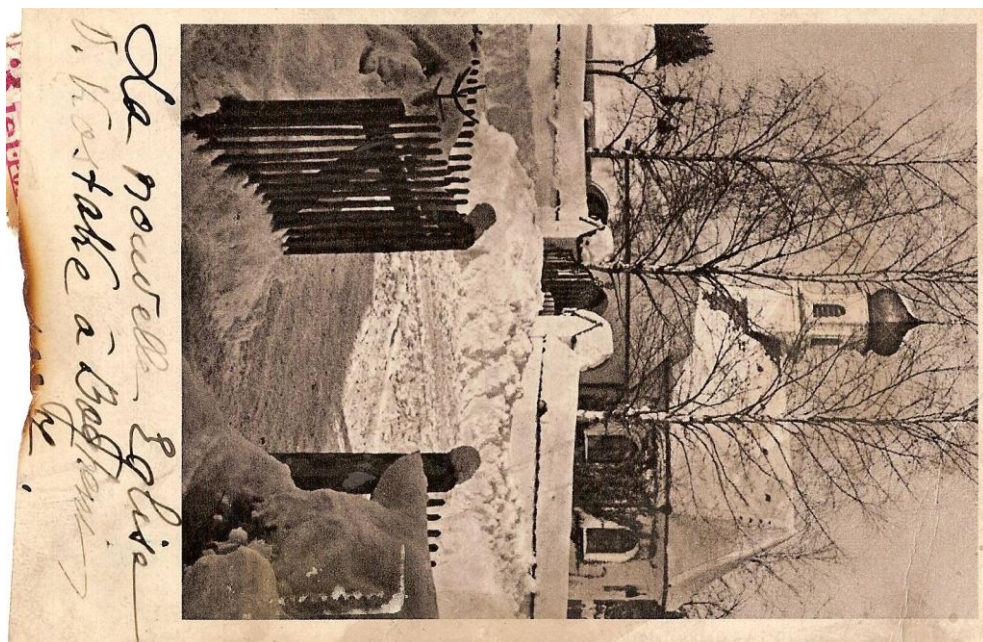
Casa familiei Palade de la Suseni - Băcani

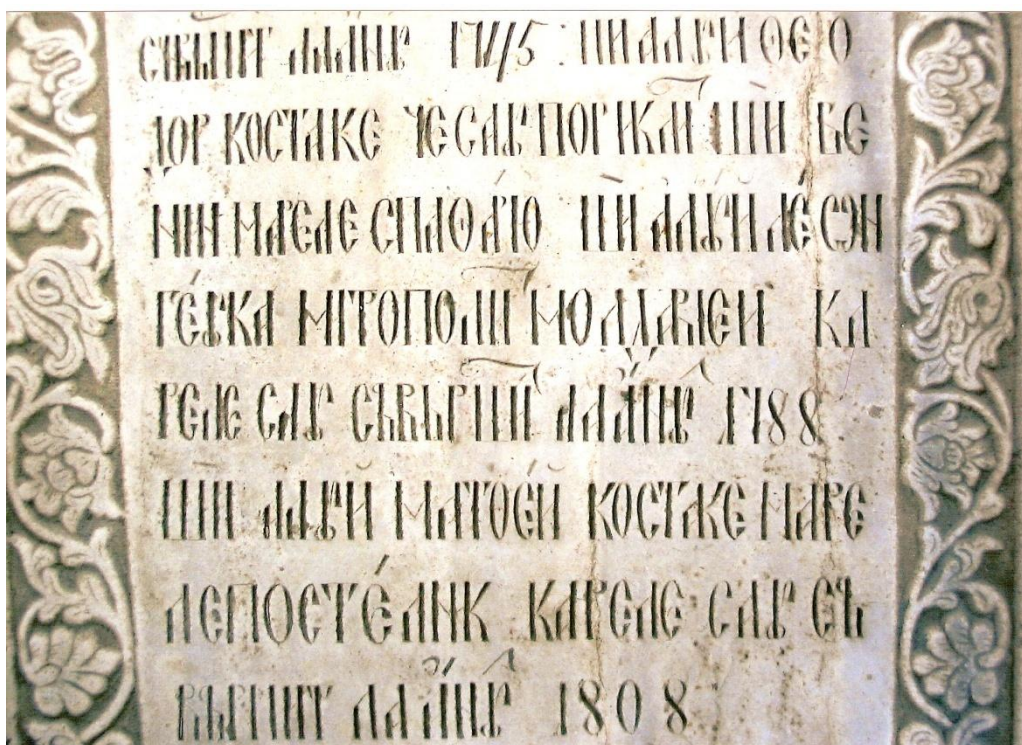
Inscripția de pe lespeda funerară de la Biserica Sf. Gheorghe - Iași

Lespedea funerară de la Biserica Sf. Gheorghe - Iași

Biserica lui Vasile Costache Negel de la Bogheni – Roșiști, județ Vaslui. Fotografie din anul 1936.

„Supt aciaastă piatră zac trupurile adormiților robilor lui Dumnezeu, a lui Constantin Costachi ce s’au poreclit și Negel, marele logofăt carele s’au săvârșit la anul de la nașterea Domnului 1734 și a monahiei Elisavet, soția sa, care ... s’au săvârșit la anul 1745 și a lui Toader Costachi ce s’au poreclit și Venin, marele spătariu și a lui Leon Gheuca, mitropolitul Moldovei care s’au săvârșit la 1788, și a lui Matei Costachi, marele postelnic carele s’au săvârșit la anul 1808.

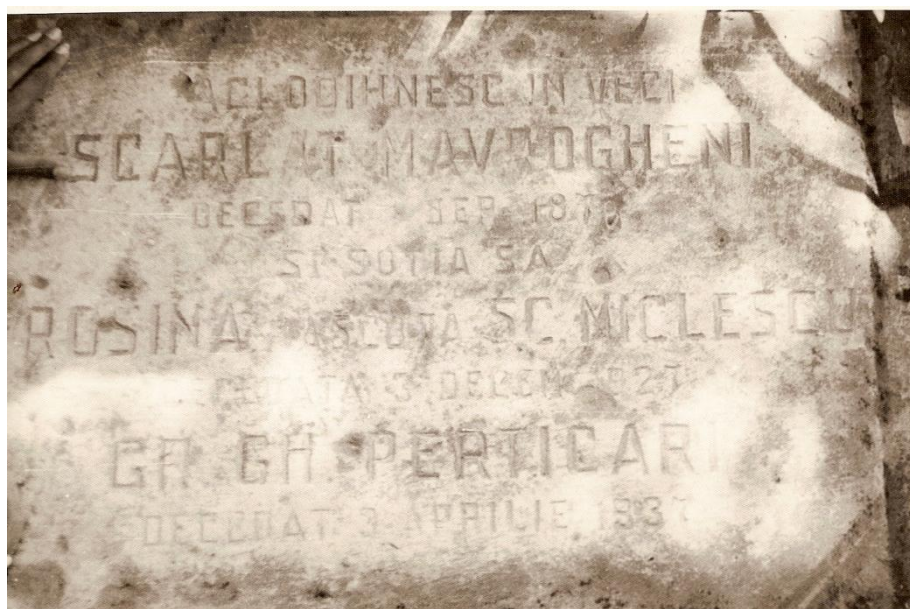
Fragment din inscripția plăcii funerare de la Biserica Sf. Gheorghe – Iași. Textul integral al plăcii funerare transcris din chirilică.

Portretul Mitropolitului Veniamin Costache , pictat de un artist anonim, în jurul anului 1818.

Ruinele mănăstirii de la Bursuci, comuna Epureni, județ Vaslui.

Inscripția de pe lespeda funerară și mormântul familiei Scarlat Mavrogheni de la Stoișești, comuna Banca, județ Vaslui.

Copia

În numele a totu precă puterincului Creator al universului și
al tatălui Dumnezeu; poșincătului Așa Gheorghe Costache, aflândume
la vârsta aproape de 70 ani, într-o toată întriguinea minții și a simțatului.
De la vârsta de 12 ani, cunoscându-mă că toată a lumii sunt după
Cuvântului împăratului Solomonului, de artorecunșă de artorecunșă și toată
mintea de artă. Dar cum socotit că născut sunt în lumea aceasta de
buna voia mea, nici se mă ducă din ea ascuncea; și puii a lui Dumnezeu
șfântă dreptate și muncă și plugăria și se mișcă agoneștii hrana rictu ei
și mișcă simțului sota mea; deci fiind eu unu omni a mișcă adictori
de la mințea și de la neamuri, și a rictu dui dreptate melo stăruie; Pe lângă
ceea se amni simțului de la părintii mei în parinșii am mai cunșărat de
la neamurile melo, adică de la surorile maicei melo și de la vici mei
părinșii după părintele meu Matheiu Costache, fiului neposătului barui
Șcarlată Costache; și de pe marea mișcă Ruxanda Costache, fiica neposătului
boeni Petru Mădăruș, și fiindu-mă acute răpiti dui marginile lor în cunșărat
aproape de 40 ani de judecătore, fiind răpiti de Domnitor și de unu dui
fătu împătrăti, pentru că nu mă lăgușănu lor și vorbilor lor de melo-
găruie se făcu eu păguba mea, a mult pămănt sau hotărât și lămurit
și melo dui dui în stăpănuirea mea; stăpănuindu-mă acuna pămănt aproape de
20 ani. Deci dar ca nu cunșă se unedo neamuri și galecivire între
șii mei, ca se să șoforă alții și se răvănșă muritor de foine; așa după voia mea
după unu cunșărat simțului meu Alceu Costache, și mai mare potăruie actului
ce lămurit mai moarte tot în acest anu 1856 moia mea Șdrucul se este atria
parte dui timpurile morilor, Petricăuș, Gura Șdrucului și Dogheri de la tăt
Șdrucului, fiind acuna monie șdrucite, ce se unedo dui apă Bacladului și meș
șoforă și pește pămăntului Șdrucului, până în capulu stăpănuirii Bășănt
loru, în pește hotărât ce sunt în drumulu și meș la Șdruc
Șdrucului în moșime de 508 vine este opt șale, fiind legitima ei cunșărat
după § 968 și 972 dui Codulu civil, o va stăpăni în veșni foine

Testamentul agăi Gheorghe Costache din 15 aprilie 1856, întocmit de el însuși, la Pătrășcani, păstrat în copia de la Tribunalul Tutova

A mai fi respundător pentru unu rate galbeni a se daa pînă act se mi dea
pe anul, precum și pentru fondul în pînă în a celor galbeni și rămîne fiului meu
Abbei tota acea mesie Adriaului.

Amenda și pentru iubită mea ficea Elanu Costache, care au cînt
mai înainte cu isvod de dătre din epava mea, la maritătul ei și i am
dat în totulu ceva mai mult peste 8000# (opt mii #)
blanc și isvodulu de dătre scrisu cu slova mea
și scaltu de mine. Deci fiind legitima averinta ei și
peste legitima vătina ce i am dat în Vocii.

Amenda și pentru iubită mea ficea Profira Costache i dau
după ce se va moartă sau a ei din casa mea în orbi 8000# opt mii #
blanc și isora Maicei Domului făcîta ea argint, carei am și dato
și argintoriile ce suntu în casă și 400# (patru sute galbeni pentru
as mai Cunyora argintarii juraș și străcer ar mai trebui, și i voi
da asa 4000# (patru mii galbeni) ce am datu eu în pînă, numitare, se
va vîde și partile mele din Romanati și ce voi fiude în bani
Voi da și ne ajunulu, se va vîde pîdura mea după mori mea
Petrescui pînă se cîmpide suma de sus dăta de opt mii galbeni blanc
ca se dau sau se dea ficea mele Profirita legitima și peste legitima
săuși scaltu bani se cîmpid are o mesie sau acarturi, care nu dăy
dusei în mila lui Dumnezeu, dacă mi va lungi a tot milostivulu
Dumnezeu Viată ale împlin eu singur cu soma ce i dau mai sus
din de 8000# (opt mii galbeni) în totulu, asa dar scotind și pentru
Vetură și Comandul meu și a soției mele Lafta ficea boavelu Petros
Cănt. Tosei, unu anu opt mesie Petrescui și acara cîmpidere
cînt partile din sus de trupulu mori Petros Dobromintu Martiratu
bătu una sute de stufari din Martiratu al lui Vlahute din margine
din se, deci cînt va voi Dumnezeu se ne lungarua Viată ne van
schivari cu acarta mori, iar cîndu cel a tot puteruculu ar voi atrea
din acarta Viată cu mai înainte soției mele Lafta mori
Petrescui precum mai sus se dău, cu care eu mori cu tote propyia

7. Cărilor și în amănăd morții și alte debitorii, cai. și. Vaci, Brașov, și 2000 lei, vor rămâne
în stăpânirea soției mele Ștafa pe tota vremea căs. Dinmădul și va lungi viața
și trage tot venitul din toate părți și atinge și noi, de unirea, și ca să ai bani lăsați
din veniturile de care rămânându a face grijile și pomurile mele potrivit cu starea și
avăd mea, iar după trecerea din viața a mea și a soției mele Ștafa, moșia
mea și duă Petronia va rămânea în stăpânirea urbișului meu și albe
Cotache, cu toate cele lalte moșii, în copurului și după hăronului
Ștafa: Mihail Sturza Poivod.

și cu toate înrămările și debitorile și ca să dă mai dușii, și dacă soția
mea nu ar velti, a mi urbișii grijile după cum voi dăru, apoi urbișele mele
sunt Probra și Elena vor cere de la frații lor Albei ca să dea din venitul
moșii în mână lor banii și să trebiu pentru gâja mea și a soției mele Ștafa ca
să se facă în fundă și a lui Albei și a lor și urbișii tot din venitul moșii Petronia
va mișli și în 3 ani câte 500# (cinci sute galbeni) pe cum dăstăra moșiei
cele Ștafa, de cele a celor și va rându și o dea soția mea; las după urbișărea
acelor din sarăni, după legea, mântuitorului nostru Ștafa: Anistor care dăce: mai întâ
se vdi grădina sa; și fiind că copilăși făcei mele Elena și am vedut și mai vedut
apoi pentru sufletului meu, și a dă urbișului meu și Albei din venitul moșii
mele Patronia, a dă celor și sunt și se vor mai maste și vor fi în viața
câte 400# patru sute #) blăni de fierărele copil, adică în tot anul începând
de la cel mai mare, adăpe fierărele banii galbenii din de patru sute de copil până
se vor mântui anul după copii și vor fi adăși a mării a curăta bine curătare de la
măre, bunul lor pe fierărele, anul de fierărele copile se va da în mână făcei mele
Elena, care de băndăto sau se le curăre câte unu an și le de copilor.

Și, dar moșia Patronia cu cele lalte dăru în copurului și hăronului
vechi și noi a Ștafa: Mihail Sturza Poivod vor rămânea pe tota viața a fiului
meu Albei Cotache, și trage tot venitul după dă. Până ca putea veni de vâi
sau o pune omomest, și va rămânea la unu din copii lui care l' va loceti
cel mai cu urbișărea și așa se va unu din moșii în moșii trecând unu
copil din familis mea a mure urbișărea din progătorii mei.

După curăta rog pe toți frații și patrioți și Ortăni ca să mă este deale
cele anu, gârit, căi în vânu estă pe totă căți meu gârit; rugându și pe
autoritățile țării noastre a Comidărea acest testament scris eu Măria și

si incalzit si pe celalalt cu mana mea si potrivit § 439 din Cod. civ.
Semnat agă Gheorghe Costache 1856 Aprilie 15

Sam scris testamentului meu Patronului

În urma celor mai susii scris în testamentului de fata, ca se sa dea de fisei carle
copilei a fisei mele Elena si al sotului ei Octavian, Capitani
Cont Costache pe fiecarele anu de fiecare copil cate 40# blanc
Dei dar in primia nenorocitilor intamplatii cu luarea din
pannaiturile noastre in anul 1864 si date locutiilor fara dreptate
si fara plata curvita, numai de a se da cate unu bucie, ca si cheme plata
falsu recuie pomonite que batpaua foitelor sufani ce a incetut acasta si multe
ca acate nelguri sub curant de indumatatima torei

Botanice institutiului mai sus dis ca pe fiecarele anu de doi doi venutulu
mosici mele Patronului de fisei carle copil cate 350# blanc adica in anul
uitai celui I copilul al doilea la unu local al II copil al 3 anu la cel al 3lea copil
si cu acasta modurala ce se de la toti se vor indetula toti cu cate 350
blanc; si que are unna intoamai anu subsera si incalzit cu mana mie
punit si pe celalalt mea

1864 Decembrie 1 zile
Semnat agă Gheorghe Costache Sam scris in testamentului meu Patronului

Romania

Grădina Pub. de Fata

Prezenta copii fiindu conforma cu originalul
Testament ce mine prezentat de st. Supu. Costache . . .
de catre st. st.

Prof. Dr. St. 1864

15288
1882 Jan 18
Sertol

~~Acta No. 106~~

Codicilul testamentului agă Gheorghe Costache
din 1 decembrie 1864.

Cu ajutorul și mijlocurile a totu președintele Dumbrăvi
 și scolarului d. Gh. Costache, stătu facu pui curata și de destre
 a d. fiicei mele Elena; 1850 Mai 26. -
 și: i) ună bicăniă chipului mării Dumbrăvi făcută cu argintu
 și polita cu aur. -
 4000 # adică patru mii galbeni blanchi. -
 i unu inel cu șapte pietre diamant. - -
 i unu inel cu optzeci tip de diamant. -
 i unu sal turcesc în petic de 45 # patru-deci și cinci galbeni
 i una pereche ceru de diamant. -
 i una brățea de aur. -
 12 doșnapedece cutite -
 12 linguri. -
 12 doșnapedece furculite de masă de argint
 i una lingură de argint pentru scorbă.
 2 doșă solute de argint cu linguritele lor
 i una tabla de argint. -
 i un panerău argint. } pentru dulci.
 12 doșnapedece lingurite argint
 2 doșă șamie argint.
 i una tablă de argint pentru miază
 i una salte cu două colțuri adămanca
 2 doșă ogheluri atlaș
 10 doșă roșii de mătase
 4 petic vânduri fete de astanțuri.
 3 trei fete de noie
 12 doșnapedece prosope
 16 doșnapedece cămăși
 6 șese fute
 i unu mantelă
 i unu salupă blanchă cu sibiric
 12 doșnapedece prosope colțuri
 i unu șepet
 2 doșă șarjuri
 6 șese capotele albe de noie
 6 șese suflăte țigari, adică patru parte fumigios și două
 200 doșă-bute fete pământu sa mai lua fiica mea din moșie
 după înțelegerea mea și a soției mele din curată la omargine sau
 peticule care va polita pe atunci. -
 Semnatu d. Gh. Costache

Izvodul de zestre al agăi Gheorghe Costache, pentru fiica sa, Elena, din 26 mai 1850.

Copie

Proces Verbal

Nº 1844

1869 Aprilie 29

Tribunalului Jud. Tutova

În Camera de Consiliu și în asistența Juii Procuror ..

Avându în vedere suplica Doamnei Safta Costache înregistrată la Nº 28 și, pe lângă care au alăturat testamentului dograf lăsat de defunctului ei sotu Gheorghe Costache prin care dispune de averea sa. Vedându se că prin preceptul verbal încheiat de președintele la 17 Martie 1869, vaș Contatatu starea aului testament data care este din 1856 Aprilie 15 și o adaugă cu data din 1864 X^{avrie} 1º

Vedându se că principalele dispoziții a testatorului prin acel testament sunt următoarele: I) Contata a avea trei fii ca moștenitori neapănți din care Aleni Costache și Elena Costache este cu părțile lor de legitimă și Profira careva dispune a se da oțtu mii galbeni din viște obligată și ar fi având și ei de la alții din venitorul unor parti pămîntu pădure și la ne apînă din venitorul imobilității pătrășcanii orbite și i se mai de o sumă pentru emporarea argintăriei și strae.

II) Dispune că moșia Pătrășcanii și averea mobilă după ce se treacă în dispoziția soției sale Jua Safta Costache opre a trage usufructului pe câtu va fi în viață, cu obligațiune de a face grijele evenite mortilor.

III) După trecerea soției sale din viață oranduce că averea mobilă și imobilă se treacă în proprietatea

Suplica Saftai, soția defunctului Gheorghe Costache Pătrășcanu,
din 29 aprilie 1869.

fiului său Alciu, cu condiția ca avera imobila să nu o
poată aliena, și cu îndatorire.

A. A răspunde dui veniturile imobilului sumă în grijile curante
mortilor acia ce vor apărea a îndeplini totia și muna
acutua dui sumă, și în cas când ar trece mai înainte
de timp dui viața, dându sumă curanta în mâinile
urogilor sale și împreună se îndeplinesc grijile.

B. A răspunde dui venituri 1500# dota muni în mâinile
acutua carua va dispoa ea.

C. A răspunde tot dui venituri anuală 350# de fie care
coplu a D^{nei} Elena Costache și ei are acum și care va
mai face în futuro.

Vedind că acutua ea defunctulu însuși cu dispoziție cum
să se vinde cu arutulu său.

Ca D^{na} Suplicanta are permisinea fustiei de a
indra în posesiune Conf. art. 653 al. II și facea inventarul
prevădit la art. 897 Cod civ.

Vedind că D^{na} Alciu Costache nu a făcut până
acum la Greșă Me. o renunțare la succesiune, și încă a subscris
în procesul Verbalu comitatator stării în care sa gant testa-
mentulu, acutua ea dupe art. 695 c.c. lepadare de succesiune
neputendu a se prezenta pe căta vreme nu va fi o declaratiune
Categoriă intru accarta, cato se fi citatu a omnia la facea
inventarulu.

Vedind că intrucati prin disulu testamentu sa înființat
drituri pentru copii D^{nei} Costache și Elena Costache

Convențione!

16

Sub semnătii Safta Costachi născuta Forescu soacia defunct:
Aga Gheorghe Costachi, Alecu Costachi, Profira Costachi, Elena
Costachi, și capitanu Constantin Costachi, cu trei fii majori
ai defunctului Aga Gheorghe Costachi, și celi trei surmă, ginere
mumă și ginere defunctă, după înțelegerea umată între noi în pri-
sivica succesiunii averii rămase pe urma defunctului și a dreptu-
nilor cvenite fie cămăra din lei noi, după testamentul său
olograf cu data din 1876 Aprilie 15 și adosul din faclă a-
celui testament cu data din una Decembrie 1884, amoscutu în
de Tutora, pentru a înlesni executarea diului testament și a evi-
ta ori ce discordie dintre noi, om convămă și convenimă cu to-
ții în deplin acord asupra celorlți următoare:-

1) Eu Safta Costachi cu iubirea de mumă pentru fii mei surmă
surmă, que a înlesni pe fclă meu Alecu Costachi, heredele tes-
tamentar al părintelui său defunct. meu soacu Aga Gheorghe
Costachi, în îndeplinirea obligățiilor puse asupra sa prin
voabilul testament pentru plata legitimei cvenite suroră
săle Profira și legativilor cvenite nepoșilor și fii și fiice
ai suroră săle Profira și legativilor cvenite nepoșilor și
fii și fiice a suroră săle Elena și a Dn. Capitanu Constă-
tin Costachi soacul Dn. și amonciu la dreptulu de usufruc-
tuora pe viață acordatu mie prin testament de către păra
iubilul meu soacu defunct. Aga Gheorghe Costache asupra
moniei săle Patrascani din județulu Tutova și asupra averii
rămase pe ucăia moșie și prin umare lasă se dau de pe

Convenția încheiată între Safta Costache, copiii săi: Alecu, Profira,
Elena și ginerele Constantin Costache, referitoare la succesiunea
averii lui Gheorghe Costache

În de subî arătate mai susu prin care cu buna înțelegire și cu consimțimentulu nostru a tuturor nummii fapt și cummătm, sa executat testamentulu părintelui nostru sus citat în laturănsușu și ce discordie dintră noi. -

Comsimțim de facia făcândușe în patm exemplare, câte un exemplar pentm fie care parte, și sub scrișu de către noi părțile și sa legalizat de Tribunalu pentm autenticitatea sub scrișurilă, și ce a scrii de titlu și conștia din părți pentm ceea ce i priveșu. -
Facută în Orășulu Iașlad la 30 Aprilu anul unu mie opt sute șaptezeci și trei. (1873) -
(Semnatu) Ștefă Costache, A. Costachi, J. Costachi, E. Costachi și C. Costacheșu. -

Romania

Tribunalulu Judecăturii Tulova.

Legalizati acestu act în ce priveșe identitatea sub scrișurilă din elu a ștefă Costachi, Alciu Costachi, J. Costachi, Elena Costachi și C. Costacheșu, și conștia și consimțimentulu gloriușle liberu la conștuare, conform urerei ce a făcutu prin peticiușu nr. 194, la N° 4194, pe langă care sau anexatu și buștia de timbru ce rula de legea timbrulu pentm legalizare. -

(Semnatu) D. Mitrea. Triandafil. Grefieru Ș. Marinșu.

N° 6002. (L.S.)

873 Marti 26 Romania

Grefierulu Tribunalulu Jud. Tulova

Copia prezenta fiindu conforma cu originalulu și să adușu, eliberândușe Ștefă Lupu Costacheșu conformu urerei ce mi au făcutu.

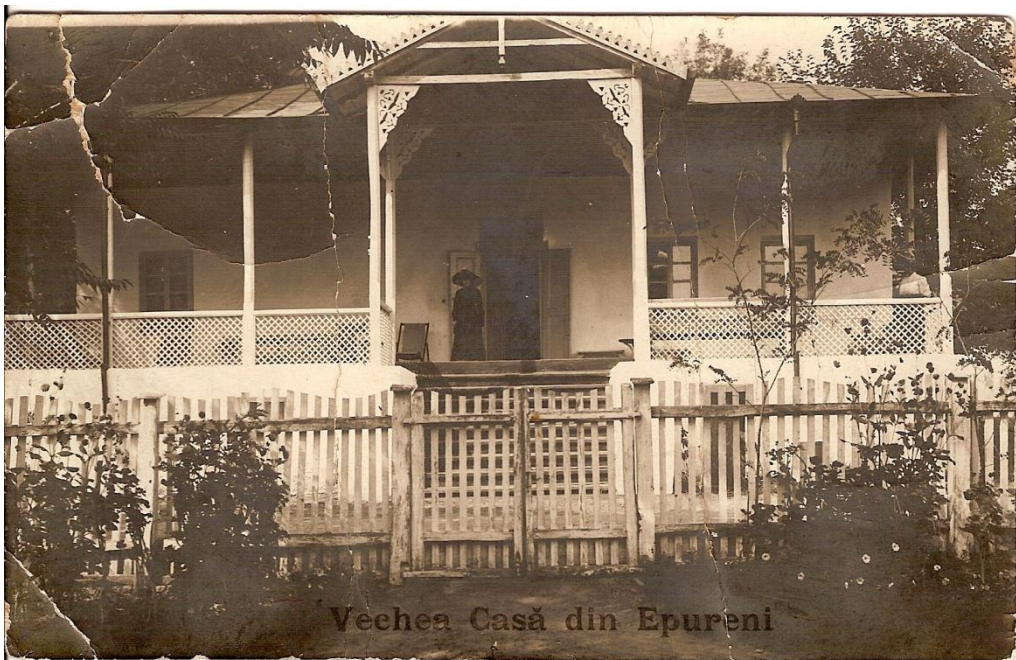
Grefieru

1873
N° 1941

Monumentul funerar al familiei Costache Talpan din cimitirul „Eternitatea”, Bârlad

Imaginile vechiului conac al familiei Costache, de la Epureni, după
fotografiile originale din primii ani ai secolului al XX-lea.

Panoul central al Pomelnicului-triptic de la Obârșeni-Vinderei, județ Vaslui.

Anul 1873 - No 111 - luna aprilie 17

Certificat

Vădindu-se cererea adresată casei G. G. George Demetriu Comandă din 17-alea crențu înregistrată la No-192; De aceea certificăm de casa pentru locurile proprietate ad-sale situate în această oraș și despartim pentru că din în prețuirea originale titluri a proprietății nu le are posesia pentru moment; - subscripția în vedere a acestor cereri au redactate prin secretarul Casei Dosarile aflate în arhivă de unde sau vedutu că G. George Demetriu Comandă are două locuri proprietate ad-sale situate în strada cotu negru unul compus din următoarele măsuri -

- 23- 1- fața la apus în strada cotu negru -
- 56- 1- latimea la mied de noapte
- 4 - fundul la bătărețu pelingă locul casei lor G. Costache oatu -
- 45- 6- latimea la mied de pelingă și balantă Locu ad-sale Comandă -

129 - una sută douăzeci și nouă stânjane - se înțelege la murele aceste măsuri pe G. G.

Certificat de proprietate al lui Gheorghe Emandi pentru locurile și casa de pe strada Cotu Negru din Bârlad.

mesitulu postratu J. J. Lamande cu ea -
Luce redere J. J. 22. Junii 1859. sub H. 3318 -
si se lalesta cum paratu de la d. manole
che costachu campusă J. J. m. surile urmato
are -

staj. pal

58. 5. foto la apudă în strada este ne gră -
29. - loturia la m. e. de p. la z. g. locu casălor roma
să se facitulu de o bu. chem leri astăzi amona
hic Olimbe de novo cu -
- 9. 5. loturia la r. s. r. t. p. la z. g. locu casălor gră
foto totu de factulu chem leri in astăzi
ad omnia catinca Lamande -
- 6. Un cotu către amede de asamine -
25. 5. alt loturia la r. s. r. t. p. la z. g. locu casălor
dominiu soltana ne colide -
7. 1. un cotu la m. e. de noapte p. la z. g. locu -
casălor dominiulu costachu oatu; -
22. 6. alt trile loturia la r. s. r. t. p. la z. g. locu
de oatu; -
45. 4 loturia la m. e. de noapte p. la z. g. elu in
tar locu casălor J. J. lamande -
199. - Un oatu nou de pe sensu stajone Jam-
nepte pe care partu J. J. lamande luă capressu pris
in graditura de acceste; Dar oportuniu de locu
cum paratu de la d. manole che costachu este libera
de in graditura canosente acceste casă sin

Istoriul casei și a terenului de pe actualele
Str. Nicolae Bălcescu 70 Bărlad jud. Vaslui

Înscrisuri:

1. Safta Negre - (convenție) - după documentele verificate de la anul 1896 grecești sub nr. 254 din 17 Sept 1895
2. Safta Negre - (convenție) - prin Diata (donată) din 11 iul 1899 (le donăci) Voricesei Lătinca Epureanu.
3. Lătinca Epureanu - (convenție) - în 04 febr. 1897 cu nr. 10 a dăruirii de întărituri impozitabile pe fiul ei Voriceul Mardache Costache Epureanu și întreprinse actele și măsurătorile.
4. Constantin Costachi - 1897 - empara aceste case cu teren lor din Lătinca Epureanu, înscris Costache
5. Aga Șteophe Costachi - empara aceste case cu teren lor la licitație în tribunalul Tutora cu ordonanța de adjudicare nr. 17 din 15 decembrie 1907
6. Elena Costachi și soțul ei capitane Costache, prinse aceste case cu teren lor ca legatari din partea lui Aga Ște. Costachi, se încheie o convenție semnata de toți moștenitorii lui Aga Ște. Costache și legalizată de trib. Tutora sub nr. 6001 din 20. 05. 1913.
7. Natcu C. Costachi - prinse prin succesiune de la familia lui casele și teren lor din Bărlad. Str. Dragoș 229 prin moștenirea celor două moștenitori de comun acord. Natcu C. Costache vinde casa și teren lor cu șahitilor de la Str. de Situație Costi-lor Spauka și Xenofon Kavașki -

Portret de boieroaică, opera unui pictor anonim, executat pe la 1818, înfățișând-o, probabil, pe Catinca Costache Epureanu, născută Negre.

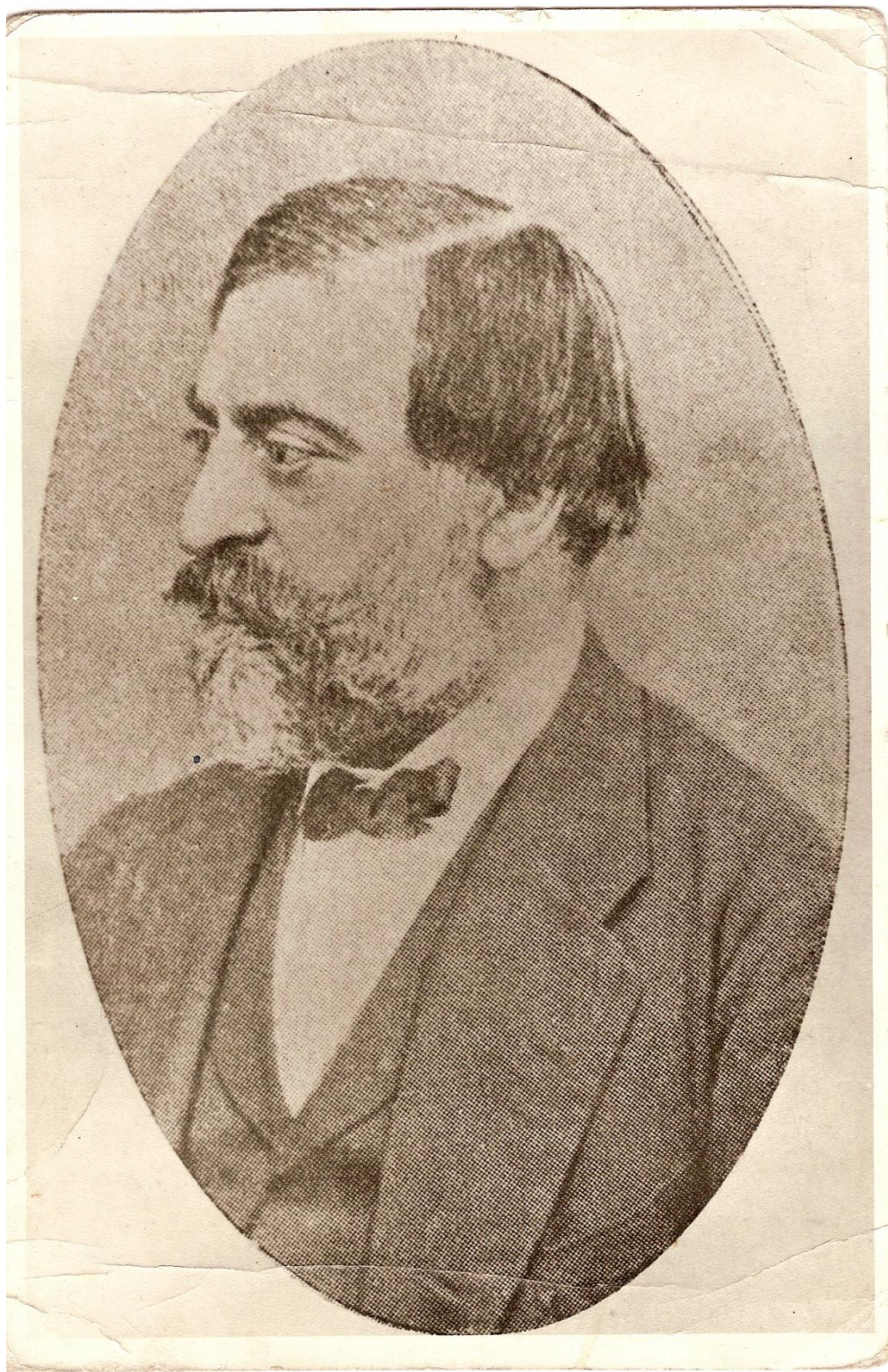
Portret de boier, opera unui pictor anonim, executat pe la 1818, înfățișându-l, probabil, pe Ioan Costache Epureanu.

Casa Sturdza Bârlădeanul din Bârlad.

Casa Grigore Suțu, deputat în Adunarea ad-hoc, din Bârlad

Manolache Costache Epureanu (1820 – 1880)

Fotografiile Catincăi Exarcu, născută Epureanu și a fratelui său,
Ioan Costache Epureanu.

Familia Alexandru și Catinca Exarcu, cu fiica lor, Maria Magdalena, Istanbul, circa 1881.

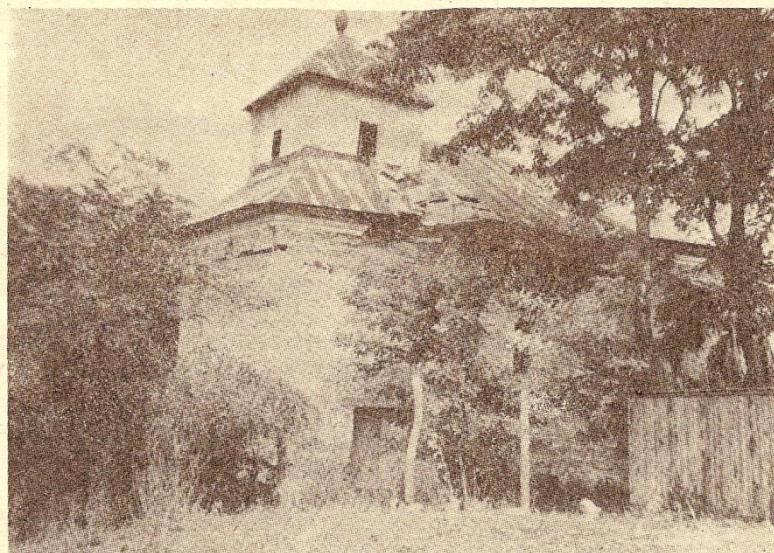
Catinca Exarcu, doamna de onoare a reginei Elisabeta,
la castelul Peleş

Maria Magdalena Exarcu (1876 – 1949)

Biserica din satul Epureni

Biserica din satul Bârlălești

Înainte de restaurare (2002)

Imagini actuale ale bisericilor din Epureni și Bârlălești, comuna Epureni, Județ Vaslui.

Principesa Elena Bibescu, născută Costache Epureanu;
fotografie de Paul Nadar.

Monumentul funerar al familiei Manolache Costache Epureanu din cimitirul „Eternitatea”, Bârlad; bustul lui Epureanu, opera sculptorului Ernest Dubois.

Monumentul dedicat memoriei lui Manolache Costache Epureanu și fiilor, Ioan și Elena, opera sculptorului francez Charles Jacquot.

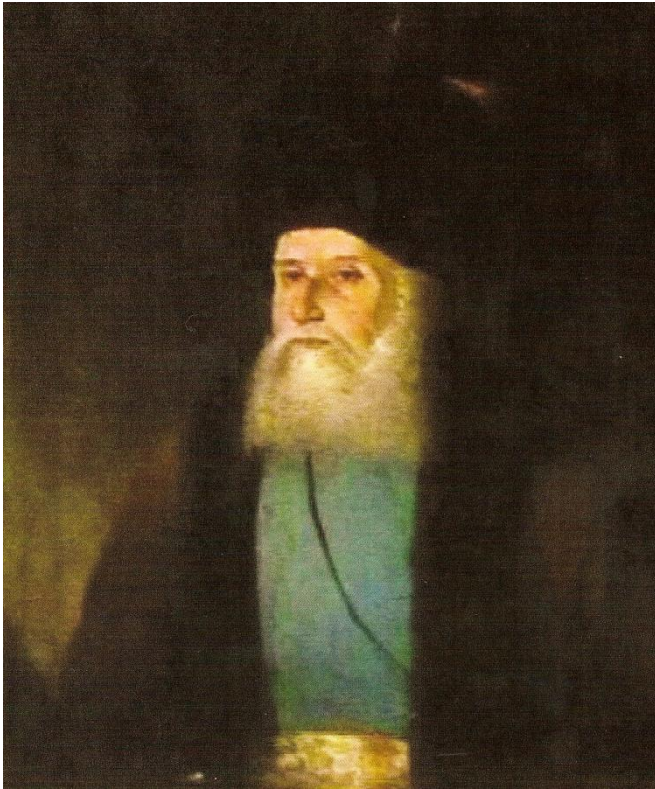
Hotel-restaurant Binder, din Iași, unde a murit, la 18 octombrie 1902, principesa Elena Bibescu; imagini actuale.

Biserica lui Lupu Costache de la Obârșeni-Vinderei, din 25 martie 1764. Sus: înfățișarea actuală; Jos: imaginea bisericii la 1931, după restaurarea făcută de Gheorghe Oprișan și soția sa, Maria Costache Talpan.

Pomelnicul-triptic de la Obârșeni-Vinderei, din 25 martie 1764.

Portretul lui
Constantin Costache
Talpan (?1760 –
după 1821), pictat de
Eustatie Altini.

Portretul Saftei Costache
Talpan (?1793 – 1831), pictat
de Eustatie Altini.

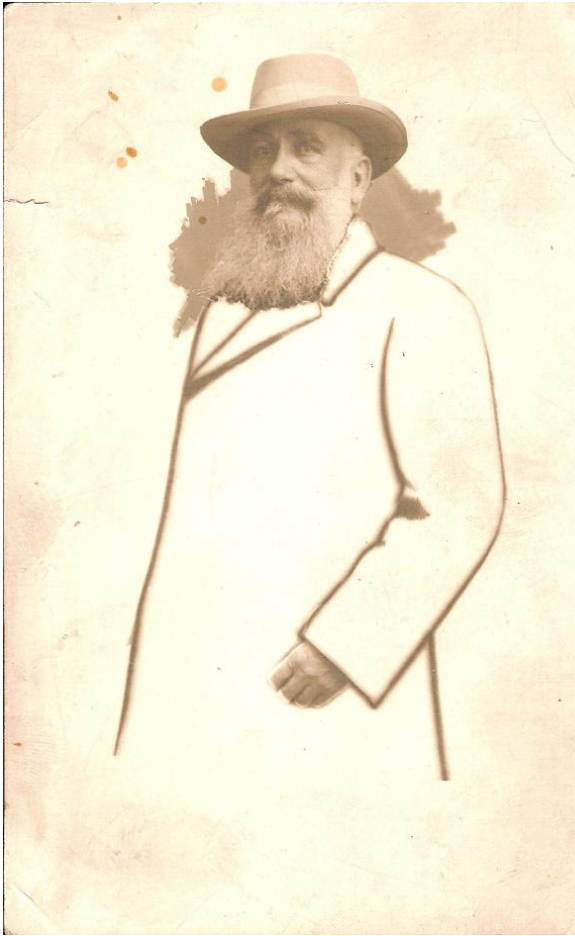
Constantin Costache Talpan (?1823 – 1883)

Casa Satfei Negre, dăruită în anul 1839 surorii sale Catinca, soția lui Ioan Costache Epureanu. Imaginea actuală a casei situată pe strada Nicolae Bălcescu nr. 40.

Conacul lui Alecu Calimah de la Zorleni, județ Vaslui, moștenit de fiica sa, Ruxandra Rosetti-Roznovanu. Imagini înainte de demolare (1982).

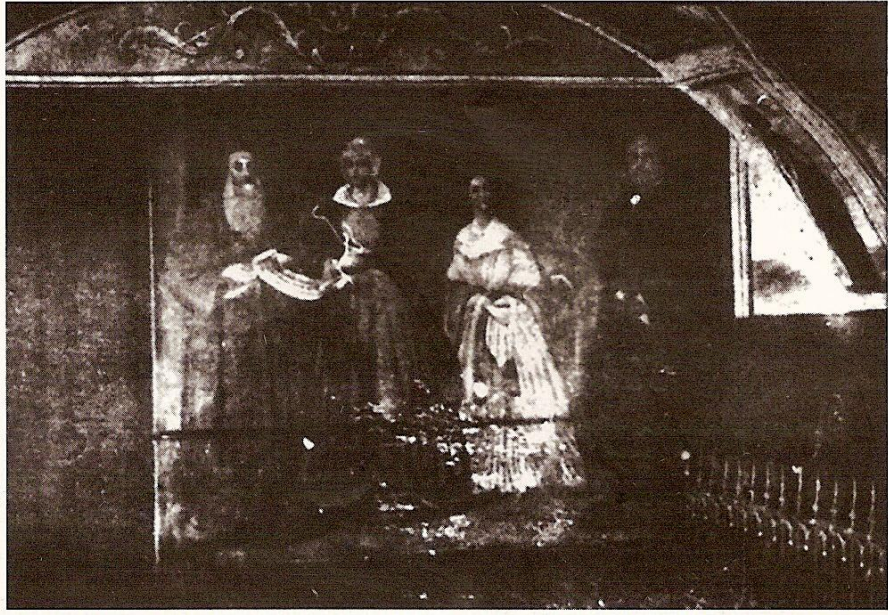
Frații Lupu (1851 – 1927) și Gavril
(1867 – 1945) Costache Talpan.

Casa boierească de la Gura Tunelului-Talașmani, comuna Vinderei, județ Vaslui, construită pe la 1840 de Iorgu Radu (?1810 – 1900).

Reuniunea familiei Costache Talpan, din anul 1938, organizată cu prilejul sărbătoririi Ralucăi Gafencu, născută Costache, la împlinirea vârstei de 80 de ani.

Fresca ctitorilor bisericii din Pomârla;
sus: Ioniță, Ileana, născută Costache Lătescu, Sofia și Anastase
Bașotă; jos: Ioniță și Ileana Bașotă.

Eugenia Ciur-Aslan,
născută Boldur-Lătescu
atelier foto: Hanns Hanfstaengl, Dresda

Eugenia Ciur-Aslan, fiica hatmanului Gheorghe Lătescu Boldur și
a Anei Balș.

Biserica „Sf. Nicolae” de la Gura Idrici – Roșiești,
ctitorită de Constantin și Zoița Iamandi, fiica Tudosicăi Costache.

Pomelnicul familiei Iamandi, din interiorul Bisericii „Sf. Nicolae”
de la Gura Idrici – Roşieşti.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Tatomirești, comuna Rebricea, ctitorită în anul 1792 de către Arghire Cuza și soția sa, Ilinca, fiica vornicului Lupu Costache, ca paraclis de curte.

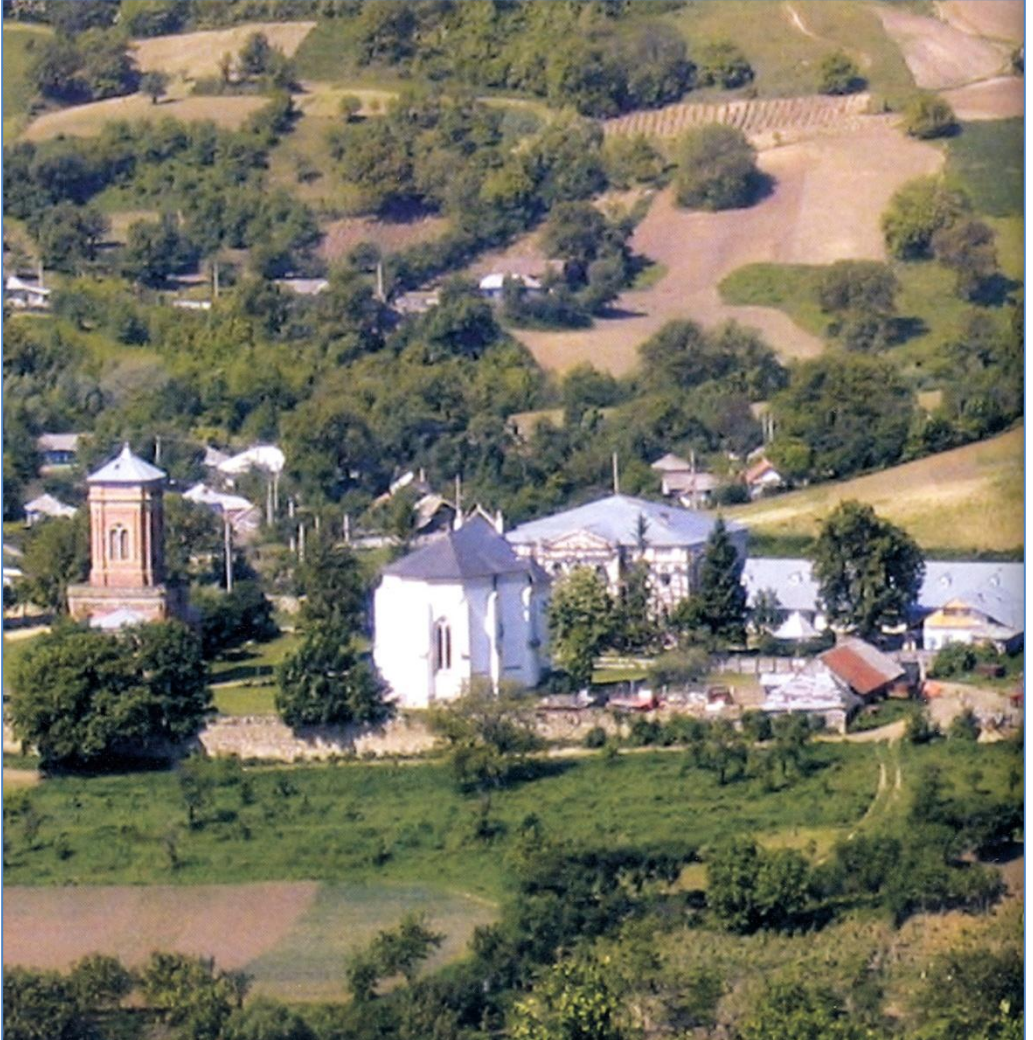

Biserica „Sf. Nicolae” și „Sf. Treime” a Mănăstirii Grăjdeni.

Biserica „Sf. Ilie” a Mănăstirii Florești.

Ambele au fost construite pe locul fostelor biserici, ctitorite la sfârșitul secolului al XVI-lea de marele vornic Cârstea Ghenovici și soția sa, Anghelina, ascendenții pe linie maternă ai familiei Costache.

Ansamblul Mănăstirii Florești, imagine actuală.

Biserica de lemn „Sf. Nicolae” din Căpușneni, a fostului schit Orgoieștii Noi, ctitorită între anii 1792-1798 de spătareasa Safta Bogdan, văduva spătarului Constantin Costache.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Bârlad, unde au avut loc serviciile funerare ale membrilor familiei Manolache Costache Epureanu (1880, 1894, 1902, 1911).

QUOD
FELIX FAUSTUMQUE ESSE IUBEAT
SUMMUM NUMEN
AUCTORITATE
HUIC LITTERARUM UNIVERSITATI
AB
FERDINANDO I

IMPERATORE ROMANO-GERMANICO
ANNO MDLVII CONCESSA
CLEMENTISSIMIS AUSPICIIS

SERENISSIMORUM
MAGNI DUCIS ET DUCUM SAXONIAE
NUTRITORUM ACADEMIAE IENENSIS
MUNIFICENTISSIMORUM
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
AUGUSTO ET POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

CAROLO FRIDERICO

MAGNO DUCI SAXONIAE VIMARIENSIVM ATQUE ISENACENSIVM PRINCIPE LANDGRAVIO THURINGIAE
MARCHIONE MISNIAE PRINCIPALI DIGNITATIS COMITE HENNEBERGAE
DYNASTA BLANKENHAYNI NEOSTADII ET TAUTENBURGI
PRORECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO
VIRO ILLUSTRIS ATQUE EXCELLENTISSIMO

CAROLO ERNESTO SCHMID

THEOLOGIAE ET IURIS UTRIVSQUE DOCTORE
ORDINIS SERENISSIMORUM DUCUM SAXONIAE PRAEFECTO ORDINIS VIGILANTIAE EQUITE
SERENISSIMI DUCIS ALTENBURGENSIS A CONSILII INTIMIS PROFESSORE IURIS PRIMARIO FACULTATIS IURIDICAE ET SCABINATUS PRAESIDE
ORDINARIA IN SUPREMA PROVOCATIONUM CURIA ASSESSORE

DECANO ORDINIS IURECONSULTORUM ET BRABEUTA
MAXIME SPECTABILI

CAROLO GUILIELMO WALCH

IURIS UTRIVSQUE DOCTORE
SERENISSIMI MAGNI DUCIS SAXO-VIMARIENSIS ET ISENACENSIS A CONSILII INTIMIS IN SUPREMA PROVOCATIONUM CURIA CONSILIARIO PROFESSORE IURIS PUBLICO
ORDINARIO FACULTATIS IURIDICAE ET SCABINATUS ASSESSORE INTRA NUMERUM

ORDO IURECONSULTORUM

IN VIRUM GENESISSIMUM ATQUE DOCTISSIMUM

EMANUELEM DE KOSTAKI

KONSTANZ MOLDAVICUM

DOCTORIS IURIS UTRIVSQUE

HONORES DIGNITATEM IURA AC PRIVILEGIA

INGENII DOCTRINAE VIRTUTIQUE SPECTATAE INSIGNIA ATQUE ORNAMENTA

CONTULIT

COLLATA

PUBLICO HOC DIPLOMATE

CUI IMPRESSUM EST SIGNUM ORDINIS IURECONSULTORUM
PROMULGARI IUSSIT

IENAE DIE LXVI M OCTOBRIIS A. MDCCCXXXIX.

Diploma de doctor a lui Manolache Costache Epureanu, dată de
Facultatea de Drept a Universității din Iena, la 26 octombrie 1839.

Juramentum Doctor.

Ego iuro:

*I, me velle obedire Magifico Domino Prorectori universi-
tatis et facultati juridicae Jenensis inlicitis et honestis.*

*II, me velle Doctoribus Facultatis juridicae exhibere De-
bitam reverentiam et honorem, promotoresque meos
parentum loco colere.*

III, me velle servare statuta et statucunda per Facultatem.

*IV, me velle tueri justitiam, concordiam et benevolentiam,
quantum fieri potest.*

*V, me velle omnia mea consilia et actiones ad Divini nu-
mris gloriam, rei publicae christianae commodum,
Academiae Jenensis, Facultatisque juridicae honorem
instituire et cavere omnibus modis, ne vel invidia,
vel odio, vel malevolentia ulli hominum aliqua fiat
injuria.*

*VI, me velle juxta jus Divinum et humanum, leges scriptas,
consuetudines et statuta honesta, pie, juste, incorrupte
de jure responderi, judicare causas, aliisque munera boni
Nati obire.*

*VII, nec in Academiae hujus contumeliam alibi usquam gra-
dum Doctoris in hac Facultate suscipere.*

Emanuel v. Kostaki

Jurământul de doctor în drept, scris în limba latină,
de Manolache Costache Epureanu.

CUPRINS

Introducere.....	5
Capitolul I	
Boierimea română în secolele XVIII – XIX.	
Excurs istoriografic	11
Capitolul II	
Familia Costache. Studiu genealogic și biografic.....	29
1. Sulgerul Costache și fiii: Antiohie și Gavriliță.....	29
2. Vasile Costache. Ramura Negel	42
3. Lupu I Costache și descendenții	103
4. Costache Costache. Ramura Epureanu	130
5. Gavril Costache. Ramurile Talpan și Lătescu Boldur ...	187
Concluzii	226
Bibliografie.....	231
Anexe.....	243

Acest volum a apărut cu sprijinul financiar al
CONSILIULUI JUDEȚEAN VASLUI,
al doamnei **ELENA MONU**
și al domnului senator **CRISTIAN DAVID,**
în cadrul Proiectului
Valorificarea tradiției culturale bârlădene

Tipărit la S.C. IRIMPEX S.R.L.
Bârlad – str. C. Hamangiu nr. 15